

The Project Gutenberg eBook of Kapina, by Honoré de Balzac

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kapina

Author: Honoré de Balzac

Translator: Jalmari Hahl

Release date: August 3, 2016 [EBook #52711]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KAPINA ***

Produced by Juhani Kärkkäinen and Tapio Riikonen

KAPINA

Historiallinen romaani

Kirj.

Honoré de Balzac

Ranskankielestä suomentanut Jalmari Hahl

Alkuteoksen nimi: Les Chouans.

Hämeenlinnassa, Arvi A. Karisto, 1917.

O.Y. Hämeenlinnan Uusi Kirjapaino.

SISÄLLYS:

Alkulause.

- I. Väijytys.
- II. Fouchén tuuma.
- III. Huomeneton päivä.

Alkulause.

Honoré de Balzac syntyi toukokuun 16 päivänä 1799 Toursin kaupungissa., Hänen isänsä Bernard-François Balzac oli Ludvig XVI:n aikana ollut asianajaja neuvostossa ja sai myöhemmin hirmuvallan päivinä toimen armeijan muonitusvirastossa. V. 1797 hän 51-vuotiaana nai erään esimiehensä tyttären, 19-vuotiaan Anne-Charlotte-Laure Sallombier'n, jolla oli hyvin hermostunut ja oikullinen luonne. Kohta senjälkeen hän muutti Toursiin, missä sai sairaalanjohtajan paikan. Bernard-François oli hyvänlaatuinen, helläsydäminen ja avulias mies. Hirmuvallan aikana hänen onnistui pelastaa useita ystäviänsä pyövelin piilulta, mutta joutui siinä itse vaaran ja epäluulon alaiseksi. Eräs vaikutusvaltainen konventin jäsen sai kuitenkin piiloitetuksi hänet Robespierren vaanivalta silmältä.

Ensimmäiset lapsuudenvuotensa Honoré vietti osaksi imettäjänsä, osaksi vanhempiensa talossa. Isä ei näy suuresti huolehtineen lapsistaan — paitsi Honoréta oli vielä kolme muutamasta, joista kirjailija jo aikaisin lähimmin liittyi Laure-nimiseen sisarensa, — mutta kohteli varsin lempeästi heidän viatonta vallattomuuttaan. Äiti sitävastoin oli heille ankara. Kahdeksanvuotiaana pantiin poika lähellä olevan Vendômen kouluun, jota kävi aina vuoteen 1813. Tässä täysihoidola-koulussa vallitsi sotilaallisen ankara kuri. Rangaistukset olivat armottomat, kuten esim. ruumiillinen kuritus espanjalaisella ruokokepillä ja karseriin sulkeminen, joka saattoi venyä, kuukaudenkin pituiseksi. Kouluvankilan paikka oli jotenkin vaatimatonta; se oli nimittäin halkovaja. Siihen nuori Honoré tuontuostakin teljettiin. Edistys luvuissa ei ollut käytöstä parempi. Honoréta pitivät opettajat huonolahjaisena ja laiskana oppilaana. Henkiset harrastukset eivät kuitenkaan tänäkään aikana suinkaan olleet hänelle vieraat. Hän luki ahkerasti kirjallisuutta, jota sai lainata koulun kirjastosta. Jopa hän kirjoitti runokokeitakin, jotka kuitenkin säilyneistä näytteistä päättäen olivat epäonnistuneita. Tämä omin päin tapahtuva lueskelu rasitti niin hänen henkisiä kykyjään, että hän melkein mielisairaana palasi kotiansa.

Hänen parannuttuaan perhe v. 1814 muutti Pariisiin, missä nuori Honoré jatkoi opintojaan osaksi yksityisopistoissa, osaksi Sorbonnen yliopistossa. V. 1817 hän asettui Mervillen asianajotoimistoon. Siinä, ja myöhemmin toimiessaan notaari Passez'n avustajana, hän perehtyi lakiasioihin, joiden tarkka tunteminen kuvastuu hänen romaaneissaan, varsinkin romaaneissa *Interdiction* ja *César Birotteau*. Eräänä talvi-iltana v. 1818 hän ilmoitti hämmästyneille vanhemmilleen aikovansa ruveta kirjailijaksi. Isä huomautti hänelle silloin muun muassa: "Tiedät itse, millainen kirjailijan tie on. Sillä astuja on joko kuningas tai lakeija." — "Hyvä", huudahti Honoré. "Minusta tulee kuningas." Isä, joka tosin suuresti epäili poikansa kirjailijalahjoja, suostui tämän varman itsetietoisuus-ilmauksen jälkeen hänen tuumiinsa ja myönsi hänelle kaksivuotisen koe-ajan, jota lisäksi lupautui tukemaan 1500 frangin suuruisella vuotuisella rahasummalla.

Nyt muutti Honoré Pariisiin viheliäiseen pieneen ullakkohuoneeseen, jossa äitinsä toivoi hänen kirjailijaoikkunsa ennen pitkää haihtuvan. Mutta päinvastoin nuori kirjailija mitä tarmokkaimmin ryhtyi toteuttamaan taiteilija-unelmiaan. Scottin ja Byronin, Delavignen ja Chateaubriandin runohenkilöt liikkuivat hänen mielessään, lumoten ja hedelmöittäen mielikuvitusta. Samalla hän kaukaa kuuli jättiläiskaupungin valtavan humun, ja kaikki tämä innosti erakkomaista nuorukaista luomaan ja ponnistamaan eteenpäin, saavuttaakseen kuuluisuuden.

Valitessaan aiheita hän viimein kiintyi Cromwellin raudanlujaan persoonallisuuteen, jonka päätti tehdä näytelmän keskushenkilöksi. Ylen suuria hän toivoi tältä näytelmältään. Mutta kun hän vihdoin saatuaan sen valmiiksi v. 1820 luki sen omaisilleen ja muutamille tilaisuuteen kutsutuille tuttaville, he lukemisen aikana haukottelivat, mikä ilmeisen selvästi todisti, ettei se heihin "vaikuttanut". Eräs läsnäolijoista, Ranskan akatemian jäsen Andrieux, antoi kappaleesta sen murhaavan arvostelun, että nuori Balzac "saattoi ruveta miksi muuksi tahansa kuin kirjailijaksi". Tästä vastoinkäymisestä ei Balzac kuitenkaan masentunut, vaan virkahti: "Murhenäytelmät eivät ole minun alaani, siinä kaikki." Ja hän työskenteli edelleen.

Äidin kehoituksesta jäi kivulloseksi käynyt kirjailija nyt asumaan vanhempiensa Villeparisis'issa olevaan kotiin. Mutta riippuvaisuus painoi häntä, ja hänen hartain toivonsa oli siitä vapautua. Riippumattomuuden ihanteen hän luuli olevan saavutettavissa kirjallisella toiminnalla. Vuosina 1822-25 hän julkaisi Walter Scottin mallisia romaaneja kokonaista 30! Mutta ne eivät tuottaneet hänelle

mainetta eivätkä taloudellista itsenäisyyttä. Ne eivät kirjalliselta arvoltaan ole huomattavia, eivätkä ne ilmaise tulevaa suurta ihmissielun tuntijaa. Myöhemmin Balzac ei tunnustanut niitä omikseen.

Kun nämä toiveet pettyivät, ja kodin valtikka, varsinkin äidin sitä pidellessä, kävi liian raskaaksi kestää, hän lähti kotoansa Pariisiin, liikeyrityksillä saavuttaakseen toivotun riippumattomuuden. Balzacin ensimmäinen liikeyritys oli helppohintaisten klassikko-painosten julkaiseminen. Se epäonnistui, kun häneltä puuttui rahoja hankkeensa riittävään ilmoitteluun — kirjakauppiaat kieltäytyivät myymästä näitä helppohintaisia teoksia. Toinen samankaltainen yritys ei onnistunut paremmin. Se oli Balzacin perustama kirjapaino. Hän oli kokematon kuten nuori liiketoverinsakin, ja lopulta täytyi koko kirjapaino myydä polkuhinnasta. Kaikki nämä taloudelliset vastoinkäymiset laskivat nuoren kirjailijan hartioille velkataakan, jonka paino ani harvoin keveni. Vuosina 1836, 1846 ja 1848 seurasi vielä samanlaiset romahdukset kuin yllä on kerrottu.

Korviaan myöten velkaantuneena Balzac v. 1827 asettui asumaan pieneen Tournon-kadun varrella olevaan huoneeseen, alottaen sitkeän taistelun toimeentulostaan, tehden työtä kuusitoista tuntia vuorokaudessa.

Balzacin ensimmäinen tuotantokausi oli liikkunut Walter Scottin merkeissä. Toisen tuotantokautensa alussa hän niinkään otti esikuvakseen saman kuuluisan kirjailijan. Samoin kuin Walter Scott oli valinnut Skotlannin historiasta, päätti Balzac valita Ranskan historiasta aiheet romaanisarjaan. V. 1829 hän julkaisi ensimmäisen tämänsuuntaisen romaaninsa, nimeltä *Les Chouans ou la Bretagne en 1799* (nyt suomennettu nimellä "Kapina"). Se on muun muassa merkillinen siitä, että se oli hänen ensimmäinen kaunokirjallinen teoksensa, jonka hän julkaisi omalla nimellään varustettuna. Vasta tämä teos toi esiin Balzacin suuret ominaisuudet romaaninkirjoittajana, yleisö tunnusti ne osaksi, ja siitä hän tunsu maaperän vankaksi jalkojensa alla, rohkaistuen yhä uusiin ponnistuksiin.

Alkuperäisen tuumansa romaanien muodossa tarjota kokonaiskuva kansansa kulttuurihistoriasta Balzac myöhemmin hylkäsi, rajoittuen kuvaamaan oman aikansa tapoja, ja suurimman osan seuraavista ylen runsaslukuisista romaaneista hän myöhemmin yhdisti jättiläismäiseksi kokonaisuudeksi nimeltä *La comédie humaine*. Tämän sarjan romaaneista mainittakoon muutamat, kaikkein parhaat: *Eugénie Grandet*, *Le Père Goriot*, *La recherche de l'absolu*, *Les illusions perdues*, *Un ménage de garçon*, *Le lys dans la vallée*, *Splendeurs et misères des courtisans*, *César Birotteau*, *La cousine Bette*, *Le cousin Pons*. Edellämainituistakin on jo jokunen hiljakkoin suomennettu.

La comédie humaine jakautuu useihin ala-osiin, ja se tarjoaa kuvauksia mitä erilaisimmilta ihmiselämän aloilta. Mainitsemme ainoastaan muutamia: politiikka, perhe, virkamiehistö, sotilas- ja kauppiassääty, taiteilijamaailma. Joka säädyltä, joka luonnonlaadulla, joka maailmankatsomuksella on edustajansa tässä loppumattomassa taulugalleriassa.

Jo v. 1846 oli Balzacin lemmitty, puolalainen kreivitär Hanska, luvannut hänelle kätensä. Mutta vasta maaliskuun 14:ntenä päivänä 1850 hän vietti hänsä. Kauan ei kuuluisa kirjailija saanut nauttia avioelämän onnea. Jo samana vuonna, elokuun 18 päivänä, hän muutti manalle.

* * * * *

Kirjeessä vuodelta 1828 Balzac antaa luonteestaan ja sielunelämästään seuraavan kuvauksen: "Tutkin itseäni ihan kuin olisin toinen henkilö: viiden jalan ja kahden tuuman pituiseen persoonaani sisältyy kaiken maailman ristiriita ja vastakohtaisuus; se, joka pitää minua itserakkaana, tuhlailevana, paatuneena, kevytmielisenä, hätiköivänä, tyhmänä, huolimattomana, välinpitämättömänä, ajattelemattomana, pintapuolisena, lavertelevana, tahdittomana, epäkohteliaana, itsepäisenä tai oikullisena, on yhtä oikeassa kuin se, joka pitää minua säästäväisenä, vaatimattomana, luotettavana, tarmokkaana, työteliäänä, hienotunteisena j.n.e.; se, joka sanoo minua pelkuriksi, ei puhu todemmin kuin se, joka sanoo minua rohkeaksi. Olen valmis kaikkiin yllätyksiin oman persoonani puolelta ja luulen lopulta, että olen pelkkä nukke asianhaarojen käsissä."

Tämä itsearvostelu on kuvaava Balzacista hänen myöhäisemmiltäkin ajoiltaan. Tavattoman herkkä oli hänen henkensä kumupohja. Ei mikään inhimillinen ollut hänelle vierasta. Hänen voimakkaan mielikuvituksensa särmiöön taittuivat lukemattomat eriväriset säteet.

Taiteilijana Balzac on paljoa heikompi kuin sielutieteilijänä, havaitsijana, aiheiden valitsijana ja käsittelijänä. Hänen tyyliinsä on useimmiten jäykkä ja liian perinpohjainen. Hän kuvaa ylen tarkasti kaikki yksityiskohdat, tekemättä eroa tärkeän ja vähäarvoisen välillä. Yleensä saa hänen romaanejansa lukiessa sen käsityksen, että se, *mitä* hänellä on kerrottavana, on monta vertaa arvokkaampaa kuin se tapa, *miten* hän sen kertoo. Kuitenkin olisi vahinko, jos lukija, jota nykyajan suuret tyylimestarit sujuvalla ja keskittävällä esitystaitteellaan ovat hemmoitelleet, Balzacin tyyllisten epätasaisuuksien ja puutteellisuuksien säikyttämänä hylkäisi hänen teostensa lukemisen. Sillä onhan tällä kirjailijalla paljon muuta tarjottavana. Ennen kaikkea astuu meitä vastaan voimakas, monipuolisesti mielenkiintoinen

persoonallisuus, joka pienoismaailmana sulkee itseensä kaiken olevaisen.

Harvinainen on Balzacilla luonteiden havaitseminen ja esitys. Itse hän puhui romaanihenkilöistään kuin todellisista tutuista ihmisistä. Ja tutustuttuaan näihin hänen henkilöluomiinsa lukijakin niistä tallettaa muiston kuin eletystä todellisuudesta.

Jo romaani "Kapina" (*Les chouans*) tarjoaa viljalti täysipitoisia, mieleen painuvia henkilöitä, joita ovat esim. miehekkään nuorekas ja sankarillinen markiisi de Montauran, lumoava parisilainen kaunotar Marie de Verneuil, äreä, mutta pohjaltaan perin rehellinen ja kunnollinen päällikkö Hulot, pirullinen Corentin, hirviömäinen Marche-à-Terre, y.m.

Tässä romaanissa tapaa sitäpaitsi useita kohtauksia, jommoisia ainoastaan kaikkein suurimmat kynäniekat kykenevät luomaan. Esimerkkinä mainittakoon ainoastaan Galope-Chopinin tärisyttävä mestaus.

Naisen luonnossa ja sydämessä ei näy olevan niin salaista soppea, jota Balzac ei olisi tuntenut. Naispsykologian ja erittäin naisen eroottisen elämän erittelijänä hänellä ei liene monta vertaistaan maailmankirjallisuudessa.

J. H—l.

I

Väijytys.

Ensimmäisinä päivinä vuotta VIII, vendémiaire-kuukauden alussa, tai nykyisen ajanlaskun mukaan loppupuolella syyskuuta vuonna 1799, oli sataan nouseva joukko talonpoikia ja melkoinen määrä porvareita aamulla lähtenyt Fougères'sta matkalle Mayenneen ja kiipesi ylös Pèlerine-vuorelle, joka kohoaa puolitiessä Fougères'n ja Ernéen välillä. Viimemainittu on pikkukaupunki, jossa matkustajilla on tapana levähtää.

Erikokoisiin ryhmiin jakautuneessa joukossa oli henkilöitä niin eri seuduilta ja erilaisilta toimialoilta sekä niin erikoisissa pukimissa, ettei liene tarpeetonta esittää niiden luonteenomaisia erilaisuuksia, jotta tämä kertomus saisi sellaisen vilkkaan värityksen, johon meidän aikanamme pannaan niin paljon arvoa, vaikka tosin sellainen eräiden arvostelijain mielestä vahingoittaa tunteiden kuvausta.

Suurin osa talonpojista astui avojaloin, eikä heillä ollut muita vaatteita kuin suuri kaulasta polviin ulottuva vuohentalja ja hyvin karkeasta valkoisesta palttinasta tehdyt housut, joiden kudos todisti teollisuuden laiminlyömistä noilla seuduilla. Heidän pitkät hiuksensa, jotka leveinä työhtöinä valuivat hartioille, sekaantuivat vuohenkarvoihin ja peittivät täydellisesti kasvot, niin että helposti saattoi luulla taljaa heidän omaksi nahakseen ja ensi katseella päätellä poloisia niiksi eläimiksi, joiden vuotia he käyttivät vaatetuksenaan. Mutta seuraavassa tuokiossa näki hiuksien lomitse silmien kiiluvan kuin kaste tiheässä ruohikossa. Ja vaikka kuvastivatkin inhimillistä järkeä, ne herättivät varmasti enemmän kauhistusta kuin mielihyvää. Päästä verhosi likainen punainen villalakki, vivahtaen siihen fryygialaiseen patalakkiin, jonka tasavalta silloin omaksui vapauden vertauskuvaksi. Olallaan kantoi kukin paksua ryhmyistä tammisauvaa, jonka päässä riippui pitkä, niukkoja eväitä sisältävä kaksipäinen pussi.

Toisilla oli vielä patalakin päällä leveälierinen karkeahuopainen hattu, jonka laitoja koristi kirjava villapuuheikka. Näiden henkilöiden puvut, jotka olivat kokonaan tehdyt samasta palttinasta kuin edellisten housut ja pussit, eivät näyttäneet jälkiäkään uudenajan sivistysoloista. Heidän pitkät hiuksensa valuivat pyöreälaitaisen, pienillä neliskulmaisilla sivutaskuilla varustetun mekon kaulukselle; tämä lyhyt mekko ulottui ainoastaan lanteille ja oli läntisten maakuntien talonpoikien erikoispukineita. Tuon avoimen takin alta näkyi samasta kankaasta tehdyt isonappiset liivit. Muutamilla oli jalassa puukengät, toiset taas säästäväisyydestä kantoivat jalkineita kädessään.

Vaikka tämä puku, joka pitkäaikaisesta käyttämisestä oli likaantunut ja mustunut hiestä ja pölystä, oli vähemmän alkuperäinen kuin edellä kuvattu, oli sillä se historiallinen merkitys, että se esiintyi välimuotona siihen melkein upeaan asuun, jossa komeilivat muutamat, sinne tänne joukkoon sekaantuneet miehet, pistäen silmään muista kuin heleät kukkaset.

Heidän siniset housunsa, punaiset tai keltaiset liivinsä, joita koristi kaksi yhdensuuntaista vaskinappiriviä ja jotka näyttivät neliskulmaisilta rintahaarniskoilta, erosivat todella toverien valkoisista

vaatteista ja vuohentaljoista kuin ruiskukat ja unikat viljamaasta. Muutamilla oli jalassa sellaiset puukengät, joita Bretagnen talonpoikaisväestö itse osaa tehdä, mutta useimmilla jyrkät raudoitetut saappaat ja yllä karkeasarkaiset takit, kuosiltaan niiden muinaisranskalaisten takkien kaltaiset, joita talonpoikamme yhä vielä tunnollisesti käyttävät. Heidän paidankaulustaan yhdisti sydämen tai ankkurin muotoinen hopeasolki. Lisäksi heidän pussinsa näyttivät runsaammilla eväillä varustetuilta kuin kumppanien. Sitäpaitsi kuului useiden tällaisten varakkaampien matkatamineihin kurbitsipullo, joka nauhaan kiinnitettynä riippui kaulassa ja epäilemättä sisälsi paloviinaa.

Keskellä näitä puoliviljejä ihmisiä näki muutamia kaupunkilaisia, jotka ikäänkuin edustivat sivistyksen rajapyykkiä näillä seuduilla. Heillä oli päässä pyöreät hatut, vieterisilinterit tai lippalakit, jalassa kaulussaappaat tai säärystimillä varustetut kengät, joten heidän pukujensa erilaisuus pisti silmään yhtä paljon kuin talonpoikien. Kahdellatoista heistä oli yllään sellainen tasavaltalais-takki, joka on tunnettu nimellä *carmagnole*. Toiset — epäilemättä rikkaita käsityöläisiä — olivat kauttaaltaan puेतut samanvärisiin verkavaatteisiin. Huolellisimmin puetuilla oli sinisestä verasta tehty hännys- tai päällystakit, joiden kangas oli enemmän tai vähemmän kulunutta. Näillä, jotka todellisina säätyhenkilöinä erosivat muista, oli jalassa erimuotoiset saappaat, ja he käyttivät piloillaan paksuja sauvoja kuin ainakin henkilöt, jotka alistuvat kohtaloonsa. Muutamat tarkoin puuteroidut tukat ja sangen hyvin punotut palmikot tiesivät huolellisuutta, joka johtuu alkavasta varallisuudesta ja sivistyksestä.

Nähdessään nämä miehet, jotka sattuma näytti koonneen yhteen ja jotka ihmettelivät koollaoloaan, olisi heitä voinut luulla jonkun kauppalan väestöksi, jonka tulipalo oli karkoittanut kodeistaan. Mutta ajan olot ja tämä paikkakunta antoivat tälle ihmisjoukolle aivan toisen merkityksen.

Ranskaa siihen aikaan raatelevan eripuraisuuden salaisuuksiin perehtynyt havaitsija olisi tuntenut viimemainitut niiksi harvoiksi kansalaisiksi, joiden uskollisuuteen tasavalta saattoi luottaa ja jotka neljä vuotta aikaisemmin olivat sotineet sitä vastaan. Viimeinen, jotenkin silmäänpistävä piirre ei muuten jättänyt mitään epäilemisen varaa siitä, mitkä mielipiteet saattoivat nämä ihmiset keskenään riitaisiksi. Ainoastaan tasavaltalaiset marssivat eteenpäin verrattain iloisina. Mutta vaikka muut olivatkin eri tavoin puेतut, ilmeni heidän kasvoissaan ja ryhdissään se yhdenmukainen sävy, jonka onnettomuus synnyttää.

Porvareihin ja talonpoikiin — kaikkiin oli painunut syvän alakuloisuuden leima. Heidän vaiteliaisuudessaan oli jotain kesytöntä, ja heitä näytti painavan sama, epäilemättä hirvittävä, mutta huolellisesti salattu ajatus, sillä heidän kasvojensa piirteet olivat tutkimattomat; ainoastaan se, että he astuivat tavattoman hitaasti, saattoi ilmaista sisäistä punniskelua. Aika-ajoin muutamat heistä, joilla oli kaulassa rukousnauhat, siitä vaarasta huolimatta, mikä johtui tämän pikemmin kielletyn kuin kukistetun uskonnon merkin kantamisesta, pudistivat tukkaansa ja nostivat epäluuloisina päätänsä. Sitten he salaa tarkastivat tien varrella olevia metsikköjä, polkuja ja kallioita, koiran tavoin, joka koettaa kuono pystyssä vainuta otusta. Kun eivät kuulleet muuta kuin hiljaisten toveriensa yksitoikkoista askeleiden töminää, he laskivat uudelleen päänsä kumaraan ja vaipuivat jälleen epätoivoiseen masennukseen niinkuin rikolliset, joita viedään kaleerivankeuteen, siellä elääkseen ja kuollakseen.

* * * * *

Tämän joukon kulku Mayennea kohti, ne erilaiset ainekset, joista se oli kokoonpantu ja eri yksilöissä ilmenevät erilaiset tunteet saivat luonnollisen selityksensä siitä, että toinen joukko kulki tämän jonon etunenässä.

Noin sata viisikymmentä soturia marssi edellä aseineen ja tamineineen "puoliprikaatin" päällikön johtamina. Ei liene tarpeetonta huomauttaa niille, jotka eivät itse ole eläneet vallankumouksen aikana, että tuo nimi "puoliprikaatin päällikkö" korvasi everstin arvonimeä, jonka isänmaalliset olivat liian ylimyksellisenä poistaneet. Nämä soturit kuuluivat jalkavaen puoliprikaatiin, joka oli Mayennen linnaväkenä. Läntisten maakuntien asukkaat olivat näinä kansallissodan aikoina antaneet tasavallan sotureille nimen "siniset". Tämä liikanimi johtui noista ensimmäisistä sinisistä ja punaisista univormuista, jotka ovat niin tuoreessa muistissa, että niiden kuvaaminen on tarpeeton.

Näiden "sinisten" osasto oli siis saattojoukkona noille sieltä täältä kootuille henkilöille, joista melkein kaikki olivat tyytymättömiä siitä, että heidät vietiin Mayenneen, missä sotilaskuri viipymättä oli luova heihin saman hengen, oli antava heille samanmuotoiset univormut ja ulkonaisen olemuksen, joka heiltä sinä hetkenä täydellisesti puuttui.

Tämä sotilasosasto oli Fougères'n alueelta vaivalloisesti kokoon saatu erä; piiri oli ollut velvollinen sen luovuttamaan kutsuntaan, jonka Direktorio oli messidorin 10:ntenä päivänä edellisenä vuonna julistamansa lain nojalla määrännyt. Hallitus oli vaatinut sata miljoonaa frangia ja satatuhatta miestä, voidakseen lähettää nopeaa apua armeijoilleen, jotka itävaltalaiset silloin olivat voittaneet Italiassa,

preussilaiset Saksassa, ja joita Sveitsissä uhkasivat venäläiset, Suvorowin uskotellessa heille tulevana valloittamaan Ranskan.

Länsimaakunnat, — Vendée, Bretagne ja osa Ala-Normandiaa, — jotka kenraali Hoche kolme vuotta sitten oli nelivuotisen sodan lopuksi rauhoittanut, näyttivät odottaneen tätä hetkeä uudelleen ryhtyäkseen aseisiin. Näin monen hyökkäyksen uhatessa tasavalta sai takaisin entisen tarmonsaa. Aluksi se oli huolehtinut uhattujen maakuntien puolustuksesta, uskomalla tämän tehtävän messidorin lain perustuksella noiden seutujen isänmaallismielisille asukkaille.

Täten hallitus, jolla ei maan rajojen sisällä ollut käytettävissään sotaväkeä eikä rahaa, vältti vaikeuden lainsäädännöllisen kerskuruuden avulla; kun se ei voinut lähettää mitään apua niihin maakuntiin, joita uhkasi kapinaliike, antoi se niille luottamuksensa. Kenties se sitäpaitsi toivoi, että tämä toimenpide, aseestaen kansalaiset toisiansa vastaan, oli tukehuttava kapinan jo sen ensi alussa.

Mainittu lakipykälä, joka aiheutti turmiollisia kostotoimia, oli näin kuuluva: *Länsimaakunnissa tullaan kokoamaan vapaajoukkoja*. Tämä valtioölyn puutetta todistava säädös saattoi länsimaakunnat niin vihamieliselle kannalle, että Direktorio heti alussa menetti toivon voittaa ne. Senpä tähden se muutamaa päivää myöhemmin pyysi lakiasäättävältä kokoukselta erityisiä toimenpiteitä niihin vähäisiin sotamiesmääriin nähden, jotka vapaajoukkoja määräävien säädösten nojalla oli koottava.

Tämän vuoksi erityisessä laissa, joka julaistiin muutamaa päivää ennen tämän kertomuksen alkua ja astui voimaan vuoden VIII:n kolmantena karkauspäivänä, määrättiin, että näissä kutsunnoissa kokoonsaadut vähälukuiset sotilasmäärät oli järjestettävä legioniksi. Näille legionille oli annettava seuraavien läänien, nimittäin Sarthen, Ornen, Mayennen, Ille-et-Vilainen, Morbihanin, Ali-Loiren ja Maine-et-Loiren nimet. *Näitä legioneja* — näin luettiin tuossa lakipykälässä — *joita erityisesti tulee käyttää taistelemaan chouaneja vastaan, ei saa missään tapauksessa lähettää rajoille*. Nämä ikävät, mutta tuntemattomat yksityisseikat selittävät sekä Direktorion voimattomuuden tilan, että tuon "sinisten" johtaman ihmisjoukon retken.

Kenties ei liioin ole turha se huomautus, etteivät nuo Direktorion kauniit ja isänmaalliset säädökset koskaan ole astuneet muulla tavoin voimaan kuin siten, että ne julaistiin lakikokoelmissa. Tasavallan asetukset, joita eivät enää kannattaneet suuret siveelliset periaatteet, ei isänmaanrakkaus eikä pelotus, jotka ennen olivat taanneet niiden tehoisuuden, loivat nyt miljoonia frangeja ja sotamiehiä, jotka eivät koskaan joutuneet valtionrahastoon ja armeijaan. Vallankumouksen joustavuus oli heikennyt taitamattomissa käsissä, ja lait mukautuivat toimeenpantaessa oloihin, sen sijaan että olisivat niitä vallinneet.

Mayennen ja Ille-et-Vilainen läänit olivat silloin erään vanhan upseerin komennon alaisina, joka arvosteli tarpeellisten toimenpiteiden onnistuvaisuutta paikallisuuden kannalta ja sentähden päätti saada koolle sotilasmäärät Bretagneesta ja etenkin Fougères'sta, joka oli n.s. *chouan*-liikkeen — kuningasvallan kannattajien kapinaliikkeen — hirvittävimpiä pesäpaikkoja. Täten hän toivoi heikentävänsä näiden uhkaavien alueiden voimia.

Tämä tasavallalle uskollinen soturi käytti tuon lain antamia pettäviä lupauksia levittääkseen sen väitteen, että hän heti paikalla varustaisi ja aseestaisi nostoväen sekä maksaisi heille etukäteen kuukauden palkan, jonka hallitus oli luvannut tälle näin poikkeustilassa kokoon käsketyille väelle. Vaikka bretagnelaiset silloin kieltäytyivät kaikesta sotapalveluksesta, onnistui hanke aluksi näiden lupauksien vaikutuksesta niin lyhyessä ajassa, että tuo upseeri siitä vallan hämmästyi. Mutta hän oli tuollainen vanha kettu, jota on vaikea yllättää. Heti huomattessaan osan kutsuttua väkeä rientävän koolle määräraikkaan, hän epäili, että tämän auliin ketteryuden alla piili joku salainen vaikutin, eikä hän ehkä arvannut väärin olettaessaan, että nuo miehet tahtoivat hankkia itselleen aseita.

Hän ei siis jäänyt odottamaan vitkastelijoita, vaan ryhtyi toimenpiteisiin peräytyäkseen Alençonniin, voidakseen täten lähestyä maan kukistettuja osia, joskin näillä seuduilla yltyvä kapina saattoi yrityksen menestymisen hyvin epäilyttäväksi. Tämä upseeri, joka saamiensa määräysten mukaisesti ei hiiskunut sanaakaan armeijamme vastoinkäymisistä ja Vendéestä saapuneista sangen huolestuttavista uutisista, oli sinä aamuna, jona kertomuksemme alkaa, koettanut pikamarssein saapua Mayenneen, missä aikoi parhaan kykynsä mukaan panna voimaan yllämainitun lakimääräyksen, täyttämällä puoliprikaatinsa rivit bretagnelaisella nostoväellä. Tämä nimi, joka myöhemmin tuli niin kuuluisaksi, oli ensi kerran laeissa syrjäyttänyt nimen *asevelvollinen*, joka ennen mainittiin tasavaltalaisilla rekryyteillä.

Ennenkuin lähdettiin Fougères'sta oli päällikkö käskenyt salaa jakaa sotilaille patruunia ja koko joukolle tarpeelliset muona-annokset leipää, jotta rekryytit eivät kiinnittäisi huomiota matkan pituuteen. Hän oli päättänyt olla viipymättä Ernéen levähdysasemalla, missä nostoväki toinnuttuaan hämmästyksestään olisi voinut yhtyä neuvotteluihin chouanien kanssa, joita varmaankin oli siellä täällä lähistössä.

Se synkkä hiljaisuus, joka vallitsi tuon vanhan tasavaltalaisen kepposen yllättämässä sotilaissa, ja heidän marssinsa hitaus tällä vuoren rinteellä kiihoittivat äärettömästi puoliprikaatin päällikön Hulot'n epäluuloa. Edellä annetun kuvauksen huomattavimmat piirteet olivat tuottaneet hänelle paljon ajattelamista. Senpä vuoksi hän asteli ääneti viiden nuoren upseerin keskellä, jotka kaikki vaikenemalla kunnioittivat esimiehensä mietiskelyä. Mutta saapuessaan Pèlerine-vuoren huipulle Hulot äkkiä ikäänkuin vaistomaisesti käänsi päänsä, tarkastaakseen rekryyttien levottomia kasvoja, ja keskeytti heti hiljaisuuden.

Bretagnelaiset olivat pitkin matkaa kulkeneet niin hitaasti, että heidän ja saattoväen välille oli jäänyt parin sadan askeleen välimatka.

Hulot väänsi silloin suunsa hänelle omituiseen virnistelyyn.

— Mitä hiidessä kaikki nuo keikarit tekevätkään? — hän huudahti sointuvalla äänellä. — Miehemme vitkastelevat kuin etanat, sen sijaan että hieman jouduttaisivat koipiensa.

Kuullessaan nämä sanat hänen seurassaan olevat upseerit ehdottomasti kääntyivät, kuten henkilöt, jotka äkillisen melun herättäminä kavahtavat ylös unestaan. Aliupseerit ja korpraalit noudattivat heidän esimerkkiään, ja koko joukko pysähtyi, vaikka ei ollut kuullut odotettua komentosanaa: seis!

Luodessaan katseen tähän partiokuntaan, joka pitkään kilpikonnaan vivahtaen kiipesi ylös vuoren rinnettä, nämä nuoret miehet, jotka isänmaan puolustaminen niin useiden muiden mukana oli temmannut pois henkisistä harrastuksista, ja joissa sota ei vielä ollut tukahuttanut kauneuden aistia, ihastuivat siinä määrin eteensä auenneesta näystä, etteivät vastanneet mitään tuohon huomautukseen, jonka merkitys muuten oli heille tuntematon. Vaikka he tulivatkin Fougères'sta, mistä näki saman maiseman, joskin perspektiivin vaikutuksesta hieman erilaisena, eivät he malttaneet olla vielä viimeisen kerran sitä ihailematta niinkuin nuo puolitaiturit, jotka nauttivat musiikkikappaleesta sitä enemmän, kuta tarkemmin tuntevat sen yksityiskohtia myöten.

Pèlerine-vuoren huipulta avautuu matkamiehen katseille avara Couësson-laakso, jonka yhdessä taivaanrannan yli kohoavassa kohdassa sijaitsee Fougères'n kaupunki. Sen linna, joka on rakennettu kallion huipulle, hallitsee sieltäkäsikin kolmea tai neljää tärkeätä tietä, ja tämä asema saattoi sen muinoin yhdeksi Bretagnen avaimista. Upseerit erottivat täältä niinkään koko laveudeltaan tuon laaksoalueen, joka on yhtä huomattava maaperänsä tavattomasta hedelmällisyydestä kuin näköalojensa vaihtelevaisuudesta.

Joka taholla leviää liuskakivi-vuoria porrasmaisesti; niiden punervat rinteet ovat tammimetsien peittämiä, ja niiden juuria ympäröivät viileän siimeksiset laaksot. Nämä vuoret muodostavat laajan kehän, jonka keskellä on suunnattoman avara, englantilaista puutarhaa muistuttava alanko. Monet pensasaidat, jotka ympäröivät epätasaisesti jaettuina, tiheään esiintyviä, puiden suojaamia perintötiloja, painavat tähän vihreään ruohomattoon leiman, joka Ranskan maisemissa on harvinainen. Ja sen moninaisessa vaihtelevaisuudessa piilee runsaasti kauneuden salaisuutta, jonka vaikutus on kyllin voimakas valtaamaan kylmimmätkin mielet.

Tuona hetkenä tätä seutua elähytti sellainen ohimenevä hohde, jolla luonto joskus kaunistaa kuolemattomia tuotteitaan. Partiojoukon kulkiessa laakson poikki oli nouseva aurinko hitaasti hajoittanut ne valkoiset ja ohuet usvat, jotka syyskuun aamuina liitelevät niityillä. Sinä hetkenä, jona sotilaat kääntyivät, näytti näkymätön käsi poistavan tästä maisemasta viimeisen verhon, — tuollaiset ohuet pilvenhattarat, jotka näyttävät harsokankaalta, kun tämä jalokiviä peittäen kiihoittaa uteliaisuutta. Koko taivaanrannalla, johon upseerit suuntasivat katseensa, ei nyt näkynyt ohuintakaan pilveä, jonka hopeahohde olisi osoittanut, että tämä ääretön sinikupu oli taivaanlaki. Se näytti pikemmin silkkikatokselta, jota kannattivat epätasaiset vuorten sakarat ja joka näytti olevan pingoitettu yläilmoihin suojaamaan tuota komeata ketojen, niittyjen, purojen ja lehtojen muodostamaa yhteisryhmää.

Upseerit eivät ollenkaan kyllästyneet katselemaan tätä avaraa näköalaa, joka uhkui maaseudun monipuolista kauneutta. Toiset epäröivät kauan ennenkuin pysäyttivät katseensa noihin hämmästyttävän vaihteleviin metsikköihin, joiden väririkkautta muutamat kellastuneet pensaat lisäsivät vakavin pronssivivahduksin ja jotka selvästi erosivat epäsäännöllisesti mutkittlevien oijen leikkaamista smaragdinvihreistä niityistä. Toiset upseerit taas kohdistivat huomionsa siihen vaihteluun, mitä tarjosivat punervat vainiot, joilla niitetty tattari kohosi keilanmuotoisina kuhilaina muistuttaen sotamiesten leiripaikassa pystyttämiä pyssykartioita; ne erosivat toisista pelloista, jotka ruiskuhilaineen hohtivat kullalle.

Siellä täällä esiin pistävät tummien tiilien peittämät katot, joiden torvista tuprusi ilmoille valkeata savua, ja Couësson-laakson mutkittlevien purojen hopeajuovat lumosivat silmää, synnyttämällä tuollaisia näköhäiriöitä, jotka tuntemattomasta syystä saattavat mielen epäröiväksi ja haaveilevaksi.

Viileiden syystuulahduksien hyvät tuoksut ja metsien voimakkaat lemut kohosivat kuin suitsutussavu ilmoille, huumaten tämän kauniin seudun ihailijat, jotka haltioittuneina katselivat sen outoja kukkia, sen rehevää kasvullisuutta ja vihannuutta; tämä kilpaileekin naapurimaan Englannin vehmauden kanssa. Muutamat nautaeläimet vilkastuttivat vielä tätä jo itsessään vaihtelevaa näkyä. Linnut lauloivat, ja niiden äänet panivat laakson ilmassa väräjämään vienon, hiljaisen sävelmän.

Vaikka mielikuvitus tarkkaavaisena täysin kykenisikin eteensä loihtimaan nuo runsaat varjon ja valon vaihtelevat asteet, vuorten autereiset ääripiirteet, ne eriskummaiset kaukonäyt, jotka syntyvät puuttomista paikoista, jokien levenemisistä ja etäisistä siroista polvista; vaikka muisto ikäänkuin värittää tämän luonnoksen, joka on yhtä haihtuva kuin se hetki, jona se on syntynyt, niin saavat näitä kuvauksia harrastavat henkilöt ainoastaan puutteellisen käsityksen siitä lumoavasta näytelmästä, joka valtasi nuorten upseerien vielä vaikutelmille alttiin mielen.

Ajatellessaan, että nuo poloiset sotapalvelukseen kutsutut vastoin tahtoaan lähtivät kotiseudultaan ja luopuivat rakkaiksi käyneistä tavoistaan, mennäkseen kentiesi kuolemaan oudoille seuduille, antoivat nuoret upseerit heille ehdottomasti anteeksi heidän vitkastelunsa, jonka hyvin ymmärsivät. Vieläpä he, osoittaen sotilaille ominaista jalomielisyyttä, salasivat suvaitsevaisuutensa teeskennellen haluavansa tarkastaa tämän kauniin seudun taisteluasemia.

Mutta Hulot, jota kai on paras sanoa päälliköksi, jos ei tahdo hänelle antaa tuota jotenkin epäsointuisaa arvonimeä "puoliprikaatin komentaja", oli niitä satureita, jotka eivät uhkaavan vaaran hetkenä viehäty maiseman kauneudesta, vaikkapa heidän edessään olisi itse maallinen paratiisi. Hän pudisti siis paheksuen päätänsä ja rypisti paksuja tummia kulmakarvojaan, jotka saattoivat hänen kasvonsa ankaran näköisiksi.

— Miksi hiidessä he eivät tule? — hän kysyi toistamiseen kaiuttaen sodan melussa vahvistunutta ääntänsä. — Onkohan kylässä joku suopea Neitsyt Marian kuva, jota hyväilevät?

— Kysyt miksi? — vastasi eräs ääni.

Kuullessaan näiden sanojen kaiun, joka tuntui lähtevän sellaisesta paimentorvesta, millä näiden laaksojen asukkaat kokoavat karjalaumojaan, päällikkö kääntyi äkkiä kuin olisi saanut miekanpiston ja näki parin askeleen päässä eriskummaisemman henkilön kuin kukaan Mayenneen kutsutuista tasavallan suojelijoista.

Tällä lyhyellä, tanakalla, harteivalla, oudolla miehellä oli melkein yhtä iso pää kuin härällä, jota hän vielä monella muullakin tavalla muistutti. Leveät sieramet saattoivat hänen nenänsä vielä lyhyemmän näköiseksi kuin se olikaan. Paksujen huulten lomitse esiin välkkyvät lumivalkoiset hampaat, suuret, pyöreät mustat silmät uhkaavine kulmakarvoineen, hänen riippuvat korvansa ja punainen tukkansa olivat vähemmän ominaisia kauniille kaukaasialaiselle rodullemme kuin ruohonsyöjille. Lisäksi tältä lakittomalta päältä puuttuivat kaikki muutkin sivistyneen ihmisen tuntomerkit, joten se näytti yhä kummallisemmalta. Auringon ruskettamat kasvot, joiden kulmikkaat piirteet vivahtivat näiden seutujen maaperää peittävään graniittiin, olivat tämän omituisen olennon ruumiin ainoa näkyvä osa. Kaulasta lähtien hän oli puettu punaisesta palttinasta tehtyyn mekkoon, joka oli vielä karkeampi kuin köyhimpien rekryyttien housukangas.

Tämä mekko, jonka kansantieteeseen perehtynyt henkilö olisi tuntenut gallialaisten *sagaksi*, ulottui vyötäisiin, missä se kömpelösti veistettyjen puupalikkain avulla, joista muutamissa vielä oli jäljellä kaarna, kannatti kahta vuohennahasta tehtyä pussinmuotoista housunlahjetta. Nämä vuohennahat, jotka peittivät hänen säärensä ja reitensä, tekivät mahdolltomaksi eroittaa ihmisruumiin muotoa. Suunnattoman jykevät puukengät peittivät hänen jalkansa. Hänen pitkät kiiltävät hiuksensa muistuttivat vuohennahkojen karvoja ja valuivat alas molemmin puolin kasvoja, ollen jakauksella keskeltä, kuten niiden keskiaikaisten kuvapatsaiden tukka, joita vielä näkee muutamissa tuomiokirkoissa. Sellaisen nystyräsauvan asemesta, jota rekryytit kantoivat olallaan, hän piti pyssyn tavoin rintaansa vasten painettuna isoa piiskaa, jonka taitavasti punottu nahkaletku näytti olevan tavallisia piiskansiimoja kahta vertaa pitempi. Tämän jyrkeän olennon äkillinen ilmaantuminen näytti olevan helposti selitettävissä. Muutamat upseerit luulivat ensi katseella tätä outoa miestä yhdeksi niistä asevelvollisista, jotka kääntyivät joukkoon päin huomattessaan sen pysähtyneen. Mutta miehen esiintyminen hämmästytti tavattomasti päällikköä, ja vaikka hän ei ollenkaan näyttänyt pelästyneeltä, vetäytyi hänen otsansa kuitenkin ryppyihin. Ja miteltään katseillaan outoa miestä, hän toisti koneellisesti ja kuin synkkiin ajatuksiin vaipuneena:

— Niin, miksi he eivät tule? Tiedätkö sinä sitä?

— Sentähden, — vastasi synkkä mies ääntäen tavalla, joka osoitti, että hänen oli hyvin vaikea puhua ranskaa, — sentähden, että tuolla — (ja näin sanoen hän viittasi karkealla leveällä kädellään Ernée'ta kohti) — tuolla on Maine ja siellä päättyy Bretagnen alue.

Sitten hän voimakkaasti polki maata jalallaan, viskaten raskaan piiskanvartensa päällikön jalkoihin. Se vaikutus, jonka tuon oudon miehen lyhyenponteva puhe teki tässä kohtauksessa läsnäolleisiin, oli jotenkin sama kuin minkä tuottaa tam-tam-rummun täräys keskellä musiikkikappaletta.

Sana *puhe* ei vastaa sitä vihaa ja kostonhimoa, jota ilmaisivat miehen ylpeät eleet, karut sanat ja hurjaa ja armotonta tarmoa uhkuva ryhti. Tämän miehen karkeapintaisuus, — hän näytti kirveellä veistetyltä möhkäleeltä, — hänen nystemäinen ulkomuotonsa, hänen piirteisiinsä painunut typeryyden ilme saattoivat hänet jonkunmoisen villi-ihmisten puolijumalan näköiseksi. Hän seiso siinä juhlallisena kuin profeetta ja näytti Bretagnen hengeltä, tuon maan, joka heräsi kolmivuotisesta unesta alkaakseen uudelleen sodan, jossa voitotar ei koskaan näyttäytynyt ilman kaksinkertaisia suruharjoja.

"Onpa siinä aika tarhapöllö!" tuumi Hulot itseksensä. "Hän näyttää minusta sellaisten henkilöiden läheltä, jotka aikovat ryhtyä neuvotteluihin pyssynlaukauksilla."

Puolittain mutistuaan nämä sanat partaansa päällikkö siirsi katseensa miehestä maisemaan, maisemasta sotilaihin, sotilaista tien huimaaviin jyrkännteisiin, joiden harjoja korkeat bretagnelaiset värihernepensaat reunustivat. Sitten hän taas äkkiä katsahti outoon mieheen, ikäänkuin kuulusteli häntä silmäyksellään ja virkahti lopuksi äkkiä:

— Mistä sinä tulet?

Hänen kärkkäästi tutkiva katseensa koetti samalla arvata näiden tutkimattomien kasvojen salaisuuden; ne olivat tällävälän saaneet tuollaisen typerän ja velton ilmeen, joka laskeutuu moukan piirteisiin hänen ollessaan toimeettomana.

— *Garsien* maasta, — vastasi mies vallan levollisesti.

— Nimesi?

— Marche-à-Terre.

— Miksi käytät vastoin lain kieltoa tällaista chouani-nimeä?

Marche-à-Terre — antakaamme hänelle tämä nimi, koska hän sen itse mainitsi — katsoi päällikköön niin täysin uskottavan typerästi, että soturi luuli, ettei tuo mies ollut ymmärtänyt hänen puhettaan.

— Kuulutko Fougères'n nostoväkeen?

Tähän kysymykseen Marche-à-Terre vastasi lauseella: *En tiedä*, jonka toivoton värittömyys pysäyttää jokaisen keskustelun. Hän istuutui tynnosti tienviereen, otti esiin mekostaan muutaman palan ohutta ja mustaa tattarileipää, tuota kansallisruokaa, jonka surkeata maukkaisuutta ainoastaan bretagnelainen ymmärtää, ja alkoi typerän välinpitämättömänä syödä.

Hänen elkeensä todistivat niin täydellistä älyn puutetta, että upseerit vuoroin vertasivat häntä tässä hänen asennossaan niihin nautaeläimiin, jotka kävivät laakson rehevillä laitumilla, Amerikan villi-ihmisiin ja Hyväntoivon-niemen alkuasukkaaseen. Tämän ryhdin pettämänä ei päällikkökään enää kiintynyt epäluuloonsa, mutta kun hän varmuuden vuoksi loi viimeisen tutkivan katseen tuohon mieheen, jota pelkäsi tulevan verilöylyn enteeksi, huomasi hän vieraansa tukan, mekon, vuohennahan olevan täynnä okaita, repeytyneitä lehtiä, oksien ja sinivatukkain katkeimia, mikä pani ajattelemaan, että tuo chouani oli tehnyt pitkän kierroksen viidakoissa. Hulot iski merkitsevästi silmää vieressään seisovalle ajutantilleen Gérardille, puristi kovasti hänen kättänsä ja sanoi puoliääneen:

— Olemme lähteneet villoja noutamaan, mutta joudumme palaamaan kerittyinä kotia.

Upseerit katselivat toisiaan ihmeissään ja vaieten.

Lienee paikallaan tässä hieman poiketa kertomuksen kulusta, jotta Hulot'n levottomuus selviäisi muutamille kotonakököttäjille, nämä kun epäilevät kaikkea, kun eivät itse koe mitään, ja he kun voisivat kieltää, että on ollut olemassa miehiä sellaisia kuin Marche-à-Terre ja länsimaakuntien talonpojat, jotka siihen aikaan toimivat vlevästi.

Sana *gars*, joka äännetään *gaa*, on jäännös keltin kielestä. Ala-Bretagnen murteesta se on siirtynyt ranskan kieleen, ja nykyisen ranskan sanoista se enimmin muistuttaa muinaisuutta. *Gais* oli geelien eli gallialaisten pää-ase; *gaisdé*-sanana merkitys on *aseistettu*, *gars*-sanana urho, *gas*-sanana *voima*. Se vivahtaa latinalaiseen sanaan *vir*, mies, *virtus*-sanana vartaloon, joka tietää kuntoa, rohkeutta.

Tätä pientä tieteellistä tutkielmaa puolustanee sanan kansallinen luonne. Ehkä se lisäksi on omansa jälleen saattamaan arvoon eräiden henkilöiden mielessä sanat sellaiset kuin *gars*, *garçon*, *garçonnette*, *garce*, *garcette* [poikanen, poika (nuorukainen), riehakka tyttö, tyttö-letukka, tyttönen. *Suom.*], jotka,

joskin ovat yleisesti säädyttöminä karkoitettut seurustelukielestä, ovat sotaisaa syntyperää. "*C'est une fameuse garce!*" (Onpa tuo mainio tyttö-heilakka!) on varsin vähäksi arvattu kohteliaisuus, joka lausuttiin rouva de Staëlille eräällä pienellä Vendômen paikkakunnalla, jossa hän vietti muutaman päivän maanpakolaisena.

Bretagne on se Ranskan maakunta, johon gallialaiset tavat ovat painaneet selvimmän leimansa. Niitä tämän maakunnan osista, joissa jylhän alkuperäisten esi-isiemme villi elämä ja taikauskoinen mieli meidän päiviimme asti on pysynyt eleillä, mainitaan "*Garsien* (reimapoikien) maaksi". Kun jollakin paikkakunnalla asuu joukko senkaltaisia luonnonihmisiä, jommoinen esiintyi äskeisessä kohtauksessa, on seudun väellä tapana sanoa: Sen tai sen pitäjän *garsit* Ja tämä klassillinen nimi on ikäänkuin palkinto siitä uskollisuudesta, jolla he koettavat ylläpitää gallialaisen kielen ja gallialaisten tapojen perinnäisyyttä.

Heidän elintavoissaan ilmeneekin syviä jälkiä muinaisaikojen uskonnosta ja taikauskosta. Näillä seuduilla kunnioitetaan vielä läänitysoloja. Siellä tapaa muinaistutkija vielä druidien muistomerkkejä, ja nykyaikainen sivistynyt ihminen kammoksuen ajattelee tunkeutumista näiden koskemattomien korprien syvyyksiin. He olivat uskomattoman julmia, raa'an itsepäisiä, mutta pitivät sen ohella uskollisesti tehdyn valansa; heiltä puuttuivat täydellisesti meidän lakimme, tapamme, pukumme, uudet rahamme, kieleemme, mutta samalla he olivat yksinkertaisen patriarkaaliset ja sankarillisen hyveiset, ja kaikki nämä mainitut ominaisuudet yhdessä saattoivat nämä maaseutulais-asukkaat henkisiltä kyvyiltään köyhemmiksi kuin Pohjois-Amerikan mohikaanit ja muut punaihoiset, mutta yhtä voimakkaiksi, yhtä viekkaiksi ja yhtä taipumattomiksi kuin he.

Sen aseman vuoksi, joka Bretagnella on keskellä Europpaa, on paljon mielenkiintoisempaa tehdä siitä havaintoja kuin Kanadasta. Vaikka Bretagnea ympäröivät joka taholla valonlähteet, ei niiden hyväntekevä vaikutus saavuta sitä, ja tämä maa on jäätyneen hiilen kaltainen, joka asetettuna keskelle hehkuvaa takkavalkeaa pysyy mustana. Muutamien suurten henkien ponnistukset voittaakseen yhteiskuntaelämälle ja varallisuudelle tämä kaunis osa Ranskaa, jossa piilee niin paljon tuntemattomia aarteita, jopa hallituksenkin yritykset, kaikki on rauennut näiden asukkaiden saamattomuuden tähden, jotka ovat piintyneet ammoisista ajoista periytyneihin kuluneihin tapoihin.

Tämä surkea seikka saa selityksensä toiselta puolen maanlaadusta, joka on kuilujen, purojen ja tulvien uurtamaa, rämeiden ja järvien peittämää; tässä maassa on runsaasti pensasaitoja, jotka vallitusten tavoin ikäänkuin tekevät joka pellon linnoitukseksi, mutta se on vallan vailla teitä ja kanavia. Toiselta puolen selittää tämän seudun surkeita oloja sikäläisen kansan tiedottomuuden tila, joka on syynä siihen, että se niin halveksii uudenaikaista maanviljelystä, ja panee sen alttiiksi ennakkoluuloille, joiden tuottamat vaarat selviävät kertomuksemme kulusta. Tämän maan eriskummainen laatu ja sen asukasten taikausko ehkäisevät yksilöiden lähentymistä toisiinsa ja sen terveellisen vaikutuksen, joka johtuu ajatusten vertailusta ja vaihtamisesta.

Siellä ei ole kyliä. Ne kurjat hökkelit, joita sanotaan asunnoiksi, ovat harvat ja rakennetut hajalle sinne tänne. Joka perhe asuu siellä kuin erämaassa. Ainoat tunnetut tilaisuudet, joissa pitäjän asukkaat ohimennen kohtaavat toisensa, ovat kirkossakäynti sunnuntaisin sekä kirkolliset juhlat. Nämä hiljaiset kokoukset, joita johtaa pappi, tämän jäykän rahvaan ainoa ohjaaja, kestävät ainoastaan muutaman tunnin. Kuultuaan tämän sielunpaimenen jylisevän äänen, talonpoika palaa viikoksi epäterveelliseen asuntoonsa; siitä hän poistuu työhön, ja siihen hän astuu jälleen nukkumaan.

Jos joku vieras käy häntä tervehtimässä, ei se ole kukaan muu kuin tuo sama pappi, koko seudun sielu. Tämän papin ääni oli ollut kyllin voimakas nostamaan tuhansia miehiä tasavaltaa vastaan ja aikaansaamaan sen, että nämä Bretagnen osat viisi vuotta ennen sitä aikaa, josta kertomuksemme alkaa, tuottivat joukottain satureita ensimmäiseen chouan-sotaan.

Veljekset Cottereau, nuo uhkarohkeat salakuljettajat, joista tämä sota sai nimensä, harjoittivat vaarallista ammattiansa Lavalin ja Fougères'n välillä. Mutta näiden seutujen kapinaliikkeessä ei ollut mitään jaloa, ja täydellä syyllä saattaa sanoa, että Vendée muutti rosvoretken sodaksi, ja Bretagne sodan rosvoretkeksi. Ruhtinain karkoitus, uskonnon tukahuttaminen olivat chouaneille ainoastaan rosvoamisen verukkeina, ja tämän kansalaissodan tapahtumat kuvastavat jossakin määrin sitä hurjaa raakuutta, joka on ominainen tämän seudun tavoille.

Kun sitten oikeat kuningasvallan puolustajat tulivat kokoamaan sotilaita tämän tietämättömän ja sotaisan väestön keskuudesta, koetti tämä tosin, vaikka turhaan, kohottamalla valkoisen lipun luoda jonkunmoista ylevyyttä niihin hankkeisiin, jotka olivat saattaneet chouan-liikkeen vihatuksi; ja nämä chouanit tarjoavat muistamista ansaitsevan esimerkin siitä, kuinka vaarallista on kiihoittaa kapinaan maan sivistymättömiä joukkoja.

Kuvaus siitä Bretagnen laaksosta, joka ensin avautuu sinne saapuvan matkustajan katseille, nostoväen joukosta ja Pèlerine-vuoren huipulle ilmaantuneesta *garsista* luo tarkan pienoiskuvan tästä

maakunnasta ja sen väestöstä. Näiden seikkojen perustuksella saattaa henkilö, jolla on harjaantunut mielikuvitus, muodostaa itselleen käsityksen tämän sodan näyttämöstä ja välikappaleista; sillä mainitut seikat tarjoavat siihen aineksia.

Näiden ihanoiden laaksojen kukoistavat pensasaidat piiloittivat silloin vihollisia. Joka pelto oli linnoitus, joka puu sisälsi ansan, joka raidan kanto kätki sotajuonen. Koko maa oli yhtä ainoata taistelukenttää. Tuhoa tuottavat pyssyt odottivat tienristeyksissä sinipukuisia satureita, joita nuoret neitokset ajattelematta vilpillisyyttään nauraen houkuttelivat pyssyn ylettyville. Nämä neitokset pyhiinvaelsivat isiensä ja veljiensä seurassa madonsyömien Marian-kuvien luo kysymään uusia juonia ja anomaan anteeksiantoa pyhältä Neitsyeltä. Näiden tietämättömien olentojen uskonto tai oikeammin epäjumalanpalvelus esti heidät tuntemasta tunnonvaivoja murhateoistaan.

Niin pian kuin taistelu oli alkanut, muuttui kaikki tässä maassa vaaralliseksi: melu ja hiljaisuus, lempeys ja ankaruus, kotiliesi ja valtatie. Mutta kaiken tämän viekkauksen alla piili vakaumus. Nämä raakalaiset palvelivat Jumalaa ja kuningasta samalla tavalla kuin mohikaanit käyvät sotaa. Mutta jotta tämän taistelun kuvaus olisi kaikinpuolin tarkka ja tosi, on historioitsijan velvollisuus lisätä, että koko seutu jälleen muuttui hymyileväksi ja ystävälliseksi sinä hetkenä, jona Hoche sai rauhan solmituksi. Ne perheet, jotka vielä edellisenä päivänä olivat toisiaan raadelleet, söivät silloin vaaratta saman katon alla illallista.

Siitä hetkestä alkaen, jona Marche-à-Terren vuohennahat saattoivat Hulot'n aavistamaan salaista vilppiä, heräsi hänessä vakaumus, että se onnellinen rauha oli rauennut, jonka Hoche nerollisuudellaan oli aikaansaanut ja jonka jatkuminen hänestä näytti mahdottomalta. Näin sota leimahti uudelleen ilmieliekkiiin ja epäilemättä entistään hirvittävämpään kolmivuotisen lepoajan jälkeen. Vallankumous, joka 9:nnen termidorin jälkeen oli saanut lievemmän muodon, oli kenties saava hirmuhallituksen luonteen, mikä sai järkevät ihmiset sitä vihaamaan. Englantilainen kulta oli nyt, kuten aina ennenkin, yllyttänyt riitaisuuksia Ranskassa. Tasavalta, jonka nuori Bonaparte, ilmeisesti sen suojelushenki, oli jättänyt oman onnensa nojaan, ei näyttänyt kykenevän vastustamaan niin useita vihollisia, joista hirvittävin oli viimeinen, kansalaissota. Tämä, jota tuhannet pienet yksityiskapinat ennustivat, sai aivan uuden vakavan luonteen sinä hetkenä, jona chouanit päättivät hyökätä näin vahvan suojelusjoukon kimppeeseen.

Tällaiset ajatukset alkoivat pyöriä Hulot'n mielessä, joskin paljon hajanaisempina, kun Marche-à-Terren ilmaantuminen hänen mielestään viittasi taitavasti valmistettuun väijytykseen. Sillä aluksi hän oli ainoa, joka aavisti uhkaavaa vaaraa.

Se vaitiolo, joka seurasi päällikön Gérardille lausumia ennesanoja, ja joka päätti edellä kuvatun kohtauksen, palautti Hulot'lle hänen kylmäverisyytensä. Tuo vanha soturi oli melkein horjahtanut, eikä hän voinut karkoittaa niitä pilviä, jotka peittivät hänen otsansa, kun hän ajatteli, että häntä jo ympäröivät sellaiset sodan kauhut, joita ihmissyöjätkin olisivat inhonneet. Hulot'n molemmat ystävät, kapteeni Merle ja apurintti Gérard koettivat turhaan selittää päällikkönsä kasvoissa kuvastuvaa pelkoa, joka heille oli jotain vallan outoa, ja katselivat Marche-à-Terreä hänen tienvieressä syödessään kannikkaansa, voimatta löytää vähintäkään yhteyttä tuon eläimellisen olennon ja pelottoman päällikkönsä levottomuuden välillä.

Mutta Hulot'n kasvot selkenivät pian. Hän surkutteli tasavallan vastoinkäymisiä, mutta samalla hän iloitsi siitä, että sai taistella sen puolesta, ja iloiten hän itselleen antoi sen lupauksen, ettei antautuisi chouanien peijattavaksi ja että paljastaisi sen salaperäisen viekkaan miehen, jota he suvaisivat käyttää aseenaan häntä vastaan.

Ennenkuin teki päätöksen, hän rupesi tutkimaan sitä asemaa, jossa hänen vihollisensa aikoivat hänet yllättää. Huomatessaan että tie, jolla hänen oli ryhtyminen taisteluun, johti kohtalaisen syvään, mutta metsien ympäröimään kuiluun, johon useat polut päättyivät, hän rypisti tuuheita tummia kulmakarvojaan ja sanoi molemmille ystävilleen kumealla ja mielenliikutuksesta värähtelevällä äänellä:

— Olemme joutuneet kirottuun ampiasispesään.

— Mitä siis voitte pelätä? — kysyi Gérard.

— Pelätä?... huomautti päällikkö. — No niin, pelkäänpä todellakin. Olen aina pelännyt, että minut ammutaan kuin koira jossakin metsäpolun mutkassa, ilman edelläkäypää varoitusta.

— Joutavia! — virkkoi Merle nauraen. — Varoitushuuto olisikin siinä tapauksessa tarpeeton.

— Uhkaako meitä siis todella vaara? — kysyi Gérard, ihmetellen yhtä paljon Hulot'n kylmäverisyyttä kuin hänen hetkellistä pelkoaan.

— Vaiti! — sanoi päällikkö; — olemme suden kidassa, ja siinä on pimeä kuin leivinuunissa, mutta

siihen on saatava valoa. Onneksi on meillä hallussamme tämän ylängön huippu.

Hän antoi sille voimakkaan lisänimen ja jatkoi:

— Lopulta kai kuitenkin kaikki minulle selviää.

Päällikkö viittasi luokseen molemmat upseerit, ja kaikki kolme ympäröivät Marche-à-Terren. Tämä nuori mies oli luulevinaan, että häiritse heitä, ja nousi äkkiä.

— Pysy alallasi, roisto! — huusi hänelle Hulot, tuupaten hänet takaisin samalle penkereelle, missä hän sitä ennen oli istunut.

Ja tästä hetkestä ei päällikkö lakannut tarkkaavasti pitämästä silmällä tuota näennäisesti huoletonta bretagnelaista.

— Ystäväni, — hän puoliääneen virkkoi molemmille upseereille — on aika mainita teille, että asiat tuolla alhaalla ovat huonosti. Direktorio on lainsäätävässä kokouksessa tapahtuneen mellakan johdosta luudallaan sotkenut meidän tunkiotamme. Tämän hallituskunnan jäsenet — tai oikeammin sanoen vekkulinuket, ovat juuri menettäneet oivan miekan: Bernadotte luopuu johdosta.

— Kuka astuu hänen sijalleen? — kysyi Gérard vilkkaasti.

— Milet-Mureau, muuan vanha pölkky. On varsin arveluttavaa näihin aikoihin antaa ohjat tyhmyreille! Rannikolla leimahtelevat englantilaisten merkkitulet. Kaikki nuo vendéelaiset ja chouanit ovat liikkeellä kuin ilmassa surisevat kovakuoriaiset, ja ne henkilöt, jotka nytkyttävät noita tanssinukkeja, ovat hyvin osanneet valita hetken, jona me sorrumme.

— Kuinka? — sanoi Merle.

— Meidän sotajoukkomme ovat lyödyt joka taholla, — jatkoi Hulot yhä enemmän hiljentäen ääntään. — Jo kaksi kertaa chouanit ovat kaapanneet kirjeet ja minulle saapuivat viime tiedot ja määräykset ainoastaan pika-airutta myöten, jonka Bernadotte lähetti sinä hetkenä, jolloin erosi ministeristöstä. Onneksi ovat ystäväni kirjeissään kertoneet minulle tästä sekasotkusta. Fouché on saanut tietoonsa, että tuo tyranni Ludvig XVIII on Parisissa olevien petteureiden kehoituksesta lähettänyt johtajan sisäasioita valvoville kätyreilleen. Luullaan Barras'n petteävän tasavaltaa. Pitt ja ruhtinaat ovat lähettäneet tänne erään edellisen hallitusmuodon kannattajan, jäntevän ja etevän miehen, joka yhdistämällä vendéelaiset ja chouanit kukistaa tasavallan. Tuo mies on astunut maihin Morbihanissa — tämän olen minä ensimmäisenä saanut tietää Parisin veitikoilta. Hän on ottanut nimen "Gars". — Sillä kaikki nuo heittiöt — (näin hän sanoi osoittaen Marche-à-Terreä,) ottavat nimiä, jotka tuottaisivat kunnialliselle isänmaanystäväälle vatsanväännteitä, jos hän niitä rupeaisi käyttämään. Tuo mies on paraikaa näillä seuduilla. Tämän chouanin ilmestyminen — (hän osoitti taas Marche-à-Terreä) — todistaa minulle, että hän on kintereillämme. Mutta eipä vanhaa kettua niin helposti petetä, ja teidän tulee auttaa minua mitä pikimmin kokoamaan porsaani pahnaan. Olisinpa aika hölmö, jos menisin siihen ansaan, jonka minulle virittää tuo Lontoosta muka takkejamme toimittamaan tullut herrasmies.

Kuullessaan nämä salassa pidetyt ja vakavat asianhaarat, nuo molemmat upseerit, jotka tiesivät, ettei heidän päällikkönsä koskaan turhasta säikähtänyt, kävivät vakavan näköisiksi kuin soturit ainakin suuren vaaran uhatessa, jos ovat karaistuneet ja tottuneet arvostelemaan asioita laajemmalla näkökannalta.

Gérard, jonka lakkautettu arvo lähensi johtajaansa, tahtoi vastata ja lähemmin tiedustella kaikkia valtiollisia uutisia, joista osa ilmeisesti oli salattu; mutta Hulot'n antama merkki sai hänet vaikenemaan. Ja kaikki kolme alkoivat katsella Marche-à-Terreä. Tämä chouani ei näyttänyt vähääkään välittävän siitä, että huomasi olevansa noiden miesten valvonnan alaisena, jotka olivat yhtä hirvittävästi älyltään kuin ruumiillisilta voimiltaan. Seikkailun alku, joka herätti melkein romantillista mielenkiintoa, kiihoitti suuresti molempien upseerien uteliaisuutta, joista tämänlainen sota oli jotain uutta. Sentähden he alkoivat siitä laskea pilaa. Mutta heti alussa Hulot katsoi heihin vakavana ja sanoi:

— Tuhat tulimaista! älkää tupakoiko ruutitynnyrin ääressä, kansalaiset. Ennenaikainen rohkeus on samaa kuin jos kantaisi vettä seulassa. — Gérard, — hän sitten jatkoi kuiskaten ajutanttinsa korvaan, — lähestykää huomiota herättämättä tuota roistoa; ja jos hän tekee pienimmänkin epäilyttävän liikkeen, lävistäkää hänet miekallanne. Minä puolestani lähden ryhtymään keskusteluun, jos oudot miehemme tahtovat siihen yhtyä.

Gérard nyökäytti lyhyesti päätään osoittaaksensa tottelevaisuuttaan. Sitten hän alkoi katsella tuon laakson näköaloja, joihin lukija jo on tutustunut. Näytti siltä, kuin olisi hän tahtonut katsella niitä entistään tarkemmin, ja hän asteli ikäänkuin ajatuksiin vaipuneena ja vapaasti edestakaisin. Mutta luonnollisesti maisema kaikkein vähimmin kiinnitti hänen huomionsa. Marche-à-Terre taas salasi

täydelleen, huomasi sen vaaran, joka upseerin menettelyn puolelta häntä uhkasi. Kun näki hänen siinä leikkivän piiskansa letkulla, olisi luullut hänen onkivan kaloja maantien ojasta.

Sillävälän kuin Gérard täten koetti asettua vartija-asemaan chouanin eteen, sanoi päällikkö hiljaa Merlelle:

— Antakaa kersantille kymmenen luotettavaa soturia ja asettakaa heidät ylemmäksi meistä, siihen kukkulan huipun kohtaan, missä tie laajenee ylätasoksi, ja mistä näette pitkältä Ernéeen johtavaa tietä. Valitkaa sellainen paikka, missä tienvieressä kasvaa metsää ja mistä kersantti voi pitää silmällä lähiseutua. Kutsukaa luoksenne Clef-des-Coeurs, hän on älykäs poika... Ei tässä ole mitään nauramista — tuho meidät perii, ellemmme pidä varaamme.

Sillävälän kuin Merle täytti tämän käskyn niin nopeasti, että sen tärkeys kävi ilmeisen selväksi, päällikkö heilutti oikeaa kättään vaatien syvää hiljaisuutta sotilailta, jotka jutellen ja leikkiä laskien ympäröivät hänet. Toisella kädenliikkeellä hän käski tarttua aseisiin.

Kun hiljaisuus oli aikaansaatu, hän loi katseensa toisesta tienvierestä toiseen, kuunnellen levottoman tarkkaavaisesti, ikäänkuin olisi odottanut kuulevansa jonkun tukahutetun äänen, jotakin aseenkalsketta tai tulevaa taistelua ennustavia askeleita. Hänen tumma ja terävä silmänsä näytti tutkien tunkevan metsän salaisimpiin syvyyksiin. Mutta kun ei sieltä saanut mitään epäilyttävää merkkiä, hän villi-ihmisten tavoin tarkasti tien hiekkaa, löytääkseen joitakin jälkiä noista näkymättömistä vihollisista.

Kovin pettyneenä siitä, ettei ollut huomannut mitään, mikä olisi puolustanut hänen levottomuuttaan, hän kääntyi tienviereen päin, kiipesi vaivoin niiden pienten kumpujen rinteille, nousi hitaasti niiden huippuun, ja huomasi, kuinka hyödyllinen hänen kokemuksensa oli joukkonsa menestykselle. Sitten hän astui sieltä alas. Hänen kasvonsa kävivät entistään synkemmiksi; sillä noina aikoina päälliköt aina pahoittelivat sitä, ettei vaikein tehtävä langennut yksinomaan heidän osalleen.

Kun upseerit ja sotamiehet olivat huomanneet päällikkönsä mieltävyyden, tämän päällikön, jonka luonne heitä miellytti ja jonka urhoollisuuden tunsivat, arvasivat he, että hänen tavaton tarkkaavaisuutensa ennusti vaaraa. Mutta kun eivät kyenneet punnitsemaan tämän vaaran suuruutta, he vaistomaisesti pysyivät liikkumattomina ja pidättivät melkein henkeänsä. Niiden koirien tavoin, jotka koettavat arvata taitavan metsästäjän tarkoitukset, jota täsmällisesti tottelevat, vaikka eivät ymmärräkään hänen käskyjään, nämä soturit katsoivat vuoroin Couësnonin laaksoa, tien molemmin puolin olevaa metsää ja päällikkönsä ankaroita kasvoja, koettaen niistä lukea kohtalonsa. He vaihtoivat kysyviä katseita, ja moneen kertaan hymy levisi heidän huulilleen.

Kun Hulot väänsi suutaan, Beau-Pied, nuori kersantti, joka kävi komppanian älyniekasta, sanoi hiljaa:

— Mihin hemmetin kiipeliin olemmekaan joutuneet, kun tuon vanhan urhon naama näyttää noin happamalta. Onhan hän tuima kuin sota-oikeus!

Hulot loi Beau-Piediin ankaran katseen, ja sotamiesten joukossa vallitsi taas kurinmukainen hiljaisuus. Keskellä tätä juhlallista äänettömyyttä rekryttien epäroivät askelet, joiden alla hieta rauskui, synnyttivät tahdikkaan äänen ja lisäsivät yleiseen ahdistukseen epämääräistä levottomuutta. Tämän kuvaamattoman tunteen ymmärtävät ainoastaan ne, jotka keskellä yön hiljaisuutta odottaen jotain kamalaa ovat huomanneet sydämensä tykytyksen kiihtyvän jostakin äänestä, joka yksitoikkoisesti toistuen on tuntunut tarjoavan heille pisaroittain kauhun juomaa.

Päällikkö asettui taas keskelle tietä ja kysyi itsekseen:

— Olenko erehtynyt?

Ja seuraavassa tuokiossa hänen silmistään säihkyi pidätetyn vihan katseet, kun hän tarkasteli levollista ja typerää Marche-à-Terreä. Mutta hänen tarkka silmänsä erotti chouanin himmeässä katseessa hurjaa ivaa, ja tämä vaikutti, ettei hän luopunut tilanteen vaatimista toimenpiteistä.

Samassa kapteeni Merle, joka oli täyttänyt Hulot'n määräykset, palasi hänen luokseen. Tämä kohtaus oli tuhansien muiden samanlaisten kaltainen, ja sen mykät näyttelijät, jotka saattoivat tämän sodan mitä vilkkaimmaksi ja jännittävimmäksi, odottivat silloin kärsimättöminä uusia vaikutelmia ja olivat hyvin halukkaat näkemään sotilas-tilanteensa himmeät kohdat toisten tapahtumien valaisemina.

— Menettelimme viisaasti siinä, kapteeni, — sanoi päällikkö, — että asetimme sotilasosastomme loppupäähän ne harvat isänmaanystävät, jotka meillä on rekryttiemme joukossa. Ottakaa vielä tusina reippaita poikia, asettakaa heidän johtajakseen aliluutnantti Lebrun ja viekää heidät nopeasti jälkijoukkoon. Heidän tulee tukea siinä olevia isänmaanystäviä, saada heidät kiireisesti etenemään ja kahtia jakaantuneena parvena hyökätä toverien miehittämälle huipulle. Odotan teitä.

Kapteeni katosi joukkoon. Pällikkö silmäili vuoroonsa neljää pelotonta miestä, jotka tiesi taitaviksi ja notkeiksi, kutsui heidät kaikessa hiljaisuudessa luokseen, osoittaen kutakin heitä sormellaan ja antaen heille tutunomaisen merkin, moneen kertaan nopeasti painamalla etusormeja nenäänsä; he tulivat.

— Te olette palvelleet minun kanssani kenraali Hochen johdon alla, — hän heille virkkoi, — silloin kun saatoimme järkiinsä nuo roistot, jotka mainitsevat itseään kuninkaan jääkäreiksi. Tiedätte, kuinka he piiloittautuivat, väijyksistä ampuakseen sinisiä.

Kuullessaan taitavuuttaan näin kehuttavan, nuo neljä soturia nostivat päätään, kasvoissa kuvaava ilme. Nämä olivat sankarillisen uljaita miehiä, joiden alistuva huolettomuus osoitti ettei heidän ajatuspiirinsä Ranskan ja Europan välisen kamppailun puhkeamisesta lähtien ollut ulottunut taaksepäin edemmäksi heidän patruunalaukkuansa, eikä eteenpäin painetin kärkeä kauemmaksi. He puristivat yhteen huulensa kuin rahamassin, jonka suu kurenauhoilla vedetään kiinni, ja katselivat päällikköänsä tarkkaavasti ja uteliaina.

— No niin, — virkahti Hulot, jolla oli erinomainen taito puhua sotureille luonteenomaista kieltä, — eivätpä tällaiset pojat pötki tiehensä chouanien edestä, ja niitä on täällä, niin totta kuin nimeni on Hulot. Teidän neljän miehen tulee tutkiskella molemmat tienvieret. Muu joukko pysyy sillä aikaa tässä alallaan. Koettakaa siis kaikin mokomin saada heistä vainua; älkää hellittäkö, vaan nuuskikaa tarkoin koko alue, eteenpäin, mars!

Sitten hän osoitti heille tien vaarallisia huippukohtia. Nuo neljä soturia tervehtivät kiitoksen merkiksi, vieden kätensä vanhojen kolmikulma-hattujensa tasalle, joiden sateen liottamat ja iän kuluttamat reunat riippua lerpattivat alas kuvun reunasta. Yksi heistä, korpraali Laruse, jonka Hulot tunsu, sanoi lyöden pyssyynsä:

— Panemmepä heidät tanssimaan meidän pillimme mukaan, päällikkö!

He poistuivat, kaksi oikealle, kaksi vasemmalle. Nähdessään heidän katoavan molemmin puolin tietä tunsu soturijoukko epämääräistä levottomuutta. Rauhaton oli niinkään Hulot, joka luuli lähettäneensä heidät varman kuoleman kitaan. Jopa hänen sielussaan vavahti, kun hän ei enää nähnyt heidän hatunkulmiaan.

Upseerit ja sotamiehet kuuntelivat kuivissa lehdissä kahisevia, asteittain heikkeneviä askeleita ja tunsivat mielessään ahdistusta, joka oli kahta kiusallisempi sentähden, että se täytyi painaa syvälle poveen. Sodassa esiintyy kohtauksia, joissa neljän miehen alttiiksi pannut henget aiheuttavat enemmän kauhua kuin Jemmapes'n taistelussa kaatuneet tuhannet ruumiit. Mutta noissa soturikasvoissa on niin monta vaihtelevaa ilmettä, että niiden kuvaajien on turvautuminen sotilasten omiin muisteluihin ja luovuttaminen näiden vilkkaiden kasvojen kuvaaminen levollisessa mielentilassa oleville henkilöille, sillä nuo yksityisseikoista niin rikkaat sielunmyrskyt eivät ole kuvattavissa ilman ääretöntä laveutta.

Kun noiden neljän soturin pistimet olivat kadonneet näkyvistä, palasi kapteeni Merle, täytettyään salaman nopeudella päällikön käskyt. Parilla kolmella komentosanalla Hulot nyt järjesti joukkonsa jäljellä olevat miehet taisteluvalmiiksi keskelle tietä. Sitten hän antoi käskyn palata Pèlerine-vuoren huipulle, minne hänen pieni etujoukkonsa oli pysähtynyt. Itse hän kulki viimeisenä ja takaperin, pitääkseen silmällä pienimpiäkin muutoksia, mitä saattoi esiintyä jossakin kohdassa tätä eteenleviävää näyttämöä, jonka luonto oli tehnyt niin ihanaksi ja ihminen niin hirvittäväksi.

Hän saapui siihen paikkaan, missä Gérard vartioi Marche-à-Terreä. Tämä oli näennäisesti välinpitämättömänä seurannut kaikkia päällikön liikkeitä, mutta katsoi nyt uskomattoman älykkäänä sinne päin, mihin nuo molemmat soturit juuri olivat kadonneet, tien oikealla puolella olevaan metsään, ja päästi kolme tai neljä vihellystä, matkien pöllön kimakkaa ja korvia viiltävää ääntä. Nuo kolme kuuluisaa salakuljettajaa, joiden nimet jo ovat mainitut, vaihtelivat erityisellä tavalla tätä huutoa yön aikaan, ilmaistakseen toisilleen väijytyksiä, uhkaavia vaaroja ja kaikkea, mikä heidän oli tärkeä tietää. Siitä he olivat saaneet liikanimen *chuin*, joka näiden seutujen murteessa merkitsee pöllöä. Tämä murteissana siirtyi sitten niidenkin nimeksi, jotka ensimmäisen tasavaltaa vastaan käydyn sodan aikana matkivat näiden kolmen veljeksien eleitä ja ilmoitusmerkkejä. Kuullessaan nuo epäilyttävät vihellykset, päällikkö pysähtyi tuijottamaan Marche-à-Terreä. Hän teeskenteli siten erehtyneensä tuon chouanin typerään kömpelyyteen nähden, ja piti hänet luonaan jonkunmoisena ilmapuntarina, joka osoittaisi hänelle vihollisen liikkeitä. Hän pysäytti Gérardin käden, joka valmistautui kiirehdyttämään tuota vakoilijaa, asetti kaksi sotilasta muutaman askeleen päähän hänestä ja käski kuuluvalla ja selvällä äänellä heidän viipymättä ampuu hänet kuoliaaksi, jos hän vielä antoi pienimmänkin merkin. Uhkaavasta vaarasta huolimatta ei Marche-à-Terre osoittanut vähintäkään mielenliikutusta, ja häntä tähystelevä päällikkö pani merkille tämän levollisuuden.

— Tuo kollo ei osaa ammattiaan! — hän sanoi Gérardille. — Niin, niin, tosin ei ole helppo lukea chouanin tunteita hänen ilmeistään; mutta tämä on ilmiantanut itsensä ponnistuksillaan tuoda esiin

pelottomuutensa. Näetkös, Gérard, jos hän olisi teeskennellyt pelkurimaisuutta, olisin pitänyt häntä hölmönä, ja niin olisi meitä ollut kaksi samanlaista, ja minä olisin joutunut pussiin. Mutta nyt tiedän, että meidän kimpuumme aiotaan hyökätä! Mutta tulkootpa vaan, nyt olen valmis.

Lausuttuaan nämä sanat puoliääneen ja voitonriemuksena, vanha soturi hykersi käsiään ja katsoi Marche-à-Terreen ivallisena; sitten hän risti käsivarret rinnalleen, jäi seisomaan tielle molempien lempi-upseeriensa väliin ja odotti toimenpiteittensä tulosta.

Varmana siitä, että taistelu oli tulossa, hän katseli sotamiehiään tyynen näköisenä.

— Saammepa tapella, — sanoi hiljaa Beau-Pied, — päällikkö hykerteli käsiään.

* * * * *

Se vaarallinen asema, johon päällikkö Hulot ja hänen joukkonsa olivat joutuneet, oli niitä, joissa henki todella on siihen määrään alttiina, että lujaluontoiset miehet pitävät kunnianaan silloin näyttäytyä kylmäverisiksi ja mielenmalttiaan hallitseviksi.

Tällaisissa tapauksissa oikein selvästi käy ilmi miehen sisu. Niinpä päällikkö, joka paremmin oivalsi vaaran suuruuden kuin molemmat upseerinsa, itserakkaasti kyllä tahtoi näyttää kaikista levollisimmalta. Hän loi katseensa vuoroin Marche-à-Terreen, tielle ja metsään ja odotti sisäistä ahdistusta tuntien chouanien yhteislaukauksen rätinää, sillä hän luuli näiden peikkojen tavoin piilevän yltympäri; mutta hänen kasvojensa ilmeet olivat levolliset. Sinä hetkenä, jona kaikkien soturien silmät kohdistuivat häneen, hän veti ryppyihin ruskettuneet pienten rokonarpien peittämät poskensa, mytisti äkkiä ylähuultansa ja vilkutti silmäänsä — irve, jota sotamiehensä aina pitivät hymyilynä; sitten hän löi Gérardia olalle sanoen:

— Nyt saatamme hieman vetää henkeä; mitä tahdoittekaan äsken sanoa minulle?

— Missä uudessa pälkäässä olemmekaan nyt, päällikkö?

— Asia ei ole uusi, — hän vastasi hiljaa. — Koko Europpa on meitä vastaan ja nyt sillä on tilaisuus menetellä mielin määrin. Sillä aikaa kuin Direktorion jäsenet pureskelevat toisiaan kuin hevoset tallissa, kun niillä ei ole kuroja, ja kuin kaikki repeää räpsyiksi heidän hallintonsa aikana, jättävät he sotajoukot oman onnensa nojaan. Italiassa on kaikki menetetty! Niin, ystäväni, Trebian edustalla kärsimiemme tappioiden pakosta olemme luopuneet Mantuasta, ja vastikään lyötiin Joubert Novin taistelussa. Toivottavasti Massena kykenee pitämään miehitettyinä Sveitsin vuorisolat, joka on tulvillaan Suvorowin joukkoja. Rheinin varsillakin olemme saaneet selkäämme. Direktorio on lähettänyt sinne Moreaun. Kykeneekö hän puolustamaan rajoja? Ja vaikkapa kävisikin niin onnellisesti, niin valtaliitto lopulta tulee musertamaan meidät, ja onnettomuudeksemme se ainoa kenraali, joka voisi meidät pelastaa, on hiidessä, nimittäin kaukana Egyptissä!... Mitenkä hän muuten pääsisikään palaamaan? Onhan Englanti herra merellä.

— Bonaparten poissaolo ei minua huolestuta, päällikkö, — vastasi nuori adjutantti Gérard, jossa huolellinen kasvatus oli kehittänyt korkeamman arvostelukyvyn. — Jäisikö vallankumouksemme kesken? Ei suinkaan. Eihän meidän ole yksistään määrä puolustaa Ranskan aluetta — meillä on kaksinainen tehtävä. Täytyyhän meidän lisäksi säilyttää maan ominaista henkeä, yleviä vapauden ja riippumattomuuden periaatteita, tuota lakiasäätävien kansankokoustemme herättämää inhimillistä järjellisyttä, joka toivoakseni on vahvistumistaan vahvistuva. Ranskaa voi verrata matkamieheen, jolla on toimenä viedä jonnekin palava kynttilä: hän suojelee sitä toisella kädellä ja puolustautuu toisella. Jos teidän uutisenne ovat todet, ei meitä kymmeneen vuoteen olisi piirittänyt niin monta ihmistä, jotka koettavat tuota kynttilää sammuttaa. Vakaumukset ja maa, kaikki on häviön partaalla.

— Valitettavasti! sanoi huoaten päällikkö Hulot. — Nuo Direktorion ilveilijät ovat osanneet riitaantua kaikkien niiden miesten kanssa, jotka olisivat kyenneet ohjaamaan alusta. Bernadotte, Carnot, kaikki, yksin kansalainen Talleyrand, ovat meidät hylänneet. Sanalla sanoen, on jällellä yksi ainoa kunnon isänmaanystävä, kelpo Fouché, joka poliisin avulla hallitsee kaikkea. Siinä vasta mies! Hänpä se oli, joka ajoissa varoittaen käänsi minun huomioni tähän kapinallikkeeseen. Ja kuitenkin olemme ansassa, siitä olen varma.

— Oh! jos ei sotajoukko hieman sekaannu hallituksemme johtoon, — huomautti Gérard, — saattavat asianajajat meidät vielä tukalampiin oloihin kuin ne, joissa olimme ennen vallankumousta. Eiväthän nuo tomppelit osaa käskeä.

— Pelkään yhä, — virkkoi Hulot, — että he ryhtyvät keskusteluihin Bourbonien kanssa. Tuhat tulimmaista, mihin kiipeleihin joutuisimmekaan, jos he sopisivat keskenään!

— Ei, ei, päällikkö hyvä, niin pitkälle ei sentään mennä, — vakuutti Gérard. — Sotajoukko tulee, kuten

itse sanoitte, kaiuttamaan ääntänsä, ja jos se ei puhu vallan epäselvää kieltä, toivon, ettemme ole vuodattaneet vertamme kymmenen vuotta lannoittaaksemme pellavamaata ja nähdäksemme toisten pellavaamme kehräävän.

— Niin, — huusi päällikkö, — tämä puvun vaihto on käynyt meille hirvittävän kalliiksi.

— No niin, — virkahti kapteeni Merle, — menetelkäämme joka tapauksessa täällä kuin kelpo isänmaanystävät ainakin, ja koettakaamme estää chouanien yhteys Vendéen kanssa. Sillä jos nämä tekevät keskenään liiton ja Englanti sekaantuu asiaan, en ainakaan minä tälläkertaa mene takaamaan tasavallan jakamattomuutta.

Tässä pöllön huuto, joka kuului jotenkin kaukaa, keskeytti keskustelun. Käyden levottomammaksi päällikkö taaskin tutki Marche-à-Terreä, jonka tunteettomat kasvot tuskin kuvastivat elonmerkkiä. Rekryytit, jotka upseeri oli koonnut, seisovivat karjalauman tavoin yhteen sullottuina keskellä tietä, noin kolmenkymmenen askeleen päässä taisteluvälmiistä soturijoukosta. Kymmenen askeleen päässä heidän takanaan olivat luutnantti Lebrunin komentamat sotamiehet ja isänmaanystävät. Päällikkö silmäili tätä taistorintamaa ja vilkaisi viimeisen kerran loitommaksi tielle asettuneeseen etuvartija-joukkoon.

Ollen tyytyväinen järjestelyynsä, hän kääntyi antaakseen käskyn liikkeellelähtemiseen, kun samassa näki niiden kahden soturin kolmiväriset kokardit, jotka palasivat tarkastelemasta tien vasemmalla puolella olevaa metsää. Kun päällikkö ei nähnyt kahden oikealle lähteneen tiedustelijan palaavan, päätti hän odottaa heidän tuloaan.

— Ehkäpä pommi tulee tuolta puolelta, — hän sanoi molemmille upseereille, osoittaen metsää, joka oli ikäänkuin niellyt nuo kaksi poistunutta vartijasoturia.

Sillävälän kuin molemmat tarkk'ampujat antoivat Hulot'lle jonkunmoisen raportin, laiminlöi hän tarkastamasta Marche-à-Terreä. Silloin chouani käytti tilaisuutta hyväkseen päästääkseen kovan, suunnattoman kauas kaikuvan vihellyksen; ja ennenkuin kumpikaan hänen kahdesta vartijastaan oli ehtinyt pyssyäkään tähdätä häneen, oli hän piiskan lyönnillä kaatanut heidät kumoon tien laitaan.

Samaan aikaan hälinä tai pikemmin hurja ulvonta yllätti tasavaltalaiset. Hirvittävä kiväärien räiske kuului metsänrinteestä, missä chouani oli istunut, ja ojensi maahan seitsemän tai kahdeksan sotamiestä. Marche-à-Terre, jota viisi tai kuusi miestä oli tähdännyt, häneen osaamatta, katosi metsään, kiivettyään ylös rinnettä nopeana kuin villikissa. Hänen puukenkensä vierivät ojaan, ja saattoi helposti nähdä hänen jalassaan nuo isot raudoitettut saappaat, joita "kuninkaan jääkärit" tavallisesti käyttivät. Chouanien ensi huutojen kaikuessa kaikki rekryytit hyökkäsivät oikealle metsään kuin lintuparvi, joka lehahtaa lentoon matkamiehen lähestyessä.

— Ampukaa noita koiria! — huusi päällikkö.

Joukko tähtäsi pakenijoita, mutta nämä olivat viisaasti kyllä asettuneet puiden taakse turviin pyssyntulelta, ja ennenkuin aseet olivat uudestaan panostetut, olivat he jo kadonneet.

— Kootkaapa siis maakuntalaislegionia! — virkkoi Hulot Gérardille. — Täytyy olla typerä kuin Direktorion jäsenet luottaakseen väennostoon näillä seuduilla. Lakiasäättävä kokous tekisi paremmin, jos ei lupaisi meille niin runsaasti sotilaspukuja, rahaa, ampumavaroja, vaan jos todella ne meille antaisi.

— Nuo hunsvotit pitävät enemmän tatarikakuistaan kuin meidän sotilasleivästämme, — sanoi Beau-Pied, komppanian pilkkakirves.

Näitä sanoja säestivät pilapuheet ja naurunremahdukset, joilla tasavaltalaissoturit ilkkuivat karkaajia, mutta äkkiä seurasi taas hiljaisuus. Nähtiin noiden kahden tiedustelijan, jotka päällikkö oli lähettänyt nuuskimaan oikealla olevaa metsää, vaivalloisesti astuvan alas rinnettä. Toinen heistä, joka oli lievemmin haavoittunut, tuki toveriansa, joka kostutti maata verellensä. Nämä molemmat poloiset soturit olivat saapuneet rinteeseen puoliväliin, kun Marche-à-Terren inhoittavat kasvot ilmestyivät puiden lomassa. Hän tähtäsi molempiin sinisiin niin tarkasti, että tappoi heidät yhdellä ainoalla laukauksella, ja heidän ruumiinsa vierivät raskaina alas ojaan. Tuskin oli hänen möhkälemäinen päänsä tullut näkyviin, kun kolmekymmentä pyssynpiippua kohosi ilmoille; mutta utukuvan tavoin hän taas oli kadonnut noiden onnettomien väriherne-pensaiden taakse.

Nämä tapahtumat, joiden kuvaaminen vaatii niin monta sanaa, kestivät vaan silmänräpäyksen. Seuraavassa tuokiossa jälkijoukon isänmaallismieliset ja sotamiehet niinkään kädenkäänteessä liittyivät muuhun joukkoon.

— Eteenpäin, mars! — huusi Hulot.

Sotajoukon osasto kulki kiireisesti tien huipulle, johon etuvartija oli asetettu. Siellä päällikkö uudelleen järjesti joukkonsa taistelurintamaksi. Mutta hän ei huomannut mitään toistunutta vihollismielenosoitusta chouanien puolelta ja luuli että nostoväen vapauttaminen oli ollut tuon väijytyksen ainoa tarkoitus.

— Heidän huutonsa, — hän sanoi molemmille ystävilleen, — osoittavat, ettei heitä ole monta. Marssikaamme joutuin eteenpäin, niin saavumme kenties Ernéehen, ennenkuin he ovat kintereillämme.

Nämä sanat kuuli eräs isänmaallismielinen rekryytti, joka astui esiin rivistä ja pysähtyi Hulot'n eteen.

— Kenraali, — hän virkkoi, — olen jo kerran ollut sotimassa chouaneja vastaan. Saanko teille sanoa pari sanaa?

— Tuo on varmaankin asianajaja, ja nämä luulevat aina olevansa oikeussalissa, — kuiskasi päällikkö Merlen korvaan. — No sano sanottavasi, — hän sitten vastasi nuorelle fougèrelaiselle.

— Chouanit ovat epäilemättä tuoneet mukansa aseita niille miehille, joilla juuri ovat täydentäneet rivinsä. Jos siis heidän nähtensä pötkimme tiehemme, asettuvat he meitä odottamaan joka metsätien käänteeseen ja ampuvat meidät viimeiseen mieheen ennenkuin saavumme Ernéehen. Toisin tulee tässä ajaa asiaa, kuten sanoit, mutta patruunilla. Kahakan aikana, joka tulee kestämään kauemmin kuin mitä näyt luulevan, lähtee yksi tovereistani noutamaan tänne kansalliskaartin ja vapaajoukot Fougères'sta. Silloin saat nähdä, että me, vaikka olemmekin vaan rekryyttejä, emme silti ole tomppeleita.

— Luuletko siis, että chouaneja on paljo?

— Päätä itse, päällikkö-kansalainen!

Hän vei Hulot'n erääseen ylätasen paikkaan, missä hietaa oli pengottu kuin haravalla. Kiinnitettyään hänen huomionsa tähän seikkaan, hän vei hänet paljoa kauemmaksi polulle, missä he näkivät siitä kulkeneen suurilukuisen miesjoukon jäljet. Lehtiä oli siinä tallautunut kovaksi poljettuun multa.

— Nämä ovat Vitren *garseja*, — sanoi Fougères'n mies. — He ovat liittyneet ali-normandialaisiin.

— Mikä on nimesi, kansalainen? — kysyi Hulot.

— Gudin, päällikkö.

— Hyvä, Gudin, nimitän sinut kotikaupunkilaistesi korpraaliksi. Sinä näytät minusta kelpo mieheltä. Annanpa sinulle toimeksi valita tovereistasi sen, joka on lähetettävä Fougères'en. Sinä itse pysyttelet minun läheisyydessäni. Mutta mene ensi työksesi rekryytteinesi ottamaan niiden toveri-parkojemme pyssyt, takit ja patruunalaukut, jotka nuo roistot juuri kaatoivat tielle. Eikä teidän pidä seisoa tässä märehitimässä pyssynluoteja niitä puolestanne heille tarjoamatta.

Pelottomat Fougères'n miehet menivät noutamaan kaatuneiden sota-asun, ja koko komppania suojeli heitä tuimalla, metsään suunnatulla tulella, niin että heidän onnistui riisua vainajien vaatteet ja aseet, menettämättä ainoatakaan miestä.

— Noista bretnelaisista tulee mainiota jalkaväkeä, — sanoi Hulot, — jos vaan sotilaan leipäkannikka heille maistuu.

Gudinin lähettämä airut läksi juosten matkaan syrjäpolkua pitkin, joka johti vasemmalle metsään. Sotamiehet tutkivat aseitaan ja valmistautuivat taisteluun. Päällikkö tarkasteli heitä, hymyili heille, asettui muutaman askeleen päähän edelle kahden suosikkiupseerinsa kera ja odotti päättäväisenä chouanien hyökkäystä.

Syntyi jälleen syvä hiljaisuus, jota ei kuitenkaan kestänyt kauan. Kolme sataa chouania, joiden univormut olivat samanlaiset kuin rekryyteillä, syöksyi äkkiä esiin oikealta metsästä ja riensi suorastaan ulvoen epäjärjestyksessä miehittämään koko sen osan tietä, joka oli heikon sinisten pataljonan edessä. Päällikkö järjesti sotilaansa kahteen yhtä suureen joukkoon, joista kukin oli kymmenmiehisen rintaman vahvuinen. Näiden parvien keskelle hän sijoitti kaksitoista rekryyttiä, jotka kiireimmiten olivat pukeutuneet sota-asuun, ja asettui itse heidän etunenäänsä.

Tätä pientä sotajoukkoa suojeli kummallakin sivustalla kahdenkymmenen viiden miehen suuruinen siipijoukko, jotka liikehtivät molemmin puolin tietä Gérardin ja Merlen johtamina. Näiden molempien upseerien oli määrä hyökätä chouanien kimppuun sivulta ja estää heidät hajaantumasta seudulle, missä kukin talonpoika aikoi asettua siten, että vaaratta saattoi ampua sinisiä, jolloin tasavaltalaisjoukot eivät enää olisi tietäneet, mistä löytää vihollisensa.

Nämä määräykset, jotka päällikkö oli antanut niin nopeasti kuin tilanne vaati, loivat hänen

luottamustaan sotamiehiinkin, ja kaikki marssivat ääneti chouaneja vastaan.

Kului sitten muutama hetki molempien vastustajien lähestyessä toisiaan, ja sitten paukkui kiväärien laukauksia luodin kantaman päästä levittäen kuolemaa molemmille puolille. Samassa silmänräpäyksessä molemmat tasavaltalaisten sivusjoukot, joille chouanit eivät voineet asettaa vastustajia, saapuivat heidän sivustoilleen, ja heidän tiheä ja tuima tulensa kylvi kuolemaa ja epäjärjestystä keskelle vihollista.

Tämä temppu aikaansai melkein tasaisen miesluvun molemmilla puolin. Mutta chouanien voittamattoman peloton ja sitkeä luonne kesti tällaisen koettelemuksen; he eivät väistyneet, heidän tappionsa ei heitä masentanut, he sulkiivat uudelleen rivinsä ja koettivat saartaa tuon pienen sinisten joukon, joka otti niin vähän tilaa ja joka näytti mehiläisemolta keskellä parveaan. Ja nyt syntyi tuollainen hirvittävä kamppailu, jossa teräaseiden kalske korvaa ampuma-aseiden ainoastaan harvoin kajahtavan paukkeen, jossa taistellaan mies miestä vastaan, ja jossa molempien vastustajien ollessa yhtä rohkeat, ylivoima lopulta ratkaisee voiton.

Chouanit olisivatkin heti alussa saavuttaneet voiton, ellei molempien Merlen ja Gérardin komentamien sivustajoukkojen olisi onnistunut parilla kolmella yhteislaukauksella sivultapäin ahdistaa vihollisten jälkijoukkoa. Näiden molempien sivustajoukkojen sinisten olisi nyt pitänyt jäädä aseimiinsa ja edelleen näin tuhota hirvittäviä vastustajiaan. Mutta kiihtyen, kun näkivät sen vaaran, jonka alaisena oli tuo pieni sankarillinen joukko, minkä nyt täydelleen saarsivat kuninkaan jääkärit, he hyökkäsivät pistimet sojossa hurjina tielle ja saattoivat muutamaksi hetkeksi taistelun tasaväkisemmäksi. Molemmat kiistapuolet antautuivat nyt taisteluraivoon, jota vielä enensi puoluekiihkon julmuus ja vimma, mikä painoi tähän sotaan poikkeuksen leiman. Jokainen yksityinen soturi, tarkatessaan omaa vaaraansa, oli vaiti. Koko kohtausta oli synkkä ja kylmä kuin kuolema.

Aseiden kalskahdella ja hiedan narskuessa jalkojen alla ei kuullut muuta kuin niiden kumeat ja korisevat huudahdukset, jotka vaarallisesti haavoittuneina tai kuolevina kaatuivat maahan. Nuo tasavaltalaisten keskellä olevat kaksitoista soturin-alokasta puolustivat niin urhoollisesti päällikköä, joka yhtenänsä jakeli neuvoja ja määräyksiä, että moneen kertaan muutamat sotamiehet huusivat:

— Hyvä, pojat!

Kylmäverinen ja valpas Hulot huomasi pian chouanien joukossa miehen, jota, samoin kuin häntä itseään, valiojoukko ympäröi ja joka ilmeisesti oli heidän johtajansa. Hän tahtoi hyvin kernaasti tietää, kuka tuo upseeri oli. Mutta turhaan hän moneen kertaan koetti eroittaa hänen kasvojensa piirteitä, jotka yhä peittyivät punalakkien ja leveälieristen hattujen taakse. Hän tunsi joukosta ainoastaan Marche-à-Terren, joka seisoi kenraalinsa vieressä toisti hänen komentosanojaan käheällä äänellä, ja jonka karbiinipyssy ei hetkeäkään pysynyt toimeettomana.

Päällikkö tuskaantui näistä yhä kertyvistä esteistä. Hän paljasti miekkansa, innostutti sotureitaan ja hyökkäsi niin rajusti chouanien keskusta, että mursi aukon heidän riveihinsä ja sai näkyviinsä vihollispäällikön, jonka kasvot kuitenkin olivat kokonaan valkoisella kokardilla varustetun suuren huopahatun varjossa. Mutta tuo tuntematon hämmästyti näin rohkeasta hyökkäyksestä, peräytyi ja lykkäsi samassa äkkiä hattunsa niskaan: silloin saattoi Hulot kiireessä nähdä tämän henkilön kasvot. Tuolla nuorella päälliköllä, joka Hulot'n arvion mukaan ei ollut kahtakymmentä vuotta vanhempi, oli yllään vihreästä verasta tehty metsästystakki. Hänen valkeassa vyössään piili pistooleja. Hänen isot saappaansa olivat raudoitettut niin kuin chouaneilla. Polviin ylettyvät säärystimet, joiden jatkona olivat hyvin karkeasta kankaasta tehdyt polvihousut, täydensivät tuon puvun, joka verhosi keskikokoista, mutta solakkaa ja hyvin kehittyntä vartaloa.

Raivoissaan siitä, että siniset olivat tunkeutuneet hänen persoonansa läheisyyteen, hän painoi hatun takaisin alas kasvoille ja riensi heitä vastaan; mutta seuraavassa tuokiossa hänet ympäröivät Marche-à-Terre ja muutamat muut levottomat chouanit. Nuoren päällikön ympärillä häärivien henkilöiden väliin jäädessä aukkoja, luuli Hulot huomaavansa leveän punaisen huivin, joka koristi puoleksi napeista avattua takkia.

Tämä kuninkaallismielisten koriste, joka siihen aikaan oli joutunut unhoitukseen, veti ensin Hulot'n huomiota puoleensa, mutta se siirtyi sitten äkkiä kasvoihin, jotka piankin katosivat hänen näkyvistään, kun taistelun tuoksina pakoitti hänet valvomaan pienen joukkonsa turvallisuutta ja liikkeitä. Vain vilahdukselta hän siis oli ehtinyt nähdä säihkyvät silmät, joiden väri häneltä jäi huomaamatta, vaalean tukan ja jotenkin hennot, auringon ruskettamat kasvopiirteet. Kuitenkin pani hän merkille tuon nuoren miehen paljaan kaulan, jonka valkoihoisuus vielä enemmän pisti silmään hellästi ja huolimattomasti sidotun kaulahuivin rinnalla. — Nuoren päällikön ryhti, joka uhkui tulisuuksi ja intoa, oli sotilaallinen kuin niillä ainakin, jotka taistelulta vaativat jonkunlaista runollista ritarillisuutta. Hänen hienon hansikkaan peittämä kätensä heilutti miekkaa, joka välkkyi auringonpaisteessa. Hänen ulkomuotonsa osoitti samalla hienoutta ja voimaa.

Tämä siirtolainen vilpittömine haaveiluineen yhtyneinä nuoruuden viehätykseen ja sivistyneine tapoineen edusti miellyttävästi ranskalaista aatelia. Hän oli Hulot'n täydellinen vastakohta, Hulot'n, joka seisoo neljän askeleen päässä hänestä tarjosi ikäänkuin vilkkaan vertauskuvan tarmokkaasta tasavallasta, jonka puolesta tuo vanha soturi taisteli. Lisäksi hänen ankarat kasvonsa, kuluneiden punaisten rinnusliepeiden koristama sininen univormu, mustuneet ja hartioiden takana roikkuvat olkanauhut kuvasivat hänen puutteenalaisuuttaan ja luonnettaan.

Nuoren miehen hieno ryhti ja ylimyksellinen ilme eivät jääneet Hulot'ltä huomaamatta, ja tahtoen päästä häneen käsiksi hän huusi:

— Hoi, tanssimestari, tule lähemmäksi, jotta saan ryhtyä kanssasi käsikähmään!

Kuninkaallismielinen päällikkö kiukustui hetkellisestä vastoinkäymisestään ja syöksyi epätoivoisena eteenpäin. Mutta kun hänen miehensä näkivät hänen näin panevan henkensä alttiiksi, karkasivat he kaikki sinisten kimppuun. Äkkiä eroitti taistelun hälinästä pehmeän ja kirkkaan äänen:

— Tässä kaatui pyhä Lescure. Ettekö tahdo kostaa häntä?

Näitä tenhoavia sanoja seurasi chouanien puolelta hirvittävä pommitus, ja tasavallan sotamiehet kykenivät häidin tuskin pysymään koossa ja ehkäisemään pienen rintamansa murtumista.

- Ellei tuo olisi nuorukainen, — sanoi Hulot peräytyen askel askeleelta, — ei meitä vastaan olisi tehty hyökkäystä. Eihän koskaan ole nähty chouanien yhtyvän taisteluun. Mutta sen parempi, meitä ei ainakaan tapeta pitkin tien vartta kuin koiria.

Sitten hän metsään kajahtavalla äänellä huusi:

— Eteenpäin, pojat. Sallimmeko rosvojen pitää meitä pilanaan!

Se teonsana, jota tässä kohdassa käytämme kelpo päällikön käyttämän sijalla, kykenee sitä vaan heikosti korvaamaan. Mutta sotavanhukset osaavat kyllä panna sen sijalle tuon oikean sanan, joka epäilemättä on kuvaavampi sotilaallinen voimasana.

— Gérard, Merle, — jatkoi päällikkö, — kutsukaa miehenne takaisin, järjestäkää heidät rintaman takana pataljonaksi, ja ampukaa noita koiria, jotta heistä pääsemme.

Suurella vaivalla saatiin Hulot'n määräys täytetyksi; sillä kuultuaan vastustajansa äänen huusi nuori päällikkö:

— Kautta Pyhän Annan, älkää päästäkö heitä käsistänne. Hajaantukaa, garsit!

Kun molemmat Merlen ja Gérardin komentamat sivustajoukot vetäytyivät taaksepäin kahakan keskustasta, ajoi kumpaakin pientä osastoa takaa itsepäinen ja ylivoimainen chouani-joukko. Nämä "vuohennahat" saartivat joka taholta Merlen ja Gérardin väen, jälleen kaiuttaen kumeita, ulvonnantapaisia huutojaan.

— Suu kiinni, herraseni, — huudahti Beau-Pied, — eihän tässä edes kuule milloin kuolee.

Tämä pila elvytti sinisten rohkeutta. Tasavaltalaiset eivät tyytyneet puolustautumaan ainoastaan yhdessä kohdassa Pèlerine-vuoren ylätasoa, vaan tekivät sen kolmessa eri paikassa, ja laukaukset houkuttelivat esiin kaikki tämän äsken vielä niin rauhaisan laaksoseudun kaiut. Taistelu olisi voinut vielä tuntikausia jäädä ratkaisemattomaksi, tai olisi se päättynyt taistelijoiden puutteessa. Sillä siniset ja chouanit osoittautuivat yhtä urhoollisiksi. Raivo kiihtyi jatkuvasti molemmin puolin, kun kaukaa alkoi kuulua heikkoa rummun pärinää. Ja päättäen tämän melun suunnasta kulki lähestyvä joukko Couësnon-laakson poikki.

— Se on Fougères'n kansalliskaarti! — huusi Gudin vahvalla äänellä.

— Vannier on varmaankin heidät kohdannut.

Huuto saapui nuoren chouanipäällikön ja hänen hurjan adjutanttinsa korvaan, ja kuninkaallismieliset tekivät peräytymisliikkeen, jonka Marche-à-Terren petomainen huuto heti pysäytti.

Kun päällikkö puoliääneen oli lausunut pari kolme komentosanaa, jotka Marche-à-Terre tulkitsevi chouaneille Bretagneen rahvaan murteella, he alkoivat peräytyä, tehden sen niin taitavasti, että tasavaltalaiset ja heidän päällikkönsäkin siitä joutuivat vallan ymmälle. Ensi käskyn saatuaan uljaimmat chouanit järjestyivät riviin, muodostaen kunnioitusta herättävän rintaman, jonka taakse haavoittuneet ja heidän muu väkensä vetäytyi panostamaan pyssyjä. Sitten haavoittuneet, toimien yhtä joutuisasti kuin äsken Marche-à-Terre, saapuivat ylhäällä tien oikealla puolella olevalle rinteelle, ja heitä seurasi sinne puolet chouaneista, jotka vikkellästi kiipesivät sen huipulle, missä siniset eivät enää nähneet

heistä muuta kuin heidän tarmokkaat päänsä.

Siellä he asettuivat puiden taakse suojaan ja suuntasivat nyt pyssynpiippunsa sitä saattovartijaston jäännöstä kohti, joka Hulot'n toistamia komentohuutoja noudattaen nopeasti oli järjestynyt, voidakseen tiellä asettaa chouaneja vastaan heidän veroisensa rintaman. Nämä peräytyivät hitaasti ja puolustivat asemaansa, pyörähdellen niin että saivat tukea tovereittensa tulelta. Saavutettuaan maantienojan, he vuorostaan kiipesivät ylös sille korkealle rinteelle, jonka reuna oli heidän miestensä hallussa, ja saapuivat heidän luokseen urhokkaasti uhmaillen tasavaltalaisten tulta, jotka ampuivat heitä niin taitavasti, että oja täyttyi ruumiista. Rinteen huipulla olijat vastasivat aivan yhtä murhaavalla tulella. Sinä hetkenä Fougères'n kansalliskaarti saapui taistelupaikalle juoksujalassa, ja sen tulo päätti kahakan. Kansalliskaartilaiset ja muutamat kiivastuneet sotamiehet hyppäsivät jo penkeren yli tunkeakseen metsään. Mutta päällikkö huusi heille jylisevällä äänellä:

— Aiotteko syöksyä kuoleman kitaan?

He palasivat silloin tasavallan joukkojen luo, joiden haltuun taistelutanner oli joutunut, sittenkuin oli kärsitty melkoisia tappioita.

Nyt nostettiin kaikki kuluneet kolmikulma-hatut pistimien kärkeen, pyssyt ojennettiin ylös, ja sotilaat huusivat yhteen ääneen kahdesti: — Eläköön Tasavalta!

Haavoittuneetkin, jotka istuivat tienvieressä, ottivat osaa tähän innostuksen purkaukseen, ja Hulot puristi Gérardin kättä sanoen:

— Siinä poikia, joilla on sydän oikealla paikallaan.

Merle sai toimekseen haudata kaatuneet tien varrella olevaan tulvaveden kaivamaan kuoppaan. Toiset sotilaat rupesivat kuljettamaan haavoittuneita. Lähistön taloista noudettiin hevosia ja ajoneuvoja, ja kiireisesti nostettiin näille kärsivät toverit, joiden alle oli levitetty kaatuneiden vaatteita.

Ennen lähtöään Fougères'n kansalliskaarti jätti Hulot'n käsiin vaarallisesti haavoittuneen chouanin, joka oli löydetty sen äkkijyrkänten juurelta, minkä kautta chouanit olivat peräytyneet ja mihin hän voimien pettäessä oli solunut.

— Kiitos avustanne, kansalaiset, — sanoi päällikkö. — Hiisi vieköön, ilman teitä olisimme saaneet kestää tuiman neljännestunnin. Pitäkää varanne! Sota on alkanut. Hyvästi, kelpo toverit.

Sitten Hulot kääntyi vangin puoleen:

— Kuka on kenraalisi? — hän kysyi.

— Gars.

— Kuinka? Marche-à-Terre?

— Ei, vaan Gars.

— Mistä tuo Gars on tullut?

Tähän kysymykseen kuninkaan jääkäri, jonka karkeat ja villit kasvot olivat tuskien vääntämät, ei vastannut mitään, vaan otti rukousnauhansa ja alkoi rukoilla.

— Tuo Gars oli varmaankin äskeinen nuori päällikkö, jolla oli musta kaulahuivi. Hän on epäilemättä tyrannin ja hänen liittolaistensa Pittin ja Coburgin lähettämä.

Tämän kuultuaan chouani, joka ei siitä paljoa ymmärtänyt, kohotti ylpeänä päätään:

— Jumalan ja kuninkaan lähettämä!

Hän lausui tämän tarmolla, joka tyystin tyhjensi hänen voimansa. Päällikkö huomasi vaikeaksi kuulustella kuolevaa miestä, jonka esiintyminen ilmaisi synkkää kiihkoa, ja käänsi otsaa rypistäen päänsä pois. Kaksi sotilasta, niiden kahden miehen ystäviä, jotka Marche-à-Terre piiskansa lyönnillä oli paiskannut alas tienviereen, niin että he siihen kuolivat, astuivat pari askelta taaksepäin, tähtäsivät chouaniin, joka ei luonut tuijottavia silmiään maahan heidän ojennettujen pyssynpiippujensa edessä, ja ampuivat häneen pyssynkantaman päästä, ojentaen hänet maahan. Kun sotilaat lähestyivät häntä riisuakseen hänen vaatteensa, hän huusi vielä kovalla äänellä:

— Eläköön kuningas!

— Niin, niin, liukastelija, — sanoi Clef-des-Coeurs, — mene nyt syömään tattarikakkuasi armollisen

Pyhän Neitsyesi luo... Tuo veitikka huutaa meille vielä vasten naamaa: "Eläköön tyranni", kun jo luulee hänen olevan homenokkain valtakunnassa!

— Kuulkaahan, päällikkö, — sanoi Beau-Pied, — tässä on rosvon paperit.

— Kas vaan! — huudahti Clef-des-Coeurs, — tulkaahan katsomaan tätä Isän Jumalan soturia, jolla on ihoon maalattuja kuvioita.

Hulot ja muutamat sotilaat tulivat ja ympäröivät chouani-vainajan ihka alastoman ruumiin, ja he huomasivat siinä jonkun sinivärisen tatuoiman, joka kuvasi liekehtivää sydäntä. Tämä oli "Pyhän Sydämen" veljeskunnan tunnusmerkki. Kuvan alapuolella oli kirjoitus, jonka Hulot luki, ja se kuului: *Marie Lambrequin* — arvatenkin chouanin nimi.

— Sinulla on hyvät silmät, Clef-des-Coeurs, — huomautti Beau-Pied.

— Mutta et ikinä voi arvata tuon sota-asun tarkoitusta.

— Pitäisikö minun ehkä tuntea paavilaiset univormut! — vastasi Clef-des-Coeurs.

— Sinä hölmö, etkö siis koskaan opi mitään? — virkkoi Beau-Pied. — Etkö älyä, että tuolle juukelille on luvattu ylösnousemus ja että hän on maalannut kupunsa tunteakseen itsensä.

Kuullessaan tämän sukkeluuden, joka ei ollut vallan tuulesta temmattu, ei edes Hulot voinut pidättäytyä yleisestä hilpeydestä. Tällä välin oli Merle saanut kaikki kuolleet haudatuiksi, ja toverit olivat, niin hyvin kuin asianhaarat sallivat, sijoittaneet haavoittuneet rattaille. Muut sotilaat järjestyivät itsestään kahteen riviin molemmin puolin näitä äkkipäätä laitettuja sairasvaunuja ja astuivat alas sitä vuoren rinnettä, joka hallitsee Mainea ja josta näkee Pèlerine-laakson, Couësnon-laakson kilpailijan. Hulot, astuen molempien suosikkiensa Merlen ja Gérardin seurassa, seurasi hitaasti satureitaan, toivoen tapaturmista saapuvansa Ernéehe, missä haavoittuneet saisivat hoitoa.

Taistelu, joka tuskin joutui huomion esineeksi keskellä niitä suuria tapahtumia, joita siihen aikaan Ranskassa valmisteltiin, sai nimen siitä paikasta, jossa oltiin taisteltu. Siihen kiinnitettiin kuitenkin jonkun verran huomiota länsimaakunnissa, jonka asukkaat panivat merkille, että chouanit tässä toisessa ottelussa menettelivät entisestä eriävällä tavalla. Ennen eivät chouanit olisi tehneet hyökkäystä näin mieslukuisia joukkoja vastaan.

Hulot'n arvelun mukaan se nuori kuninkaallismielinen päällikkö, jonka kahakan kestäessä oli huomannut, epäilemättä oli "Gars", s.o. ruhtinaiden Ranskaan lähettämä uusi kenraali, joka mainittujen päällikköjen tavoin verhosi nimensä ja arvonsa tuollaisella salanimellä. Tämä asianhaara saattoi päällikkö Hulot'n yhtä levottomaksi nyt surullisen voittonsa jälkeen kuin mitä oli ollut sinä hetkenä, jona epäili väijytystä. Hän kääntyi moneen kertaan katsomaan takana olevaa Pèlerine-vuoren rinnettä, jolta vielä aika-ajoin kuului kansalliskaartin rummun pärinä sen astuessa alas Couësnon-laaksoon samaan aikaan kuin siniset laskeutuivat Pèlerine-laaksoon.

— Voiko jompikumpi teistä, — hän äkkiä kysyi molemmilta tovereilta, — arvata miksi chouanit hyökkäsivät kimppuumme? Heistä pyssynlaukaukset ovat kauppatavaraa, enkä minä älyä, mitä he noilla äskeisillä voittivat. He ovat varmaankin menettäneet sata miestä, ja me — näin hän jatkoi, pullistaen oikeata poskeaan ja iskien silmää, muka hymyillen — emme ole menettäneet kuuttakymmentä. Tuhat pentelettä! Minä en käsitä tämän kaupan järkevyyttä. Nuo houkkiot olisivat voineet jättää meidät hätyyttämättä, me olisimme häiriintymättä kulkeneet eteenpäin kuin kirjeet postissa. En totta tosiaan oivalla, mitä he ovat voittaneet tuhoamalla meidän miehiämme.

Ja huolestuneen näköisenä hän kädellään osoitti molempia sairasvaunuja.

— Ehkäpä he vaan tahtoivat sanoa meille hyvää päivää, — hän lisäsi.

— Eikö mitä, ovathan he siinä jupakassa voittaneet puolelleen meidän sataviisikymmentä karkuriamme, — huomautti Merle.

— Olisivathan nuo rekryytit muutenkin loikkineet kuin sammakot metsään emmekä me olisi lähteneet heitä sieltä takaisin pyydystämään, varsinkin kun olimme saaneet kuulasateen ylitsemme, — arveli Hulot. — Ei, ei, siinä piilee jotain muuta.

Ja taaskin hän kääntyi katsomaan Pèlerine-vuorelle päin.

— Hoi, — huudahti hän, — katsokaapas! Vaikka nuo kolme upseeria jo olivat poistuneet kauas tuolta armottomalta ylängöltä, eroittivat heidän tottuneet silmänsä helposti Marche-à-Terren ja muutamat chouanit, jotka uudelleen pitivät hallussaan vuorenhuippua.

— Joutuin eteenpäin! — huusi Hulot joukolleen; — kypälät liikkeelle ja hevosille parempi vauhti. Ovatko noiden miesten sääret jäätyneet, vai kuuluvatko ehkä hekin Pittin ja Coburgin puolueeseen?

Nämä sanat jouduttivat pienen joukon kulkua.

— Suokoon Jumala, — hän kääntyi näin sanoen molempien toveriensa puoleen, — ettei tämän kahakan salaperäinen merkitys selviä meille pyssynlaukausten muodossa Ernéessä. Pelkäänpä kovin saavani kuulla, että kuninkaan puoluelaiset vielä katkaisevat meiltä Mayennen tien.

* * * * *

Se strateginen pulma, joka saattoi Hulot'n levottomaksi, tuotti sinä hetkenä yhtä paljon päänvaivaa niille henkilöille, joiden hän oli huomannut seisovan Pèlerine-vuoren huipulla. Heti kun Fougères'n kansalliskaartin rummunpärinä oli tauonnut ja kun Marche-à-Terre oli huomannut sinisten laskeutuneen vuorenrinteen juurelle, hän kaiutti iloisena pöllönhuutoaan, ja chouanit tulivat taas esille, mutta paljon vähälukuisempina. Monet heistä epäilemättä paraikaa sitoivat haavottuneita Pèlerine-kylässä, joka sijaitsee Couësnon-laakson puoleisella vuorenrinteellä. Pari kolme kuninkaan jääkärien päällikköä tuli Marche-à-Terren luo.

Neljän askeleen päässä heistä istui tuo nuori ylimys graniittilohkareella ja näytti vaipuneen syvään mietiskelyyn, joka aiheutui hänen yrityksensä nyt jo tuottamista vaikeuksista. Marche-à-Terre asetti suojuksen tavoin kätensä otsalleen, varjostaakseen silmiään auringon säteiltä, ja katseli surullisena tietä, jota pitkin tasavaltalaiset kulkivat Pèlerine-laakson poikki. Hänen pienet ja terävät mustat silmänsä koettivat tähytellä, mitä tapahtui laakson vastakkaisella puolella kohoavalla rinteellä.

— Siniset tulevat anastamaan postivaunut, — sanoi kolkolla äänellä Marche-à-Terreä lähinnä seisova päällikkö.

— Kautta Pyhän Annan! — huudahti toinen, — miksi käskit meidän tapella? Senkötähden, että pelastaisit oman nahkasi?

Marche-à-Terre loi kysyjään myrkyllisen katseen ja tömisytti maata raskaalla karbiinillaan.

— Olenko minä kenraalinne? — hän kysyi. — Ja hetkiseksi vaiettuaan hän lisäsi osoittaen Hulot'n sotilas-osaston jäännöksiä: — Jos te kaikki olisitte tapelleet niinkuin minä, ei yksikään noista sinisistä olisi hengissä eronnut. Silloin postivaunut ehkä olisivat päässeet tänne perille.

— Luuletko, — huomautti kolmas, — että heidän päähänsä olisi pälkähtänyt antaa vaunuille saattojoukko tai pysäyttää ne, jos olisimme antaneet heidän rauhassa kulkea ohi? Sinä, koira, tahdoit pelastaa nahkasi, kun et luullut sinisten olevan matkalla! Suojellakseen omaa siankärsäänsä, — lisäsi puhuja kääntyen toisten puoleen, — hän on saattanut meidät vuodattamaan vertamme, ja päälle päätteeksi menetämme kaksikymmentä tuhatta frangia oikeata kultarahaa.

— Siankärsä olet itse! — huudahti Marche-à-Terre, astuen taapäin kolme askelta ja tähdäten pyssyllään vastustajaansa. — Sinä et vihaa sinisiä, sinä himoitset kultaa. Kas tuossa, saatpa kuolla ilman rippiä, sinä kirottu ahnehtija, joka et tänä vuonna ole käynyt Herran ehtoollisella!

Tämä solvaus ärsytti chouania siihen määrään, että hän kalpeni ja päästi kumean murinan ja ryhtyi tähtäämään Marche-à-Terreen.

Nuori ylipäällikkö syöksyi eroittamaan heitä ja löi pyssynsä piipulla heiltä aseet käsistä; sitten hän vaati selitystä riidan aiheesta, sillä keskustelu oli käynyt Ali-Bretagnen murteella, jota hän ei oikein ymmärtänyt.

— Herra markiisi, — näin päätti Marche-à-Terre selityksensä, — nuo menettelevät kahta katalammin moittiessaan minua, joka olen jättänyt tielle Pille-Michen, ja hänen on kenties onnistuva pelastaa postivaunut rosvojen kynsistä.

Ja hän viittasi kädellään sinisiin päin, jotka kaikki näiden alttarin ja valtaistuimen uskollisten palvelijain mielestä olivat rosvoja ja Ludvig XVI:n murhaajia.

— Kuinka! — huudahti nuori ylimys vihoissaan; — viivyttkö siis vielä täällä, anastaaksenne postivaunut, te raukat, jotka ette ole osanneet voittaa ensimmäisessä taistelussa, jota minä olen johtanut? Mutta kuinka voisikaan saavuttaa voittoa, kun on tuollaiset tuumat mielessä. Ovatko siis Jumalan ja kuninkaan puoltajat maantienrosvoja? Kautta Pyhän Annan! Meidän on käytävä sotaa tasavaltaa, eikä postivaunuja vastaan. Ne, jotka vastedes tekevät itsensä syyllisiksi niin häpeällisiin hyökkäyksiin, eivät saa synninpäästöä eivätkä niitä palkintoja, jotka odottavat kuninkaan kelpo palvelijoita.

Kumea murina kuului joukon keskeltä. Helposti saattoi huomata, että nuoren päällikön vaikutusvalta,

jota oli niin vaikea ylläpitää näissä kesyttömissä soturilaumoissa, oli horjumaisillaan. Nuori mies, jolta tämä oire ei ollut jäänyt huomaamatta, tuumi jo miten pelastaa annetun käskyn kunnia, kun keskellä hiljaisuutta kuului saapuvan hevosen ravi. Kaikki päät kääntyivät siihen suuntaan, mistä tulokkaan oletettiin saapuvan. Kotvan kuluttua tuli näkyviin nuori nainen, joka istui poikittain pienen bretagnelaisen hevosen selässä, minkä pani nelistämään saapuakseen chouanien luo, niin pian kuin oli huomannut nuoren miehen.

— Mikä teidän onkaan? — hän kysyi katsoen vuoroin chouaneihin, vuoroin heidän päällikkönsä.

— Tokko uskotte, että nämä miehet odottavat Mayennesta Fougères'en matkalla olevaa postia ryöstääkseen sen, senjälkeen kuin meillä vastikään, pelastaaksemme fougèreläiset toverimme, on ollut kahakka, jossa menetimme paljon miehiä, voimatta kukistaa sinisiä?

— No, eihän se ole arveluttavaa, — virkkoi nuori nainen, joka naisille ominaisella vaistollaan tajusi kohtauksen salaisuuden. — Te olette tosin menettäneet miehiä, mutta niitä ei meiltä koskaan puutu. Postin mukana seuraa rahoja, ja niitä tulee meiltä aina puuttumaan! Hautaamme kaatuneemme, jotka pääsevät taivaaseen, ja otamme rahat, jotka joutuvat näiden miesten taskuihin. Missä siis piilee vaikeus?

Chouanit hyväksyivät tämän puheen yksimielisellä hymyilyllä.

— Eikö tässä kaikessa ole mitään, mikä saa teidät punastumaan? — kysyi nuori mies hiljaa. — Onko teillä siis niin suuri rahapula, että teidän on pakko hankkia rahaa maantieltä?

— Minä himoitsen sitä niin palavasti, herra markiisi, että panisin, luulemma, sydämeni pantiksi, ellei se jo olisi varattu, — vastasi toinen keimailevasti hymyillen. — Mutta miten ihmeessä saatattekaan luulla, että voisitte sotahankkeisiinne käyttää chouaneja, antamatta heidän siellä täällä ryöstää jotakin sinisiltä? Ettekö tunne sananpartta: "Varastaa kuin pöllö"? Ajatelkaa, mikä chouani oikeastaan on. — Muuten, — jatkoi hän, korottaen ääntään, — eikö tämä ole vallan oikea teko? Ovathan siniset ottaneet sekä kirkolta että meiltä kaiken omaisuuden.

Toinen murina, ihan erilainen kuin se, jolla chouanit olivat vastanneet markiisin sanoihin, seurasi tätä puhetta. Nuori mies, jonka otsa pimeni, vei naisen syrjään ja sanoi hänelle uhkuen paheksumista, jota kuitenkin hillitsi hyvin kasvatetun henkilön hieno käytös:

— Tulevatko nuo herrat määräpäivänä Vivetièreen?

— Tulevat, — vastasi nainen, — kaikki: "Puolustaja", Grand-Jacques ja ehkä Ferdinand.

— Sallikaa minun siis palata sinne, sillä minä en saata läsnäolollani antaa hyväksymistäni sellaisille rosvouksille... käytänpä tahallani tätä sanaa. Saattaa vielä menetellä ylimyksen arvon mukaisesti, jos sallin, että minulta varastetaan, mutta...

— Hyvä, — keskeytti nainen, — siinä tapauksessa saan minä teidänkin osanne, ja kiitän teitä siitä, että luovutatte sen minulle. Tämä lisä on minulle hyvin tervetullut, sillä äiti on niin kauan ollut lähettämättä minulle rahaa, että olen aivan epätoivoissani.

— Hyvästi! — huudahti markiisi.

Ja hän katosi, mutta nuori nainen riensi hänen jälkeensä.

— Miksi ette jää tänne minun kanssani? — hän kysyi, luoden häneen puoleksi kärkevän, puoleksi hyväilevän katseen, jommoisen muodossa naiset, joilla on oikeus vaatia mieheltä kunnioitusta, niin hyvin osaavat ilmaista pyyteensä.

— Onhan aikomuksenne ryhtyä postivaunujen ryöstöön.

— Ryöstöön! — vastasi nainen. — Mikä kummallinen sana! Antakaahan minun selittää...

— En sanaakaan, — epäsi nuori mies tarttuen hänen käsiinsä ja suudellen niitä pintapuolisen kohteliaasti kuin hovimies ainakin. — Kuulkaa, mitä sanon, — hän jatkoi hetken kuluttua, — jos minä olisin läsnä noita postivaunuja pidätettäessä, surmaisivat sotilaamme minut, sillä minä heidät...

— Te ette heitä ampuisi, — tokaisi nainen intohimoisesti, — sillä he sitoisivat kätenne, noudattaen kaikkea kunnioitusta, ja otettuaan tasavaltalaisilta sen veroituksen, joka on tarpeellinen chouanien sotavarustuksiin, toimeentuloon ja ruudin ostamiseen, he tottelevat teitä sokeasti.

— Ja te vielä vaaditte, että minä täällä toimisין päällikkönä! Jos minun on määrä uhrata henkeni sille asialle, jota puollan, niin sallikaa minun pelastaa valtuuteni kunnia. Poistumalla saatan olla osaa ottamatta tähän halpamaiseen tekoon. Palaan sitten teitä saattamaan.

Hän etäytyi nopeasti. Nuori nainen kuunteli hänen loittonevia askeleitaan ilmeisen närkästyneenä. Kun kuivuneiden lehtien kahina vähitellen oli tauonnut, hän jäi kuin tyrmistyneenä paikalleen; sitten hän joutuin palasi chouanien luo.

Hän teki äkkinäisen paheksumista ilmaisevan liikkeen ja sanoi Marche-à-Terrelle, joka auttoi hänet alas hevosen selästä:

— Tuo nuori mies tahtoi käydä säännöllistä sotaa tasavaltaa vastaan!... Mutta kunhan vielä muutama päivä kuluu, on hänen mielipiteensä muuttuva. Kuinka hän minua kohteli! — hän hetken kuluttua virkkoi.

Nainen istuutui samalle kalliolohkareelle, missä markiisi äsken oli istunut, ja odotti vaieten postivaunujen tuloa.

Vähimmin merkillisiä ilmiöitä näinä aikoina ei suinkaan ollut tuo jalosukuinen nuori nainen, jonka rajut intohimot olivat temmanneet taisteluun, jota yksinvalta kävi ajanhenkeä vastaan; tunteittensa vilkkaudesta hän joutui tekoihin, joihin hän kaikesta huolimatta ei ollut syyppää. Hän oli tässä suhteessa hyvin useiden muiden kaltainen, jotka yltyivät toimintaan suuria hankkeita synnyttävän kiihkon valtaamina. Kuten hän, monet naiset näinä levottomina aikoina näyttelivät joko sankarillista tai moitittavaa osaa.

Kuninkaallismielisten asia ei löytänyt hartaampia ja toimeliaampia tiedustelijoita, kuin nämä naiset. Mutta ei yksikään tämän puolueen sankarittarista saanut niin julmasti hyvittää uhrautuvaisuutensa erehdyksiä ja näiden heidän sukupuoleltaan kiellettyjen tilanteiden nurjuutta kuin tuo epätoivoinen nainen, kun hän, istuen kivellä tienvieressä, ei voinut olla kunnioittamatta nuoren päällikön jaloa paheksumista ja rehellisyyttä. Huomaamattaan hän vaipui syvään haaveiluun. Katkerat muistot saivat hänet kaihoamaan hänen nuoruutensa ajan viattomuutta ja pahoittelemaan, ettei ollut joutunut tuon vallankumouksen uhriksi, jonka voittokulkua niin heikot kädet eivät voineet ehkäistä.

Ne postivaunut, jotka osaksi olivat olleet chouanien hyökkäyksen syynä, olivat lähteneet pienestä Ernéen kaupungista muutamaa hetkeä ennen molempien puolueiden välistä kahakkaa. Ei mikään kuvaa paremmin paikkakunnan oloja, kuin sen yleisön käytettävissä olevien julkisten laitosten tila. Tässä suhteessa tämän kaltaiset ajopelit ansaitsevat kunnian tulla mainituiksi. Ei edes vallankumous ole kyennyt niitä hävittämään. Ne esiintyvät vielä meidänkin päivinämmä maanteillä.

Kun Turgot oli lunastanut oikeudet, jotka Ludvig XIV:n aikana yksinomaan myönnettiin eräälle seuralle kuljettaa matkustajia kaikkiin kuningaskunnan osiin, ja kun hän oli järjestänyt n.s. *Turgotine*-laitokset, alkoivat herrojen de Vousges, Chanteclair ja leski Lacomben vanhat kyytivaunut tulvia maakuntiin. Yksi näitä viheliäisiä ajopelejä välitti siis liikennettä Mayennen ja Fougères'n välillä. Muutamat itsepäiset henkilöt olivat muinoin antaneet sille nimen *turgotine*, joko matkiakseen Parisia tai vihaten ministeriä, joko tahtoi panna uudistuksia toimeen. Mutta tämä "turgotine" ei kuitenkaan ollut sen kummempi kuin kahdella hyvin korkealla pyörällä varustetut rattaat, joiden takaistuimella kaksi lihanpuoleista henkilöä töin tuskin olisi pysynyt istumassa. Kun näiden huonojen ajoneuvojen heikkous ei kestänyt suurta lastia, ja istuimena oleva arkku oli yksinomaan varattu postilähetyksille, oli niiden matkustajien, joilla oli matkatavaroita, pakko pitää niitä jalkojen välissä, mitkä jo muutenkin kituivat ahtaassa laatikossa, joka muodoltaan suuresti muistutti palkeita. Näiden ajoneuvojen ja niiden pyörien alkuperäinen väri olivat matkustajille ratkaisematon arvoitus. Kahden nahkaverhon, jotka huolimatta pitkästä palvelusajastaan olivat hyvin vaivalloisesti liikutettavissa, oli määrä suojella matkustajaparkoja kylmältä ja sateelta.

Ajaja, istuen etulaudalla, joka muistutti Parisin huonoimpien kyytirattaiden ajoistuinta, otti pakostakin osaa keskusteluun, hänen paikkansa kun oli kaksi- ja nelijalkaisten uhriensa välissä. Nämä ajopelit muistuttivat aaveenomaisesti noita ukkorahjuksia, jotka jo ovat saaneet kestää monet monituiset yskät ja halvauskohtaukset ja joita kuolema näyttää karttavan; tuon tuostakin ne voihkivat, jopa parkuivatkin eteenpäin kulkiessaan. Raskaaseen uneen vaipuneen matkustajan tavoin ne kallistuivat vuoroin taakse ja eteenpäin, ikäänkuin olisivat vastustaneet kahden pienen bretagnelaisen hevosen rajua ponnistelua, jotka laahasivat niitä melkoisen kuoppaista tietä pitkin. Lähdetessä Ernéestä, missä oli vaihdettu hevoset, tämä muinaisajan muistomerkki sisälsi kolme matkustajaa, jotka jatkoivat ajurin kanssa jo ennen edellistä kievaria alkamaansa keskustelua.

— Kuinka voittekaan luulla, että chouaneja olisi näkynyt täällä? — sanoi ajaja. — Ernéessä kerrottiin minulle juuri vastikään, ettei päällikkö Hulot vielä ole lähtenyt Fougères'sta.

— Niin, niin, toveri, — virkkoi nuorempi molemmista haastattajista, — sinä et pane alttiiksi muuta kuin omat luusi! Jos sinulla, kuten minulla, olisi mukana kolme sataa riksiä ja jos olisit tunnettu kelpo isänmaanystäväksi, et olisi niin levollinen.

— Joka tapauksessa te olette hyvin avomielinen, — vastasi ajaja paheksuvasti pudistaen päätänsä.

— Kun vuonat on laskettu, syö susi ne suuhunsa, — virkkoi toinen matkustaja.

Jälkimäinen oli puettu mustiin, näytti nelikymmenvuotiaalta ja oli varmaankin pappismies seudulta. Hänen ihraleukansa ja kukoistava ihonvärinsä ilmaisivat hengellistä säätyä. Vaikka hän olikin lihava ja lyhytkasvuinen, hän osoitti joltistakin notkeutta joka kerta kun täytyi astua alas rattailta tai jälleen nousta niihin.

— Ette kai te ole chouaneja! — huudahti kolmen sadan rixsin omistaja, jonka muhkea vuohentalja peitti hyvästä verasta tehtyjä housuja ja puhdasta takkia, mikä tiesi rikasta maanviljelijää. — Kautta Robespierren hengen! vannonpa, ettei teitä hyvin otettaisi vastaan...

Sitten hän loi harmaat silmänsä ensin ajuriin ja senjälkeen matkakumppaniinsa, näyttäen heille vyöhönsä pistettyä kahta pistoolia.

— Bretagnelaiset eivät sellaisia pelkää, — sanoi pappismies ylenkatseellisesti. — Näytämmekö muuten sellaisilta, että himoitsisimme rahaanne?

Joka kerta kun rahaa mainittiin, ajaja vaikeni, ja pappismies oli kyllin älykäs epäilläkseen, ettei isänmaanystävällä ollut riksejä, vaan että ajurilla niitä sensijaan oli.

— Onko sinulla tänään tavaroita, Coupiau? — kysyi apotti.

— Oh, herra Gudin, eipä juuri mitään, — vastasi ajaja.

Tutkiessaan sekä isänmaanystävän että Coupiaun kasvoja hän huomasi ne tuon vastauksen aikana yhtä järkähtämättömiksi.

— Sen parempi sinulle, — huomautti isänmaanystävä; — siinä tapauksessa minä tapaturman sattua saatat ryhtyä varokeinoihin pelastaakseni omaisuuteni.

Näin jyrkästi vaadittu omavaltaisuus harmitti Coupiauta, joka huudahti kiukkuisena:

— Minä olen näiden ajoneuvojen omistaja, ja jos minä teitä...

— Oletko isänmaanystävä vai chouani? — kysyi häneltä kiivaana hänen vastustajansa, keskeyttäen hänen puheensa.

— En kumpaakaan, — vastasi Coupiau. — Minä olen postinkuljettaja ja, mikä enempi on, bretagnelainen, enkä siis pelkää sinisiä enkä aatelialta.

— Tarkoitat rosvoaatelia, — huomautti isänmaanystävä ivallisesti.

— He ottavat vaan takaisin sen, mikä heiltä on riistetty, — virkkoi pappismies kiivastuen.

Molemmat matkustajat tuijottivat toisiaan silmästä silmään. Ajoneuvojen perällä oli vielä kolmaskin matkustaja, joka kaikkien näiden väittelyjen aikana oli sanaakaan hiiskumatta. — Ei ajaja, ei isänmaanystävä, eikä edes Gudin kiinnittänyt mitään huomiota tähän mykkään henkilöön.

Todella hän oli noita juroja ja epäystävällisiä matkustajia, jotka lepäävät rattailta kuin kohtaloonsa alistuva vasikka, joka jalat sidottuina kuljetetaan lähimpään toripaikkaan. Aluksi he anastavat kaiken heille tulevan sijan; ja nukkuvat lopulta, vailla kaikkea kunnioitusta lähimmäistänsä kohtaan, naapuriensa hartioilla. Isänmaanystävä, Gudin ja ajaja olivat jättäneet nukkujan omiin hoteisiinsa, heidän mielestään kun oli turha puhutella miestä, jonka kivettyneet kasvot tiesivät kertoa elämästä, joka oli kulunut kangaskyynäroitä mittaamalla ja myymällä kohtuuttoman korkeasta hinnasta.

Tämä pieni pyöreähkö soppeensa lyyhistynyt mies avasi aika-ajoin pienet harmaansiniset silmänsä ja loi ne vuoroin jokaiseen puhujaan, osoittaen kauhistusta, epäilyä ja epäluuloa koko keskustelun aikana. Mutta hän näytti pelkäävän ainoastaan matkakumppanejansa ja hyvin vähän olevan huolissaan chouanien vuoksi. Kun hän katsoi ajajaan, olisi voinut luulla heitä molempia vapaamuurareiksi.

Tänä hetkenä alkoi ampuminen Pèlerine-vuorelta. Coupiau pysäytti pelästyneenä ajoneuvonsa.

- Kas vaan! — sanoi pappismies, joka näytti olevan asiantuntija, — se on vakava kahakka: siihen ottaa osaa paljon väkeä.

— Pulma on siinä, herra Gudin, ettei tiedä, kumpi voittaa, — huudahti Coupiau.

Tällä haavaa kaikkien kasvot kuvastivat samaa tunnetta, nimittäin levottomuutta.

— Viekäämme vaunut tuonne matkan päässä olevaan majataloon, — sanoi isänmaanystävä, — ja piiloittakaamme ne sinne odottaessamme taistelun tulosta.

Tämä neuvo tuntui niin järkevältä, että Coupiau päätti sitä noudattaa. Isänmaanystävä auttoi ajuria piiloittamaan vaunut risukasan taakse. Pappismieheksi puhuteltu henkilö käytti hetkeä kysyäkseen kuiskaten Coupiaulta:

— Onkohan hänellä todella rahaa mukanaan?

— Hui hai! herra Gudin, jos se rahamäärä, joka hänellä on, joutuisi teidän armonne taskuihin, eivät ne siitä tulisi raskaiksi.

Tasavaltalaiset, joiden oli kiire saapua Ernéehehen, kulkivat majatalon ohi poikkeamatta siihen sisälle. Uteliaina Gudin ja majatalon isäntä menivät pihan portille nähdäkseen heidät. Äkkiä lihava pappismies riensi erään sotilaan luo, joka oli jäänyt muusta joukosta vähän jälelle.

— Hoi, Gudin! — hän huusi, — sinä hullu mies, oletko liittynyt sinisiin? Mitä ajatteletkaan, poikaparka?

— Heihin olen todella liittynyt, setä, — vastasi korpraali. — Olen vannonut puolustavani Ranskaa.

— Sinä poloinen, syöksethän sielusi kadotukseen! — sanoi setä, koettaen veljenpojassaan herättää vireille hänen uskollisia tunteitaan, jotka ovat niin voimakkaat bretagnealaisen sydämessä.

— Setä hyvä, jos kuningas olisi asettunut näiden joukkojen etunenään, niin kenties...

— Kuka tässä puhuu kuninkaasta, sinä hölmö? Mutta jakeleeko tuo sinun tasavaltasi apottikuntia? Se on kumonnut kaikki olevat olot. Mihin sinä siis pyritkään? Pysy meidän puolellamme; me saamme lopulta voiton, ja sinusta on tuleva jonkun parlamentin jäsen.

— Puhut parlamentista!... — sanoi Gudin ylenkatseellisesti. — Hyvästi, setä!

— Etpä tule perimään minulta edes kolmea kultarahaa, — uhkasi setä vihoissaan. — Teen sinut perinnöttömäksi!

— Kiitos, — vastasi tasavaltalainen.

He erosivat. Pienen joukon ohikulkiessa oli isänmaanystävä ahkerasti kaatanut Coupiaun lasiin omenaviiniä, jonka höyryt olivat samentaneet ajurin aivot; mutta hän heräsi juovuksistaan ja tuli vallan iloiseksi, kun majatalon isäntä otettuaan selvän taistelun tuloksesta ilmoitti, että siniset olivat voittaneet.

* * * * *

Coupiau lähti taas vaunuineen liikkeelle, ja nämä saapuivat ennen pitkää Pèlerine-laakson pohjukkaan, missä ne helposti näkyivät sekä Mainen ylängölle että Bretagneen vuorille, vallan kuin laivanhylky, joka kelluu aalloilla myrskyn jälkeen.

Siniset olivat saapuneet kukkulalle, jolta vielä näki etäisyydessä haamoittavan Pèlerine-vuoren, ja Hulot kääntyi katsomaan, olivatko chouanit yhä vielä siellä. Aurinko, jonka valo heijastui heidän pyssynpiippuihinsa, osoitti ne hänelle pieninä loistavina pisteinä. Luodessaan viimeisen katseensa laaksoon, jonka juuri jätti siirtyäkseen Ernée-laaksoon, hän luuli eroittavansa Coupiaun rattaat valtatiellä.

— Eivätkö nuo ole Mayennen postivaunut? — hän kysyi kahdelta ystäviltään.

Molemmat upseerit, jotka tähystelivät vanhoja postivaunuja, tunsivat ne täydelleen.

— No, — virkahti Hulot, — kuinka emme kohdanneet niitä matkalla?

He katsoivat toisiinsa ääneti.

— Vielä toinen arvoitus lisää! — huudahti päällikkö — Mutta rapeanpa jo aavistamaan asian oikeata laitaa.

Samana hetkenä Marche-à-Terre tunsu postivaunut, käänsi niihin tovereittensa huomion, ja yleinen iloisen naurun remahdus herätti nuoren naisen hänen haaveistaan. Nainen astui muutaman askeleen eteenpäin ja näki vaunut, jotka onnettoman nopeasti lähestyivät, kiitäen ylös Pèlerine-vuoren rinnettä. Pian nämä poloiset ajoneuvot saapuivat huipulle. Chouanit, jotka uudelleen olivat piiloittautuneet,

hyökkäsivät silloin kiireisen himokkaasti saaliinsa kimppuun. Äänetön matkustaja livahti silloin heti ajoneuvojen perälle ja lyhyhistyi siihen kääriytyen kokoon, niin että muka näyttäisi tavaramylyltä.

— Hei pojat! — huusi Coupiau ylhäältä ajolaudaltaan, osoittaen maanviljelijää, — olettepa vainunneet, että tällä isänmaanystäväällä on kultarahoja taskut täynnä!

Chouanit vastasivat näihin sanoihin ääneensä nauraen ja huusivat:

— Pille-Miche! Pille-Miche! Pille-Miche!

Keskellä tätä naurun hohotusta, johon Pille-Miche itse kaiun tavoin vastasi, Coupiau häpeissään astui alas kuskilaudalta. Kun sitten kuuluisa Cibot, liikanimeltään Pille-Miche, auttoi vieruskumppaniansa alas rattailta, nousi kunnioitusta osoittava sorina.

— Sehän on apotti Gudin! — huusivat useat miehet.

Tätä arvossa pidettyä nimeä mainittaessa kaikki paljastivat päänsä, chouanit polvistuivat papin eteen ja pyysivät häneltä siunausta, minkä hän heille vakavana jakoi.

— Tämä mies osaisi pettää Pyhän Pietarinkin ja varastaa hänen avaimensa, — sanoi pappi sitten ja löi Pille-Micheä olalle. — Ilman hänen kekseliäisyyttään olisivat siniset vanginneet meidät.

Mutta huomattaessa nuoren naisen apotti Gudin meni keskustelemaan hänen kanssaan muutaman askeleen päähän. Marche-à-Terre, joka reippaasti oli avannut vaunujen postiarkun, näytti hurjan iloisena pussia, jonka muoto osoitti, että se sisälsi kultarahoja. Eikä hän viivytellyt saaliinjakoa. Jokainen chouani sai häneltä osansa niin tunnollisen tarkasti, ettei tämä jako herättänyt vähintäkään riitaa. Sitten hän meni naisen ja papin luo ja ojensi heille noin kuusituhatta frangia.

— Saatanko hyvällä omallatunnolla ottaa tämän, herra Gudin? — sanoi nainen, tuntien toisen henkilön lausuman hyväksymisen tarvetta.

— Miksi ei. Hyväksyihän kirkkokin ennen muinoin protestanttien omaisuuden takavarikkoon ottamisen; sitä suuremmalla syyllä se nyt hyväksyy, että vallankumouksellisten rahat anastetaan, he kun kieltävät Jumalan, hävittävät kappelit ja vainoavat uskontoa.

Apotti Gudin yhdisti oppiinsa esimerkin, vastaanottaen empimättä nämä omituiset kymmenykset, jotka hänelle tarjosi Marche-à-Terre.

— Muuten, — jatkoi hän, — saatan nyt omistaa kaiken omaisuuteni Jumalan ja kuninkaan puolustukseen: veljenpoikani on liittynyt sinisiin.

Coupiau valitti ja huusi, että oli joutunut keppikerjäläiseksi.

— Liity meihin, niin saat sinäkin osasi, — sanoi hänelle Marche-à-Terre.

— Mutta joudutaan luulemaan, että tahallani olen antautunut varkaiden käsiin, jos palatessani huomataan, etten ole kärsinyt väkivaltaa.

— Eikö muuta?... sanoi Marche-à-Terre.

Hän antoi merkin, ja monesta pyssynputkesta pamahti laukaus postivaunuihin. Nämä odottamattomat laukaukset panivat vanhat ajopelit vaikeroimaan niin vaivaisesti, että luonnostaan taikauskoiset chouanit kauhusta säpsähtivät. Mutta Marche-à-Terre oli nähnyt vaiteliaan matkustajan kalpeiden kasvojen kohoavan ja taas vaipuvan alas rattaiden perällä.

— Sinulla on siis vielä yksi kana kopissasi? — virkkoi Marche-à-Terre hiljaa Coupiaulle.

Pille-Miche, joka älysi mistä oli kysymys, iski silmää.

— Niin, — vastasi ajomies, — mutta asetan teihin liittymisen ehdoksi, että annatte minun viedä tämän miehen vahingoittumattomana Fougères'een. Olen sitoutunut siihen Pyhän Annan nimessä.

— Kuka hän on? — kysyi Pille-Miche.

— En voi sitä teille sanoa, — vastasi Coupiau.

— Jätä hänet rauhaan! — sanoi Marche-à-Terre tuupaten Pille-Micheä kyynäspäällään; — hän on vannonut Pyhän Annan nimessä, hänen täytyy siis pitää lupauksensa.

— Mutta, — sanoi chouani kääntyen Coupiaun puoleen, — älä aja liian nopeasti alas rinnettä, sillä tahdomme vielä tavata sinut, ja siihen on meillä syyimme. Haluaisinpa nähdä matkustajasi naaman, ja tahdomme antaa hänelle passin.

Samassa kuultiin hevosen kavion kopsetta, joka kiireisesti lähestyi Pèlerine-vuorta. Ennen pitkää nuori päällikkö saapui. Nainen piiloitti nopeasti rahapussin, joka hänellä oli kädessä.

— Voitte ilman tunnonvaivoja pitää nuo rahat, — sanoi nuori mies, vetäen esiin naisen käsivarren. — Tässä on teille kirje, jonka löysin Vivetièressä odottavasta postista, se on äitinne kirjoittama.

Katsottuaan vuoroin chouaneja, jotka palasivat metsään, ja Couësnon -laaksoon laskeutuvia rattaita, hän lisäsi:

— Vaikka koetinkin joutua, en saapunut ajoissa perille. Suokoon taivas, että epäluuloni on ollut väärä.

— Nämä rahat ovat äiti-parkani lähettämät! — huudahti nainen, avattuaan kirjeen ja luettuaan sen ensi rivit.

Metsästä kuului tukahutettua naurua. Ei nuori mieskään malttanut olla hymyilemättä nähdessään naisen kädessä pussin, joka sisälsi hänen osansa hänen omista rahoistaan, jotka olivat ryöstetyt. Nainenkin purskahti nauruun.

— No hyvä, herra markiisi. Jumala olkoon kiitetty! Tällä kertaa pääsen pulasta nuhteettomana.

— Otatte kaiken kevyesti — tunnontuskannekin! huomautti nuori mies.

Nainen punastui ja katsoi markiisiin niin vilpittömän katuvaisena, että nuori ylimys jäi täysin aseettomaksi. Apotti antoi kohteliaana, mutta kaksimielisen ilmeisenä, takaisin "kymmenyksensä"; sitten hän seurasi nuorta päällikköä sille syrjäpolulle, jolta tämä oli saapunut. Ennenkuin seurasi heitä nuori nainen viittasi Marche-à-Terrelle, joka tuli hänen luokseen.

— Kulkekaa te Mortagnen kautta eteenpäin, — sanoi hän tälle puoliääneen. — Tiedän, että siniset lakkaamatta lähettävät Alençonin suuria summia puhdasta rahaa sotavalmistuksia varten. Kun nyt tänään luovutan tovereillesi tämänpäiväisen saaliin, teen sen sillä ehdolla, että he korvaavat tämän vahinkoni. Älköön Gars millään muotoa saako tietää tästä partioirekkestä, hän saattaisi sitä vastustaa. Mutta jos kävisi onnettomasti, minä kyllä hänet lepytän.

— Neiti, — lausui markiisi, jonka hevosen selkään nainen istuutui, luovutettuaan oman hevosesensa apotille, — ystävämme Parisissa kirjoittavat minulle, että meidän on pitäminen varamme. Tasavalta aikoo voittaa meidät viekkauksella ja petoksella.

— Ei hullumpaa, — vastasi nainen. — Heillä on aika hyvät tuumat, noilla henkilöillä! Minä puolestani saatan ottaa osaa taisteluun ja löytää vastustajia.

— Sen kyllä uskon! — huudahti markiisi. — Pichegru teroittaa mieleeni epäluuloa ja varovaisuutta kaikkiin ystävyyssuhteisiin nähden. Tasavalta tekee minulle sen kunnian, että pitää minua vaarallisempana kuin kaikkia vendéelaisia yhteensä ja luottaa heikkouksiini saadaksensa minut käsiinsä.

— Epäilettekö ehkä minuakin? — kysyi nainen, lyöden häntä rinnalle sillä kädellä, jolla pysytteli hevosen selässä, takertuneena kiinni häneen.

— Olisitteko siinä tapauksessa tuossa? — hän sanoi kääntäen taaksepäin otsansa, jolle nainen painoi suudelman.

— Siis, — huomautti apotti, — Fouchén poliisit tulevat olemaan meille vaarallisemmat kuin vakinaiset sotavoimat ja chouanien vastustajat.

— Aivan niin, kunnianarvoisa herra.

— Vai niin! — huudahti nuori nainen. — Fouché tulee siis lähettämään naisia teitä vastaan?... Minä odotan heitä, — hän lisäsi lyhyen hetken kuluttua, syvä sävy äänessä.

Kolmen tai neljän pyssynkantaman päässä siltä autiolta vuorenhuipulta, jolta päälliköt poistuivat, sattui tuollainen kohtaaminen, jommoiset vielä jonkun aikaa olivat sangen tavallisia valtateillä. Pienen Pèlerine-kylän rajalla, tien notkossa, Pille-Miche ja Marche-à-Terre olivat uudelleen pysäyttäneet äskeiset postivaunut. Coupiau oli heikon vastustuksen jälkeen astunut alas kuskipenkiltään. Vaitelias matkustaja, jonka molemmat chouanit olivat kaivaneet esiin piilopaikastaan, oli polvillaan pensastossa.

— Kuka olet? — kysyi häneltä Marche-à-Terre synkällä äänellä.

Matkustaja ei vastannut sanaakaan, kunnes Pille-Miche toisti kysymyksensä ja kolhasi häntä pyssynperällä.

— Olen, — hän silloin sanoi, luoden katseen Coupiauhon, — Jacques Pinaud, köyhä vaatekauppias.

Coupiau pudisti kielteisesti päätään, katsomatta siten rikkovansa lupaustaan. Tämä merkki selvitti tilanteen Pille-Michelle, joka pyssyllään tähtäsi matkustajaan, Marche-à-Terren järkähtämättä esittäessä hänelle tämän uhkavaatimuksen:

— Olet liian lihava mieheksi, joka on tuntenut köyhäin huolet. Jos vielä viivyttelet oikean nimesi ilmaisemista, niin tässä on ystäväni Pille-Miche, joka yhdellä laukauksella hankkii itselleen perillisesi kunnioituksen ja kiittolisuuden. — Kuka olet? hän lisäsi hetken vaiettuaan.

— Olen d'Orgemont, kotoisin Fougères'sta.

— Kas vaan! — huudahtivat molemmat chouanit.

— Minä en ainakaan ole ilmaissut nimeänne, herra d'Orgemont, — sanoi Coupiau. — Pyhä Neitsyt on todistajani, että olen rehellisesti teitä puolustanut.

— Koska olette herra d'Orgemont, kotoisin Fougères'sta, — virkkoi Marche-à-Terre ivallisen kunnioittavasti, — annamme teidän rauhassa jatkaa matkaanne. Mutta kun ette ole rehellinen chouani, ettekä hyvä sininen, vaikka olette ostanut Juvignyn luostarin maa-alueet, niin saatte maksaa — näin jatkoi chouani ollen laskevinaan tovereittensa lukua, — kolmesataa riksiä lunnainanne. Tämän arvoinen on kaiketi puolueettomuutenne.

— Kolmesataa riksiä! toistivat onneton rahamies, Pille-Miche ja Coupiau, mutta jokainen erilaisella äänenpainolla.

— Voi, rakas herra, — valitti sitten d'Orgemont. — Olen vararikkoon syösty mies. Tämän kirotnu tasavallan vaatima sadan miljoonan suuruinen pakkolaina, jossa minun osani on arvioitu suunnattoman suureksi, on saattanut minut puille paljaille.

— Paljonko se sitten on vaatinut sinulta, tuo tasavaltasi?

— Tuhat riksiä, rakas herra, — vastasi pohatta surkealla äänellä, toivoen täten saavuttavansa alennusta vaaditusta rahamäärästä.

— Jos tasavaltasi riistää sinulta noin suuria pakkolainoja, huomaat, että sinulla on paljon enemmän voitettavissa meidän puolellamme, meidän hallituksemme näet on vaatimattomampi. Kolmesataa riksiä — onko tämä liian suuri hinta nahastasi?

— Mistä minä ne otan?

— Raha-arkustasi, — vastasi Pille-Miche, — ja varo, etteivät kolikkosi ole kuluneita, muuten kärvennämme kyntesi tulella.

— Missä ne teille maksan? — kysyi d'Orgemont.

— Fougères'ssa oleva maatilasi ei ole kaukana Gibarryn karjatalolta, missä asuu serkkuni Galope-Chopine, jota myös suureksi Cibot'ksi sanotaan. Jätät nuo rahat hänelle, — sanoi Pille-Miche.

— Tämä ei ole kohtuullista, — huomautti d'Orgemont.

— Mitä se meitä liikuttaa! — virkahti Marche-à-Terre. — Tiedä, että ellei rahoja ole jätetty Galope-Chopinelle kahden viikon kuluttua tästä päivästä laskien, tulemme luoksesi pienelle vierailulle, joka parantaa leinisi, jos sinulla on sitä jaloissa. — Mitä sinuun tulee, Coupiau, — hän jatkoi, kääntyen ajurin puoleen, — on nimesi tästälähin oleva Mène-à-Bien. [Viittaus miehen elämässä nyt tapahtuneeseen käänteeseen, kuten tässä esiintyvät chouani-nimet yleensäkin ovat vain luonteenomaisia määritelmiä lisänimiksi annettuina. *Suom.*]

Tämän sanottuaan molemmat chouanit poistuivat. Matkustaja nousi jälleen rattaille, jotka Coupiaun piiskan avulla nopeasti vierivät Fougères'ta kohti.

— Jos teillä olisi ollut aseita, — sanoi hänelle Coupiau, — olisimme voineet hiukan paremmin puolustautua.

— Tyhmyri, minulla on tässä kymmenen tuhatta frangia, — huomautti d'Orgemont, osoittaen suuria jalkineitaan. — Voiko puolustautua, kun kantaa yllään niin suurta rahamäärää?

Mène-à-Bien kynsi korvallistaan ja katsoi taakseen, mutta hänen uudet toverinsa olivat kadonneet.

Hulot ja hänen sotilaansa pysähtyivät Ernéeen, jättääkseen haavoittuneet tämän pikkukaupungin sairaalaan; sitten tasavaltalaiset joukot, minkään ikävän tapauksen keskeyttämättä, saapuivat Mayenneen.

Siellä päällikkö seuraavana päivänä saattoi ratkaista kaiken epäilynsä postivaunujen matkasuuntaan nähden; sillä silloin asukkaat saivat kuulla, että nuo vaunut olivat joutuneet ryöstäjien käsiin. Muutaman päivän kuluttua viranomaiset lähettivät Mayenneen riittävästi isänmaallismielisiä rekryyttejä, jotta Hulot voi täydentää puoliprikaatinsa rivit.

Kapinaliikkeestä levisi pian hyvin huolestuttavia huhuja. Se oli puhjennut ilmielekkiin joka paikassa, missä chouanit ja vendéelaiset edellisen sodan aikana olivat sytyttäneet tämän tulipalon pääpesät. Bretagnessa kuninkaallismieliset olivat vallanneet Pontarsonin, päästäkseen meren yhteyteen. Pienen Saint-Jamesin kaupungin, joka sijaitsi Pontarsonin ja Fougères'n välillä, he olivat valloittaneet, näyttäen aikovan väliaikaisesti sijoittaa siihen asevarastonsa ja tehdä sen muonavarojensa ja sotaliikkeittensä keskustaksi. Sieltä käsin he helposti voivat olla kosketuksissa Normandiaan ja Morbihaniin. Kapinaliikkeen alipäälliköt kiertelivät näissä kolmessa maakunnassa nostaakseen niissä kuningasvallan kannattajat ja aikaansaadakseen yhtenäisyyttä yritykseen.

Nämä hankkeet sattuivat vallan samaan aikaan kuin Vendéen kuulumiset; siellä näet väestöä kiihoittivat samanlaiset juonet, joiden johtavina sieluina olivat neljä kuuluisaa henkilöä, apotti Vernal, Fontainen ja Châtillonin kreivit sekä Suzannet. Heidän liittolaisiaan Ornen departementissa, niin kerrottiin, olivat ritari de Valois, markiisi d'Estrignon ja Troisvillet.

Ylipäällikkönä näissä laajoissa sotahankkeissa, jotka kehittyivät hitaasti, mutta hirvittävästi, oli todella "Gars". Tämän liikanimen olivat chouanit antaneet markiisi de Moutauranille hänen maihinastumisensa aikana. Hulot'n ministerille antamat tiedot osoittautuivat yksityiskohtia myöten oikeiksi. Heti oli tuon ulkoa lähetetyn chouani-päällikön määräysvalta tullut tunnustetuksi, jopa nuori markiisi osasi niin paljon vaikuttaa chouaneihin, että sai heidät käsittämään, että kaikki heidän harjoittamansa väkivalta häpäisi sitä jaloa asiaa, jota he olivat ryhtyneet puolustamaan.

Tämän nuoren ylimyksen urhoollisuus, kylmäverisyys ja taitavuus elvyttivät uudelleen tasavallan vihollisten toiveita ja antoivat niin runsaasti yllykettä näiden seutujen asukkaiden synkälle haaveellisuudelle, että vähimmäinkin innostuneet rupesivat ponnistelemaan jouduttaakseen kukistuneelle kuningasvallalle ratkaisevaa menestystä. Hulot ei saanut mitään vastausta Parisista, vaikka hän moneen kertaan sieltä pyysi ohjeita ja sinne lähetti raportteja. Tämä hämmästyttävä vaitiolo tiesi epäilemättä uutta vallankumouksellista käännettä.

— Olisikohan nyt hallituksen laita sama kuin raha-asiain?
Viskataan kaikki anomuksemme paperikoriin?

Mutta huhu kenraali Bonaparten ihmeellisestä paluusta ja 18:n brumairen tapahtumista levisi ennen pitkää. Länsimaakuntien sotapäälliköt käsittivät silloin ministerien vaitiolon, mutta toivoivat entistään kärsimättömämmin vapautusta raskaasta edesvastaun taakasta ja olivat hyvin uteliaita tietämään mihin toimenpiteisiin uusi hallitus oli ryhtyvä.

Saadessaan kuulla, että kenraali Bonaparte oli nimitetty tasavallan ensimmäiseksi konsuliksi, nuo päälliköt tunsivat vilpittömää iloa: he näkivät ensi kerran yhden heidän säädystään pääsevän valtion johtoon. Ranska, joka tästä uudesta kenraalista oli tehnyt itselleen epäjumalan, vavahti toivosta. Kansan tarmo nuortui. Pääkaupunki, väsyneenä synkkään muotoonsa, syöksyi nyt juhlien ja huvitusten pyörteeseen, joita niin kauan oli saanut kaivata.

Konsulin ensi toimet eivät vähentäneet toiveita eivätkä suinkaan loukanneet vapautta. Ensimmäinen konsuli antoi julistuksen länsimaakuntien asukkaille. Nämä suurille joukoille annetut kaunopuheiset esitykset, joiden keksijä Bonaparte tavallaan oli, aikaansaiivat näinä isänmaallisuuden ja ihmeiden aikoina tavattomia tuloksia. Bonaparten ääni kaikui maailmaan profeetan äänen tavoin, sillä voiton jumalatar ei vielä ollut osoittanut vääräksi ainoatakaan noista julistuksista.

Yksi niistä kuului näin:

'Kansalaiset!

Jo toisen kerran jumalaton sota sytyttää läntiset maakunnat ilmituleen.

Näiden levottomuuksien alkuunpanijat ovat Englannin palkkaamia pettureita tai rosvoja, jotka kansallissodasta toivovat tilaisuutta ja keinoja rikoksiinsa sekä rankaisemattomuutta.

Tällaisille henkilöille ei hallitus ole velkapää osoittamaan sääliä eikä selvittämään periaatteitaan.

Mutta noiden henkilöiden juonet ovat viekoitelleet kansalaisia, jotka ovat isänmaalle rakkaat; näille kansalaisille olemme velvolliset antamaan tietoja ja ilmaisemaan, mikä on totuuden mukaista.

Vääriä lakeja on julkaistu ja pantu täytäntöön; mielivaltaiset teot ovat häirinneet kansalaisten turvallisuutta ja omientuntojen vapautta; kaikkialla umpimähkäiset merkitsemiset siirtolaisluetteluihin ovat hämmästyttäneet kansalaisia; sanalla sanoen, tärkeitä yhteiskunnallisen järjestyksen periaatteita on loukattu.

Konsulit selittävät, että perustuslain takaama uskonvapaus, ja laki III:n vuoden, 11:n:neltä prairialilta, joka myöntää kansalaisille jumalanpalveluksille omistetut rakennukset, on pysyvä voimassa.

Hallitus tulee antamaan anteeksi; se armahtaa katuvaisia, anteeksianto tulee olemaan täydellinen ja ehdoton; mutta se tulee kukistamaan jokaisen, joka tämän julistuksen jälkeen vielä rohkenee vastustaa kansallista esivaltaa.'

— No niin, eikö tämä ole tarpeeksi isällistä! — sanoi Hulot, kun tämä konsulin julistus oli julkisesti luettu. — Mutta saattepa nähdä, ettei yksikään kuninkaallismielinen rosvo tule muuttamaan mielipidettään.

Päällikkö oli oikeassa. Tämä julistus vain vahvisti jokaisen puoluekantaa. Muutaman päivän kuluttua Hulot ja hänen virkatoverinsa saivat apujoukkoja. Uusi sotaministeri ilmoitti heille, että kenraali Brune oli määrätty Ranskan länsimaakuntien joukkojen ylipäälliköksi. Hulot, jonka kokemus oli tunnettu, sai väliaikaisen käskyvallan Ornen ja Mayennen departementeissa. Tavaton vilkkaus ilmeni pian kaikissa hallinnon oloissa. Sota- ja poliisiministerin levittämä kiertokirje ilmoitti, että sotapäälliköille uskottuihin tarmokkaihin toimenpiteisiin oli ryhdytty siinä tarkoituksessa, että kapinaliike kapalossaan tukahutettaisiin.

Mutta chouanit ja vendéelaiset olivat jo hyväkseen käyttäneet tasavallan toimetttömyyttä kiihoittaakseen maaseutulaiset kapinaan ja pitääkseen heidät kokonaan kurissaan. Tämä aiheutti uuden konsulinjulistuksen lähettämisen. Tällä kertaa kenraali puhui sotilasjoukoille:

'Soturit!

Maan länsiosassa ei enää ole jälellä muuta kuin rosvoja, siirtolaisia ja englantilaisten käytyreitä.

Armeija on kokoonpantu yli kuudenkymmenen tuhannen nousevasta urhoollisesta miehestä; toivon pian saavani kuulla, että kapinallisten johtajat ovat heittäneet henkensä. Kunnia saavutetaan ainoastaan vaivannäöllä ja ponnistuksilla; jos se olisi saavutettavissa pitämällä päämajaa suurissa kaupungeissa, luonnollisesti ei yksikään niistä olisi sitä vailta.

Soturit, mikä lieneekään asemanne armeijassa, niin odottaa teitä kansan kiitollisuus. Ansaitaksenne sen, tulee teidän uhmata vuodenaikojen ankaruutta, jäätä, lunta, öiden kovaa pakkasta; teidän tulee yllättää vihollinen päivän sarastaessa ja tehdä loppu noista kurjista, jotka ovat ranskalaisen nimen häpeä.

Tehkää lyhyt, mutta onnistunut sotaretki; olkaa leppymättömät rosvoille, mutta noudattakaa ankaraa kuria.

Kansalliskaartilaiset, ponnistelkaa yhdessä rintamajoukkojen kanssa.

Jos tunnette joukossanne rosvojen liittolaisia, vangitkaa heidät. Älkööt he missään löytäkö turvaa sotamieheltä, joka heitä ajaa takaa; ja jos on sellaisia peppureita, jotka uskaltavat ottaa heidät turviinsa ja heitä puolustaa, niin saakoot surmansa yhdessä heidän kanssaan.'

— Siinä vasta mies! — huudahti Hulot. — Vallan kuin Italian armeijassa, hän soittaa kirkonkelloja ja pitää itse saarnan. Se mies tietää, miten tulee puhua.

— Niin kyllä, mutta hän puhuu aivan yksin ja omassa nimessään, — sanoi Gérard, joka alkoi käydä levottomaksi 18:n:n brumairen seurauksista.

— Mitä hiidessä se tekee, kun hän on soturi! — virkkoi Merle.

Muutaman askeleen päässä siitä olivat jotkut sotamiehet kokoontuneet seinään kiinnitetyn julistuksen eteen. Mutta kun ei yksikään heistä osannut lukea, he katselivat sitä, mitkä huolettoman näköisinä, mitkä taas uteliaina, sillävälän kuin pari kolme etsi ohikulkijoista kansalaista, joka vivahti oppineeseen.

— Kuulehan, Clef-des-Coeurs, mitähän tuo paperirääsy tuossa oikein merkinnee? — sanoi Beau-Pied toverilleen.

— Sen voi hyvin helposti arvata, — vastasi Clef-des-Coeurs.

Tämän kuultuaan kaikki muut katsoivat näitä kahta toveria, jotka yhä olivat valmiit osiaan näytttelemään.

— Katsoppas, — huomautti Clef-des-Coeurs osoittaen sormellaan julistuksen alussa olevaa kömpelöä otsikkokuva, jossa jo muutaman päivän aikana v. 1793:n vesivaa'an asemesta oli passarikuvio. — Tämä tietää, että meidän sotamiesten täytyy marssia minkä koivet kestävät. He ovat panneet tuohon avatun harpin, se on vertauskuva.

— Eheh, poikaseneni, ei sinusta ole oppineeksi! Tuo on arvoitus. Minä palvelin ensin tykkiväessä, — jatkoi Beau-Pied, — ja upseerit siellä eivät muuta tehneet, kuin vaivasivat päätään sellaisilla.

— Se on vertauskuva!

— Se on arvoitus!

— Lyökäämme vetoa!

— Mistä?

— Sinun saksalaisesta piipustasi.

— Anteeksi, että häiritsen, herra ajutantti, mutta eikö tuo tuossa ole vertauskuva, eikä mikään arvoitus, — kysyi Clef-des-Coeurs Gérardilta, joka mieltiväisenä seurasi Hulot'ta ja Merleä.

— Se on kumpaakin, — vastasi Gérard vakavana.

— Ajutantti tekee meistä pilkkaa, — sanoi Beau-Pied. — Tuo paperi tahtoo sanoa, että meidän Italian-kenraalimme on ylennyt konsuliksi, ja tämä on erinomainen arvo, ja se merkitsee, että me tulemme saamaan sotilastakit ja jalkineet.

II

Fouchén tuuma.

Brumaire-kuukauden loppupäivinä, kun Hulot eräänä aamuna harjoitteli puoliprikaattiaan, joka ylemmästä käskystä oli kokonaan keskitetty Mayenneen, saapui Alençonista pika-airut tuoden tietoja, joita lukiessaan melkoinen tyytymättömyys kuvastui Hulot'n kasvoissa.

— Eteenpäin, mars! — huusi hän harmissaan, sulloessaan noita papereita hattuunsa. — Kahden komppanian täytyy minun kanssani marssia Mortagneen. Chouanit ovat siellä. Te tulette mukaan, — hän sanoi Merlelle ja Gérardille. — Jos ymmärrän sanaakaan tästä määräyksestä, niin rupean hitto viekään aatelismieheksi. Mutta ehkä olenkin aika hölmö, mutta vähät siitä, eteenpäin, mars! Ei ole aikaa hukattavissa.

— Pällikkö hyvä, mitä kamalaa tuossa siis piileekään? — kysyi Merle survaisten saappaansa kärjellä ministeri-sinetillä varustettua kirjekuorta.

— Tuhat tulimmaista! Eipä muuta, kuin että he pitävät meitä pilanaan.

Kun päällikkö päästi ilmoille tämän sotilaallisen voimasanan, joka neuvoi olemaan varuillaan, se ennusti aina myrskyä, ja hänen erilaiset äänenpainonsa sitä lausueessaan tarjosivat puoliprikaatin sotilaille varman ilmapuntarin päällikön kärsivällisyydestä. Ja tämän vanhan soturin avomielisyys oli saattanut tuon ilmapuntarin niin helposti ymmärrettäväksi, että typerin rumpalikin osasi Hulot-päällikkönsä ulkoa, jos hän vaan tarkkasi, miten hän pullisti poskeaan ja iski silmää.

Tällä kertaa se kumea viha, joka seurasi hänen kiroustaan, sai hänen molemmat toverinsa vaikenemaan ja olemaan varuillaan. Pienet rokonarvet, jotka rumensivat vanhan soturin kasvoja, näyttivät tavallista syvemmiltä ja hänen ihonsa ruskeammalta. Kun Hulot otti kolmikulma-hatun päästään, oli paksu, nauhoilla nivottu niskapalmikko valunut toiselle olkanauhalle, ja hän paiskasi sen siitä taaksepäin niin rajusti, että se laukesi letityksestään. Mutta kun hän seisoj siinä liikkumattomana, kädet rinnalla nyrkkiin puristettuina, viiksenkärjet ylöspäin käännettyinä, rohkeni Gérard kysyä häneltä:

— Lähdetäänkö heti matkaan?

— Totta kai, jos patruunalaukut ovat täytetyt, — murisi Hulot vastaukseksi.

— No ovat jo täytetyt.

— Pyssyt olalle, rivittäin vasemmalle, eteenpäin mars! — komensi Gérard päällikkönsä viittauksesta.

Rumpalit asettuivat molempien komppaniojen etunenään, jotka Gérard oli valinnut partiretkä varten. Ajatuksiinsa vaipunut päällikkö näytti rumpujen pärinästä heräävän, ja hän poistui kaupungista molempien toveriensa seuraamana, joille ei sanonut sanaakaan.

Merle ja Gérard katsoivat toisiinsa moneen kertaan ääneti, ikäänkuin olisivat kysyneet toisiltaan: "Aikookohan kauan olla meille noin ankara?" Ja marssiessaan eteenpäin he salaa loivat katseita Hulot'hon, joka yhä edelleen mutisi partaansa tolkuttomia sanoja.

Monasti nämä sanat kaikuivat kirouksilta sotamiesten korvissa; mutta ei yksikään heistä uskaltanut hiiskua sanaakaan, sillä asianhaarojen vaatiessa he kaikki noudattivat sitä ankaraa sotakuria, johon Bonaparten ennen Italiassa komentamat soturit olivat tottuneet. Suurin osa heistä, samoin kuin Hulot, olivat niiden kuuluisien pataljonien jäännöksiä, jotka antautuivat Mainzissa lupautuen olemaan taistelematta rajoilla, ja armeija oli antanut heille soimanimen "mainzilaiset". Oli vaikea tavata sotilaita ja päällikköjä, jotka paremmin ymmärsivät toisiaan.

* * * * *

Lähtönsä jälkeisenä päivänä Hulot ja hänen molemmat toverinsa jo varhain aamulla marssivat eteenpäin Alençonin tiellä, noin Ranskan peninkulman päässä mainitusta kaupungista, Mortagnen puolella, niillä seuduilla, missä tämä tie sivuuttaa Sarthe-joen kostuttamia laituria. Nämä somat niittymaisemat leviävät vasemmalla, kun oikealla sitävastoin kasvaa tiheätä metsää, jota jatkuu aina Menil-Broustin korpeen asti, ja joka, pulmakseni maalaajien tavoin, muodostaa viehättävän *etualan* tälle jokimaisemalle. Molemmiin puoliin tietä on ojat, joista yhä luodaan kentille multa, ja sen muodostamalla korkeilla penkerillä kasvaa väriherneitä. Tämä piikkinen kasvi, joka leviää tiheinä pensaina, tuottaa talvella oivallista rehua hevosille ja karjalle. Mutta ennenkuin nämä pensaat oli leikattu, piiloittautuivat chouanit näiden tummanvihreiden töyhtöjen taakse.

Nämä penkereet ja väriherne-pensaat, jotka matkustajalle ilmoittavat Bretagnen läheisyyttä, tekivät silloin tämän osan tietä yhtä vaaralliseksi kuin kauniiksikin.

Ne vaarat, jotka väijyivät Mortagnen ja Alençonin sekä Alençonin ja Mayennen välillä, olivatkin juuri syynä Hulot'n liikkeelle lähtemiseen; ja siellä viimeinkin hänen närkästyksensä salaisuus puhkesi ilmoille. Hän ja hänen joukkonsa muodostivat vanhojen postivaunujen turvasaaton; näitä laahasivat vaivalloisesti eteenpäin kyytihevoseet, jotka väsyneet sotamiehet pakoittivat hitaasti kulkemaan. Mortagnen varusväkeen kuuluvat siniset olivat saattaneet nämä kauheat ajoneuvot piirinsä rajalle, missä Hulot oli astunut heidän sijaansa jatkaen tätä palvelusta, jota sotamiehet sattuvasti sanoivat isänmaalliseksi kidutukseksi. Tehtävänsä täytettyään olivat nuo Mortagnen siniset lähteneet paluumatkalle ja näyttivät jo etäisyydessä mustilta pilkuilta.

Toinen vanhan tasavaltalaisen kumppaneista oli toisella, toinen toisella puolella näitä vaunuja. Hulot, joka astui Merlen ja Gérardin keskellä, etujoukon ja ajoneuvojen keskivälissä, sanoi heille äkkiä:

— Hitto vieköön, uskottekohan, että kenraali on lähettänyt meidät liikkeelle Mayennesta muodostamaan kunniasaattoa niille kahdelle naishenkilölle, jotka piilevät noissa kirotuissa vankkureissa?

— Mutta, päällikkö hyvä, kun äsken asetuimme noiden naisten vartijoiksi, — vastasi Gérard, — tervehditte heitä koko kohteliaasti.

— Niin, sehän juuri on inhoittavaa. Teroittavathan nuo Parisin keikarit mieliimme, että osoittaisimme mitä suurinta kohteliaisuutta noille heidän kirotuille naikkosilleen. Onko nyt laitaa, että häväistään

kelpo isänmaanystäviä, jommoisia me olemme, asettamalla meidät akkaväen turvasaatoksi! Totisesti minä kuljen suoraa tietä, enkä pidä toisten syrjäpoluista. Kun näin Dantonilla ja Barras'illa rakastajattaria, sanoin heille: "Kansalaiset, kun tasavalta uskoi teille hallintonsa ohjat, ei se silti oikeuttanut teitä antautumaan edellisten aikojen irstailuun." Tähän te ehkä huomautatte, että naiset kuitenkin... Onhan naisiakin olemassa, se on totta. Tarvitsevathan kunnan pojat naisia, ja kunnollisia naisia. Mutta pois kuhertelut, kun vaara uhkaa. Mitä siis hyödyttää, että vanhan ajan huonot tavat on poistettu, jos isänmaanystävä jälleen panevat ne käytäntöön? Ajatelkaapa ensimmäistä konsulia. Siinä vasta mies: ei mitään naikkosia, aina vaan vakavasti kiinni asiassaan. Panenpa pantiksi vasemman viikseni, ettei hän tiedä mitään tästä hommasta, joka on tyrkytetty niskoillemme.

— Toden totta, päällikkö, — vastasi Merle nauraen, — näinpä tuonne vaunujen perälle piiloittautuneen neitosen nenännipukan, ja tunnustan, että kuka tahansa punastumatta tuntisi halua, kuten minäkin, kierrellä noita ajoneuvoja, hiukan pakinoidakseen noiden neitosten kanssa.

— Pidä varasi, Merle! — sanoi Gérard. — Noilla hyvin kammatuilla harakoilla on seurassaan kansalainen, joka näyttää kyllin ovelalta pistääkseen sinut pussiin.

— Kuinka? Tuo narrimainen keikari, jonka pienet silmät lakkaamatta vilkkuvat molemmin puolin tietä, ikäänkuin hän siellä näkisi chouaneja, houkkio, jonka sääriä tuskin näkee, ja joka sinä hetkenä kuin vaunut peittävät hänen hevosensa jalat, näyttää ankalta, jonka pää pilkistää esiin piirakasta? Jos tuo pöllö ikinä estää minut hyväilemästä tuota satakieltä...

— Ankka, pöllö, satakieli! Ohoh! Kylläpä sinun mielikuvituksesi on uponnut lintumaailmaan, Merle-parka. Mutta älä luota tuohon ankaan! Hänen vihreät silmänsä näyttävät minusta viekkailta kuin käärmeen silmät ja älykkäiltä kuin sen vaimon, joka antaa anteeksi miehelleen. Minä epäilen vähemmän chouaneja kuin noita asianajajia, joiden naama muistuttaa limonaatipulloa.

— Joutavia, — huusi Merle iloisena, — päällikön luvalla uskallan sentään yrittää. Tuolla naisella on kirkkaat silmät kuin taivaan tähdet — niihin katsoakseen voisi panna kaikki alttiiksi.

— Toverimme on rakastunut, — sanoi Gérard päällikölle, — hän näet alkaa puhua pötyä.

Hulot irvisti, kohautti hartioitaan ja vastasi:

— Maistakoon ensin lientä, ennenkuin sen syö — tämän neuvon minä hänelle annan.

— Tuo kelpo Merle, — huomautti Gérard, päättäen hänen hitaasta astunnastaan, että hän teki sen tahallaan, jotta vaunut vähitellen hänet saavuttaisivat, — onpa hän iloinen poika! Hän on ainoa joukossamme, joka voisi nauraa toverin kuollessa, joutumatta tunteettoman kirjoihin.

— Oikea ranskalainen soturi, — sanoi Hulot vakavana.

— Kas vaan, kuinka hän vetää olkanauhat paikoilleen, näyttääkseen, että on kapteeni, — huudahti Gérard nauraen; — ikäänkuin arvo siinä mitään merkitsisi.

Ajoneuvoissa, joita kohti upseeri astuskeli, istui todella kaksi naista, joista toinen näytti toisen palvelijattarelta.

— Tuollaiset naiset liikkuvat aina kaksittain, — huomautti Hulot.

Pieni, kuiva ja laiha mies hoippuroi istuen hevosen selässä, milloin vaunujen edessä, milloin jälessä; mutta vaikka hän näytti olevan molempien etuoikeutettujen matkustajien vartija, ei kukaan vielä ollut nähnyt hänen puhuttelevan heitä. Tämä vaiteliasuus — oliko se sitten ylenkatseen vai kunnioituksen merkki, monet matkamytyt ja pahvilaatikot, jotka oli mukanaan sillä naisella, jota päällikkö ivallisesti sanoi "prinsessaksi", kaikki, jopa hänen suojelijaritarinsa puku, harmittivat Hulot'ta.

Tuntemattoman miehen puku edusti täydelleen sen ajan muotia, joka veti vertoja silloisille naurettaville keikaripuvuille. Kuviteltakoon tätä herrasmiestä pyntättynä hännystakkiin, jonka etuliepeet olivat niin lyhyet, että niiden alla näkyi viisi tai kuusi tuumaa liiveistä, ja takaliepeet niin pitkät kuin kapaturskan pyrstö, jota nimeä niistä siihen aikaan käytettiin. Lisäksi kuului tuohon pukuun suunnattoman suuri kaulahuivi, joka oli kierretty niin moneen kertaan kaulan ympäri, että pieni pää, joka pisti esiin tästä musliinisokkelosta, melkein oikeutti Merlen käyttämään tuota herkkusuiden aatepiiristä saatua vertausta. Tuntemattomalla herralla oli ihomyötäiset housut ja Suvorowin kuosiset saappaat. Kookas sininen ja valkoinen kuville leikelty jalokivi oli hänen rintaneulanaan. Vyöstä riippuivat yhdensuuntaisesti kahdet kellonperät; molemmin puolin kasvoja roikkuvat korkkiruuvimuotoiset kiharat peittivät melkein koko otsan.

Viimeksi mainittakoon tämän puvun koristuksista paidan ja takin kaulus, jotka olivat niin korkeat, että hänen päänsä näytti kukkaviholta paperikalvostimen sisällä. Lisätäkää näihin yksityisseikkoihin, jotka

räikeinä erosivat toisistaan, voimatta muodostaa kokonaisuutta, nuo jyrkät väri-vastakohdat, nimittäin keltaiset housut, punaiset liivit, kamelinkarvainen takki, niin on teillä tarkka kuva ylimmästä muodista, jota noudattivat hienot keikarit Ranskan konsulinvallan alkuajoilla. Tämä kokonaan eriskummainen puku näytti olevan keksitty sulouden koetteeksi ja todisteeksi siitä, ettei ole mitään niin naurettavaa, jota ei muoti voisi pyhittää.

Kyseessä oleva ratsumies näytti siltä kuin olisi täyttänyt kolmekymmentä vuotta, mutta todellisuudessa hän oli tuskin kahdenkymmenen kahden ikäinen. Kenties hänen kasvohinsa oli painunut tällainen iäkkäämmän leiman elostelusta tai ajan vaarojen vaikutuksesta. Tästä mauttomasta puvusta huolimatta hänen ulkomuotonsa ilmaisi joltistakin tapojen hienoutta, joka tiesi huolellisesti kasvatettua miestä.

Kun kapteeni oli tullut vaunujen kohdalle, keikari näytti arvaavan hänen aikomuksensa ja suosi sitä, hidastuttaen hevossensa vauhdin. Merle, joka oli vilkaissut häneen ivallisesti, näki edessään tuollaiset tutkimattomat kasvot, jotka vallankumouksen vaiheissa olivat tottuneet peittämään kaikki pienimmätkin tunteet. Heti kun vaunuissa istuvat naiset olivat huomanneet kapteenin vanhan kolmikulma-hatun lerpallaan olevan laidan ja hänen olkanauhansa, enkelinkaltaisen lempeä ääni kysyi:

— Herra upseeri, oletteko niin hyvä ja sanotte meille, missä paikoin tietä olemme paraikaa?

Sellaisessa kysymyksessä, jonka tuntematon matkustava nainen lausuu, piilee kuvaamaton viehätys; jokainen sana tuntuu tällaisessa tapauksessa kätkevän seikkailun. Mutta jos tuollainen nainen anoo apua, nojaten heikkouteensa tai olojen tuntemattomuuteen, niin onhan jokainen mies valmis sepittämään mahdollottoman lemmen tarinan, johon osallisena kuvittelee itseään onnelliseksi. Niinpä sanat "herra upseeri" ja kysymyksen kohtelias muoto panivat kapteenin sydämen oudon levottomasti sykkimään. Hän koetti lähemmin tarkastaa tuota naista ja pettyi pahasti, sillä harso peitti tarkoin hänen kasvonsa. Tuskin hän saattoi erottaa hänen kasvonsa, jotka harson lomitse säteilivät kuin auringonpaisteissa välkkyvä onyx-kivi.

— Olette nyt Ranskan peninkulman päässä Alençonista.

— Vai on Alençon jo niin lähellä!

Ja tuntematon nainen heittäytyi tai pikemmin vaipui takaisin vaunujen selkänojaa vastaan, sen enempää sanomatta.

— Alençon!... toisti toinen naisista, joka näytti heräävän. —
Saatte siis jälleen nähdä kotiseutunne.

Hän loi katseen kapteeniin ja vaiken. Merle, joka oli pettynyt toivossaan saada nähdä tuntematon kaunotar, rupesi tarkastelemaan hänen seuranaistaan. Tämä oli noin kahdenkymmenenkuuden vuoden ikäinen neitonen, vaaleatukkainen, solakkavartaloinen ja hänen kasvoissaan oli sellainen raikas ja voimakas ihoväri, joka on ominainen Valognes'n, Bayeux'n ja Alençonin lähistön naisille. Hänen sinisilmiansä katse ei tosin ilmaissut henkevyttä, mutta joltistakin tahdonlujutta ja samalla tunteellisuutta. Hänellä oli yllään yksinkertaisesta kankaasta tehty hame. Hänen hiuksiaan peitti sellainen myssy, jota käytettiin Caux'ssa; se oli koruton, mutta puki hänen viehättäviä kasvojaan.

Hänen ryhdissään ei tosin ollut salonkien sovinnasta hienostelua, mutta se ei ollut vailla tuollaista vaatimattoman nuoren tytön luontaista arvokkaisuutta, joka saattaa tarkastaa kulunutta elämäänsä, löytämättä siinä mitään katumuksen aihetta. Yhdellä ainoalla silmäyksellä Merle voi havaita, että siinä oli hänen edessään yksi noita maalaiskukki, jotka siirrettyinä parisilaisiin ansareihin, joihin lankeaa niin paljon kiihdyttäviä säteitä, eivät ole menettäneet puhdasta väriään ja maalaisvilpittömyyttään. Tämän nuoren naisen teeskentelemättömät eleet ja säädyllyiset katseet saivat Merlen älyämään, että hän tahtoi olla vailla kuulijaa, ja kun hän oli poistunut, molemmat vieraat naiset alkoivat puoliäänän keskustelun, joka hiljaisena mumina saapui hänen korvaansa.

— Lähditte matkaan niin pikaisesti, — sanoi nuori maalaisnainen, — ettei teillä ollut edes aikaa oikein pukeutua. Kylläpä te nyt näytätte kauniilta! Jos kuljemme Alençonina kauemmaksi, täytyy teidän välttämättömästi siellä pukeutua huolellisemmin...

— No, no, Francine!... huudahti vieras nainen.

— Mitä haluatte?

— Tämä on jo kolmas kerta, kun yrität saada tietää tämän matkan päämäärän ja syyn.

— Olenko sanonut sanaakaan, joka oikeuttaisi tuon soimauksen?

— Olen kyllä huomannut pienet juonesi. Niin vilpitön ja suora kuin olitkin alussa, olet oppinut hiukan

viikkautta minun koulussani. Rupeat kammoksumaan suoranaisia kysymyksiä. Ja olet siinä vallon oikeassa, lapseni. Sillä kaikista tunnetuista tavoista houkutella esiin salaisuus, on suoranainen kysymys minun mielestäni kaikkein typerin.

— No niin, — virkkoi Francine, — koska teiltä ei voi mitään salata, niin myöntäkää, Marie, että menettelyenne voisi herättää pyhimyksenkin uteliaisuuden. Vielä eilisaamuna olitte ilman varoja, tänään teillä on taskut täynnä kultaa, Mortagnessa annetaan käytettäväksenne ryöstön alaisiksi joutuneet postivaunut, joiden ajuri oli surmattu, hallituksen sotilaat suojelevat teitä ja teidän turvavartijananne on mies, jota minä pidän pahana henkenänne.

— Kuka? Corentin?—kysyi nuori nainen ja näytti ratsumiestä osoittaen suurinta ylenkatsetta. — Kuulehan, Francine, — sanoi hän, — muistatko Patrioten, tuon apinan, jonka minä olin opettanut matkimaan Dantonia, ja joka meitä niin suuresti huvitti?

— Muistan kyllä, neiti.

— No, pelkäsitkö häntä?

— Olihan hän sidottu.

— Ja Corentinilla on kuonokoppa, lapsukaiseni.

— Laskimme tuntikaudet pilaa Patrioten kanssa, sen tiedän, mutta lopulta hän aina teki meille pahat kepposet.

Näin sanottuaan nuori nainen äkkiä nojasi taaksepäin, vallon lähelle emäntäänsä, tarttui hänen käsiinsä hyväillen niitä hellästi ja sanoi hänelle herttaisesti:

— Olette arvannut ajatukseni, Marie, ettekä vastaa minulle. Kuinka te noiden surullisten seikkojen jälkeen, jotka koskivat minuun niin kipeästi, voittekaan vuorokauden kuluttua tulla niin hurjan iloiseksi, vallon kuin silloin kun puhuitte itsemurhasta. Mistä johtuu tämä muutos? Onhan minulla kai oikeus hiukan tiedustella sydämenne tilaa. Se kuuluu ennen muita minulle, sillä ei kukaan koskaan voi olla teihin kiintyneempi kuin minä. Puhukaa siis, neiti.

— No niin, Francine, eikö ympäristömme pane sinua arvaamaan iloisuuteni salaisuutta? Katsele noiden kaukaisten puiden kellastuneita latvoja, ei yksikään niistä ole toisensa kaltainen. Kun katselee niitä kaukaa, ne melkein vivahtavat vanhan linnan seinäverhoihin. Katso noita pensasrivejä, joiden takaa joka silmänräpäys saattaa kohota chouaneja. Nähdessäni nämä piikkihernepensaat, luulen näkeväni pyssynputkia. Pidän tästä heräävästä vaarasta, joka meitä ympäröi. Joka kerta kun tie käy synkän näköiseksi, kuvittelen pian saavamme kuulla aseiden pauketta: silloin sydämeni sykkii, outo tunne kuohuu sisälläni, se on elämää. Onhan siinä jo tarpeeksi ilon aihetta, että on hiukan vilkastuttanut olemassaoloansa.

— Oi, te ette usko minulle mitään, te armoton! — Pyhä Neitsyt, — jatkoi Francine, kohottaen surulliset katseensa taivasta kohti, — kelle hän ripittää itsensä, jos ei minulle?

— Francine, — virkkoi vieras nainen vakavana, — en voi paljastaa sinulle hankettani. Tällä kertaa se on kerrassaan kauhea.

— Miksi aiotte tahallisesti tehdä pahaa?

— Minkä sille mahdan! Hämmästyen huomaan, että ajattelen kuin olisin viisikymmenvuotias, ja että toimin kuin olisin viidentoista-vuotias! Sinä olet aina ollut minun järkevyyteni, lapsi parka; mutta tässä yrityksessä minun täytyy tukahuttaa omatuntoni... Ja, — hän jatkoi hetken vaiettuaan, päästään huokauksen, — se ei minulle onnistu. Kuinka siis vaadit, että ottaisın itselleni päälle päätteeksi niin ankaran rippi-isän kuin sinä?

Ja hän puristi hellästi nuoren naisen kättä.

— Mutta milloinka olen moittinut teitä teoistanne? — huudahti Francine. — Teissä pahakin näyttää kauniilta. Jospa Pyhä Anna, jota niin hartaasti rukoulen teidän autuutenne puolesta, antaisi kaikki syntinne anteeksi. Ja enkö ole teidän rinnallanne tällä tiellä, tietämättä, minne menette?

Ja hellyydenpuuskauksen valtaamana hän suuteli emäntänsä käsiä.

— Mutta, — huomautti Marie, — voit hylätä minut, jos omatuntonsi...

— Vaietkaa toki, neiti, — huudahti Francine hieman loukkaantuneen näköisenä. — Oi, ettekö nyt sentään voi ilmaista minulle...?

— En yhtään mitään! — sanoi nuori neitonen päättäväisesti. — Sen verran voit ainoastaan tietää, että vihaan tätä yritystä vielä enemmän kuin sitä miestä, jonka liukas kieli sen minulle selvitti... Tahdon olla suora, ja tunnustan siis, etten olisi mukautunut heidän pyyteisiinsä, ellen olisi nähnyt häämöittävän tässä katalassa narripelissä kauhun ja rakkauden sekoitusta, joka johdatti minut kiusaukseen. Sitten en tahtonut lähteä tästä viheliäisestä maailmasta koettamatta poimia niitä kukkia, joita siltä odotan — vaikka minun senkautta täytyisikin syöksyä perikatoon! Mutta paina mieleesi kunnioittaaksesi muistoani, että jos olisin ollut onnellinen, ei heidän piilunsa, joka uhkasi päätäni, olisi voinut pakoittaa minua näyttelemään osaa tässä murhenäytelmässä, sillä sellainen se todella on! Mutta jos se nyt peruutettaisiin, — hän jatkoi tehden inhoa ilmaisevan eleen, — syöksyisin viipymättä Sarthe-jokeen; eikä se olisi itsemurha, sillä en vielä ole elänyt.

— Oi, Pyhä Neitsyt Anna, suo hänelle anteeksi!

— Miksi pelästyit? Perhe-elämän jokapäiväiset vaiheet eivät kiihoita minun intohimojani, sen tiedän. Sellainen on paha naiselle. Mutta minun sieluni on saavuttanut ylevämmän tunteellisuuden, kestääkseen kovempia koettelemuksia. Minä olisin kenties voinut olla yhtä lempeä olento kuin sinä. Miksi olenkaan kohonnut yläpuolelle tai vajonnut alemmaksi sukupuoltani? Oi, kuinka kenraali Bonaparten vaimo on onnellinen! Niin, tulen kuolemaan nuorena, kun en enää kauhistu huviretkä, jolla on juotavana verta, kuten Danton paralla oli tapana sanoa. Mutta unhoita mitä olen sinulle sanonut — viisikymmenvuotias nainen on puhunut. Jumalan kiitos! viisitoistavuotias tyttö ilmestyy pian toimimaan.

Nuori maalaisnainen vapisi. Hän yksin tunsu emäntänsä tulisen ja kuohuvan luonteen; hän yksin oli perehtynyt niihin salaisuuksiin, joita sisällään kätki tämä helposti innostuva sielu, ja lisäksi tämän olennon tunteisiin, joka siihen asti oli nähnyt elämän kiitävän saavuttamattoman varjon tavoin ohi, turhaan yhä tahtoen sitä pysäyttää.

Kylvettyään runsaalla kädellä, saamatta korjata mitään satoa, oli tämä nainen pysynyt neitseellisenä; mutta sisimmässään hän oli katkeroitunut monista pettyneistä pyyteistä ja oli väsynyt taisteluun ilman vastustajia, ja niin sattui, että hän epätoivoissaan valitsi hyvän ja hylkäsi pahan, kun edellinen tarjoutui nautintona, ja taas toiste valitsi pahan, hyläten hyvän, silloin kuin edellinen tarjosi jotain runollisuutta. Samoin hän piti kurjuutta parempana kuin keskinkertaisuutta, pitäen edellistä suurempana, synkkää ja outoa kuoloon johtavaa tulevaisuutta parempana kuin toivoja, jopa kärsimyksiäkin vailla olevaa elämää. Ei koskaan ollut koottuna niin paljon ruutivarastoa sytyttävää kipinää varten, ei koskaan niin paljon aarteita rakkaudelle, sanalla sanoen, ei yksikään Eevan tyttäristä ollut luotu niin runsaan kullan sekaisesta savesta. Maallisen enkelin tavoin Francine valvoi tätä olentoa, jonka täydellisyyttä ihaili, luullen täyttävänsä taivaallisen kutsumuksen, jos saattoi säilyttää sitä serafien kuorolle, josta se näytti olevan karkoitettu sovittamaan ylpeyden syntiä.

— Tuossa näkyy jo Alençonin kirkontorni, — sanoi ratsumies, lähestyen vaunuja.

— Näen sen, — vastasi kuivasti nuori nainen.

— Hyvä, hyvä! — sanoi nuori herra poistuen näköjään orjallisen nöyränä, mutta mielessään loukkaantuneena.

— Joutukaa, joutukaa, — sanoi neiti ajajalle. — Nyt ei enää mitään ole pelättävissä. Pankaa hevoset vahvasti ravaamaan, vaikkapa nelistämäänkin, jos voitte. Kuljemmehan jo Alençonin kivityksellä.

Vaunujen kulkiessa päällikön ohi neiti huusi hänelle pehmeällä äänellään:

— Näemme toisemme jälleen majatalossa, herra päällikkö. Käykää minua siellä katsomassa.

— Hyvä, hyvä, — virkkoi Hulot. "Majatalossa... käykää minua katsomassa"... kylläpä se kohtelee tuttavallisesti puoliprikaatin päällikköä!

Ja hän osoitti nyrkillään vaunuja, jotka nopeasti rämisivät edelleen katua pitkin.

— Älkää valittako sitä, päällikkö, tuolla naisella on taskussaan teidän kenraalin-valtakirjanne, — sanoi nauraen Corentin, joka koetti kannustaa hevostaan nelistämään, saavuttaakseen postivaunut.

— Enpä minä anna noiden maankulkijain vetää itseäni nenästä, — sanoi Hulot äreänä tovereilleen. — Kernaammin heittäisin kenraalitakkini likalätäkköön kuin ansaitsisin sen vuoteessa. Mitähän tuollaiset naikkoset oikeastaan tahtovat? Ymmärrättekö te toiset tätä asiaa?

— Totta kai, — vastasi Merle, — minä tiedän, että hän on kaunein nainen, minkä koskaan olen nähnyt! Luulenpa, että olette perinpohjin erehtynyt hänen suhteensa. Hän on kenties ensimmäisen konsulin vaimo!

— Joutavia! ensimmäisen konsulin vaimo on vanha, ja tämä on nuori, — vastusti Hulot. — Muuten ministeriltä saamassani käskykirjeessä mainitaan häntä neiti de Verneuiliksi. Hän on vallankumousta aikaisempaa aatelia. Minä kyllä nämä asiat tunnen! Ennen vallankumousta nuo naiset kaikki harjoittivat tuota ammattia; silloin yleni kädenkäänteessä puoliprikaatin päälliköksi. Tarvitsi vaan sanoa noille naisille pari kolme kertaa: *sydänpäpyseni!*

* * * * *

Sillävälän kuin kukin sotilas "harppasi" eteenpäin, kuten päälliköllä oli tapana sanoa, nuo viheliäiset kyytivaunuina käytetyt ajoneuvot olivat ajaa karauttaneet *Kolmen Maurilaisen* hotelliin, joka sijaitsi keskipaikoilla Alençonin pääkatua. Näiden jykevien ajoneuvojen räminä houkutteli isännän ulko-oven kynnykselle. Postivaunujen saapuminen Kolmen Maurilaisen ravintolaan oli sattuma, jota ei kukaan Alençonin asukas saattanut odottaa; mutta Mortagnessa esiintynyt kauhea tapaus pani näiden vaunujen jälkeen liikkeelle sellaiset ihmisjoukot, että molemmat matkalla olevat naiset välttääkseen yleistä uteliaisuutta nopeasti pujahtivat keittiöön, tuohon Länsi-Ranskan välttämättömään eteiseen. Ja isäntä aikoi juuri seurata heitä, luotuaan katseen vaunuihin, kun ajuri tarttui hänen käsivarteensa.

— Hoi, kansalainen Brutus, — hän virkkoi. — Meillä on seurassamme saatto sinisiä. Ei ole konduktööriä eikä postia, vaan minä olen tuonut teille nämä arvoisat naiset. He tulevat epäilemättä maksamaan kuin entiset prinsessat ainakin, siis...

— Tulemme heti paikalla yhdessä tyhjentämään pullon viiniä, poikaseni, — sanoi isäntä.

Luotuaan silmäyksen tähän keittiöön, joka oli mustunut savesta, ja jonka pöytä oli verisen lihan tahraama, neiti de Verneuil pujahti kevyenä kuin lintu viereiseen huoneeseen, sillä hän pelkäsi sekä tämän kyökin epäsiisteyttä ja hajua että likaisen kokin ja pienen lihavan vaimon uteliaisuutta, jotka jo harrastavin katsein tutkivat häntä.

— Kuules, eukko, mitä nyt teemmeikään? — kysyi isäntä. — Kuka hemmetissä olisi voinut aavistaa, että meillä näihin aikoihin tulisi näin paljon väkeä? Ennenkuin voin tarjota tuolle naiselle hänen säätynsä mukaisen aamiaisen, hän varmaankin käy kärsimättömäksi. — Mutta peijakas, saanpa hyvän tuuman; kun nämä ovat säätyhenkilöitä, tulen ehdoittamaan, että he syövät yhdessä niiden vieraiden kanssa, jotka asuvat yläkerrassa. Mitä sinä siitä arvelet?

Kun isäntä haki vasta saapunutta naista, hän ei enää nähnyt muuta kuin Francinen, jolle kuiskasi, vieden hänet kyökin perälle, pihan puolelle, poistaakseen hänet niiden läheisyydestä, jotka saattoivat kuunnella:

— Jos neidit haluavat aterioida erikseen, ja onhan se selvää, niin on minulla valmiina oiva ateria eräälle täällä asuvalle rouvalle ja hänen pojalleen. Nuo matkustajat eivät suinkaan kieltäytyneet murkinoimasta yhdessä teidän seurassanne, — lisäsi hän salaperäisen näköisenä, — sillä he ovat hienoa väkeä.

Tuskin oli hän lausunut nämä viime sanat, kun tunsu selässään lievän piiskanvarren sysäyksen; hän kääntyi äkkiä ja näki takanaan lyhyen tanakan miehen, joka hiljaa oli tullut sisälle viereisestä huoneesta, ja jonka ilmestys oli kauhulla jäätynyt lihavan vaimon, kokin, ja kokkipojan. Isäntä kalpeni kääntyessään. Pieni mies loi niskaan hiuksensa, jotka kokonaan peittivät hänen otsansa ja silmänsä, nousi varpailleen ylettyäkseen isännän korvaan ja sanoi hänelle:

— Te tiedätte mitä varomattomuus, ilmianto maksaa, ja minkävärisellä rahalla me sen maksamme. Me olemme anteliaita...

Hän kuvasi näitä sanoja eleellä, joka hirvittävästi täydensi niitä. Vaikka lihavan isännän vartalo peitti tämän henkilön Francinen katseilta, kuuli hän kuitenkin muutamat kuiskatuista sanoista ja oli kuin salaman iskemä eroittaessaan tuon bretagnelaisen äänen käheän kaiun. Keskellä yleistä kauhistusta Francine syöksyi pientä miestä kohti; mutta tämä, joka näytti liikkuvan notkeasti kuin villi-eläin, oli jo pujahtanut ulos pihalle johtavasta sivuovesta.

Francine luuli pettyneensä oletuksessaan, sillä hän ei nähnyt muuta kuin keskikokoisen tummanruskean karhuntaaljan. Ihmetellen hän riensi ikkunan ääreen. Savun tummentaman ikkunaruuudun läpi hän näki oudon miehen laahustelevin askelin menevän talliin. Ennenkuin meni sinne sisälle, tämä mies tähysteli tummilla silmillään majatalon toista kerrosta ja sitten kyytivaunuja, ikäänkuin olisi jollekin ystävälle tahtonut ilmaista noista ajoneuvoista tekemänsä tärkeän havainnon.

Vuohennahoista huolimatta ja nähtyään äsken miehen kääntyessä hänen kasvonsa, Francine tunsu silloin tuosta suunnattoman suuresta piiskasta ja laahustelevastasta, mutta tarpeen vaatiessa vikkelästä astun nasta chouanin, jonka liikanimenä oli Marche-à-Terre. Francine tarkasteli tuota miestä, tallin puolihämärän läpi, missä hän laskeutui oljille, ottaen asennon, josta saattoi pitää silmällä kaikkea, mitä

tapahtui majatalossa.

Marche-à-Terre oli lyyhistynyt kokoon sillä tavoin, että viekkainkin urkkija olisi helposti luullut häntä tuollaiseksi kuorma-ajurin vahtikoiraksi, joka palloksi kääriytyneenä lepää kuono kápälillään. Marche-à-Terren menettely todisti Francinelle, ettei tuo mies ollut häntä tuntenut. Mutta katsoen niihin arveluttaviin oloihin, joissa emäntänsä paraikaa liikkui, hän ei tietänyt, pitikö hänen siitä iloita vai olla huolissaan. Mutta kun hän ajatteli sitä salaperäistä yhteyttä, joka oli chouanin uhkaavan huomautuksen ja isännän tarjouksen välillä — tällainenhan on niin tavallista ravintoloitsijoilla, jotka kernaasti noudattavat sananpartta "yksi tie, kaksi asiaa" — niin heräsi hänen uteliaisuutensa.

Francine poistui likaisen ikkunan äärestä, mistä oli katsellut sitä muodotonta ja tummaa möhkälettä, joka pimeässä tiesi Marche-à-Terren paikkaa, lähestyi isäntää ja huomasi hänet sellaisessa mielentilassa kuin miehen ainakin, joka on tehnyt tyhmyyden, eikä tiedä, miten sen jälleen saisi korjatuksi. Chouanin uhkaus oli saanut hänet ikäänkuin kivettymään.

Joka mies Länsi-Ranskassa tiesi, kuinka pirullisen julmasti kuninkaan jääkärit kiduttivat henkilöitä, joita vaan epäiltiinkin ajattelemattomasta puheesta. Isäntä luulikin jo tuntevansa veitsen kurkussaan. Kokki katseli kauhun valtaamana pesän tulta, missä he usein "lämmittelivät" ilmiantajiensa jalkoja. Lihava pikku emäntä piti keittiöveistä toisessa ja kahtia leikattua perunaa toisessa kädessä, ja tuijotti tylsänä mieheensä. Kokki-poika taas koetti arvata tämän äänettömän kauhun salaisuutta, joka hänelle oli selittämätön. Francinen uteliaisuus kiihtyi luonnollisesti tästä mykästä kohtauksesta, jonka kaikki saattoivat nähdä, vaikka hän ei ollutkaan keittiössä saapuvilla.

Nuoreen naiseen teki chouanin hirvittävä valta syvän vaikutuksen, ja vaikka kamarineitosen juonet eivät olleetkaan hänen nöyrän luonteensa mukaisia, hänelle oli tällä kertaa liian tärkeää luoda valoa tähän salaperäiseen seikkaan, jättääkseen hyväkseen käyttämättä edullista asemaansa.

— No niin, neitini suostuu ehdotukseenne, — sanoi Francine vakavana isännälle, joka näistä sanoista kavahti hereille.

— Mihin ehdotukseen? — hän kysyi, ollen todella hämmästynyt.

— Mihin ehdotukseen? — kysyi Corentin, joka samalla astui sisään.

— Niin, mihin? — tivasi neiti de Verneuil.

— Niin todella, mihin? — kysyi neljäs henkilö, joka seisoj portaiden alimmalla askelmalla ja nyt notkeana hyppäsi alas keittiöön.

— No, syömään aamiaista hienon herrasväkenne kanssa, — vastasi Francine kärsimättömänä.

— Hienon herrasväen kanssa, — virkkoi purevasti ja ivallisesti portaita alas astuva herra. — Tämä, isäntä hyvä, tuntuu minusta huonolta ravintoloitsijan pilalta; mutta jos tahdotte antaa meille pöytäkumppaniksi tämän nuoren neidin, niin täytyisi olla mieletön, jos siitä kieltäytyisi, äijäseni, — hän sanoi, katsahtaen neiti de Verneuiliin. — Äitini kun sattuu olemaan poissa, suostun, — hän jatkoi, lyöden tyrmistynyttä ravintolanisäntää olalle.

Nuoruuden luonteva ajattelemattomuus lievensi näiden sanojen julkeata ylimielisyyttä, jotka tietenkin käänsivät kaikkien läsnäolijoiden huomion tähän uuteen henkilöön. Isäntä menetteli silloin Pilatuksen tavoin, joka koetti pestä kätensä Kristuksen kuoleman syyllisyydestä, astui pari askelta taaksepäin lihavan vaimonsa luo ja kuiskasi hänen korvaansa:

— Sinä olet todistajana, ettei ole minun syyntä, jos onnettomuus tapahtuu. Mutta voitahan joka tapauksessa, — hän jatkoi vielä hiljentäen ääntään, — mennä ilmoittamaan asian herra Marche-à-Terrelle.

Matkustaja oli nuori mies, keskikokoa, ja hänellä oli yllään sininen verkatakki ja isot mustat säärystimet, jotka polvien yläpuolelle asti peittivät niinikään sinisestä verasta tehtyjä housuja. Tämä yksinkertainen, olkanauhaton univormu oli se, jota silloisen polyteknikon oppilaat käyttivät. Yhdellä ainoalla katseella neiti de Verneuil osasi tämän synkän puvun alta eroittaa solakan vartalon ja jotakin epämääräistä, joka ilmaisee synnynnäistä aatelia.

Nuoren miehen kasvot tuntuivat alussa vallan tavallisilta, mutta pian huomasi niissä eräänlaisia piirteitä, jotka ilmaisivat suuriin hankkeisiin kykenevää sielua. Ruskettunut iho, vaalea kihara tukka, säihkyvät silmät, hieno nenä, vapaat liikkeet: kaikki hänessä tiesi ylevien tunteiden ohjaamaa elämää ja tottumusta käskemään. Mutta hänen henkensä luonteenomaisin ulkonainen merkki oli Bonaparten kaltainen leuka ja alahuuli, joka liittyessään ylähuuleen muodosti sellaisen sulavan kaariviivan kuin se,

joka havaitaan akantus-lehtikoristeessa korinttilaisen pylvään latvuksessa. Luonto oli näihin kahteen piirteeseen kätkenyt vastustamatonta viehätystä.

Kaiken tämän havaitseminen yhdellä ainoalla katseella, miellyttämishalun elvyttävä vaikutus, pään kallistaminen huolettomasti sivulle, kiemaileva hymyily, tuollaisen katseen luominen, joka innostaisi rakkaudelle kuolleen sydämenkin; pitkulaisten tummien silmien verhoaminen leveiden luomien alle, joiden tiheät ja kaarevat ripset kuvasivat poskille ruskean juovan; äänen kaikkein soinnukkaimmat sävelet, luoden hurmaavaa viehätystä tuohon niin kuluneeseen lauseeseen: "Olemme teille hyvin kiitollisia, herraseni" — kaikki nämä temput eivät vieneet niin paljoa aikaa, kuin mikä kuluu niiden mainitsemiseen.

Sitten neiti de Verneuil kääntyi isännän puoleen ja kysyi huonettaan, nousi ylös portaita ja katosi Francinen kanssa, jättäen vieraan herran ratkaistavaksi, sisälsikö tuo hänen vastauksensa suostumuksen vai epäyksen.

— Kuka tuo nainen on? — kysyi huolimattomasti polyteknikon oppilas isännältä, joka paikaltaan hievahtamatta yhä enemmän joutui hämilleen.

— Se on neiti de Verneuil, — vastasi pisteliäästi Corentin ja mittailien nuorta miestä mustasukkaisin katsein. — Hän on vanhaa aatelia; mitä hänestä tahdot?

Tuntematon nuori mies, joka hyräili tasavaltalaista laulua, käänsi päänsä ylimielisenä Corentinia kohti. Nuo molemmat nuoret miehet tuijottivat sitten hetken aikaa toisiinsa kuin kaksi tappeluun valmista kukkoa, ja tämä katse nosti ainaisen vihan heidän välilleen. Yhtä vapaa ja suora kuin oli nuoren soturin sinikatse, yhtä pahansuopa ja petollinen oli Corentinin vihreä silmä. Edellisellä oli syntynsä perustuksella ylhäissävyiset tavat, jälkimäisen käyttäminen oli yksinomaan liukastelevaa. Edellinen pyrki ylemmäksi, jälkimäinen kyyristyi alas; edellinen sai empimättä osakseen kunnioitusta, jälkimäinen sitä tavoitteli; edellisen mielilause oli epäilemättä: "Valloittakaamme!" jälkimäisen: "Jakakaamme!"

— Onko täällä kansalainen du Gua-Saint-Cyr? — kysyi muuan sisään astuva mies.

— Mitä hänestä tahdot? — kysyi nuori mies lähestyen.

Mies tervehti häntä syvään ja ojensi hänelle kirjeen, jonka nuori herra luettuaan viskasi tuleen. Hän ei vastannut muuten kuin nyökäyttämällä päätään, ja mies poistui.

— Sinä olet kaiketi tullut Parisista, kansalainen, — kysyi nyt Corentin, lähestyen vierasta joltisenkin teeskentelemättömästi, kasvoissa nöyrä ja mairitteleva ilme, joka näytti du Gua kansalaisesta sietämättömältä.

— Sieltä olen tullut, — vastasi hän kuivasti.

— Ja varmaankin olet ylennetty johonkin arvoon tykkiväessä?

— En tykki-, vaan meriväessä, kansalainen.

— Vai niin! Oletko matkalla Brestiin? — kysyi Corentin huolettomasti.

Mutta nuori merisoturi kierrähti nopeasti koroillaan eikä vastannut mitään, ja nyt hän käytöksellään osoitti vääriksi ne kauniit toiveet, jotka hänen kasvonsa olivat herättäneet neiti Verneuilissä. Lapsellisesti hän rupesi puhumaan aamiaisestaan, kysyi kokilta ja emännältä heidän ruuanvalmistustaitoaan, ihmetteli hemmoiteltuna parisilaisena maalaistapoja, ilmaisi lelliteltyyn nuoreen naiseen vivahtavia oikkuja ja osoitti sanalla sanoen varsin vähän miellyttäviä luonteenomaisuuksia, mikä oli suuresti ristiriitaista hänen kasvojensa sävyille ja hänen olemukselleen. Corentin hymyili säälistä nähdessään hänen pahasti irvistävän juodessaan parasta normandiaalaista omenaviiniä.

— Hyi! — huudahti nuori herra, — kuinka te voittekaan täällä saada kurkusta alas moista juomaa! Siinähan on samalla juomista ja syömistä. Tasavalta on oikeassa, kun ei luota maakuntaan, jossa viiniä korjataan puista nuijilla ja jossa salakavalasti ammutaan matkustajat kuoliaaksi maantiellä. Älkää tuoko meille pöytään tuollaista lääkeainetta, vaan oikeata valkoista ja punaista bordeaux'ta. Katsokaa ennen kaikkea, että ylhäällä on hyvä valkea pesässä. Nämä ihmiset näyttävät minusta olevan kovin jälellä kehityksessä. Oh, — huokasi hän, — ei ole muuta kuin yksi Parisi maailmassa, ja on suuri vahinko, ettei voi ottaa sitä mukaansa merelle! — Kuinka, sinä kastikkeen tarvelijä, — hän ärjäisi kokille, — sekoitatko etikkaa tähän kanaviilokkiin, kun sinulla on tuossa sitruunua? Mitä teihin tulee, emäntä, niin annoitte minulle niin karkeat vuodeliinaset, etten viime yönä silmäni ummistanut.

Sitten hän otti käteensä ison sauvan ja alkoi leikkiä sillä, tehden poikamaisen huolellisesti erilaisia

liikkeitä, joiden suurempi tai vähempi taidokkaisuuden määrä ilmaisi eriarvoista kunnia-asemaa, mikä nuorella miehellä siihen aikaan oli keikarien keskuudessa.

— Ja moisten houkkiomaisten keikarien avulla toivotaan kohotettavan tasavallan meriväkeä, — sanoi Corentin tuttavallisesti isännälle, tarkoin tähystellen hänen kasvojaan.

— Tuo mies, — kuiskasi nuori merisoturi emännän korvaan, — on joku Fouchén urkkija. Poliisi pilkistää esiin hänen naamastaan, ja lyönpä vetoa, että se pilkku, joka hänellä on leuassaan, on Parisin katulokaa. Mutta hän on ehkä löytävä väkevämpänsä.

Samassa astui keittiöön nainen, jonka luo merisoturi riensi, osoittaen kaikkia ulkonaisen kunnioituksen merkkejä.

— Rakas äiti, — sanoi hän, — tulkaahan. — Luulenpa poissaollessanne hankkineeni meille pöytäkumppaneja.

— Pöytäkumppaneja, — vastasi nainen, — mikä mielettömyys!

— Se on neiti de Verneuil, — lisäsi nuori mies kuiskaten.

— Hän kuoli mestauslavalla Savonayn selkkauksen jälkeen; hän oli saapunut Mansiin pelastaakseen veljensä, Loudonin ruhtinaan, — virkkoi äiti äkkiä.

— Erehdytte, rouvaseni, — sanoi Corentin säveästi, erityisesti korostaen sanaa "rouvaseni"; — on nähkääs kaksi neitiä de Verneuil. Suurilla suvuilla on aina useita haaroja.

Hämmästyneenä tästä tuttavallisuudesta, vieras rouva astui pari askelta taaksepäin, ikäänkuin tarkastaakseen tätä odottamatonta puhuttelijaa; hän kiinnitti häneen tummat silmänsä, jotka olivatkin täynnä naisille niin ominaista tarkkanäköisyyttä, ja näytti tuumivan, missä tarkoituksessa tuo herra oli ryhtynyt vakuuttamaan neiti de Verneuilin olemassaoloa.

Tällävälän Corentin, joka salaa katseillaan tutki tätä naista, riisti häneltä hengessä kaikki äitiyden ilot, myöntäen hänelle sen sijaan rakkauden ilot. Ritarillisen kohteliaana hän niinikään mielikuvituksessaan kielsi onnen omistaa kaksikymmenvuotias poika tuolta naiselta, jonka häikäisevän valkoista ihoa, kaarevia, tuuheita kulmakarvoja ja somia silmäripsiä hän ihaili, ja jonka otsajakauksella olevat tiheet tummat hiukset koristivat nuorekkaita, henkevän näköisiä kasvoja. Otsan ohuet rypyt eivät suinkaan olleet iän uurtamia, vaan ilmaisivat vielä nuoren iän intohimoja; ja vaikka säihkyvät silmät tosin olivat hiukan väsyneet, ei voinut ratkaista, johtuiko tämä matkan vaivoista, vai liian usein toistuvasta nautinnosta. Lopuksi Corentin pani merkille, että tällä naisella oli yllään englantilaisesta kankaasta tehty vaippa, ja että hänen epäilemättä ulkomailta kotoisin oleva hattunsa kuosi ei ollut niin sanotun kreikkalaisen muotisuunnan mukainen, joka vielä silloin hallitsi Parisia.

Corentin oli niitä henkilöitä, jotka luonteeltaan aina pikemmin aavistavat pahaa kuin hyvää, ja hän rupesi nytkin heti epäilemään, oliko noilla kahdella matkustajalla oikea kansallinen mieliala. Vieras nainen, joka puolestaan yhtä nopeasti oli tehnyt havaintonsa Corentinin persoonan suhteen, kääntyi poikansa puoleen, kasvoissaan merkitsevä ilme, jota uskollisesti tulkitsivat nämä sanat: "Kuka on tuo merkillinen mies? Onko hän meikäläisiä?"

Tähän sanattomaan kysymykseen nuori merimies vastasi ryhdillä, katseella ja kädenliikkeellä, jotka tiesivät: "En siitä totisesti tiedä mitään ja minusta tuo henkilö on vielä epäilyttävämpi kuin teistä."

Sitten hän jätti äitinsä tehtäväksi selvittää tämä arvoitus, ja kääntyi emännän puoleen, jonka korvaan kuiskasi:

— Koettakaapa saada selville, kuka tuo mies oikeastaan on ja kuuluuko hän todella tuon neidin seuraan ja miksi.

— Sinä siis, — sanoi rouva du Gua, katsoen Corentiniin, — olet varma siitä, että neiti de Verneuil vielä on elossa?

— Hän on olemassa yhtä varmasti henkiruumiillisena olentona, *rouvaseni*, kuin kansalainen du Gua Saint-Cyr.

Tämä vastaus sisälsi syvää ivaa, jonka salaisen merkityksen oivalsi ainoastaan tuo nainen, ja josta jokainen muu kuin hän olisi joutunut suunniltaan. Hänen poikansa loi äkkiä tuijottavan katseen Corentiniin, joka välinpitämättömänä katsoi kelloaan, näyttäen siltä kuin ei olisi arvannut sanojensa aiheuttamaa levottomuutta. Nainen oli kärsimätön ja utelias tietämään, piilikö tuossa lauseessa vilppiä, vai oliko se vaan jotain satunnaista, ja hän sanoi Corentinille niin luonnollisesti kuin suinkin:

— Hyvä Jumala, kuinka vähän turvallisia tiet tätä nykyä ovat! Tuolla puolen Mortagnen chouanit hyökkäsivät kimppuumme. Poikani oli vähällä joutua sen kahakan uhriksi, ja hän sai kaksi pyssynluotia hattuunsa puolustaessaan minua.

— Kuinka, rouvaseni, te olitte siis niissä postivaunuissa, jotka rosvot ryöstivät tyhjiksi ja jotka juuri toivat meidät tänne! Te siis epäilemättä tunnette nuo ajoneuvot? Poiketessani Mortagneen kerrottiin minulle, että chouaneja oli ollut kaksituhatta, kun he karkasivat postivaunujen kimppuun, ja että he olivat surmanneet kaikki matkustajatkin. Sillä lailla historiaa kirjoitetaan!

Corentinin huoleton äänenpaino ja hänen typerä ilmeensä panivat ajattelemaan jotakuta niistä politikoitsija-keikareista, joka kasvot happamina kuulee, että joku saamansa valtiollinen uutinen on ollutkin väärä.

— Siinä ollaan, rouva! — jatkoi Corentin; — jos surmataan matkustajia niin lähellä Parisia, niin siitä voitte päättää kuinka vaaralliset Bretagnen tiet tulevat olemaan. Palaanpa totisesti Pariisiin, ja jätän pitemmän matkan sikseen.

— Onko neiti de Verneuil kaunis ja nuori? — kysyi vieras nainen, joka äkkiä näytti saaneen päähänpiston ja kääntyi emännän puoleen.

Samassa isäntä keskeytti tämän keskustelun, joka näille kolmelle henkilölle oli tuskallinen, ilmoittaen, että aamiainen odotti. Nuori merimies tarjosi äidilleen käsivartensa teeskennellyn tuttavallisesti, mikä vahvasti Corentinin epäluuloa, jolle tuo nuori mies sanoi ääneensä, astuessaan yläkertaan johtaville portaille:

— Kansalainen, jos kuulut neiti de Verneuilin seuraan, ja jos hän suostuu isännän ehdoitukseen, niin älä kursaile.

Vaikka nämä sanat lausuttiin huolimattomasti ja sangen vähän vakuuttavasti. Corentin seurasi kehoitusta, nousten ylös portaita. Nuori mies puristi innokkaasti naisen kättä, ja kun olivat seitsemän tai kahdeksan astuimen päässä parisilaisesta, nainen kuiskasi:

— Siinä näette millaisiin kunniaattomiin vaaroihin joudumme ajattelemattomien yritystenne tähden! Jos joudumme ilmi, miten silloin pelastua? Ja minkä osan panette silloin minut esittämään!

Kaikki kolme saapuivat jotenkin isoon huoneeseen. Ei ollut tarvinnut paljoa liikkua Länsi-Ranskassa huomatakseen, että isäntä oli tuhlaillut aarteitaan ja tuonut nähtäviin harvinaista loisteliaisuutta, arvokkaasti vastaanottaakseen vieraansa. Pöytä oli huolellisesti katettu. Suuren takkavalkean levittämä lämpö oli karkoittanut huoneustosta kosteuden. Eivätkä pöytäliina, tuolit ja astiat olleet kovin likaisia. Corentin saattoikin huomata, että isäntä oli kaikin puolin pannut parastaan.

"Nuo ihmiset eivät ole niitä, joilta tahtovat näyttää", ajatteli Corentin. "Tuo pieni nuori mies on viekas; aluksi luulin häntä houkkioksi, mutta nyt huomaan, että hän on yhtä ovela kuin minä itsekin."

Nuori merimies, hänen äitinsä ja Corentin odottivat neiti de Verneuilä, jota isäntä meni kutsumaan. Mutta tämä kaunis nainen ei tullutkaan. Polyteknikon oppilas arvasi, että tuo nainen esteli, ja hän nousi ja astui neiti de Verneuilin huonetta kohti, kiihkeästi haluten poistaa hänen epäilynsä ja tuoda hänet pöydän ääreen. Ehkäpä hän tahtoi ratkaista epäilynsä tai kenties päästä vaikuttamaan tuohon outoon naisolentoon — onhan jokaisella miehellä tällainen pyyde kauniiseen naiseen nähden.

"Jos tuo mies on tasavaltalainen", ajatteli Corentin, nähdessään hänen poistuvan huoneesta, "olen valmis menemään hirteen! Jo hänen hartioissaan huomaa hovimiehen liikkeitä. Ja jos tuo nainen on hänen äitinsä" — näin jatkui hänen ajatuksensa kulku, hänen katsellessaan rouva du Guata — "niin olenpa totisesti itse paavi. Varmasti nämä ovat chouaneja. Ottakaamme selvä heidän arvostaan."

Ovi aukeni hetken kuluttua, ja nuori mies ilmestyi, pitäen kädestä neiti de Verneuilä ja vieden hänet itsetietoisien kohteliaasti pöydän ääreen. Tällävälän kulunut aika ei ollut mennyt hukkaan matkalaiselta. Francinen avustamana neiti de Verneuil oli muuttanut ylleen matkapuvun, joka oli ehkä houkuttelevampi kuin upein tanssiaispuku. Tuon puvun yksinkertaisuus oli tulos sellaisen naisen taidosta, joka on tarpeeksi kaunis voidakseen esiintyä ilman koristeita ja joka osaa supistaa pukunsa komeuden toisarvoiseksi viehätyskeinoksi.

Hän oli pukeutunut vihreään hameeseen, jonka soma kuosi ja neulomuksilla koristetut nyöriliivit paljastivat hänen muotonsa tavalla, joka varsin vähän soveltui nuorelle naiselle, samalla hyvin päästäen oikeuksiinsa hänen notkean vartalonsa, hänen hienot vyötäisensä ja sulavat liikkeensä. Hän astui sisälle hymyillen niin luontevan suloisesti kuin saattaa tehdä nainen, jolla on näytettävänä hohtavain punahuuliensa takaa kaksi säännöllistä riviä posliinihohtoisia hampaita ja poskissa kaksi yhtä nuorekasta kuoppaa kuin lapsella. Luotuaan pois hartioiltaan matkavaipan, joka alussa oli melkein

peittänyt katseilta hänen kasvonsa, saattoi hän helposti käyttää noita tuhansia taitavia ja näennäisesti viattomia temppejuja, joiden avulla nainen voi saattaa esille ja ihailtavaksi kasvojensa kauneuden ja päänsä viehättäväisyyden.

Hänen esiintymisensä ja pukunsa sopusuhtaisuus tekivät hänet niin nuoren näköiseksi, että rouva de Gua katsoi mittaavansa hänen ikäänsä anteliaalla kädellä, olettamalla häntä kaksikymmenvuotiaaksi. Tässä puvussa piilevä kiemailu, joka ilmeisesti oli aiottu kiehtovaksi, kaiketi nuoressa miehessä herätti toiveita; mutta de Verneuil nyökäytti hänelle kiitokseksi päätään välinpitämättömästi ja häneen katsomatta ja näytti kujeellisen huolimattomasti kääntävän huomionsa hänestä pois. Tämä jäykkyys ei muukalaisten silmissä tuntunut varovaisuudelta eikä kiemailulta, vaan joko luonnolliselta tai teeskennellyltä välinpitämättömyydeltä. Nuoren matkailijanaisten kasvoilla lepäävä viaton ilme saattoi ne tutkimattomiksi. Hän ei näyttänyt tavoittelevan mitään riemuvoittoa, mutta hänellä tuntui olevan nuo pienet kiehtovat viehätyskeinot, jotka jo olivat loukanneet nuoren merimiehen itserakkautta, hän kun joltisenkin harmistuneena oli palannut paikalleen.

Neiti de Verneuil tarttui Francineen kädestä ja sanoi rouva du Gualle mairittelevalla äänellä:

— Rouva, sallitteko, että tämä nuori tyttö, joka pikemmin on ystävättäreni kuin palvelijattareni, aterioitsee kanssamme? Näinä myrskyisinä aikoina ei voi palkita muulla kuin sydämellisyydellä uskollista kiintymystä, ja sehän onkin muuten ainoa, mitä meillä on jäljellä.

Rouva du Gua vastasi näihin puoliääneen lausuttuihin sanoihin tehden lyhyen, juhlallisen kumarruksen, josta saattoi huomata hänen tyytymättömyyttään siitä, että oli tavannut näin kauniin naisen. Sitten hän virkkoi, kuiskaten poikansa korvaan:

— Oh! myrskyiset ajat, uskollinen kiintymys, palvelijatar! Tuo nainen ei suinkaan ole neiti de Verneuil, vaan joku Fouchén lähettämä urkkija.

Pöytävieraat aikoivat juuri istua paikoilleen, kun neiti de Verneuil huomasi Corentinin, joka yhä edelleen ankarasti tutki molempia tuntemattomia, jotka puolestaan olivat sangen levottomia tämän tähystelyn johdosta.

— Kansalainen, — sanoi neiti de Verneuil Corentinille; — olet epäilemättä liian sivistynyt, näin seurataksesi minua kintereilläni. Lähettäessään vanhempani mestauslavalle ei tasavalta ollut niin jalomielinen, että olisi antanut minulle holhoojan. Jos vallan harvinaista ritarillista kohteliaisuutta osoittaen olet vastoin tahtoani seurannut minua — (ja tässä hän päästi huokauksen) — en saata sallia, että suojelijan huolenpito tuottaisi sinulle tätä vaivaa. Olen turvissa täällä, voit nyt jättää minut.

Hän loi Corentiniin tarmokkaan ja ylenkatseellisen silmäyksen. Corentin ymmärsi hänen tarkoituksensa, tukahutti hymyn, joka jo melkein rypisti hänen viekkaita huuliaan ja tervehti kunnioittavasti.

— Kansalainen, — hän virkkoi neiti de Verneuilille, — pidän aina kunnianani totella sinua. Kauneus on ainoa kuningatar, jota oikea tasavaltalainen kernaasti voi palvella.

Nähdessään Corentinin poistuvan, neiti de Verneuilin silmät säteilivät niin viatonta iloa ja hän katsoi Francineen niin suurta tyytyväisyyttä ja yhteisymmärrystä uhkuvin hymyilmein, että rouva du Gua, joka mustasukkaisuudesta oli käynyt epäluuloiseksi, näytti olevan valmis luopumaan siitä epäilyksestä, jonka hänessä oli herättänyt neiti de Verneuilin täydellinen kauneus.

— Hän on kenties kuitenkin neiti de Verneuil, — kuiskasi rouva du Gua poikansa korvaan.

— Entä saattojoukko? — vastasi nuori mies, jonka harmi saattoi kylmän punnitsevaksi. — Onko hän vanki vai turvatti, hallituksen ystävä vai vihollinen?

Rouva du Gua iski silmää, ikäänkuin ilmoittaakseen, että oli osaava haihduttaa tämän salaperäisyyden. Mutta Corentinin poistuminen näytti lieventävän merimiehen epäluuloa, ja hän loi neiti de Verneuluihin katseita, jotka ilmaisivat hillitöntä rakkautta naisiin yleensä, eivätkä mitään erityistä heräävää suurta intohimoa. Nuori nainen huomasi sen, kävi siitä vielä varovaisemmaksi ja säästi ystävälliset sanansa rouva du Gualle. Nuorta miestä harmitti tämä, joskaan hän ei sanoin sitä ilmaissut, ja katkeruudessaan hänkin koetteli näytellä välinpitämätöntä.

Neiti de Verneuil ei ollut huomaavinaan näitä eleitä, ja esiintyi teeskentelemättömänä, olematta ujo, jäykkänä, olematta sievistelevä. Tämä tilanne, jossa toisensa kohtasivat henkilöt, joiden ei ollut määrä lähemmin liittyä toisiinsa, ei luonnollisesti heissä herättänyt mitään myötätuntoisuutta toisiinsa. Päinvastoin vallitsi hankala pakollisuus ja väkinäisyys, jotka tukahuttivat kaiken sen hovin, jota neiti de Verneuil ja nuori merisoturi aikaisemmin olivat odottaneet. Mutta naisilla on yhteistä niin ihmeellinen

käyttäytymisäly, niin salaiset edut ja kiihkeät mielenliikutukset, että he aina tuollaisissa tilaisuuksissa osaavat murtaa jään.

Äkkiä nämä molemmat aterioivat naiset näyttivät saaneen saman päänäpiston: he alkoivat viattomasti kiusoitella ainoata miehistä seurustelijaansa, ja kilpailivat suunnatessaan häneen ivasanoja, huomaavaisuutta ja huolehtivaa kohteliaisuutta.

Tämä salainen sopimus ikäänkuin saattoi nuo naiset vapaammiksi. Katse ja sana, joka äskeisen väkinäisen seurustelun aikana oli paljon painanut, menetti nyt kaiken merkityksensä. Lyhyesti, puolen tunnin kuluttua nämä molemmat naiset, jotka jo salaa olivat toinen toisensa vihollisia, näyttivät olevan mitä parhaat ystävykset. Nuori merisoturi huomasi silloin yhtä paljon olevansa harmissaan neiti de Verneuilin vallattomasta iloisuudesta, kuin hänen äskeisestä jäykkydestään. Hän oli niin nyreissään, että tunsu sisällään kumeeaa vihaa siitä, että oli jakanut aamiaisensa tuon naisen kanssa.

— Rouvaseni, — sanoi neiti de Verneuil rouva du Gualle, — onko poikanne aina näin alakuloisella tuulella?

— Neiti, — vastasi nuori mies, — tuumiskelen tässä, mitä hyödyttää onni, joka pian haihtuu. Syynä alakuloisuuteeni on mielihyväni runsaus.

— Onhan poikani vaan julkilausunut vallan luonnollisen ajatuksen, neitiseni, — sanoi rouva du Gua, jolla oli omat syynsä taivuttaa neiti de Verneuil tuttavalliseksi.

— No, mutta naurakaa toki vähän! — virkkoi neiti de Verneuil hymyillen nuorelle miehelle. — Millainen te olettekaan itkiessänne, jos se, mitä suvaitsette sanoa onneksi, saattaa teidät noin surulliseksi?

Tätä hymyilyä seurasi kiihoittava katse, joka rikkoi viattomuuden naamarin, ja joka antoi nuorelle merisoturille hiukan toivoa. Mutta luontonsa kiihoittamana, joka aina houkuttelee naista tekemään liian paljon tai liian vähän, neiti de Verneuil näytti valtaavan tuon nuoren miehen katseella, josta loisti houkuttelevia lemmenlupauksia; mutta toiste hänen kasvonsa taas mielitelevien ilmeiden asemesta kuvastivat kylmyyttä ja ankaruutta — tavallisia temppuja, joilla naiset peittävät todelliset tunteensa.

Yhtenä hetkenä, yhtenä ainoana hetkenä, jolloin kumpikin oletti toisen silmäluomien olevan alas luotuina, he ilmaisivat toisilleen oikeat ajatuksensa. Ja yhtä nopeasti kuin olivat salanneet sydämiänsä salaman tavoin kirkastaneen valonvälkähdyksen, he taas verhosivat katseensa. Häpeissään siitä, että yhden silmäyksen muodossa olivat toisilleen ilmaisseet niin paljon, eivät he enää uskaltaneet katsoa toisiinsa. Neiti de Verneuil ei nyt enää muuta halunnut kuin viedä harhaan nuoren miehen, hän sulkeutui sentähden kylmään kohteliaisuuteen ja näytti kärsimättömänä odottavan aterian loppua.

— Neiti, varmaankin saitte paljon kärsiä vankilassa? — kysyi rouva de Gua.

— Oi, rouvaseni, minusta tuntuu, ettei vankeuteni vielä ole päättynyt.

— Onko saattojoukkonne määrä suojella vai valvoa teitä, neiti? Oletteko tasavallalle mieluinen, vai epäluulonalainen henkilö?

Neiti de Verneuil oivalsi, vaistomaisesti, sangen vähän herättävänsä myötätuntoa rouva du Guassa ja pelästyi tätä kysymystä.

— Hyvä rouva, — hän vastasi, — en tarkalleen tiedä tänä hetkenä, minkä luontoinen on suhteeni tasavaltaan.

— Ehkä saatte sen vapisemaan? — sanoi nuori mies hiukan ivallisesti.

— Mutta kunnioittakaamme neidin salaisuuksia, — huomautti rouva du Gua.

— Oh, rouvaseni, sellaisen nuoren naisen salaisuudet, joka ei elämästä vielä tunne muuta kuin sen onnettomuudet, eivät ole erittäin merkittäviä.

— Mutta, — lisäsi rouva du Gua, jatkaakseen keskustelua, joka saattoi hänelle ilmaista sen, mitä halusi tietää, — ensimmäisellä konsulilla näyttää olevan mitä parhaat aikeet. Sanotaanhan, että hän aikoo ehkäistä siirtolaisia vastaan julkaistut lait.

— Se on totta, — vastasi neiti ehkä liiankin innostuneena; — mutta miksi siis kiihoitamme Vendéen ja Bretagnen kapinaan? Miksi sytytämme Ranskan ilmituleen?...

Tämä jalomielisyyttä todistava huudahdus, jolla hän näytti soimaavan itseään, sai merisoturin säpsähtämään. Hän katsoi neiti de Verneuilä hyvin tarkasti, mutta ei voinut hänen kasvoissaan erottaa

vihaa eikä rakkautta. Tuo hieno iho oli läpätunkematon. Vastustamaton uteliaisuus lähensi häntä äkkiä tähän eriskummaiseen naisolentoon, johon hänet jo ennestään kiinnitti raju intohimo.

— Mutta, — sanoi neiti lyhyen hetken vaiettuaan, — aiotteko matkustaa Mayenneen?

— Se on aikomukseni, neiti, — vastasi nuori mies kysyvä ilme kasvoissa.

— No hyvä, rouvaseni, — jatkoi neiti de Verneuil, — kun poikanne palvelee tasavaltaa...

Hän lausui nämä sanat näennäisen välinpitämättömästi, mutta hän loi molempiin outoihin henkilöihin tuollaisen salaisen katseen, joka on ominainen ainoastaan naisille ja valtiomiehille.

— Te varmaankin pelkätte chouaneja, — hän virkkoi; — saattojoukkoa ei siis sovi halveksia. Onhan meistä tullut melkein matkakumppanit. Matkustakaa yhdessä meidän kanssamme Mayenneen asti.

Poika ja äiti epäröivät ja näyttivät katseillaan kysyvän toistensa mielipidettä.

— En tiedä, neiti, — vastasi nuori mies, — onko aivan viisasta mainita teille, että hyvin tärkeät asiat vaativat meitä olemaan ensi yönä Fougères'n lähistössä ja ettemme vielä ole löytäneet kulkuneuvoja sinne lähteäksemme; mutta ovathan naiset luonnostaan niin jalomielisiä, että häpeisin, ellen luottaisi teihin. Mutta ennenkuin uskomme itsemme teidän käsiinne, täytyy meillä ainakin olla varmuutta siitä, että onnellisesti suoriudumme yrityksestä. Oletteko tasavaltalaisen saattojoukkonne kuningatar vai orjatar? Suokaa anteeksi nuoren merisoturin avomielisyys; mutta minun mielestäni teidän tilanteenne ei näytä ollenkaan luonnolliselta...

— Elämme aikana, herraseni, jona ei mikään siitä, mikä tapahtuu, ole luonnollista. Voitte siis varmasti empimättä suostua ehdoitukseeni. Ja ennen kaikkea, — hän jatkoi korostaen näitä sanoja, — ei teidän tarvitse pelätä mitään petosta tarjouksesta, joka lähtee poliittisesta vihasta kokonaan vapaan henkilön puolelta.

— Tällainen matka ei ole vaaraton, — huomautti nuori mies, katseessa sellainen henkevä ilme, joka lievensi tämän vastauksen jokapäiväisyyttä.

— Mitä siis vielä pelkätte? — kysyi neiti de Verneuil ivallisesti hymyillen, — minä en saata huomata, että vaara uhkaisi ketään.

"Onkohan se nainen, joka puhuu näin, sama, jonka katse vastasi intohimoisiin pyyteisiini?" ajatteli nuori mies itsekseen.

Samassa tuokiossa korvia viiltävä pöllön huuto, joka näytti lähtevän lieden piipusta, kajahti synkkänä varoituksena.

— Mitä tämä on? — sanoi neiti de Verneuil. — Matkamme ei ala onnellisin entein. Mitenkähän pöllöt alkavat huutaa keskellä valoisaa päivää? — hän kysyi tehden hämmästyttä osoittavan liikkeen.

— Sellaista sattuu joskus, — sanoi nuorimies välinpitämättömästi. — Neiti, ehkä me tuottaisimme teille onnettomuutta. Eikö se ole teidänkin mielipiteenne? Älkäämme siis lähtekö yhdessä matkaan.

Nämä sanat lausuttiin niin tynesti ja jäykästi, että ne hämmästyttivät neiti de Verneuilä.

— Hyvä herra, — hän virkkoi ylimyksellisen ärtyneesti, — en suinkaan tahdo teitä pakoittaa. Säilyttäkäämme se vähäinen vapaus, jonka tasavalta meille myöntää. Jos armollinen rouva olisi yksin, toistaisin ehkä vielä tarjoukseni...

Soturin raskaat askeleet kaikuivat käytävässä, ja pian tulivat näkyviin päällikkö Hulot'n nyrpeät kasvot.

- Tulkaahan tänne, herra eversti, — sanoi hymyillen neiti de Verneuil, joka osoitti vieressään olevaa tuolia. — Punnitkaamme valtion asioita, koska se on välttämätöntä. Mutta naurakaa toki! Mikä teidän onkaan? Onko täällä kenties chouaneja?

Päällikkö oli pysähtynyt ällistämään outoa nuorta miestä, joka näytti erityisesti kiinnittävän hänen huomiotaan.

— Äiti, haluatteko vielä jäniksenpaistia? — Neiti, te ette syö, — sanoi merisoturi Francinelle, osoittaen kohteliaisuutta pöytäkumppaneilleen.

Mutta Hulot'n hämmästyksessä ja neiti de Verneuilin tarkkaavaisuudessa oli jotain niin hirvittävän vakavaa, että olisi ollut vaarallista jättää sitä huomioon ottamatta.

— Mikä sinun on, päällikkö? Tunnetko kenties minut? — kysyi äkkiä nuori mies.

— Ehkä, — vastasi tasavaltalainen.

— Todella luulen nähneeni sinun kerran käyvän polyteknikossa.

— Minä en koskaan ole käynyt siellä, — vastasi päällikkö äreästi, — laitoksessa, jossa muka kasvatetaan sotilaita makuusaleissa, — hän jatkoi, peittämättä vastenmielisyyttään tuosta oppineesta taimitarhasta lähteneitä upseereja kohtaan. — Missä väessä siis palvelet?

— Meriväessä.

— Vai niin, — sanoi Hulot ivallisesti nauraen. — Tunnetko useita tuon laitoksen entisiä oppilaita, jotka palvelevat meriväessä? — Eihän siellä valmisteta muita — näin hän vakavana jatkoi — kuin tykistöupseereja ja sotainsinöörejä.

Nuori mies ei joutunut hämilleen.

— Minä olen ollut poikkeuksena sen nimen nojalla, jota kannan, — hän vastasi. — Me olemme kaikki meidän suvussamme kuuluneet meriväkeen.

— Vai niin, — virkahti Hulot, — mikä on siis sukunimesi, kansalainen?

— Du Gua-Saint-Cyr.

— Sinua ei siis surmattu Mortagnessa?

— Eipä paljoa puuttunut! — ehätti rouva du Gua sanomaan; — poikaani osui kaksi luotia.

— Entä onko sinulla papereita? — kysyi Hulot, välittämättä äidistä.

— Tahdot siis lukea paperini? — kysyi ylimielisesti nuori merisoturi, jonka veitikkamainen sinisilmä vuoroin tähysti synkänhahmoista päällikköä ja neiti de Verneuilä.

— Aikooko kenties sinun kaltaisesi keltanokka pitää minua pilanaan?
Paperisi tänne, tai mars matkaan!

— No no, herraseni, en minä ole mikään houkkio. Olenko yleensä velvollinen tekemään sinulle itsestäni tiliä? Kuka sinä olet?

— Tämän departementin päällikkö, — vastasi Hulot.

— Ohoh! Tilani voi siis käydä hyvin arveluttavaksi. Minut kai vangitaan aseet kädessä.

Ja hän ojensi päällikölle lasin bordeaux-viiniä.

— Minua ei janota, — sanoi Hulot. — Siis paperisi tänne.

Samassa silmänräpäyksessä kuului kadulta aseiden kalsketta ja sotilasten askeleita; Hulot lähestyi ikkunaa ja näytti tyytyväiseltä, mikä sai neiti de Verneuilin pelosta vapisemaan. Tämä osanoton merkki innostutti nuorta miestä, jonka kasvot olivat käyneet jäykiksi ja ylpeiksi. Hapuiltuaan takkinsa taskusta, hän otti esiin hienon lompakon ja siitä papereita, jotka ojensi Hulot'lle ja joita tämä ryhtyi lukemaan hitaasti, verraten passissa mainittuja tuntomerkkejä epäilemänsä matkustajan kasvoihin. Tarkastuksen aikana kajahti uusi pöllönhuuto, mutta tällä kertaa ei ollut vaikea siinä erottaa ihmisäänen kaikua ja vivahduksia. Päällikkö antoi silloin ivallisen näköisenä takaisin paperit nuorelle miehelle.

— Kaikki tämä on erinomaista. Mutta sinun täytyy seurata minua piirivirastoon. Minä en pidä musiikista.

— Miksi viette hänet piirivirastoon? — kysyi neiti de Verneuil, ääni värähdellen levottomuudesta.

— Tyttöseni, — vastasi päällikkö, vääntäen suunsa tapansamukaiseen irvistykseen, — se on seikka, joka ei sinua liikuta.

Suuttuneena vanhan soturin äänenpainosta ja vielä enemmän siitä nöyryytyksen tapaisesta kohtelusta, jota oli saanut kestää sen miehen edessä, jota tiesi miellyttävänsä, neiti de Verneuil nousi, luopui äkkiä siihenastisesta viattomasta ja vaatimattomasta ryhdistä, ja hänen ihonsa väri vilkastui ja silmänsä säihkyivät.

— Sanokaa, onhan nuori mies kai täyttänyt kaiken, minkä laki vaatii? — hän huudahti tyynesti, mutta ääni värähdellen.

— On kyllä, näennäisesti, — vastasi ilkkuen päällikkö.

— No hyvä, vaadin, että te *näennäisesti* jätätte hänet rauhaan, — sanoi neiti. — Pelkäätekö, että hän pääsee käsistänne? Tulette saattamaan häntä minun seurassani Mayenneen, hän on istuva postivaunuissa äitinsä vieressä... Ei mitään vastaansanomista, minä vaadin, että näin menetellään. — No mitä! — hän huomautti nähdessään Hulot'n kursailematta irvistelevän, — vieläkö te pidätte häntä epäluulonalaisena?

— Hiukan ainakin.

— Mitä siis aiotte hänelle tehdä?

— Enpä mitään muuta, kuin mahdollisesti hiukan pestä hänen päätään lyijyllä... Hän on huimapää, tuo nuori mies.

— Lasketteko leikkiä, päällikkö? — huudahti neiti de Verneuil.

— No, nuori mies! — sanoi Hulot, nyökäyttäen päätään merisoturille; — lähtekäämme liikkeelle, ja joutuin!

Huomatessaan Hulot'n ylimielisyyden neiti de Verneuil muuttui tyyneksi ja hymyili.

— Älkää liikkuko paikaltanne, — hän sanoi nuorelle miehelle, jota suojeli arvokkaisuutta uhkuvalla eleellä.

— Ah, kuinka hän on kaunis, — kuiskasi merisoturi äidilleen, joka rypisti kulmakarvojaan.

Pahastus ja monet muut, tosin hallitut kiihtymyksen tunteet, loivat silloin uutta kauneutta parisittaren kasvoihin. Francine, rouva du Gua, hänen poikansa — kaikki olivat nousseet seisomaan. Neiti de Verneuil asettui kiireisesti heidän ja hymyilevän päällikön väliin ja irroitti taitavasti pari liiviensä nyörisilmukkaa. Sitten hän, toimien tuon sokean kiihkon vallassa, joka herää, kun naisten itserakkautta kovasti ahdistetaan, mutta samalla halukkaana ja kärsimättömänä osoittamaan voimaansa, aivan kuin lapsi saatuaan uuden lelun, ojensi päällikölle avoimen kirjeen.

— Lukekaa, — sanoi hän tälle, katkeran ivallisesti naurahtaen.

Neiti de Verneuil kääntyi jälleen nuoren miehen puoleen, ja ollen voitonriemun huumauksessa hän loi häneen puoleksi vahingoniloa, puoleksi rakkautta uhkuvan katseen. Molempien otsat kirkastuivat. Ilo nosti punan heidän poskilleen, ja tuhannet ristiriitaiset ajatukset heräsivät heidän sieluissaan. Yhdellä ainoalla katseella rouva du Gua näytti havainneen, että neiti de Verneuilin menettely paljon enemmän johtui rakkaudesta kuin jalomielisyydestä, ja varmasti hän oli oikeassa. Tuo kaunis nuori nainen punastui ensin ja loi luomensa kainosti maahan, arvaten kaiken, mitä tuon toisen naisen katse merkitsi. Mutta sitten hän tämän uhkaavan syytöksen edessä ylpeänä nosti päänsä pystyyn ja uhmali kaikkien katseita.

Päällikkö kävi jäykäksi kuin kivi ja ojensi takaisin tämän ministerin allekirjoittaman kirjeen, joka velvoitti kaikkia viranomaisia tottelemaan tämän salaperäisen naishenkilön käskyjä, mutta senjälkeen hän veti tupesta miekkansa, katkaisi sen polvellaan ja viskasi molemmat palaset maahan.

— Neiti, te tiedätte arvatenkin tarkalleen, miten teidän on määrä menetellä; mutta tasavaltalaisella on vakaumuksensa ja ylpeytensä. Minä en tahdo palvella kaunisten naisten komennon alaisena. Ensimmäinen konsuli saa jo tänä iltana vastaanottaa erohakemukseni, ja toiset kuin minä tulevat teitä tottelemaan. Silloin, kun en enää ymmärrä, pysähdyn; varsinkin kun minun on pakko ymmärtää.

Seurasi hetken äänettömyys. Mutta sen katkaisi heti nuori parisitar, joka lähestyi päällikköä, ojensi hänelle kätensä ja sanoi:

— Eversti, vaikka partanne onkin pitkä, voitte sentään suudella minua, sillä te olette aika mies.

— Siitä olen ylpeä, neitiseni, — vastasi päällikkö, jotenkin kömpelösti suudellen tämän eriskummaisen nuoren naisen kättä. — Mitä sinuun tulee, nuori mies, — hän lisäsi uhaten sormellaan, — niin pääsitpä tällä kertaa pälkähästä ehein nahoin.

— Päällikkö hyvä, — sanoi outo nuori mies nauraen, — on aika lopettaa pila, ja jos tahdot, seuraan sinua piirivirastoon.

— Tuletko sinne näkymättömän viheltäjäsi, Marche-à-Terren seurassa?

— Kuinka? Minkä Marche-à-Terren seurassa? — kysyi merisoturi, teeskennellen todellista hämmästyä.

— Juurihan kuului vihellys.

— No niin, minä kysyn, mitä minulla on tekemistä tuon vihellyksen kanssa. Luulinpa, että arvatenkin ne sotamiehet, jotka olit varannut minua vangitsemaan, siten ilmoittivat tulonsa.

— Niinkö todella luulit?

— No totta kai. Mutta juo toki bordeaux-viinisi, se on mainiota lajia.

Nuoren merisoturin luonnollinen hämmästys, hänen erinomaisen vapaat käyttäytymistapansa, hänen nuorekkaat kasvonsa, jotka huolellisesti käherrettyjen vaaleiden kiharojen reunustamina näyttivät melkein lapsekkailta, saattoivat päällikön niin hämilleen, että hän rupesi häälymään toisesta epäilystä toiseen. Hän huomasi rouva du Guan, kun tämä koetti yllättää ne salaiset katseet, jotka hänen poikansa loi neiti de Verneuluihin, ja kysyi häneltä äkkiä:

— Kuinka vanha olette, kansalainen?

— Ah, hyvä herra, tasavaltamme lait käyvät kovin armottomiksi. Olen kolmenkymmenen kahdeksan vanha.

- Vaikka minut tuohon paikkaan ammuttaisiin kuoliaaksi, en voi sitä uskoa. Marche-à-Terre on täällä, äsken hän vihelsi, ja te olette valepukuisia chouaneja. Hitto vieköön! Annanpa täydelleen piirittää ja tarkastaa tämän talon...

Silloin epätasainen vihellys, jotenkin sellainen, joka aikaisemmin oli kuultu, kajahti majatalon pihalta, keskeyttäen päällikön puheen. Onneksi Hulot syöksyi käytävään, joten ei nähnyt, kuinka kalpeiksi rouva du Guan kasvot olivat käyneet hänen puheensa vaikutuksesta. Pihalla hän näki ajurin, joka valjasti hevosia postivaunujen eteen; hän arveli tätä miestä viheltäjäksi ja luopui epäilyksestään, kun hänestä lisäksi tuntui naurettavalta, että chouanit rohkenisivat tulla tänne keskelle Alençonian. Ja häpeissään hän palasi sisälle huoneeseen.

— Annan tuolle miehelle anteeksi tällä kertaa, mutta myöhemmin hän saa kalliisti maksaa tämän levottoman hetken, jonka hän on meille tuottanut, — kuiskasi rouva du Gua pojalleen samassa kun Hulot palasi huoneeseen.

Kelpo soturin noloissa kasvoissa ilmeni se taistelu, joka hänen sydämessään oli tapahtunut hänen ankan velvollisuudentuntonsa ja luontaisen hyvyytensä välillä. Hän oli silti edelleen nyrpeän näköinen, kun luuli, että sittenkin oli erehtynyt; mutta hän otti käteensä bordeaux-viinillä täytetyn lasin ja sanoi:

— Toveri, suo minulle anteeksi; mutta tuo sinun polyteknikumisi lähettää armeijaan niin nuoria upseereja...

— Mutta rosvoilla on vielä nuorempia, — huomautti luuloiteltu merisoturi.

— Keneksi sitten luulittekaan poikaani? — kysyi rouva du Gua.

— "Garsiksi", päälliköksi, jonka Lontoon ministeristö on lähettänyt chouaneille ja vendéelaisille, ja jota mainitaan markiisi Montauràniksi.

Päällikkö tähysteli vielä salaa tarkkaavasti näitä molempia epäiltäviä henkilöitä heidän katsellessaan toisiaan, mutta näiden kasvoilla oli sellainen ilme, joka nähdään itserakkailla tyhmyreillä, ja jota saattaa kuvata seuraavalla vuoropuhelulla: — Ymmärrätkö sinä tätä? — Enpä totisesti; entä sinä? — En rahtuakaan. — Mitä hän siinä sitten höpisee? — Hän hourii. — Sitten seuraa loukkaava typerä ivanauru, joka tietää luuloiteltua voittoa.

Kuullessaan päällikön mainitsevan kuninkaallismielisen kenraalin nimen, Marie de Verneuil muutti heti menettelyään ja näytti huumaantuneelta, mutta tämän muutoksen huomasi ainoastaan Francine, joka yksin tunsu noiden kasvojen hienot vivahdukset. Kokonaan joutuen ymmälleen, päällikkö otti ylös permannolta molemmat miekkansa palaset, katsoi neiti de Verneuluihin, jonka hehkuva ilme oli saanut hänen sydämensä sulamaan, ja sanoi hänelle:

— Mitä teihin tulee, neiti, en peruuta päätöstäni, ja huomenna vastaanottaa Bonaparte miekkani katkelmat, ellei...

— Oh! mitä liikuttavat minua Bonaparte, teidän tasavaltanne, chouanit, kuningas ja "Gars"? — huudahti neiti de Verneuil, huonosti peittäen pahaa tuultansa.

Salaiset mielihoiteet ja intohimo loivat näihin kasvoihin säteileviä värejä, ja aavisti, ettei koko maailma enää merkinnyt mitään tälle nuorelle naiselle, siitä hetkestä alkaen, kun yksi ainoa olento oli

vanginnut hänen mielenkiintonsa. Mutta äkkiä hän pakoitti itsensä tyyneksi, huomattuaan, kuten suuri näyttelijä ainakin, että kaikkien katseet olivat häneen kiintyneet. Pällikkö nousi äkkiä. Neiti de Verneuil seurasi häntä käytävään, missä pysäytti hänet ja kysyi juhlallisesti:

— Oliko teillä siis painavat syyt epäillä tuota nuorta miestä Garsiksi?

— Tuhat tulimmaista, neiti, — ratsumies, joka on kunniavartijananne, kertoi minulle, että chouanit olivat murhanneet matkustajat ja ajurin, minkä jo tiesinkin; mutta enpä tiennyt matkustaja-vainajien nimeä, ja se oli du Gua Saint-Cyr!

— Jos Corentin on kaiken tuon takana, ei se minua ollenkaan ihmetytä! — huudahti neiti inhoten.

Pällikkö poistui rohkenematta katsoa neiti de Verneuiliin, jonka vaarallinen kauneus jo saattoi hänen sydämensä levottomaksi.

"Jos vielä olisin viipynyt pari minuuttia, olisin tehnyt sen tyhmyyden, että olisin jälleen tarttunut miekkaan lähteäkseni häntä saattamaan", ajatteli Hulot astuessaan alas portaita.

Huomatessaan nuoren miehen tähystelevän ovea, josta neiti de Verneuil oli poistunut, rouva du Gua kuiskasi hänelle:

— Te olette aina sama! Ainoastaan naiset tulevat syöksemään teidät perikatoon. Nukke saa teidät unhoittamaan kaiken muun. Miksi sallittekaan hänen murkinoida kanssamme? Mikä onkaan tuo neiti de Verneuil, joka suostuu syömään aamiaista tuntemattomien ihmisten seurassa, jota siniset saattojoukkona suojelevat, ja joka riisuu heiltä aseet paperin avulla, mitä rakkauskirjeen tavoin säilyttää nyöriliveissään? Hän on yksi noita halpamaisia olentoja, joiden avulla Fouché tahtoo saada teidät käsiinsä, ja hänen näyttämänsä kirje on annettu hänelle sitä varten, että hän saisi avukseen siniset teitä vastaan.

— Rouvaseni, — vastasi nuori mies pisteliällä äänellä, joka lävisti tuon naisen sydämen ja sai hänet kalpenemaan, — hänen jalomielisyytensä kumoaa olettamuksenne. Muistakaa, että yksinomaan kuninkaan etu liittää meidät molemmat toisiimme. Eikö koko maanpiiri tunnu teistä autiolta, senjälkeen kuin kuuluisa Charrette on ollut polvillaan teidän edessänne? Eikö ainoa elämäntehtävänne nyttemmin ole kostaa hänen kuolemansa?

Tuo naishenkilö vaipui ajatuksiinsa, yhä pysyen seisoallaan niin kuin ihminen, joka rannalta katselee aarteittensa haaksirikkoa, sitä nähdessään kahta kiihkeämmin himoitien menetettyä omaisuuttaan. Neiti de Verneuil palasi huoneeseen, ja nuori merisoturi vaihtoi hänen kanssaan hymyilevän ja lievästi ivallisen katseen. Niin epävarmalta kuin tulevaisuus tuntuikin, niin ohimenevältä kuin heidän suhteensa näyttikin, olivat nämä toivon enteet silti ylen kiehtovia. Vaikkakin tuo vaihdettu katse oli nopea, ei se jäänyt huomaamatta rouva du Gualta, joka sen ymmärsi: hänen otsansa meni heti ohuihin ryppyihin, eivätkä hänen kasvonsa voineet kokonaan peittää mustasukkaisuutta.

Francine piti silmällä tätä naista; hän huomasi hänen katseittensa säihkyvän ja hänen poskiensa värin vilkastuvan; hän luuli huomaavansa jonkun hornanhengen kiihoittavan kasvoja, jotka olivat hirvittävän sisäisen ristiriitaisen taistelun vaikutuksen alaisina. Mutta salama ei ole nopeampi eikä kuolema iskevämpi kuin tämä ohimenevä ilme. Rouva du Gua muuttui taas hilpeän näköiseksi, ja tämä muutos tapahtui niin luontevasti, että Francine luuli nähneensä unta. Mutta kun hän oli havainnut tuossa naisessa tunteiden raivokkaisuuden, joka ainakin veti vertoja neiti de Verneuilille, hän värisi aavistaessaan niitä hirvittäviä yhteentörmäyksiä, jotka epäilemättä tulisivat sattumaan kahden näin tarmokkaan hengen välillä, ja hän vavahti nähdessään neiti de Verneuilin lähestyvän nuorta upseeria luoden häneen tuollaisen intohimaisen katseen, joka hurmaa, tarttuvan hänen käteensä ja vievän hänet ikkunan ääreen, sellaisiin eleihin, jotka osoittivat kiemailevaa veitikkamaisuutta.

— Tunnustakaa nyt minulle, — hän virkkoi, koettaen lukea totuutta hänen silmistään, — että te ette ole kansalainen du Gua-Saint-Cyr.

— Se olen kuitenkin.

— Mutta hän ja hänen äitinsä surmattiin toissapäivänä.

— Se on kovin surullista, — vastasi nuori mies nauraen. — Mutta oli miten oli, en silti ole teille vähemmässä kiitollisuudenvelassa, ja tahtoisin saada tilaisuuden osoittaa teille kiitollisuuttani.

— Luulin pelastaneeni siirtolaisen, mutta minua miellyttää vielä enemmän, että olette tasavaltalainen.

Näistä omista sanoistaan, jotka ikäänkuin ajattelelattomuudesta olivat lähteneet hänen huuliltaan, hän joutui vallan hämilleen. Hänen silmänsä näyttivät elähtyvän, eikä hänen olemuksessaan enää ollut

havaittavissa muu kuin viehättävä tunteiden vilpittömyys. Hän hellitti pehmeästi upseerin käden, tosin ei sentähden, että olisi hävennyt, kun oli sitä painanut, vaan sentähden, että hänen mielessään heräsi ajatus, joka kävi liian raskaaksi kantaa. Nuori mies jäi siihen seisomaan toivon huumaamana. Äkkiä nuori nainen näytti soimaavan ainoastaan itseään tuosta vapaasta käytöksestään, jota kenties puolusti tämä ohimenevä matkaseikkailu. Hän palautti sovinnaisen ryhtinsä, tervehti molempia matkakumppanejaan ja katosi Francinen seurassa. Tultuaan heidän huoneeseensa, Francine pani ristiin sormensa, käänsi eteenpäin kämmenensä, väännellen käsivarsiaan ja katsellen emäntäänsä, ja sanoi:

— Oi, Marie, kuinka paljon seikkoja lyhyessä ajassa! Ainoastaan teille voi tällaista tapahtua!

Neiti de Verneuil säpsähti ja kavahti Francinen kaulaan.

— Oi, tämä vasta on elämää, minä olen taivaassa!

— Kenties helvetissä, — huomautti Francine.

— Olkoon menneeksi, "helvetissä"! — huudahti neiti de Verneuil iloisena. — Annappa tänne kätesi; tunnustele, kuinka sydämeni sykkii! Minun on kuuma. Koko maailma ei nyt merkitse minulle juuri mitään! Kuinka monasti olenkaan jo ennen nähnyt tuon miehen unelmissani. Ah, kuinka hänen päänsä on kaunis, ja kuinka hänen katseensa on säihkyvä!

— Tuleeko hän teitä rakastamaan? — kysyi heikolla äänellä vilpittön ja teeskentelemätön maalaisnainen, jonka kasvot olivat käyneet alakuloisiksi.

— Ja sitä sinä kysyt? — vastasi neiti de Verneuil. — Mutta kuulehan, Francine, — hän jatkoi asettuen puoleksi vakavaan, puoleksi iloiseen asentoon, — olisikohan se niin kovin vaikeata?

— Ei, mutta tuleeko hän aina teitä rakastamaan? — virkkoi Francine hymyillen.

Molemmat naiset katsoivat hetkisen toisiinsa ihan tyrmistyneinä, Francine siitä, että oli esiintuonut niin paljon kokemusta, Marie siitä, että ensi kerran aavisti, että intohimo oli tuottava tulevaisuuden, joka uhkui onnea. Hän tunsu kumartuneensa kuilun partaalle, jonka syvyyttä olisi tahtonut tutkia kuulemalla, kuinka pohjaan kumahti kivi, joka ensin oli heitetty vallan huolettomasti.

— Se on minun asiani, — hän sanoi, tehden liikkeen, joka muistutti epätoivoista pelaajaa. — Minä en koskaan surkuttele hylättyä naista, sillä hän ei saata syyttää ketään muuta kuin itseään siitä, että hänet on hylätty. Minä puolestani kyllä olen osaava pitää hallussani elävänä tai kuolleen miehen sydäntä, jonka kerran olen omistanut. — Mutta, — hän jatkoi kotvan vaiettuaan, — mistä sinä, Francine, olet tullut niin viisaaksi?

— Neiti hyvä, — huomautti äkkiä maalaisnainen, — kuulen askeleita käytävästä...

— Ah! — sanoi neiti kuunneltuaan, — se ei ole *hän!* — Mutta, mitenkö sinä vastaatkaan! Ymmärrän sinut: odotan tai arvaan itse.

Francine oli oikeassa. Kolme oven takaa kuuluvaa kolkutusta keskeytti tämän keskustelun. Kapteeni Merle näyttäytyi heti, kuultuaan neiti de Verneuilin kehoituksen astua sisään.

Tervehtiessään neiti de Verneuilä sotilaallisesti, kapteeni uskalsi luoda häneen katseen, ja ollen kokonaan hänen kauneutensa häikäisemä, ei hän saanut sanottua hänelle muuta kuin:

— Armollinen neiti, olen valmis teitä palvelemaan!

— Onko teistä siis tullut suojelijani puoliprikaatipäällikkönne erottua? Eikö rykmenttiänne mainita tällä nimellä?

— Esimieheni on rykmentin adjutantti Gérard, jonka käskystä olen tullut tänne.

— Pelkääkö päällikkönne siis minua niin suuresti? — kysyi neiti.

— Suokaa hänelle anteeksi, armollinen neiti. Hulot ei pelkää; mutta naisia hän ei oikein ymmärrä; ja häntä kiusaa se ajatus, että naishenkilö on hänen kenraalinsa.

— Mutta, — jatkoi neiti de Verneuil, — hänen velvollisuutensa oli kuitenkin totella esimiehiään! Minä pidän alistuvaisuudesta, sen sanon teille suoraan, enkä kärsi, että minua vastustetaan.

— Se olisikin vaikeata, — vastasi Merle.

— Neuvotelkaamme, — sanoi neiti de Verneuil. — Teillä on täällä verestä sotaväkeä. Sen tulee saattaa minut Mayenneen, jonne voin saapua tänä iltana. Saammeko sieltä uusia sotamiehiä, voidaksemme

viipymättä jatkaa matkaamme? Chouanit eivät tiedä mitään pienestä retkestämme. Kun näin matkustamme öiseen aikaan, kävisi meidän hyvin onnettomasti, jos kohtaisimme heitä tarpeeksi ison joukon hyökkäämään kimppuumme. — No, mitä sanotte, onko se mahdollista?

— On kyllä, neiti.

— Millainen on Maynnesta Fougères'een johtava tie?

— Huono. Lakkaamatta vasta- ja myötämaata, — oikea oravien paratiisi.

— Matkaan siis! Ja kun ei meillä lähtiessämme Alençonista ole vaaraa pelättävissä, lähtekää te edelle, saavutamme teidät pian.

— Luulisi tuolla naisella olevan kymmenen virkavuotta takanaan, — murahti Merle poistuessaan. — Hulot oli väärässä, tuo nuori nainen ei ole niitä, jotka hankkivat itselleen rikkauksia untuvapatjoilla loikoen. Peeveli sentään, jos minä, kapteeni Merle, haluan päästä rykmentin ajutantiksi, ei minun totisesti tule pitää pyhimystä piruna.

Neiti de Verneuilin neuvotellessa kapteenin kanssa oli Francine mennyt käytävään katselemaan ikkunasta erästä pihan kolkkaa, jota kohti vastustamaton uteliaisuus oli vetänyt häntä saapumishetkestä asti. Hän tähysteli tallin olkia niin hartaasti, että olisi voinut luulla hänen vaipuneen rukoukseen Pyhän Neitsyen edessä. Piankin hän huomasi rouva du Guan hiipivän Marche-à-Terren luo varovasti kuin kissa, joka ei tahdo kastella kypäliään. Huomattuaan tämän naisen, chouani nousi ja seisoi hänen edessään täynnä mitä syvintä kunnioitusta. Tämä omituinen seikka herätti Francinen uteliaisuuden, ja hän riensi pihalle, hiipi pitkin seiniä niin salaa, ettei rouva du Gua voinut häntä nähdä, ja koetti piiloittautua tallin oven taakse. Hän astui varpaillaan, pidätti hengitystään, karttoi vähintäkin melua, ja näin hänen onnistui pysähtyä lähelle Marche-a-Terreä, herättämättä hänen huomiota.

— Ja jos saatujen tietojen jälkeen, — virkkoi outo nainen chouanille, — tuon naisen nimi ei ole oikea, ammut sinä hänet armotta kuin raivohullun nartun.

— Ymmärrän, — vastasi Marche-à-Terre. Nainen poistui. Chouani pani jälleen päähänsä punaisen villamyssynsä ja raapi korvallistaan epäröivien henkilöiden tavoin, kun samassa näki Francinen ilmestyvän kuin esiinnoiduttuna.

— Pyhä Anna! — hän huudahti.

Äkkiä hän pudotti piiskansa, risti kätensä ja joutui haltioihinsa. Lievä puna nousi hänen karkeapiirteisiin kasvoihinsa, ja hänen silmänsä kiiluivat kuin lokaan uponneet jalokivet.

— Näenkö todella edessäni Cottinin tytön? — hän virkkoi niin kumealla äänellä, että hän yksin sen saattoi kuulla. — Tekö se todella olette, kaunokainen? En rohkene kosketella kättänne, — hän jatkoi, kuitenkin ojentaen leveätä kouraansa Francinea kohti, ikäänkuin tunnustellakseen paksujen kultaketjujen painoa, jotka riippuivat tytön kaulassa ja ulottuivat vyötäisiin asti.

— Siinä teette hyvin, Pierre! — vastasi Francine, jossa heräsi se naisen vaisto, joka saattaa hänet omavaltaiseksi, kun häntä ei ole masennettu.

Francine peräytyi ylpeänä, nautittuaan chouanin hämmennyksestä. Mutta hän korvasi sanojensa ankaruutta lempeyttä uhkuvalla katseella ja lähestyi taas.

— Pierre, — hän virkkoi, — tuo nainen puhui *sinulle* siitä nuoresta neidistä, jota palvelen, eikö niin?

Marche-à-Terre pysyi ääneti, ja hänen kasvonsa taistelivat kuin aamunkoitto pimeän ja valon välillä. Hän katsoi vuoroin Francinea, vuoroin pudottamaansa suurta piiskaa ja kultaketjuja, jotka näyttivät lumoavan häntä yhtä voimakkaasti kuin bretagnelais-naisen kasvot. Sitten hän, ikäänkuin tehdäkseen lopun levottomuudestaan, nosti maasta piiskansa, mutta pysyi yhä ääneti.

— Oh, ei ole vaikeata arvata, että tuo nainen käski sinun surmata emäntäni, — jatkoi Francine, joka tunsikin vaihteliasuutta noudattavan uskollisuuden ja tahtoi poistaa hänen epäröimisensä.

Marche-à-Terre painoi merkitsevästi päänsä alas. Francinelle tämä oli samaa kuin vastaus.

— No niin, Pierre, jos emännälleni tapahtuu pieninkin onnettomuus, jos hänen päästään nyhdetään yksi ainoa hiuskarva, niin olemme täällä nähneet toisemme viimeisen kerran ja eromme tulee kestämään koko ijankaikkisuuden, sillä minä pääsen paratiisiin, ja sinä joudut helvettiin!

Paholaisen riivaama, josta Kirkko muinoin komein menoin karkoitti pahan hengen, ei ollut suuremman mielenkiihon alaisena kuin Marche-à-Terre kuunnellessaan tuota ennustusta, joka häneen johdatti jonkunmoista varmuutta. Hänen katseensa, joita alussa oli leimannut hurjuuden

sekainen hellyys, mutta joissa sitten oli kuvastunut velvollisuuden kiihko, yhtä vaativainen kuin rakkaus, synkkenivät äkkiä ja kävivät rajuiksi, kun hän huomasi sen ihailmansa viattoman naisen käskevän ilmeen, jota ennen oli kosinut. Francine tulkitsi omalla tavallaan chouanin vaikenemisen.

— Etkö siis tahdo tehdä mitään minun hyväkseni? — hän kysyi häneltä, soimaava sävy äänessä.

Nämä sanat kuultuaan chouani loi lemmittyynsä katseen, joka oli yhtä musta kuin korpin siipi.

— Oletko vielä vapaa? — hän kysyi mutisten niin hiljaa, että Francine yksin saattoi erottaa hänen äänensä.

— Olisinko muutoin tässä?... — vastasi tyttö täynnä paheksumista. — Mutta mitä teet sinä täällä? Olet yhä vielä chouani ja samoilet teillä kuin raivoisa villipeto, joka hakee saalista raadeltavakseen. Oi, Pierre, jos olisit järkevä, lähtisit minun kanssani. Tuo kaunis neiti, joka ennen on kasvanut minun kodissani — voinhan sen sinulle sanoa — on myöhemmin huolehtinut minusta. Minulla on tätä nykyä kaksisataa livreä varmoja korkoja. Lisäksi neiti on viidestäsadasta riksistä ostanut minulle setäni Thomas'n talon, ja minulla on kaksituhatta livreä säästöjä.

Mutta hänen hymynsä ja aarteittensa luetteleminen olivat voimattomat Marche-à-Terre läpitunkemattoman katseen edessä.

— Papit ovat kehoittaneet meitä ryhtymään sotaan, — hän vastasi. — Jokainen maahan kaadettu sininen takaa synninpäästön.

— Mutta siniset surmaavat ehkä sinut! Vastauksen asemesta Marche-à-Terre antoi kätensä vaipua alas, ikäänkuin olisi pahoitellut Jumalalle ja kuninkaalle tuottamansa uhrin vähäpätöisyyttä.

— Ja miten minun käy? — kysyi nuori nainen surullisena.

Marche-à-Terre katsoi Francineen tyrmistyneenä; hänen silmänsä näyttivät suurenevan ja niistä vierähti esiin kaksi kyyneltä, jotka valuivat hänen karkeilta poskiltaan vuohennahkaiselle takilleen, ja kumea voihkina nousi hänen rinnastaan.

— Pyhä Anna!... Pierre, onko tämä kaikki, minkä sanot minulle seitsemän vuotta kestäneen eron jälkeen?... Oletpa sinä suuresti muuttunut!

— Rakastan sinua yhä vielä, — sanoi chouani äkkiä.

— Sitä en usko, — kuiskasi Francine, — kuningas käy minun edelläni.

— Jos katsot minuun noin, — sanoi Marche-à-Terre, — lähden tieheni.

— No hyvä, — sanoi tyttö surullisena, — hyvästi sitten.

— Hyvästi, — toisti Marche-à-Terre.

Hän tarttui Francinen käteen, painoi sitä, suuteli sitä, teki ristinmerkin ja pakeni talliin kuin koira, joka on varastanut luun.

— Pille-Miche, — sanoi hän toverilleen, — tässä kiroitussa pimeässä ei näe mitään. Onko sinulla nuuskarasiasi?

— Hitto vieköön, kuinka kauniit ketjut!... — vastasi Pille-Miche kopeloiden kädellään vuohennahkansa sisäpuolella olevasta taskusta.

Hän ojensi Marche-à-Terrelle tuon pienen häränsarvesta tehdyn keilanmuotoisen rasian, jossa bretagnelaiset pitävät sitä nuuskaa, minkä itse ovat jauhaneet hienoksi pitkinä talvi-iltoina. Chouani kohotti peukalonsa muodostaen vasemman käden pivoon kuopan, joka sotavanhuksilla on nuuskasiemauksen mittana, ja ravisti sitten kovasti nuuskarasiaa, jonka kannen Pille-Miche oli kiertänyt auki. Hyvin hieno nuuskapöly valui hitaasti esiin siitä pienestä reiästä, joka oli tämän bretagnelaisen rasian huipussa. Marche-à-Terre toisti seitsemän tai kahdeksan kertaa ääneni tämän tempun, ikäänkuin tuo jauhe olisi kyennyt muuttamaan hänen ajatustensa laadun. Äkkiä hän teki epätoivoisen liikkeen, heitti nuuskarasian Pille-Michelle ja sieppasi esille olkiin kätketyn karbiinipyssyn.

— Seitsemän tai kahdeksan tuollaista nuuskausta perätysten, se on liikaa, — sanoi itara Pille-Miche.

— Mars matkaan! — huudahti Marche-à-Terre käheästi. Meillä on työtä.

Kolmisenkymmentä chouania, jotka olivat piiloittautuneet heinähäkkien alle ja olkiin, kohottivat

päänsä, näkivät Marche-à-Terren pystyssä, ja katosivat heti puutarhanpuoleisesta ovesta, josta pääsi suoraan ulos kedolle.

Poistuessaan tallista näki Francine postivaunut matkavalmiina. Neiti de Verneuil ja hänen molemmat matkatoverinsa olivat jo nousseet näihin ajoneuvoihin. Bretagnelais-nainen säpsähti nähdessään emäntänsä vaunujen perällä istumassa sen naisen vieressä, joka juuri oli antanut käskyn murhata hänet. "Epäilyksenalainen" mies istuutui vastapäätä Marieta, ja heti kun Francine oli noussut rattaille, nämä lähtivät joutuin liikkeelle.

Aurinko oli hajoittanut harmaat syyspilvet, ja sen säteet levittivät maaseudun surumielisyyteen jonkunmoista juhlan ja nuoruuden hohdetta. Monet rakastavat katsovat tällaisia sattumia taivaan lähettämiksi enteiksi.

Francineen teki omituisen vaikutuksen se äänettömyys, joka alussa vallitsi matkustajien kesken. Neiti de Verneuil oli jälleen tekeytynyt kylmäksi, loi silmänsä alas, piti päätään hiukan kumarassa ja peitti kätensä eräänlaiseen vaippaan, johon oli verhoutunut. Hän nosti silmänsä ainoastaan katsellakseen nopeasti taaksepäin väistyviä maisemia. Varmana siitä, että oli ihailun esineenä, ei hän erityisesti antanut siihen tilaisuutta. Mutta hänen näennäinen välinpitämättömyytensä ilmaisi enemmän kiemailua kuin viattomuutta. Se liikuttava puhtaus, joka luo niin suurta suloa heikkojen sielujen ilmauksiin, ei näyttänyt voivan painaa viehätystänsä olentoon, jonka rajut tunteet määräsivät lemмен myrskyjen temmellyksiin. Tuntematon nuori mies oli alkavan lemmenseikkailun tehon vallassa, eikä vielä koettanut selvittää tämän omituisen nuoren naisen kiemailun ja haltioitumisen välistä ristiriitaa. Tuon naisen teeskennelty viattomuus esti häntä vapaasti katselemasta noita kasvoja, joita nyt kaunisti yhtä paljon levollisuus, kuin äsken kiihoitus. Emme koskaan moiti sitä, mikä tuottaa meille nautintoa.

Kauniin naisen on vaikea ajoneuvoissa istuen välttää matkakumppaniensa katseita, jotka kohdistuvat häneen, ikäänkuin hakien lisähuvia matkan yksitoikkoisuudessa. Nuori upseeri olikin hyvin mielissään voidessaan tyydyttää heräävän intohimonsa kärsimättömiä vaatimuksia, nuoren naisen väistämättä hänen katsettaan tai loukkaantumatta hänen hellittämättömästä kiivaudesta, ja sentähden nuori mies mielin määrin tutki noiden kasvojen puhtaita ja häikäisevän kaunisviivaisia piirteitä. Tuo nainen oli hänestä ihan kuin kuva. Milloin päivänvalo loi kirkasta valaistustaan sieramien läpikuultavaan ruusunpunaan ja nenän siroon kaareen; milloin taas vaalea auringonsäde toi esiin ihan eri vivahdukset: helmiäishohteisen silmänalustan ja suun ympäristön, ruusuiset posket, ohimoiden ja kaulan himmeän hipiän.

Hän ihaili sitä valon ja varjon vastakohtaa, joka syntyi kasvoja kehystävien tummien kutrien vaikutuksesta, joka niihin painoi ohimenevän erikoisuutensa: onhan kaikki niin haihtuvaa naisessa! Hänen tämännäköinen kauneutensa ei usein ole sama kuin eilinen, ja ehkä se on onnellista hänelle! Ollen vielä siinä iässä, jossa mies voi nauttia mitättömistä pikkuseikoista, joista rakkaus on kokoonpantu, niin sanottu merisoturi hurmaantuneena odotti noiden luomien toistuvaa nousua ja laskua ja hengityksen aiheuttamaa poven kohoilemista. Joskus hän luuli eroittavansa jotakin yhteyttä silmien ilmeessä ja huulien melkein näkymättömässä liikehtimisessä. Jokainen ele paljasti hänelle tämän nuoren naisen sielua, jokainen pieninkin liike jonkun uuden puolen hänestä. Jos jotkut ajatukset vilkastuttivat nuo liikkumattomat piirteet; jos niihin äkkiä nousi puna, jos hymy elvytti niitä, hän tunsii sanomatonta suloutta arvaillessaan tämän salaperäisen naisen salaisuuksia. Kaikki oli ansa sielulle, ansa aistimille. Eipä edes äänettömyys pannut esteitä sydänten keskinäiselle ymmärtämykselle, vaan muuttui ajatusten välittäjäksi.

Monet Marie de Verneuilin ja tuntemattoman nuoren miehen vaihtamista katseista panivat edellisen ajattelemaan, että tämä vaikeneminen oli saattava hänet huonoon valoon. Marie kysyi sentähden rouva du Gualta jotain sellaista vähäpätöistä, jolla keskustelu usein aletaan, mutta ei malttanut olla samalla mainitsematta hänen poikaansa.

— Kuinka saatoittekaan, armollinen rouva, kirjoituttaa poikanne meriväkeen? — hän kysäisi. — Ettekö täten tuominnut itseänne alituisen levottomuuden uhriksi?

— Hyvä neiti, naisten, se tahtoo sanoa, äitien kohtalo on aina vavista pelosta kalleimpien aarteittensa tähden.

— Nuori herra on kovin teidän näköisenne.

— Siltäkö teistä tuntuu?

Tämä rouva du Guan viaton suostuminen käymään vanhemmasta kuin todella oli sai nuoren miehen hymyilemään, mutta tuotti lisäharmia luulotellulle äidille.

Tämän naisen viha kasvoi joka katseesta, jonka hänen poikansa loi Mariehin. Vaikeneminen, puhelu, kaikki vaan puhalsi hänessä ilmiliikkiin hirvittävää raivoa, jota hän verhosi mitä kohteliaimpaan

esiintymiseen.

— Neiti, — sanoi nuori mies, — te erehdytte. Merimiehet eivät ole enemmän alttiina vaaralle kuin muut soturit. Naisten ei pitäisi vihata meriväen oloja: onhan meillä maaväkeen nähden se ääretön etu, että pysymme lemmityillemme uskollisina.

— Niin, tietysti pakosta, — vastasi neiti de Verneuil nauraen.

— Se on joka tapauksessa uskollisuutta, — huomautti rouva du Gua melkein synkkänä.

Keskustelu vilkastui ja siirtyi aiheisiin, jotka huvittivat ainoastaan kolmea matkustajaa; sillä tällaisissa tiloissa henkevät ihmiset luovat jokapäiväiseen uutta merkitystä. Mutta näennäisesti pintapuolinen keskustelu, jonka muodossa nämä toisilleen tuntemattomat henkilöt asettivat kysymyksiä, peitti heitä kiihoittavat pyyteet, intohimot ja toiveet. Marien oveluus ja veitikkamaisuus ja lisäksi hänen alinomainen varuillaan-olonsa saivat rouva du Guan älyämään, että ainoastaan panettelu ja petos saattaisivat tuottaa hänelle voiton sekä hyväpäisyydeltään että kauneudeltaan yhtä peloittavasta kilpailijattaresta.

Matkustajat saavuttivat turvajoukon, ja vaunut alkoivat nyt kulkea hitaammin. Nuori merisoturi huomasi edessä pitkän vastamaen ja ehdoitti neiti de Verneuilille kävelyä. Nuoren miehen miellyttävä käytös ja herttainen kohteliaisuus näyttivät taivuttavan parisittaren suostumaan, ja tämä suostumus hyväili nuoren miehen itserakkautta.

— Onko armollinen rouva samaa mieltä kuin me? — Marie kysyi rouva du Gualta. — Tahdotteko tekin lähteä kävelemään?

— Tuo kiemailijatar! — mutisi rouva astuessaan alas ajoneuvoilta.

Marie ja nuori mies astuivat tosin yhdessä, mutta kuitenkin vähän matkan päässä toisistaan. Merisoturi, jossa jo temmelsivät rajut intohimon pyyteet, tahtoi kernaasti poistaa hänelle osoitetun jäykkyyden, jonka ei kuitenkaan antanut itseään pettää. Hän arveli tämän onnistuvan parhaiten siten, että hän lörpötteli naiskumppaninsa kanssa, turvautumalla tuohon ranskalaiseen rakastettavuuteen, tuohon milloin hilpeään, milloin vakavaan, mutta aina ritarilliseen henkevyuteen, joka oli ominainen maanpakoon ajatun aateliston huomatuille miehille.

Mutta naurunhaluinen parisitar laski niin veitikkamaisesti pilaa nuoresta tasavaltalaisesta, osasi niin ylenkatseellisesti moittia hänen pintapuolisia pyyteitään, tehden sen siinä muodossa, että etupäässä kiintyi hänen voimakkaihin ja innostusta uhkuviin aatteisiinsa, jotka vastoin hänen tahtoaan välkähtivät esiin hänen puheistaan, että nuori mies helposti huomasi salaisen miellyttämishalun.

Vaihdettiin nyt puheenainetta. Ja nuori mies päätti nyt toteuttaa ne toiveet, jotka kuvastuivat hänen tuntehikkaissa kasvoissaan. Mutta hetki hetkeltä hän kohtasi uusia vaikeuksia koettaessaan arvostella tuota velhotarta, johon yhä rakastumistaan rakastui, ja hänen oli pakko luopua tekemästä johtopäätöksiä naisesta, joka näytti leikitellen kumoavan ne kaikki. Tultuaan lumotuksi ihaillessaan ulkonaista kauneutta, hän tunsu tarvetta tutkia tuota tuntematonta sielua, ja Marie tulisesti kiihoitti hänen uteliaisuuttaan.

Tämä keskustelu sai vähitellen tuttavallisen luonteen, huolimatta siitä välinpitämättömästä äänilajista, jossa neiti de Verneuil koetti liikkua, siinä kuitenkaan onnistumatta. Vaikka rouva du Gua oli seurannut molempia rakastavia, olivat nämä huomaamattaan astuneet nopeammin kuin hän, ja he olivat pian noin sadan askeleen päässä hänestä edellä. Nämä molemmat viehättävät olennot polkivat maantien hienoa hiekkaa, tuntien lapsellista iloa kuullessaan askeleittensa yhdessä hiljaa rasahtelevan, onnellisina nähdessään kevääseen vivahtavan auringonhohteen verhoavan heidät molemmat ja vetäessään sieramiinsa noita runsaita syksyisen kasvikunnan tuoksuja, jotka tuntuvat tuulien tuomalta ravinnolta alakuloiselle, heräävälle rakkaudelle.

Vaikka kumpikaan ei näyttänyt pitävän satunnaista kohtaamistaan muuna kuin tavallisena seikkailuna, niin taivas, tämä seutu ja vuodenaika loivat heidän tunteisiinsa vakavuuden värityksen, joka heistä vivahti intohimoon. He alkoivat ylistellä matkapäivänsä kauneutta; sitten he puhuivat omituisesta kohtaamisestaan, näin miellyttävän tuttavuuden pikaisesta raukeamisesta ja siitä helppoudesta, jolla matkalla avaamme tunteemme henkilöille, jotka katoavat yhtä pian kuin heidät kohtasimmekin. Tehtyään tämän viimeisen huomautuksen nuori mies käytti hyväkseen tätä salaista lupaa, joka näytti oikeuttavan tuntehikasta tuttavallisuutta, ja päätti uskaltaa tunnustuksia, kuten mies ainakin, joka on tottunut sellaisiin tilanteisiin.

— Oletteko huomannut, neiti, — virkkoi hän, kuinka vähän tunteet näinä kauhun aikoina seuraavat tavallista latua? Tapahtuuhan kaikki ympärillämme selittämättömän äkillisesti. Tähän maailmanaikaan herää meissä rakkaus tai viha yhdestä ainoasta katseesta. Yhdytään elinajaksi tai erotaan toinen

toisestaan yhtä nopeasti kuin syöksytään kuolemaan. Kaikissa yrityksissä on kiire, samoin kuin kansalla mellakoissaan. Keskellä vaaroja tulee syleilyjen olla tulisempia kuin tavallisessa elämäkulussa. Hiljan tiesi jokainen Parisissa, vallan kuin taistelukentällä, mitä kaikkea kädenpuristus merkitsi.

— Ihmisillä oli tarve elää nopeasti ja täyteläisesti, — vastasi neiti de Verneuil, — sillä silloin oli vaan vähän aikaa elää.

Ja luotuaan nuoreen matkatoveriinsa katseen, joka näytti tulkitsevan heidän lyhyen matkansa tarkoitusta, hän lisäsi purevasti:

— Juuri koulusta päässeeksi nuoreksi mieheksi te olette tavattoman hyvin perehtynyt elämän polttaviin kysymyksiin!

— Mitä te minusta ajattelette? — kysyi nuori mies hetken vaiettuaan. — Sanokaa minulle peittelemättä mielipiteenne.

— Täten tahdotte epäilemättä saada oikeuden puhua minusta?... — huomautti neiti nauraen.

— Te ette vastaa, — virkkoi mies kotvan kuluttua. — Pitäkää varanne, vaikeneminen on usein vastaus.

— Arvasinhan jo kaiken, mitä teillä olisi minulle sanottavaa. Hyvä Jumala! te olette jo sanonut liikaa.

— Oh! jos arvaamme toistemme ajatukset, — jatkoi nuori mies hymyillen, — olen saavuttanut enemmän kuin mitä rohkenin toivoa.

Neiti de Verneuil alkoi hymyillä niin suloisesti, että näytti alistuvan siihen lemmentäisteluun, jolla jokainen mies kernaasti uhkaa naista. He vakuuttivat silloin toinen toiselleen, puoleksi vakavasti, puoleksi leikkillisesti, että heidän oli mahdoton koskaan olla toinen toiselleen muuta, kuin mitä sinä hetkenä olivat. Nuori mies saattoi antautua intohimon valtaan, jolla ei ollut tulevaisuutta, ja Marie saattoi sille nauraa. Kun he sitten näin olivat pystyttäneet välilleen kuvitellun aitauksen, näytti kumpikin hyvin kärkkäästi tahtovan hyväksyä sitä vaarallista vapautta, josta olivat keskenään sopineet.

Marie survaisi äkkiä jalkansa kiveen ja kompastui.

— Käsivarteni, jos suvaitsette, — sanoi nuori mies. — Täytyyhän minun, te huimapää. Te kävisitte liian ylpeäksi, jos kieltäytyisin. Näyttäisihän silloin siltä, kuin teitä pelkäisin.

— Oi, neiti, — vastasi nuori mies, painaen hänen käsivarttaan, saadakseen hänet tuntemaan, miten rajusti hänen sydämensä sykki, — te saatatte minut ylpeäksi tästä suosiosta.

— No hyvä, minun auliuteni on riistävä teiltä harhaluulot.

— Tahdotteko jo suojella minua niiden tunteiden vaaralta, jotka herätätte?

— Herjetkää jo latelemasta minulle noita pieniä mielistelyjä ja katukäytävä-sukkeluuksia. Minulle ei ole hauskaa tavata teidänluonteisessanne miehessä houkkioiden henkevyyttä. Katsokaahan! yllämme kaareutuu ihana taivas, olemme maan sydämessä; edessämme, yllämme kaikki on suurta. Te tahdotte sanoa minulle, että olen kaunis, eikö niin? mutta johan silmänne sen minulle todistavat, ja muuten sen jo tiedänkin; mutta minä en ole niitä naisia, joita kohteliaisuudella imarrellaan. Tahtoisitteko kenties puhua minulle *tunteistanne*? — hän jatkoi katkeran ivallisesti. — Oletatteko todella minua niin typeräksi, että uskoisin äkillisten mieltymyksentunteiden olevan tarpeeksi voimakkaita hallitsemaan koko elinaikaa yhden aamuhetken muistolla?

— Ei aamuhetken, vaan kauniin naisen muistolla, joka nainen on osoittautunut jalomieliseksi.

— Unhoitatte, — huomautti nuori neiti, — paljoa suuremmat viehätyspuolet, nimittäin tuntemattoman naisen, jossa kaikki pakostakin näyttää eriskummaiselta: nimi, sääty, asema, ja hengen ja esiintymistapojen vapaus.

— Ette suinkaan ole minulle tuntematon, — huudahti mies, — olen voinut arvata ominaisuutenne, jotka ovat täydelliset yhtä lukuunottamatta, jonka soisin teillä olevan, nimittäin että enemmän luottaisitte rakkauteen, jota heti alussa olette herättänyt.

— Voi, te seitsentoistavuotias nuorukais-parka, te puhutte jo rakkaudesta! No niin, olkoon menneeksi. Onhan tämä samanlainen keskustelunaine kahden ihmisen kohdatessa kuin esim. sadesää ja kaunis ilma, miksemme valitsisi sitä! Ette ainakaan minussa tule huomaamaan teeskenneltyä vaatimattomuutta, ettekä pikkumaisuutta. Saatanhan kuulla tuon sanan punastumatta, se on lausuttu minulle niin monta kertaa ilman sydämen vakaumusta, että se on muuttunut melkein

merkityksettömäksi minulle. Sitä on toistettu minulle teattereissa, kirjeissä, seuraelämässä, kaikkialla; mutta en ole missään tavannut sellaista, joka olisi vastannut tuota suuremmoista tunnetta.

— Oletteko sitä etsinyt?

— Olen.

Tämän sanan hän lausui niin huolettomasti, että nuori mies hämmästyneenä katsoi Mariehin, ikäänkuin hänen mielipiteensä tämän naisen luonteesta ja todellisesta asemasta äkkiä olisi muuttunut.

— Neiti, — hän sanoi huonosti salaten mielenliikutustaan, — oletteko neito vai vaimo, enkeli vai pahahenki?

— Olen kumpaakin, — vastasi Marie nauraen. — Eikö aina ole jotakin pirullista ja samalla enkelillistä nuorena naisessa, joka ei ole rakastunut, joka ei rakasta ja joka kenties ei koskaan tule rakastamaan?

— Ja oletteko tällä tavoin onnellinen? — sanoi nuori mies, muuttaen äänensä ja käytöksensä vapaaksi, ikäänkuin jo olisi herjennyt yhtä suuresti kunnioittamasta vapauttajatartaan.

— Onnellinenko, — virkkoi Marie, — en toki. Kun joskus ajattelen, että olen yksin ja yhteiskunnallisten sovinnaisuuksien pauloissa, jotka pakoittavat minut teeskenteleväksi, kadehdin miesten etuoikeuksia. Mutta ajatellessani kaikkia niitä keinoja, jotka luonto on antanut meille vallataksemme teidät, miehet, niin voimakkaihin näkymättömiin verkkoihin, ettei yksikään teistä voi niitä vastustaa, silloin osani täällä maan päällä näyttää minusta hymyilevältä; sitten taas se äkkiä näyttää minusta pieneltä, ja tunnen, että halveksisin miestä, joka antaisi tavallisten viekoituskeinojen lumota itsensä. Sanalla sanoen, joskus huomaan ikeemme, ja se minua miellyttää, mutta myöhemmin se taas tuntuu minusta inhoittavalta, ja kapinoin sitä vastaan. Milloin tunnen sisälläni tuota uhrautuvan antaumuksen tarvetta, joka saattaa naisen niin ylevän kauniiksi, milloin taas minussa herää riuduttava hallitsemishimo. Ehkä se on sitä hyvän ja pahan voiman taistelua, joka aiheuttaa jokaisen olennon elämän täällä maan päällä. Enkeli ja pahahenki — te sen sanoitte. Oi, en vasta tänään ole oppinut tuntemaan kaksinaista luontoani... Kuitenkin me naiset ymmärrämme puutteellisuutemme vielä paremmin kuin te miehet. Vaisto saa meidät odottamaan joka seikasta täydellisyyttä, jota epäilemättä on mahdoton saavuttaa. Mutta, — hän jatkoi, katsoen taivasta ja huoaten, — se, mikä saattaa meidät suuriksi teidän silmissänne...

— Niin, mikä se on? — kysyi nuori mies.

— Se on se, että me naiset kaikki enemmän tai vähemmän taistelemme epätäydellistä kohtaloa vastaan.

— Miksi siis eroamme tänä iltana?

— Ah, — sanoi Marie hymyillen, huomattessaan nuoren miehen intohimoisen katseen, — nouskaamme taas ajoneuvoihin, raitis maaseudun ilma ei ollenkaan sovi meille.

Marie kääntyi äkkiä, nuori mies seurasi häntä ja painoi hänen käsivarttaan tavalla, joka ei juuri todistanut kunnioitusta, vaan sen sijaan sekä rajun intohimoisia pyyteitä että ihailua. Marie alkoi astua nopeammin; merisoturi arvasi, että hän tahtoi välttää kenties vastenmielistä selitystä, mutta tämä saattoi hänet entistään tulisemmaksi, hän päätti panna alttiiksi kaiken saavuttaakseen tämän ensimmäisen suosionosoituksen ja virkkoi hänelle katsoen häneen ovelasti:

— Tahdotteko, että ilmaisen teille salaisuuden?

— Sanokaa pian, jos se koskee teitä.

— Minä en ollenkaan ole tasavallan palveluksessa. Minne suuntaatte matkanne? Minä seuraan teitä.

Tämän kuultuaan Marie värisi rajusti, veti pois käsivartensa ja peitti molemmilla käsillään kasvonsa, salatakseen punan tai kenties kalpeuden, joka todisti hänen kiihtymystään; mutta yhtäkkiä hän taas paljasti kasvonsa ja sanoi ääni värähdellen:

— Te olette siis alkanut samoin kuin olisitte lopettanut: te olette pettänyt minut.

— Se on totta, — sanoi hän.

Tämän vastauksen kuultuaan Marie de Verneuil käänsi selän kookkaita postivaunuja päin, joita kohti juuri olivat astuneet, ja alkoi melkein juosta.

— Mutta, — huomautti nuori mies, — sanoittehan juuri, ettei kävely raittiissa ilmassa sovi teille.

— Se on muuttunut, — virkkoi nuori nainen vakavasti ja astui edelleen, ollen myrskyisten ajatusten raatelemana.

— Te vaikenette? — sanoi tuntematon nuori mies, jonka sydämen täytti tuollainen levottomuus, joka johtuu iloisen seikan odottamisesta.

— Oh, — sanoi Marie lyhyesti, — murhenäytelmä on alkanut liian pian.

— Mistä murhenäytelmästä puhuttekaan?

Nuori neiti pysähtyi ja mitteli polyteknikon oppilasta katsein, joissa kuvastui sekä pelkoa että uteliaisuutta. Sitten hän verhosi läpitunkemattomaan levollisuuteen raatelevat tunteensa ja osoitti niin nuoreksi naiseksi omaavansa suuren käyttäymistottumuksen.

— Kuka te olette? — hän kysyi nuorelta mieheltä. — Mutta tiedänhän sen jo muuten. Nähdessäni teidät sitä jo aavistin. Te olette kuninkaallismielisten johtaja, "Garsiksi" mainittu? Entinen Antunin piispa oli epäilemättä oikeassa, kehoittaessaan meitä aina uskomaan aavistuksia, jotka ennustavat onnettomuutta.

— Miksi niin kernaasti tahdotte tutustua tuohon nuoreen mieheen?

— Miksi hän niin kernaasti tahtoo salata nimensä minulta, kun jo olen pelastanut hänen henkensä?

Hän alkoi nauraa, mutta hänen naurunsa kaikui väkinäiseltä.

— Tein viisaasti siinä, että estin teidät sanomasta minulle, että minua rakastatte. Tietäkää siis, herraseni, että minä teitä kammoksen. Minä olen tasavaltalainen ja te olette kuninkaallismielinen, ja jättäisin teidät asianomaisten käsiin, ellen olisi antanut teille kunniasanaani, ellen jo kerran olisi teitä pelastanut, ja ellen...

Hän keskeytti puheensa. Hänen itsetutkistelunsa, hänen sisäinen taistelunsa, jota ei enää huolinut salata, saattoivat levottomaksi tuntemattoman nuoren miehen, joka turhaan koetti päästä hänestä selville.

— Erotkaamme heti paikalla, minä tahdon niin. Hyvästi, — sanoi Marie.

Hän kääntyi äkkiä, astui muutaman askeleen, mutta palasi sitten.

— Mutta ei, minulle on äärettömän tärkeätä tietää, kuka te olette, — hän virkkoi. — Älkää salatko minulta mitään, vaan sanokaa minulle koko totuus. Kuka olette? sillä yhtä vähän olette polyteknikon sotilasoppilas kuin seitsemäntoistavuotias...

— Olen merimies, valmiina jättämään tuumat matkustaa valtameren tuolle puolelle, seuratakseni teitä kaikkialle, minne ikinä tahdotte minut viedä. Jos olen niin onnellisessa asemassa, että voin huviksenne tarjota jotain salaperäisyyttä, en suinkaan aio haihduttaa uteliaisuuttanne. Mitä hyödyttää sekoittaa todellisen elämän vakavia kysymyksiä sydämen elämään, jota jo aloimme molemmin puolin niin hyvin ymmärtää?

— Tosin olisivat sielumme voineet toisiaan ymmärtää, — virkkoi nainen vakavasti. — Mutta, hyvä herra, eihän minulla ole oikeutta vaatia luottamustanne. Te ette koskaan liioin saa tietää missä määrin olette minulle kiitollisuudenvelassa; minä tulen vaikenemaan.

He astuivat muutaman askeleen eteenpäin mitä syvimmän hiljaisuuden vallitessa.

— Kuinka suuresti suvaitsette omistaa mielenkiintoa minun elämäni, — huomautti sitten nuori mies.

— Herraseni, minä rukoilen, sanokaa nimenne, tai vaietkaa. Olette lapsi, — hän lisäsi, kohauttaen olkapäitään, — ja herätätte minussa surkoa.

Se, että nuori nainen niin itsepintaisesti tahtoi tietää hänen salaisuutensa, sai merisoturin epäröimään varovaisuuden ja pyyteiden välillä. Intohimoisesti rakastetun naisen suuttumus vaikuttaa voimakkaan kiehtovasti. Tällaisen naisen alistuminen kuin myös hänen vihansa on niin valtaava, se koskettelee niin monia säikeitä miehen sydämessä, että se sen pehmentää ja valloittaa. Oliko tämä neiti de Verneuilissä vaan yksi kiemmailun laji lisää? Huolimatta intohimostaan nuori mies sentään maltoi epäillä naista, joka väkisin tahtoi riistää häneltä salaisuuden, mistä riippui elämä tai kuolema.

— Minkätähden, — sanoi nuori mies tarttuen häntä kädestä, mihin hän hajamielisenä suostui, — minkätähden minun hätäisyyteni, joka lupasi tälle päivälle tulevaisuutta, onkin sen turmellut?

Neiti de Verneuil näytti alakuloiselta ja vaikeni.

— Miten tuotankaan teille mielipahaa, ja miten voin jälleen haihduttaa sen? — jatkoi nuori mies.

— Sanokaa minulle nimenne.

Nuori mies astui vuorostaan vaieten muutaman askeleen eteenpäin. Äkkiä neiti de Verneuil pysähtyi kuin henkilö ainakin, joka on tehnyt tärkeän päätöksen.

— Herra markiisi de Montauran, — sanoi hän arvokkaasti, voimatta kokonaan peittää mielenliikutusta, joka pani hänen piirteensä hermostuneesti vavahtelevaan, — kuinka kalliiksi se käyneeikin minulle, olen onnellinen siitä, että voin tehdä teille hyvän palveluksen. Tässä on meidän eroaminen. Saattojoukko ja postivaunut ovat liian tärkeät turvallisuudellenne jotta voisitte olla niitä molempia vastaanottamatta Älkää pelätkö mitään tasavaltalaisten puolelta, kaikki nämä sotilaat, nähkääs, ovat kunnan miehiä, ja annan heti ajutantille määräyksiä, jotka hän uskollisesti tulee panemaan täytäntöön. Minä taas voin palata Alençonin jalan kamarineitsyeni kanssa, ainoastaan muutama sotamies voi tulla saatoksemme. Kuulkaa tarkoin, sillä henkenne on vaarassa. Jos ennenkuin pääsette turviin kohtaatte tuon kauhean keikarin, jonka näitte majatalossa, niin paetkaa, sillä hän jättäisi teidät heti tasavaltalaisten käsiin. Mitä minuun tulee... Hän vaikeni hetkeksi.

— Mitä minuun tulee, käyn takaisin elämän kurjuuteen, — näin hän jatkoi puoliääneen, kyyneliään pidättäen. — Hyvästi, hyvä herra. Toivon, että tulette onnelliseksi! Hyvästi...

Ja hän viittasi kapteeni Merlelle, joka paraikaa saapui ylämäen huipulle. Nuori mies ei ollut odottanut niin äkillistä ratkaisua.

— Odottakaa, — hän huusi, jotenkin hyvin näytellen epätoivoa.

Tämä omituinen oikku naisen puolelta, jolle hän silloin olisi uhrannut henkensä, yllätti hänet niin, että hän keksi onnettoman juonen, samalla yhä salatakseen nimensä ja tyydyttääkseen neiti de Verneuilin uteliaisuuden.

— Arvasitte melkein oikein, neitiseni, — sanoi hän. — Minä olen siirtolainen, kuolemaan tuomittu, ja nimeni on vikomtti de Bouvan. Isänmaan kaiho toi minut takaisin Ranskaan veljeni luo. Toivon, että nimeni pyyhitään pois luettelosta rouva de Beauharnais'n, ensimmäisen konsulin vaimon, toimesta; mutta jos tämä ei minulle onnistu, tahdon kuolla kotoisella kamaralla taistellen ystäväni Montauranin rinnalla. Hänen minulle lähettämänsä passin turvissa lähden nyt ensin katsomaan, onko minulla enää jällellä tiluksia Bretagnessa.

Nuoren aatelismiehen puhuessa neiti de Verneuil tutki häntä terävin katsein. Hän koetti epäillä noiden sanojen todenperäisyyttä; mutta herkkäluuloinen ja luottavainen kun oli, hän vähitellen kävi hilpeän näköiseksi ja huudahti:

— Onko se, mitä juuri sanoitte, todella totta?

Täyttä totta, — toisti tuntematon, joka seurustelussaan naisten kanssa varsin vähän näytti noudattavan rehellisyyttä.

Neiti de Verneuil huokasi syvään, kuin henkilö, joka herää tainnoksista.

— Oh, — hän huudahti, — olen niin onnellinen.

— Vihaatteko siis niin kiihkeästi ystäväni Montaurania?

— En, — hän virkkoi, — te ette voi minua täysin ymmärtää. En olisi tahtonut, että teitä olisivat uhanneet ne vaarat, joilta aion koettaa häntä suojella, hän kun on ystäväni.

— Kuka on sanonut teille, että Montauran on vaarassa?

— Nähkääs, ellen olisi tullut Parisista, jossa ei muusta puhuta kuin hänen yrityksestään, niin olisi Alençonin päällikkö sanonut siitä tarpeeksi.

— Siinä tapauksessa kysyn teiltä, kuinka te luulette voivanne suojella häntä kaikelta vaaralta.

— Entä jos en siihen tahtoisi vastata! — sanoi neiti de Verneuil kasvoissa tuollainen ivallinen ilme, jolla naiset niin hyvin voivat peittää oikeat tunteensa. — Millä oikeudella te tahdotte tietää minun salaisuuteni?

— Sillä oikeudella, jonka saattaa ottaa mies, joka teitä rakastaa.

— Joko nyt? — sanoi nuori nainen. — Ei, te ette minua rakasta, herraseni, minä en teille ole muuta kuin ohimenevän lemmenseikkailun esine, siinä kaikki. Oivalsinhan heti tarkoituksenne. Saattaako henkilö, joka on tottunut liikkumaan ylhäisissä seuroissa, nykyisten tapojen vallitessa erehtyä, kuullessaan polyteknikon sotilasoppilaan käyttävän valittuja puhetapoja ja huomattaessaan teidän niin huonosti tasavaltalaiskuoren alle peittävän ylimyksen käytöstapaa. Mutta hiuksillanne on vielä jäännös puuteria, ja ympärillänne leijailee aatelis-ilmakehä, jonka heti alussa hienon maailman nainen tuntee. Senpätähden, peläten, että kunniavartijani, jolla on vallan yhtä hieno vainu kuin naisella, tuntisi teidät, eroitin hänet viipymättä toimestaan. Hyvä herra, polyteknikon sotilaskoulusta lähtenyt todellinen tasavaltalais-upseeri ei toivoisi onnistuvansa pyyteissään minuun nähden, eikä luulisi minua kauniiksi seikkailijattareksi. Sallikaa minun, herra de Bouvan, tämän johdosta esittää teille muutamia naisen johtopäätöksiä. Oletteko niin nuori, ettette tiedä, että meidän sukupuolemme olennoista on vaikeimmin vallattavissa sellainen nainen, jonka avut ovat tunnustetut ja jota huvi ikävyyttää? Tämänlainen nainen vaatii, niin olen kuullut sanottavan, ääretöntä viehätysvoimaa. Hän seuraa ainoastaan oikkujaan; ja se mies, joka kuvittelee häntä miellyttävänsä, on totisesti sangen itserakas. Mutta jos jätämme syrjään senlaiset naiset, joiden luokkaan te lemmenseikkailijan tavoin suvaitsette lukea minut, sillä täytyyhän heidän pakostakin olla kauniit, niin pitäisi teidän käsittää, että nuori nainen, jalosukuinen, kaunis, henkevä — myöntänette minulla olevan nämä edut — ei myy itseään, ja että hänet voi voittaa yhdellä ainoalla tavalla, nimittäin siten, että häntä rakastaa. Ymmärrätte kai minua! Jos tuo nainenkin rakastaa, ja jos hän tahtoo tehdä mielettömän teon, täytyy tämän mielettömyyden olla jonkun ylevän ja suuren seikan oikeuttama! Suokaa anteeksi tämä johdonmukaisuuden ylellisyyttä, joka on niin harvinainen minun sukupuoleni henkilöissä; mutta teidän kunnianne nimessä, — hän sanoi taivuttaen päänsä, — en soisi että erehtyisimme toinen toisemme kantaan nähden, tai että te luulisitte neiti de Verneuilin, tuon enkelin tai paholaisen, neitosen tai naisen, menevän pintapuolisten lemmenvakuutuksien ansaan.

— Neiti, — virkkoi niin sanottu vikomtti, jonka salaama hämmästys oli hyvin suuri ja joka äkkiä taas muuttui ylhäiseksi seuramieheksi, — pyydän teitä uskomaan, että pidän teitä hyvin jalona henkilönä, täynnä sydämen hyvyyttä ja yleviä tunteita tai... kunniallisena neitosenä, miten vaan haluatte.

— En vaadi teiltä niin paljoa, — sanoi neitonen. — Antakaa minun säilyttää salaperäisyyteni. Muuten minun naamarini on paremmin valittu kuin teidän, ja suvaitsen pitää sitä kasvoillani vaikkapa en muun vuoksi, niin tietääkseni, ovatko ne henkilöt, jotka puhuvat minulle rakkaudesta, vilpittömät... Älkää siis antako pintapuolisuudelle valtaa suhteessanne minuun. — Herraseni, kuulkaahan, — jatkoi hän, rajusti tarttuen häntä käsivarteen, — jos voisitte todistaa minulle, että rakkautesanne on oikea, ei mikään valta maailmassa meitä eroittaisi. Niin, tahtoisin liittyä johonkin ylevän suureen mieshenkilöön, omaksua laajan kunnianhimon, kauniita ajatuksia. Jalot sydämet eivät ole uskottomia, sillä uskollisuus on heidän arvoisensa etevä ominaisuus; minä saisin siis aina osakseni rakkautta, olisin aina onnellinen. Mutta minäkin olisin valmis aina panemaan ruumiini astinlaudaksi, nostaakseni ihaillemani miestä, olisin valmis uhrautumaan hänen puolestaan, sietämään hänen puoleltaan kaikkea ja häntä yhä rakastamaan, silloinkin, kun hän ei enää minua rakastaisi. En ole koskaan uskaltanut uskoa toiselle sydämelle oman sydämeni toiveita, enkä minua riuduttavaa myrskyilevää haaveilua; mutta voinhan siitä puhua tässä teille, kun eroamme toisistamme heti kun te olette turvassa.

— Mekö eroaisimme toisistamme?... emme ikinä! — hän sanoi haltioituneena tuon voimakkaan sielun tenhosta, jonka sisällä näytti riehuvan joku suunnaton ajatus.

— Oletteko vapaa? — kysyi nuori nainen, luoden häneen ylenkatseellisen silmäyksen, joka hänet masensi.

— Vapaa, tuota noin, tietysti, lukuunottamatta kuolemantuomiota.

Neiti de Verneuil sanoi silloin hänelle, ääni värähtäen katkerista tunteista:

— Jos tämä kaikki ei olisi unelmaa, kuinka kaunis olisikaan elämämme? Mutta vaikka olen puhunut mielettömyyksiä, älkäämme silti niitä tehkö! Kun ajattelen, mitä kaikkia ominaisuuksia teissä pitäisi olla, jotta voisitte oikein päättää minkä arvoinen minä olen, epäilen kaikkea.

— Ja minä taas en epäilisi mitään, jos te tahtoisitte olla oma...

— Vaiti, — huusi Marie, kuultuaan tämän lauseen todella intohimoisen äänenpainon. — Tämä ilma ei totisesti meille sovellu ollenkaan, palatkaamme vartijattariemme luo.

Vaunut saapuivat samassa näiden kahden henkilön kohdalle, jotka istuutuivat jälleen paikoilleen ja kulkivat vaieten muutaman peninkulman eteenpäin. Kun kumpikin oli saanut runsaasti ajateltavaa, eivät heidän silmänsä enää vältäneet kohtaamasta toisiaan. Molemmille näytti olevan yhtä mielenkiintoista pitää toista silmällä ja peittää häneltä tärkeä salaisuus; mutta he tunsivat myös sielussaan saman pyyteen, joka heitä lähensi toisiinsa, ja joka heidän äskeisen keskustelunsa jälkeen

paisui voimakkaaksi intohimoksi. He olivat näet kumpikin havainneet toinen toisessaan ominaisuuksia, jotka heidän mielestään tulivat vahvistamaan edessä olevan taistelun tai yhtymisen tuottamaa mielihyvää.

Ollen kietoutunut seikkailunomaiseen elämään, oli kenties kumpikin tuona hetkenä joutunut siihen omituiseen siveelliseen tilaan, jossa ihminen joko kyllästymisestä tai kohtalon uhmaamisesta luopuu vakavista mietteistä, antautuu sattuman ohjattavaksi ja jatkaa yritystään ainoastaan sentähden, ettei sen tuloksia voi arvioida, silti välttämättömästi tahtoen saada sen päättymään. Onhan siveellisessä elämässä, kuten luonnossakin, syvänteensä ja kuilunsa, joihin vahvat luonteet joskus huvikseen syöksyvät, tosin pannen alttiiksi henkensä, samoin kuin peluri yhdellä heitolla panee alttiiksi omaisuutensa.

Nämä ajatukset, jotka liikkuivat sekä nuoren aatelismiehen että neiti de Verneuilin mielessä heidän keskustelunsa jälkeen, josta ne olivat johtuneet, esiintyivät heille kuin ilmestyksinä, ja näin he äkkiä astuivat jättiläisaskelen eteenpäin, sillä sielujen mieltymys seurasi aistien kiintymystä.

Mutta kuta enemmän he tunsivat kohtalollista vetovoimaa toinen toiseensa, sitä halukkaammin he tutkivat toisiaan, vaikkapa vaan vaistomaisen laskelman avulla suurentaakseen tulevan nautintonsa. Nuori mies ihmetteli vielä tuon omituisen naisen mielipiteiden syvyyttä ja kummeksui kuinka hänessä niin suuri kokemus saattoi yhtyä niin alkuperäiseen raikkauteen ja nuoruuteen. Silloin hän luuli huomaavansa Mariessa äärettömän halun näyttää siveältä, hän kun koko olemuksessaan tahtoi noudattaa ääretöntä säädyllisyyttä. Nuori mies epäili häntä teeskentelijäksi, katui vilpittömiä ilontunteitaan, ja luuli häntä lopulta ainoastaan taitavaksi näyttelijättäreksi.

Ja hän oli oikeassa. Neiti de Verneuil, joka samoin kuin kaikki muut hienon maailman naiset esiintyi sitä enemmän hillittynä, kuta hehkuvammat hänen tunteensa olivat, teeskenteli hyvin luontevasti tuota liioiteltua kainoutta, jonka avulla naiset niin hyvin osaavat salata ylenmääräiset himonsa. Kaikki he tahtoisivat neitseellisinä tarjota itsensä rakastajalle; ja jos ovat menettäneet neitsyytensä, niin teeskentely on aina sentään jonkunmoinen suitsutus heidän rakkautensa alttarilla. Tällaiset ajatukset vilahtivat nuoren aatelismiehen päässä ja saivat hänet hyvälle tuulelle. Todella tämä tutkistelu oli edistys molemmille, ja rakastaja siirtyi pian sille kehitysasteelle, jolla mies lemmittynsä heikkouksissa näkee lisäsyitä häntä rakastaakseen.

Neiti de Verneuil oli kauvemmin ajatuksiin vaipuneena kuin nuori mies. Ehkäpä tämän naisen mielikuvitus harhaili kauvemmaksi tulevaisuuteen. Nuori mies kiintyi ainoastaan johonkin niistä lukemattomista tunteista, jotka hän miehenä oli elämässään kokeva, ja nuori nainen näki edessään kokonaisen elämän, jota kuvitteli kauniiksi ja jonka täytti onnella ja suurilla ja jaloilla tunteilla. Onnellisena jo hengessä, yhtä suuresti ihastuneena kuvitelmiinsa kuin todellisuuteen, tulevaisuuteen ja nykyisyyteen, Marie koetti palauttaa mielenlyyneytensä, varmemmin saadakseen tuon nuoren miehen valtaansa, ja siinä hän menetteli vaistomaisesti, kuten kaikki naiset. Päätettyään antautua täydelleen, halusi hän ikäänkuin pala palalta puolustaa omaa itseään, ennenkuin sen luovutti. Hän olisi tahtonut ottaa takaisin kaikki menneet tekonsa, sanansa ja katseensa, saattaakseen ne sopusointuun rakastetun naisen arvokkaisuuden kanssa.

Joskus hänen silmänsä kuvastivatkin jonkunlaista kauhua, kun hän ajatteli äskeistä keskusteluaan, jossa oli esiintynyt niin hyökkäävänä. Mutta katsellen nuoren miehen voiman leimaamia kasvoja hän ajatteli, että niin vahva olento varmaankin oli jalomielinenkin, ja iloitsi, siitä, että osansa oli kauniimpi kuin monella muulla naisella, hän kun rakastajakseen oli saanut lujaluonteisen miehen, kuolemaan tuomitun, joka itse oli pannut henkensä alttiiksi ja ryhtynyt sotaan tasavaltaa vastaan. Se ajatus, että hän jakamattomasti tulisi omistamaan sellaisen hengen, loi heti kaikkeen eri valon.

Viisi tuntia aikaisemmin oli hän pakoittanut kasvonsa ja äänensä teennäisiksi, kiusatakseen nuorta aatelismiestä, ja nykyhetkellä hän yhdellä ainoalla katseella sai hänet pois suunniltaan. Mutta näiden hetkien välillä oli yhtä ammottava kuilu kuin kuoleman ja elämän välillä. Hilpeän naurun ja iloisen kiemailun takana piili ääretön intohimo, joka ilmeni hymyilevänä kuin onnettomuus. Sellaisessa sieluntilassaan ollen näki neiti de Verneuil ulkomaailman satumaisen utukuvan muodossa. Vaunut kiitivät läpi kylien, poikki laaksojen, yli vuorten, ja kaikista niistä ei jäänyt nuoren neitosen mieleen mitään kuvaa.

Hän saapui Mayenneen, missä uudet sotilaat vaihtuivat saattojoukkoon. Merle puhui hänen kanssaan, hän vastasi hajamielisenä, kulki läpi kaupungin ja jatkoi taas matkaa. Mutta kasvot, talot, kadut, maisemat, ihmiset kiitivät ohi kuin epämääräiset unikuivat.

Yö laskehe maille. Marie matkusti jalokivillä siroitetun taivaan alla, himmeän valon hohteessa Fougères'n tietä pitkin, huomaamatta, että taivas oli muuttunut, tietämättä mitä oli Mayenne ja Fougères ja mikä oli hänen matkansa päämäärä. Hänestä ei tuntunut ollenkaan mahdolliselta, että hänen muutaman tunnin kuluttua oli eroaminen ihailemastaan miehestä. Rakkaus on ainoa intohimo,

joka ei siedä menneisyyttä eikä tulevaisuutta.

Kun sanat välistä ilmaisivat hänen ajatuksiaan, muodostuivat ne melkein merkityksettömiksi lauseiksi, mutta silti ne kaikuivat hänen ihailijansa sydämessä onnen lupauksina. Tämän alkavan intohimon todistajien silmissä se näytti kiihtyvän peloittavasti. Francine tunsi Marien yhtä hyvin kuin tuntematon nainen tunsi nuorukaisen, ja tämä heidän entinen kokemuksensa pani odottamaan jotain hirvittävää ratkaisua. Eikä heidän todella tarvinnut kauan odottaa tämän näytelmän loppua, jota neiti de Verneuil surullisena, kenties tietämättään oli sanonut murhenäytelmäksi.

* * * * *

Kun nuo neljä matkustajaa olivat kulkeneet noin peninkulman eteenpäin Mayennesta, he kuulivat ratsumiehen huimaavan nopeasti lähestyvän. Saapuessaan vaunujen kohdalle tämä henkilö kumartui katsomaan, oliko niissä neiti de Verneuil, joka silloin tunsi tulijan Corentiniksi. Tämä onnettomuutta ennustava mies nyökäytti neidille merkitsevästi päätään, ja tämän eleen kuvastama tuttavallisuus vaikutti nuoreen naiseen loukkaavasti. Ja Corentin riensi pois, jäädettyään hänet tällä halpamaisuutta uhkuvalla ilmeellään.

Nuori mies näytti hermostuvan tästä kohtauksesta, joka varmaankaan ei jäänyt huomaamatta hänen niin sanotulta äidiltään. Mutta Marie painoi hiljaa hänen kättänsä ja loi häneen katseen, joka näytti tahtovan tunkea hänen sydämeensä, kuin ainoaan turvapaikkaan maan päällä. Nuoren miehen otsa kirkastui silloin, hän kun tunsi itsensä ylen onnelliseksi nähtyään tuon katseen, jolla hänen lemmittynsä ikään kuin vahingossa oli ilmaissut hänelle kiintymyksensä laajuuden. Selittämätön pelko oli Mariesta karkoittanut kaiken kiemailun ja rakkaus näyttäytyi hetken aikaa verhoamattomana. He olivat ääneti, ikäänkuin pitkittääkseen tämän hetken suloisuutta. Valitettavasti rouva du Gua syrjästä katsojana huomasi tämän kaiken. Ja saiturin tavoin, joka on kutsunut luokseen vieraita, hän näytti laskevan heidän suupalansa ja mittailevan heidän nautintoaan.

Ollen näin kokonaan vaipuneet onneensa molemmat rakastavat olivat saapuneet siihen maantien kohtaan, joka kulkee Ernée-laakson pohjukassa, nimittäin yhteen niistä kolmesta laaksonsyvennyksestä, joissa tämän kertomuksen alussa mainitut tapaukset ovat sattuneet. Siellä Francine näki ja osoitti kädellään omituisia haamuja, jotka varjojen tavoin näyttivät liikkuvan puiden lomissa ja kinsteripensastoissa, joita kasvoi molemmin puolin kentillä. Kun postivaunut olivat lähestyneet näitä varjoja, kuului yhteislaukaus, ja matkustajien päiden yläpuolella vinkuvat luodit ilmoittivat heille, että äskeiset haamut eivät olleet harhanäkyjä, vaan että niiden takana piili vakava todellisuus. Saattojoukon oli yllättänyt väijytys.

Kuullessaan tämän paukkeen kapteeni Merle katui kipeästi, että oli myöntynyt neiti de Verneuilin matkatuumaan, tämä kun oli näin pahasti erehtynyt luullessaan yöllistä ja nopeaa matkaa vaarattomaksi eikä ollut antanut hänen ottaa mukaansa enempää kuin kuusikymmentä miestä. Gérardin käskystä kapteeni heti jakoi pienen saattojoukon kahteen osaan, suojaamaan molempia tienvieriä, ja kumpikin upseeri hyökkäsi sitten juoksujalassa miehineen kinsteri- ja piikkiherne-pensaiden peittämälle kentälle, ryhtyäkseen taisteluun hyökkääjien kanssa, ennenkuin nämä olivat arvioineet heidän lukuaan. Sekä oikealla että vasemmalla alkoivat siniset nuuskia tiheätä pensastoa, tehden sen varomattoman pelottomasti, ja he vastasivat chouanien tuleen jatkuvasti ampuen kinsteri-pensastoon, mistä nuo pyssynlaukaukset lähtivät.

Ensi pelästyksessään oli neiti de Verneuil vaistomaisesti hypännyt alas postivaunuista ja juossut jotenkin kauas taaksepäin, ollakseen etempänä taistelupaikasta. Mutta sitten hän häpesi pelkoaan ja tunsi sisällään tuota tunnetta, joka kiihoittaa jokaista näyttämään suuremmalta lemmittynsä silmissä. Hän pysähtyi siis ja koetti kylmäverisesti seurata taistelun kulkua.

Nuori mies lähestyi häntä, tarttui hänen käteensä ja painoi sitä sydämelleen.

— Pelkäsin äsken, — sanoi Marie de Verneuil, — mutta nyt...

Samassa hänen kamarineitinsä pelästyneenä huusi hänelle:

— Marie, pitäkää varanne!

Mutta Francine, joka tahtoi hypähtää alas rattailta, tunsi voimakkaan käden häntä siitä estävän. Tämän kookkaan käden paino sai hänet päästämään rajun huudon, hän kääntyi ja vaikeni, huomattessaan edessään Marche-à-Terren kasvot.

— Saan siis, — sanoi nuori mies neiti de Verneuilille, — kiittää pelästystänne siitä, että minulle ovat auenneet viehkeimmät sydämensalaisuudet! Francinelta kuulin juuri, että teillä on tuo soma nimi Marie. Marie — tämä on se nimi, jota usein olen maininnut tuskallisten kaihojeni hetkinä, tätä nimeä tulen vastedes mainitsemaan iloni huumauksessa ja sitä ihailen nyt niin suuresti, etten voi sitä lausua

jumaluutta loukkaamatta, minä kun jo sekoitan uskonnon ja rakkauden. Mutta onkohan sitten rikos rukoilla ja rakastaa samalla?

Hänen näin puhuttuaan he puristivat rajusti toinen toisensa kättä, katsoivat toisiinsa salaa, ja heidän tunteittensa yltäkyläisyys riisti heiltä kyvyn ja voiman niitä tulkita.

— *Teillä toisilla ei ole täällä mitään pelättävää!* huudahti raa'asti Marche-à-Terre Francinelle, ja hänen käheässä kurkkuaännessään oli synkkä uhkan sävy, ja hän korosti joka sanaa, saattaen Francinen vallan pois suunniltaan.

Ensi kerran tämä neito-parka huomasi petomaista julmuutta Marche-à-Terren katseissa. Kuutamo näytti olevan ainoa näille kasvoille sopiva valaistus. Villi bretagnelainen piti toisessa kädessään lakkiaan ja toisessa raskasta karbiini-pyssyään ja näytti siinä, lyhyentanakka kun oli ja sellaisen himmeän valon ympäröimänä, joka luo esineihin eriskummaisen muodon, enemmän satumaiselta olenolta kuin todelliselta ihmiseltä. Hänen ilmestymisensä ja puheensa oli aaveenomaisen äkillistä. Hän kääntyi ketterästi rouva du Guan puoleen, jonka kanssa keskusteli vilkkaasti, ja Francine, joka hiukan oli unhoittanut ala-bretagnen murretta, ei voinut eroittaa mitään heidän puheestaan. Tuo nainen näytti antavan Marche-à-Terrelle useita määräyksiä. Tämä lyhyt neuvottelu päättyi rouvan käskevään kädenliikkeeseen, joka osoitti chouanille molempia rakastavia.

Ennenkuin Marche-à-Terre ryhtyi noudattamaan käskyä, hän loi viimeisen katseen Francineen, jota näytti säälivän. Francine huomasi, että hän olisi tahtonut puhua hänen kanssaan, mutta käsitti, että hänen rakastajansa oli saanut käskyn vaieta. Tämän miehen karkea ja ruskettunut iho rypistyi otsalla ja hänen kulmakarvansa lähenivät toisiaan rajusti. Vastustiko hän uudelleen saamaansa käskyä surmata neiti de Verneuil? Tämä kasvojen väänne saattoi hänet epäilemättä vielä vastenmielisemmän näköiseksi rouva du Guan silmissä, mutta hänen silmiensä hohde kävi Francinesta melkein lempeäksi. Francine päätti tuosta katseesta, että hänen oli onnistuva taivuttaa tahtonsa alle tuon villi-ihmisen tarmo, ja hän toivoi vielä Jumalan jälkeen olevansa ainoa, joka saattoi vaikuttaa tuohon raakaan sydämeen.

Marien hellän keskustelun keskeytti rouva du Gua, joka tuli häntä noutamaan huutaen kuin olisi joku vaara uhanut; mutta hänen ainoa tarkoituksensa oli tarjota eräälle huomaamansa Alençonin kuninkaallismielisen komitean jäsenelle tilaisuus puhua Garsin kanssa.

— Älkää luottako naikkoseen, johon tutustuitte "Kolmen maurilaisen" majatalossa.

Kuiskattuaan nämä sanat nuoren miehen korvaan, ritari de Valois, joka ratsasti pienen bretagnelaisen hevosen selässä, katosi kinsteri-pensastoon, josta oli tullut esiin. Samaan aikaan kahakan laukaukset paukkuivat hämmästyttävän tiheään, mutta ei kumpikaan puoli joutunut käsikähmään.

— Herra ajutantti, eiköhän tämä ole valehyökkäys, jonka tarkoituksena on ryöstää matkustajamme ja vaatia heiltä lunnaita?... sanoi Clef-des-Coeurs.

— Luulenpa, että olet arvannut oikein, hiisi vieköön! — virkkoi Gérard rientäen maantielle.

Samassa chouanien tuli alkoi heiketä, sillä ritarin päällikölleen antama ilmoitus oli kahakan ainoa tarkoitus. Merle, joka näki vihollisen poistuvan pieninä parvina pensaiden taakse, ei katsonut viisaaksi sen enempää yhtyä kenties vaaralliseen taisteluun. Gérard komensi parilla sanalla saattojoukon kokoon maantiellä ja jatkoi matkaa huomaten, ettei ollut kärsinyt tappioita. Kapteeni saattoi kaikessa rauhassa tarjota kätensä neiti de Verneuilille, auttaessaan hänet jälleen ajoneuvoihin, sillä nuori aatelismies seisoi kuin salaman iskemänä paikallaan. Ihmeissään parisitar nousi vaunuihin, hyläten tasavaltalaisen kohteliaan avun; hän katsahti ihailijaansa, näki hänen seisovan liikkumattomana ja oli vallan tyrmistynyt siitä äkillisestä muutoksesta, jonka ritarin salaperäiset sanat olivat hänessä aikaansaaneet. Nuori aatelismies palasi sitten hitaasti, ja koko hänen ryhtinsä osoitti syvää inhoa.

— Enkö ollut oikeassa, — kuiskasi rouva du Gua nuorelle miehelle astuessaan hänen kanssaan vaunuihin; — varmasti olemme joutuneet olennon käsiin, jonka kanssa on hierottu kauppa teidän päästänne. Mutta kun tuo nainen on kyllin typerä rakastumaan teihin ja unhoittamaan ammattinsa, niin älkää menetelkö lapsellisesti, vaan teeskennelkää rakastavanne häntä, kunnes olemme saapuneet Vivetièreen... Kun kerran olemme siellä!... — Mutta jokohan hän todella rakastaa tuota naista? hän ajatteli nähdessään nuoren miehen istuvan paikallaan ihan torkahtaneen näköisenä.

Vaunut vierivät kumeasti edelleen hietaisella tiellä. Kun neiti de Verneuil nyt katsahti ympärilleen, näytti kaikki muuttuneen. Kuolema hiipi jo hänen rakkauteensa. Nämä olivat ehkä sentään vaan vaihtelevia tunnevivahduksia; mutta jokaisen rakastavan naisen silmissä sellaiset vivahdukset esiintyvät selvinä ja räikeävärisinä. Marche-à-Terren katseista oli Francine käsittänyt, että neiti de Verneuilin kohtalo oli toisen kuin tämän miehen käsissä, ja hän oli kalpea eikä voinut pidättää kyöneleitään, kun hänen emäntänsä häntä katseli. Tuntematon rouva osasi huonosti teeskennellyllä hymyllä salata

naiskoston aiheuttamaa vahingoniltoa, ja kun hän äkkiä muuttui ylen hyväksi neiti de Verneuilin kohtaan, mikä ilmeni hänen kohtelussaan, äänessään ja ilmeissään, tämä oli omansa herättämään epäluuloista pelkoa tarkkanäköisessä henkilössä. Neiti de Verneuil tunsikin vaistomaista väristystä ajattellessaan:

"Miksi pelkään?... Onhan tuo nainen hänen äitinsä."

Mutta kaikki hänen jäsenensä vavahtivat, kun hänen mielessään äkkiä sukelsi esiin kysymys:

"Mutta onko tuo nainen todella hänen äitinsä?"

Hän näki edessään kuilun, jonka ammottava syvyys hänelle selveni, kun hän vielä oli luonut tutkivan katseen nuoreen mieheen.

"Tuo nainen rakastaa häntä!" ajatteli neiti de Verneuil. "Mutta miksi hän nyt on minulle noin ylen kohtelias, oltuaan ensin niin kylmä? Olenko hukassa? Vai pelkääkö hän minua?"

Nuori aatelismies puolestaan vuoroin kalpeni ja punastui, mutta pysyi levollisena, luoden alas katseensa salatakseen outoa mielenliikutusta, joka häntä raateli. Väkinäinen puristus rumensi hänen huuliensa somaa kaarevuutta, ja hänen ihonsa kävi kelmeäksi hänen sisällään temmeltävästä taistelusta. Neiti de Verneuil ei edes enää voinut päättää, oliko hänen tunteissaan vielä jäljellä rakkautta, kun raivo näytti niitä hallitsevan.

Tie, jonka molemmiin puolin kasvoi metsää, pimeni, eivätkä nämä mykät näyttelijät siis voineet katseillaan tiedustella toistensa ajatuksia. Tuulen humina, pensasten kahina, saattojoukon askelten tahdikas kopina loivat tähän kohtaukseen sellaisen juhlallisuuden, joka jouduttaa sydämen sykintää. Turhaan koetti neiti de Verneuil tutkia tämän muutoksen syytä. Sitten hän salamannopeasti muisti Corentinin ja samassa johtui hänen mieleensä oikea kutsumuksensa. Ensi kerran hän sinä päivänä alkoi vakavasti punnita tilannettaan.

Siihen hetkeen asti hän oli kokonaan antautunut rakkauden onnen valtaan, ajattelematta itseään ja tulevaisuuttaan. Tämä tuska kävi hänelle sietämättömäksi, ja hän etsi ja odotti lempeän kärsivällisenä kuin rakastava ainakin katsetta nuorelta mieheltä ja rukoili sitä niin hartaasti, ja hänen kalpeutensa ja väristyksensä olivat niin vakuuttavan kaunopuheisia, että nuori mies kävi epäröiväksi, mutta lankeemus ei silti ollut epätodellisempi.

— Voitteko pahoin, neiti? — kysyi nuori mies.

Tämä kuivakiskoinen äänenpaino, itse kysymys, katse, ele, kaikki yhdessä loi neitiin sen varmuuden, että tämän päivän tapahtumat olivat pelkkä sielun kangastus, joka nyt haihtui kuin hajanaiset pilvet tuulen kiidättäminä.

— Voinko pahoin?... — vastasi neiti väkinäisesti nauraen; — aioin juuri kysyä teiltä samaa.

— Luulin, että te ymmärsitte toisianne erinomaisen hyvin, — sanoi rouva du Gua teeskennellyn leikillisesti.

Nuori aatelismies ja neiti de Verneuil ei kumpikaan vastannut mitään. Nuori nainen tunsikin itsensä kaksinkertaisesti loukkaantuneeksi, kun huomasi, että hänen niin voimakas kauneutensa oli menettänyt valtansa. Hän olisi minä hetkenä tahansa voinut saada selville tämän tilanteen syyn; mutta hän tunsikin itsensä siksi liian vähän uteliaaksi, ja kenties ensi kerran nainen luopui salaisuutta tutkimasta.

Onnettomasti kyllä ihmiselämässä esiintyy runsaasti tilanteita, joissa ajatuksemme joko liian voimakkaan mietiskelyn tai jonkun rajun hengenmyrskyn vaikutuksesta eivät enää kiinnny mihinkään, vaan harhailevat vailla yhtenäisyyttä, vailla lähtökohtaa, sanalla sanoen tilanteita, joissa nykyhetki kaipaa siteitä, jotka liittäisivät sen menneisyyteen tai tulevaisuuteen. Tällainen oli neiti de Verneuilin tila. Nojaten vaunujen selkälautaan, hän lepäsi siinä kuin juureton pensas. Hän oli ääneti ja kärsi, eikä enää kiinnittänyt huomiota kehenkään, antautuen kokonaan surunsa valtaan ja vaipuen niin itsepintaisesti siihen outoon maailmaan, josta onnettomat hakevat tyyssijansa, että ei enää ollenkaan välittänyt mistään, mitä tapahtui hänen ympärillään.

Korppeja lenteli räakyn heidän ylitsensä. Mutta vaikka tässä nuorena neidissä kuten kaikissa voimakkaissa henkilöissä oli yksi sydämen soppa alttiina taikauskolle, ei hän kuitenkaan noiden lintujen ilmaantumiseen kiinnittänyt mitään huomiota. Kaikki matkustivat jonkun aikaa ääneti.

"Siis jo erossa!" ajatteli neiti de Verneuil. "Eikä kuitenkaan mitään ratkaisevaa ole sanottu minun läheisyydessäni. Entä Corentin? Olisiko hän ilmaissut salaisuuteni? Mutta ei hänellä olisi siitä mitään etua. Ken siis on voinut esiintyä syyttäjänäni? Tuskin oli alettu minua rakastaa, kun jo olen hylätty. Kylvän rakkautta, ja niitan ylenkatsetta. Minun kohtaloni on siis aina nähdä onni ja menettää se!"

Hän tunsi silloin sydämessään outoa levottomuutta, sillä hän rakasti todella, ja ensi kertaa elämässään. Kuitenkaan hän ei ollut siihen määrin antautunut tämän tunteensa valtaan, ettei ylpeydestä, joka liikkuu nuoren ja kauniin naisen povessa, olisi saanut lieventävää tukea suruansa vastaan. Hänen rakkautensa salaisuus — tuollainen salaisuus, joka usein säilytetään kidutuspenkilläkin, ei ollut häneltä jäänyt selviämättä. Hän oikaisihe suoraksi ja häpesi, että vaikenemisellaan oli ilmaissut surunsa syvyyden, pudisti päätään iloisena, väänsi kasvonsa hymyyn — tai oikeammin teeskenteli hymyilevänsä, ja muutti äänensä soinnun, salatakseen mielenliikutuksensa.

— Millä seuduin olemmekaan? — hän kysäisi kapteeni Merleltä, joka yhä pysytteli lyhyen matkan päässä vaunuista.

— Kolmen ja puolen Ranskan peninkulman päässä Fougères'sta, armollinen neiti.

— Saavumme kai siis sinne pian? — virkkoi neiti, rohkaisten häntä jatkamaan keskustelua, jonka kuluessa hän aikoi osoittaa nuorelle kapteenille huomaavaisuutta.

— Nämä meidän peninkulmat, — huomautti Merle, — eivät ole varsin pitkiä, mutta tällä paikkakunnalla ne eivät näy ollenkaan ottavan loppuakseen. Kun pääsemme tämän vuorenrinteen huipulle, tulette näkemään laakson, joka on sen laakson kaltainen, minkä juuri olemme jättäneet taaksemme, ja taivaanrannalla voitte silloin nähdä Pèlerine-vuoren. Suokoon Jumala, etteivät chouanit ole siellä ja ryhdy meille kostamaan. Käsitätte, että näin vuoroin nousten ja laskeutuen matka edistyy hitaasti. Pèlerine-vuorelta voitte vielä erottaa...

Tämän nimen kuullessaan nuori aatelismies säpsähti toistamiseen, mutta niin kevyesti, että ainoastaan neiti de Verneuil sen huomasi. — Mikä se oikeastaan on tuo Pèlerine? — kysyi äkkiä nuori neiti, keskeyttäen kapteenin, joka hyvin toimessaan selitti maanpinta-muodostusta näillä seuduilla.

— Se on, — vastasi Merle, — erään vuoren huippu, joka on antanut nimen Mainen alangolle, minne heti saavumme ja mikä erottaa mainitun maakunnan Couësnon-laaksosta, jonka vastakkaisella rajalla sijaitsee Fougères, ensimmäinen kaupunki Bretagnen alueella. Vendémiairen loppupäivinä taistelimme tuolla vuorenhuipulla Garsia ja hänen rosvojansa vastaan. Meillä oli saatettavana rekryyttejä, jotka tahtoivat tuhota meidät siinä maakunnan rajalla, jotta heidän ei olisi tarvinnut poistua kotiseudultaan. Mutta Hulot on kova mies, jonka kanssa ei ole hyvä...

— Siis varmaankin näitte Garsin? — kysyi neiti de Verneuil. — Millainen mies hän on?...

Hänen ilkkuvat katseensa eivät ollenkaan herjenneet tuijottamasta niin sanottuun vikomtti du Bouvaniin.

— Oh, neitiseni, — vastasi Merle, jonka puhe yhä keskeytettiin, — hän on siihen määrin herra du Guan näköinen, että jos tämä ei kantaisi polyteknikon univormua, löisin vetoa, että se on hän.

Neiti de Verneuil tähyteli terävästi välinpitämätöntä ja liikkumatonta nuorta miestä, joka näytti häntä halveksivan, mutta ei huomannut hänessä mitään ulkonaisia pelonmerkkejä. Katkeralla hymyllä hän ilmaisi nuorelle miehelle, että sinä hetkenä oli päässyt tuon salaisuuden perille, jonka nuori mies siihen asti niin viekkaasti oli osannut peittää. Sitten hän, äänessä ivallinen kaiku, sieramet ilosta paisuen, pää kallellaan, samalla pitääkseen silmällä nuorta miestä ja nähdäkseen Merlen, sanoi tälle:

— Tuo kapinallisten johtaja tuottaa ensimmäiselle konsulille paljon levottomuutta. Häntä sanotaan rohkeaksi. Mutta välistä hän menettelee hurjana huimapäänä, varsinkin kun on kysymys naisista.

— Siihen perustammekin toivomme, — vastasi kapteeni, — selvittääksemme laskumme hänen kanssaan. Jos vaan vähäksi aikaa saamme hänet käsiimme, kiidätämme hänelle hiukan lyijyä päähän. Jos hän kohtaisi meidät, tuo karkulais-aatelismies, niin kyllä hänkin passittaisi meidät toiseen maailmaan. Kohtelemme toisiamme vallan tasaveroisesti...

— Hui hai, — sanoi nuori mies, — meillä ei ole mitään syytä pelätä. Sotilaanne eivät kulje Pèlerine-vuorelle asti, he kun ovat liian väsyneet; muuten, jos suostutte, voivat he levähtää tässä aivan lähellä. Äitini poikkeaa Vivetièreen, sinne kääntyy tie muutaman pyssynkantaman päästä. Ehkä nämä molemmat naisetkin tahtovat levätä siellä, epäilemättä hekin ovat väsyneet, kun ovat yhtämittaa matkustaneet tänne Alençonista. — Ja kun armollinen neiti, — hän sanoi väkinäisen kohteliaasti, kääntyen lemmittynsä puoleen, — jalomielisesti kyllä on saattanut matkamme yhtä turvallisiksi kuin miellyttäväksi, hän ehkä suostuu syömään illallista äitini luona. — Ja muuten, — hän jatkoi kääntyen Merlen puoleen, — ajat eivät sentään ole niin huonot, ettei Vivetièressä olisi jälellä tynnyri omenaviiniä teidän soturienne käytettäväksi. Gars, nähkääs, ei sentään liene vienyt kaikkea mukanaan, ainakin äitini...

— Äitinne... — huomautti neiti de Verneuil, ivallisesti keskeyttäen ja vastaamatta hänelle lausuttuun kutsuun.

— Ette siis enää tänä iltana näy uskovan ikääni, neiti, — virkkoi rouva du Gua. — Onnettomuudekseni jouduin hyvin nuorena naimisiin, poikani sain jo viisitoistavuotiaana.

— Ettekö erehdy, armollinen rouva, olitte kai silloin kolmikymmenvuotias!

Rouva du Gua kalpeni niellessään tämän purevan pistosanan. Hän olisi tahtonut kostaa, mutta sensijaan hänen täytyi hymyillä, hän kun mistä hinnasta tahansa halusi, vaikkapa vielä julmemman ivan kaupalla, saada selville ne tunteet, jotka elähyttivät tuota nuorta naista. Hän koetti sentähden näyttää siltä, kuin ei olisi ymmärtänyt.

— Chouaneilla ei koskaan ole ollut julmempaa johtajaa kuin tuo Gars, jos voi luottaa hänestä liikkeellä oleviin huhuihin, — sanoi rouva du Gua samalla Francinelle ja hänen emännälleen.

— Julmaksi en minä puolestani häntä luule, — virkkoi neiti de Verneuil. — Mutta hän osaa valehdella ja näyttää muuten itse olevan hyvin herkkäluuloinen. Puolueen päällikön ei kuitenkaan pitäisi olla kenenkään leikkikalua.

— Tunnetteko hänet? — kysyi välinpitämättömästi nuori mies.

— En, — vastasi neiti, luoden häneen ylenkatseellisen silmäyksen, — luulin hänet tuntevani...

— Oh, neitiseni, hän on epäilemättä koko pahas mieheksi! — huudahti kapteeni Merle, pudistaen päätään, tehden kuvaavan kädenliikkeen. — Noilla vanhoilla suvuilla on joskus tarmokkaita vesoja. Hän on syntyisin seudulta, missä vanha aateli ei ole ollut kovin varakasta; ja miehet ovat, nähkääs, kuin tuhkapuun marjat: ne kypsyvät oljilla. Jos tuo nuori mies on älykäs, voi hän juoksuttaa meitä kauankin. Hän osasi taitavasti lähettää partiojoukkoja meidän partiojoukkojamme vastaan ja näin heikentää hallituksen ponnistuksia. Jos poltetaan kylä kuninkaallismielisiltä, hän polttaa kaksi kylää tasavaltalaisilta. Hän toimii äärettömän lavealla alalla ja pakoittaa meidät siten käyttämään melkoisen paljon joukkoja hetkenä, jona meillä ei niitä ole tarpeeksi!... Oh, se poika tietää, mitä tekee...

— Hän tuhoaa isänmaansa! — sanoi Gérard kovalla äänellä keskeyttäen kapteenin puheen.

— Mutta, — huomautti nuori aatelismies, — jos hänen kuolemansa vapauttaa isänmaan, niin ampukaa hänet pian kuoliaaksi.

Sitten hän katseella tutki neiti de Verneuilin sieluntilaa, ja heidän välillään syntyi tuollainen mykkä kohta, jonka jännittävyttä ja ohimenevää hienoutta kieli ainoastaan puutteellisesti kykenee kuvaamaan. Vaara herättää mielenkiintoa; kun on kysymys kuolemasta, herättää halpamaisinkin pahantekijä vähän sääliä.

Vaikka siis neiti de Verneuil silloin oli varma siitä, että mies, joka häntä nyt halveksi, oli tuo vaarallinen päällikkö, ei hän vielä tahtonut saada siitä varmuutta luovuttamalla hänet kostajien käsiin. Hän tahtoi tyydyttää vallan toisenlaisen uteliaisuuden. Hän päätti siis, riippuen intohimonsa puuskauksista, joko uskoa tai epäillä, ja alkoi leikitellä vaaran liekeillä.

Hänen ivaa ja vahingoniloa uhkuva katseensa osoitti voitokkaana nuorelle päällikölle sotilaita; täten viitaten häntä uhkaavaan vaaraan, hän julmalla tavalla sai hänet ymmärtämään, että hänen henkensä riippui yhdestä ainoasta sanasta, ja jo näyttivät hänen huulensa liikkuvan lausuakseen tuon sanan. Samoin kuin Amerikan villi-ihmiset hän tarkasti kidutuspaaluun sidotun vihollisensa kasvolihaksia ja heilutti siroasti nuijaa, nauttien toistaiseksi viattomasta kostonhimosta ja rangaisten kuin rakastajatar ainakin, joka vielä lempii.

— Jos minulla olisi tuollainen poika, rouvaseni, kuin teillä, — hän sanoi rouva du Gualle, joka ilmeisesti oli peloissaan, — pukisin hänen tähtensä yleni surupuvun sinä päivänä, jona panisin hänet vaaroille alttiiksi.

Hän ei saanut vastausta. Parikymmentä kertaa hän käänsi päänsä upseereihin päin, mutta käänsi sen taas äkkiä rouva du Guata kohti, yllättämättä hänen ja Garsin välillä mitään salaista merkkiä, joka olisi osoittanut heidän välillään vallitsevan likeistä suhdetta, jota epäili ja jota ei kuitenkaan tahtonut uskoa. Nainen niin mielellään epäröi taistelllessaan elämästä ja kuolemasta, varsinkin kun hänellä on ratkaisuvälta.

Nuori kenraali hymyili ehdottoman tyynenä ja kesti vapisematta kidutusta, jonka alaisena neiti de Verneuil häntä piti. Hänen ryhtinsä ja ilmeensä tiesivät miestä, joka ei välitä vaaroistaan, ja välistä hän näytti sanovan: "Nyt teillä on tilaisuus kostaa loukattu ylpeytenne, käyttäkää sitä hyväksenne! Olisin toivoton, jos ylenkatseeni teitä vastaan haihtuisi."

Neiti de Verneuil rupesi asemansa korkeudesta tähystelemään päällikköä, tehden sen ilmeisen loukkaavasti ja samalla arvokkaasti, sillä sydämen pohjasta hän ihaili hänen rohkeuttaan ja levollisuuttaan. Hän iloitsi siitä, että lemmityllään oli vanha aatelinimi, jommoinen arvo miellyttää jokaista naista, ja hänestä oli mielenkiintoista nähdä hänet tilanteessa, jossa hän onnettomuuden jalostaman asian puoltajana taisteli vahvan sielun koko tarmolla niin monasti voitokasta tasavaltaa vastaan, ja nähdä hänet suuren vaaran alaisena, ja kuitenkin osoittavan urhoollisuutta, joka niin voimakkaasti vaikuttaa naisen sydämeen. Moneen kertaan hän pani tuon nuoren miehen koetukselle, ehkä noudattaen sitä vaistoa, joka kiihoittaa naista leikittelemään saaliillaan, samoin kuin kissa leikittelee pyytämällään hiirellä.

— Minkä lain nojalla te siis tuomitsette chouanit kuolemaan? — kysyi neiti de Verneuil Merleltä.

— Tietysti lain nojalla viimekuluneen fructidorin 14:nneiltä päivältä. Sehän asettaa ulkopuolelle lakia kapinalliset departementit, järjestäen sinne sotaoikeuksia, — vastasi tasavaltalainen.

— Mikä tuottaa minulle nyt sen kunnian, että käänätte katseenne minuun? — neiti de Verneuil kysäisi nuorelta päälliköltä, joka katseli häntä tarkkaavasti.

— Tunne, jota ei kunnan mies voi ilmaista naiselle, oli hän sitten millainen tahansa, — vastasi markiisi de Montauran puoliääneen, kumartuen häntä kohti. — Ainoastaan tällaisina aikoina, — hän sanoi ääneensä, — voi nähdä naikkosten harjoittavan pyövelin ammattia, jopa vievän voiton pyövelistä siinä taidossa, jolla heiluttavat piilua...

Neiti de Verneuil katsoi Montauraniin tuimasti; sitten hän ihastui siitä, että tämä mies solvasi häntä sinä hetkenä, jona hänellä oli vallassaan hänen henkensä, ja kuiskasi hänelle täynnä lempeää vahingoniloa:

— Teillä on kelvoton pää, pyövelit eivät siitä huolisi, mutta minä sen pidän.

Markiisi hämmästyi ja katseli hetken aikaa tätä käsittämätöntä naista, jonka rakkaus voitti kaikki pisteliäimmätkin solvaukset, ja joka kosti antamalla anteeksi sellaisen loukkauksen, jota naiset yleensä eivät koskaan unhoita. Nuoren miehen silmät eivät enää olleet niin ankarat ja kylmät, jopa surumielisyyden sävy painui hänen piirteisiinsä. Hänen intohimonsa oli jo vahvempi, kuin mitä hän itse tiesikään. Neiti de Verneuil oli tyytyväinen tästä toivotun sovinnon vähäisestä takeesta, silmäili häntä hellästi, loi häneen hymyilevän katseen, joka näytti suudelmalta. Sitten hän vaipui takaisin vaunujen selkänojaa vastaan, eikä enää tahtonut saattaa onneansa horjumaan, luullen vahvasti solmineensa sen tällä hymyllä. Hän oli niin kaunis ja osasi niin hyvin voittaa rakkauden vastukset! Hän oli niin tottunut kääntämään kaiken leikiksi, astumaan umpimähkään! Hän rakasti niin suuresti odottamattomuuksia ja elämän myrskyjä.

Ennen pitkää markiisi käski ajurin poiketa valtatieltä, ja ajoneuvot suuntasivat kulkunsa Vivetièrää kohti mutkittelevaa tietä pitkin, jota reunustivat korkeat, omenapuiden siimestämät penkeret, niin että se näytti pikemmin ojalta kuin tieltä. Matkustajat jättivät siniset hitaasti kulkemaan jälessä linnaan päin, jonka harmahtavat harjat vuoroin vilkkuivat esiin ja taas katosivat tämän tien varrella kasvavien puiden lomissa ja taakse. Useat sotilaista pysähtyivät puhdistamaan jalkineitaan tien sakeasta savesta.

— Tämä kirottu tie näyttää totisesti siltä kuin johtaisi se paratiisiin! — huudahti Beau-Pied.

Ajuri oli taitava toimessaan, ja niin näki neiti de Verneuil ennen pitkää edessään Vivetièren linnan. Tämä rakennus sijaitsi eräänlaisen ylhäisen niemekkeen harjulla, jonka juurella molemmin puolin oli syvä lammikko, niin että linnaan pääsi ainoastaan näiden lammikkojen välillä kulkevaa kapeaa tietä pitkin. Sitä osaa niemekettä, missä rakennukset ja puutarha sijaitsivat, suojeli linnan takana matkan päässä kulkeva leveä oja, joka oli lammikkojen yhteydessä ja johon niiden liika vesi virtasi. Tuo niemi muodosti täten melkein valloittamattoman saaren, tarjoten arvokkaan tyyssijan päällikölle, jonka kimppuun täällä saattoi hyökätä ainoastaan petollisesti.

Kuullessaan portin ruostuneiden saranojen narisevan ja ajoneuvojen rämistessä suippokaarisen holvin alla, neiti de Verneuil pisti esiin päänsä vaunuista. Ne synkät värit, jotka tarjoutuivat hänen katseilleen, haihduttivat melkein kaikki rakkauden ja kiemmailun ajatukset, joiden välillä hän häälyi. Vaunut saapuivat suurelle, melkein neliskulmaiselle ja lampien jyrkkien rantojen sulkemalle pihalle. Näitä autioita rantapenkereitä huuhtelivat suurten vihreiden kasvitäplien peittämät vedet ja niiden ainoana koristuksena olivat lehdettömät rämeput, joiden surkastuneet rungot, suunnattoman suuret paljaat latvat kohoten kaislojen ja pensaiden yläpuolelle, näyttivät hirviömäisiltä peikoilta. Nämä vastenmielisen näköiset pensasaidat tuntuivat elpyvän ja saavan kyvyn puhua, kun sammakot kurnuttaen lähtivät niistä liikkeelle ja kun vesikanat, ohikulkevien postivaunujen räminästä kaakattaen, lensivät veden pinnan tasalla.

Piha, jonka laidassa kasvoi korkeata, kuivanutta ruohoa, piikkiherneitä, vaivaispuita tai

köynnöskasveja, ei tarjonnut silmälle mitään järjestystä tai komeutta. Linna tuntui aikoja sitten olevan asujanten hylkäämä. Katot näyttivät luhistuvan kokoon raskaiden kasvitaakkojen alla. Vaikka seinät olivat rakennetut vahvoista liuskakivistä, joita näillä seuduin on runsaasti, olivat ne täynnä halkeimia, joihin murattiköynnös oli takertunut kiinni.

Kaksi rakennuksen siipeä, jotka tornin kautta kulmauksena yhtyivät toisiinsa, ja jotka olivat vastapäätä lampea, muodostivat koko linnan, jonka roikkuvat ja lahonneet ovet ja ikkunaluukut, ruosteen syömät rautaristikko-varustukset, särkyneet ikkunaruudut näyttivät romahtavan alas ensi tuulenpuuskasta. Syystuuli puhalsi paraikaa näissä raunioissa, jotka himmeässä kuunvalossa näyttivät suunnattoman suurelta kummitukselta. Ainoastaan se, joka on nähnyt nämä harmaat ja siniset graniittikivet sovitettuina yhteen mustiin ja mustanruskeihin liuskakiviin, saattaa käsittää, että tästä autiosta ja synkästä möhkäleestä käyttämämme vertaus on oikea. Nähdessään nuo liitteistään lohkeilleet kivet, nuo lasittomat ikkunat, tuon sakarahuippuisen tornin, reikäiset katot, tuli lisäksi ajatelleeksi luurankoa; ja sen ympärillä lentelevät petolinnut saattoivat tämän kuvitelman vielä elävämmäksi.

Muutamat rakennuksen takana kasvavat korkeat kuuset heiluttivat katon yläpuolella synkkiä havuoksiaan, ja jotkut nurkkien koristamista varten puutarhasaksilla leikellyt punakatajat kehystivät sitä, muistuttaen hautajaisissa käytettyjä kiehkuraköynnöksiä. Ovien muoto, koristeiden kömpelömuotoisuus, yhtenäisyyden puute rakennussuunnitelmassa — kaikki tämä ilmaisi tuollaista vanhaa läänityslinnaa, joista Bretagne ylpeilee, ja kenties syystä, sillä ovathan nämä linnat näillä seuduilla jonkunlaisia muistomerkkejä niiltä synkiltä ajoilta, jotka käyvät kuningasvallan perustamisen edellä.

Neiti de Verneuil, jonka mielessä sana linna aina herätti sovinnaisuutoisen kuvan, sai tästä kaikesta synkän vaikutelman ja hypähti kevyesti alas vaunuista, katsellen tätä edessään olevaa kuvaa kauhun tuntein, miettien, mitä hänen nyt oikeastaan piti tehdä. Francine kuuli rouva du Guan päästävän ilon huokauksen, kun hän oli päässyt turviin sinisiltä, jopa tuo nainen ehdottomasti huudahti, kun portti hänen jäljessään oli suljettu ja kun hän huomasi olevansa tässä luonnollisessa linnoituksessa. Montauran oli joutuin rientänyt neiti de Verneuilin luo, arvaten hänen ajatuksensa.

— Sota on hävittänyt tätä linnaa, — sanoi markiisi lievän surullisesti, — samoin kuin te olette hävittänyt ne tuumat, jotka minä mielessäni muodostin onnellemme.

— Kuinka niin? — kysyi nuori nainen vallan hämmästyneenä.

— Oletteko te *nuori, jalo* ja *henkevä* nainen! — kysyi markiisi ivallisesti, toistaen ne sanat, jotka neiti de Verneuil niin kiemailevasti oli lausunut heidän keskustellessaan matkalla.

— Kuka on sanonut teille päinvastaista?

— Luotettavat ystävät, jotka harrastavat turvallisuuttani ja koettavat ehkäistä petosta.

— Petosta! — sanoi neiti de Verneuil ilkkuen. — Ovatko siis jo Alençon ja Hulot niin kaukana? Teillä on huono muisti — vaarallinen vika puolueen johtajalla! — Mutta koska ystävänne, — hän lisäsi purevasti, — hallitsevat niin voimakkaasti sydäntänne, pitääkää heidät. Ei mikään ole verrattavissa ystävyuden tuottamaan tyydytykseen. Hyvästi. En minä, eivätkä tasavallan soturit astu sisälle tähän linnaan. Hän riensi porttia kohti täynnä loukattua ylpeyttä ja ylenkatsetta, mutta samalla osoittaen epätoivoa, mikä kokonaan muutti markiisin mielipiteen, joka ei mistään hinnasta tahtonut luopua pyyteistään, joten hän helposti viehättyi toimimaan varomattomasti ja uskomaan vakuutuksia. Hänkin oli jo rakastunut. Näitä rakastavia ei kumpaakaan haluttanut kauan olla riidoissa.

— Lausukaa vaan sana lisää, ja minä uskon teitä, — sanoi markiisi rukoillen.

— Sana? — sanoi neiti de Verneuil ivallisesti, puristaen huuliaan.

— En enää lisää kädenliikettäkään!

— Torukaa siis minua ainakin, — sanoi markiisi koettaen tarttua hänen käteensä, jonka hän veti pois.

— kun nyt kerran rohkenette nuhdella kapinallisten päällikköä, joka nyt on yhtä epäluuloinen ja synkkä kuin aikaisemmin oli iloinen ja täynnä luottamusta.

Kun Marie oli luonut markiisiin vihasta vapaan katseen, jälkimäinen sanoi:

— Te tunnette minun salaisuuteni, enkä minä tunne teidän salaisuuttanne.

Tämän kuullessaan synkkeni neidin lumivalkoinen otsa. Hän loi päällikköön narkästyneen katseen ja vastasi:

— Minun salaisuuteni... ei ikinä.

Rakkaudessa on joka sanalla, joka katseella hetkeen kohdistuva kaunopuheisuutensa; mutta nyt neiti de Verneuil ei ilmaissut mitään määrättyä, ja joskin Montauran olikin teräväpäinen, jäi tuon huudahduksen merkitys hänelle arvoitukseksi, vaikka tuon naisen äänessä oli värähdellyt tavaton mielenliikutus, joka suuresti kiihoitti hänen uteliaisuuttaan.

— Teillä on sukkela tapa haihduttaa epäluuloa, — sanoi markiisi.

— Te haudotte siis mielessänne epäluuloa? — huomautti neiti de Verneuil mitellen häntä katseillaan, kuin olisi tahtonut sanoa: "Onko teillä mitään oikeutta minuun nähden?"

— Armollinen neiti, — jatkoi nuori mies nöyränä, mutta päättäväisenä, — te käskette mielenne mukaan tasavaltalaisia joukkoja, teillä on saattojoukko...

— Saatatte minut muistamaan saattojoukkoani. Olemmeko minä ja saattojoukkoni, — hän kysyi hiukan ilkkuen, — toisin sanoen suojelijanne, turvissa täällä?

— Sen vakuutan aatelismiehen kunniasanalla! Kuka lienettekään te, ja keitä lienevätkin puoluelaisenne, ei teillä ole mitään pelättävää minun luonani.

Tämä vala lausuttiin niin rehellisesti ja jalomielisesti, että neiti de Verneuil oli täydellisen levollinen tasavaltalais-sotilaiden puolesta. Hän aikoi sanoa jotain, kun rouva du Gua tulo sai hänet vaikenemaan. Tämä nainen oli voinut kuulla tai arvata osan molempien rakastavien puheesta, ja oli sangen levoton nähdessään, ettei heidän välillään enää ollut vähintäkään vihamielisyyttä. Nähdessään tuon naisen markiisi tarjosi käsivartensa neiti de Verneuilille ja lähestyi hänen kanssaan rakennusta, niin kiireisesti, kuin olisi tahtonut vapautua tungettelevasta seurasta.

"Minä häiritseen heitä!" ajatteli rouva du Gua, jääden seisomaan paikalleen.

Hän näki molempien rakastavien palautettuaan sovinnon lähestyvän rakennuksen portaita, missä he pysähtyivät keskustelemaan, kun heidät ja hänet eroitti sopiva välimatka.

"Niin, niin, minä heitä häiritseen!" — hän mutisi itsekseen; — "mutta pian tuo naisolento ei enää tule minua häiritsemään, tuo lammikko on totisesti oleva hänen hautansa. Tällä tavalla pidän oivallisesti sinun aatelismiehen sanasi! Niin pian kuin hän lepää tuon veden peitossa, ei hänellä enää ole mitään pelättävää! Siellä hän todella on turvissa."

Hän tuijotti oikealla olevan lammikon tyyneen pintaan, kun äkkiä kuuli rantapenkeren sinivatukkapensasten kohisevan ja huomasi kuutamossa Marche-à-Terren, joka kohosi esiin vanhan onton piilipuun halkeilleen kaarnan takaa. Täytyi hyvin tuntee chouani eroittaakseen hänet keskellä noita oksattomia puunrunkoja, joihin hänen lyhyentanakka vartalonsa helposti sekaantui.

Rouva du Gua katsoi ensin epäluuloisesti ympärilleen. Hän näki postivaunujen ajurin taluttavan hevosia talliin, joka sijaitti lampeen päin olevassa linnan siipirakennuksesta, jolla puolen Marche-à-Terre oli ollut piilossa. Francine lähestyi molempia rakastavia, jotka sinä hetkenä unhoittivat koko muun maailman. Silloin rouva du Gua meni Marche-à-Terren luo, painaen sormen huulilleen hiljaisuuden merkiksi. Sitten chouani enemmän aavisti kuin kuuli nämä sanat:

— Montako teitä on täällä?

— Kahdeksankymmentä seitsemän.

— Heitä on ainoastaan kuusikymmentä viisi, minä olen heidät laskenut.

— Hyvä, — vastasi villi mies hurjan tyytyväisenä. Tarkaten Francinen pienimpiäkin liikkeitä, chouani katsoi piilipuun onteloon ja huomasi hänen kääntyvän silmillään etsien vihollisnaista, jota vaistomaisesti piti silmällä.

Seitsemän tai kahdeksan henkilöä, jotka ajoneuvojen synnyttämä melu oli houkutellut esiin, ilmestyi ylös pääkäytävän portaille ja huusi:

— Se on Gars!... se on hän, hän on täällä! Näiden huutojen kaikuessa riensi saapuville toisia miehiä, ja näiden tulo keskeytti molempien rakastavien keskustelun. Markiisi de Montauran lähestyi joutuin aatelismiehiä, käski rajulla liikkeellä heidät vaikenemaan ja osoitti tien aukkoa, josta tasavaltalaiset sotilaat juuri tulivat näkyviin. Nähdessään nämä niin tutut punaisilla rinnusliepeillä varustetut siniset univormut ja kiiltävät pistimet, huudahtivat salaliittolaiset ihmeissään:

— Oletteko tulleet tänne kavaltamaan meitä?

— Siinä tapauksessa en varoittaisi teitä uhkaavalta vaaralta, — vastasi markiisi, katkerasti hymyillen.
— Nämä siniset, — hän hetken kuluttua jatkoi, — muodostavat tämän nuoren naisen turvajoukon, jonka jalomielisyys ihmeellisesti pelasti meidät vaarasta, jonka uhriksi olimme vähällä joutua eräässä Alençonin majatalossa. Kerromme teille sitten tämän seikkailun. Armollinen neiti ja hänen turvajoukkonsa ovat tulleet tänne luottaen minun kunniasanaani, ja heitä on kohdeltava ystävinä.

Rouva du Gua ja Francine olivat saapuneet portaiden juurelle, markiisi tarjosi kohteliaasti kätensä neiti de Verneuilille, aatelismiesten ryhmä jakautui kahdeksi jonoksi, antaen heidän kulkea keskeltä, ja kaikki koettivat nähdä tuntemattoman naisen kasvopiirteet. Sillä rouva du Gua oli jo kiihoittanut heidän uteliaisuuttaan, antamalla heille salaisia merkkejä.

Ensimmäisessä salissa näki neiti de Verneuil noin kahdellekymmenelle hengelle valmiiksi katetun pöydän. Tästä ruokasalista johti ovi avaraan saliin, johon kaikki pian kokoontuivat. Nämä molemmat huoneet olivat sopusuhtaiset sen hävityksen kanssa, joka oli havaittavissa ulkoapäinkin. Karkeanmuotoiset ja esiin törröttävät pähkinäpuupanelit olivat halkeilleet ja näyttivät olevan romahtamaisillaan alas seiniltä. Niiden synkkä väri enensi näiden salien surullista vaikutelmaa, joissa ei ollut kuvastimia eikä verhoja ja joissa muutamat rappeutuneet ikivanhat huonekalut säestivät tätä hävityksen kokonaissäveltä.

Marie huomasi karttoja ja pohjapiirroksia levitettyinä isolle pöydälle ja nurkassa kasaan asetettuja aseita ja karbiini-pyssyjä. Kaikki viittasi siihen, että vendéelaiset johtajat täällä pitivät tärkeätä neuvottelua chouanien päällikköjen kanssa. Markiisi vei neiti de Verneuilin istumaan suunnattoman suureen puoleksi lahonneeseen nojatuoliin, joka oli asetettu kamiinin luo, ja Francine kävi seisomaan emäntänsä taa, kumartuen tämän vanhanaikuisen huonekalun selkänojaan.

— Sallinette minun hetkeksi lähteä täyttämään isännän velvollisuuksia? — sanoi markiisi, jättäen molemmat naiset ja yhtyen vieraittensa ryhmään.

Francine huomasi, miten päälliköt Montauranin lausuttua pari sanaa kiireisesti piiloittivat aseensa, karttansa ja kaiken, mikä saattoi herättää tasavaltalaisten upseerien epäluuloa; muutamat heistä irroittivat vyötäisiltään leveät nahkavyöt, joissa piili pistooleja ja metsästyspuukkoja. Markiisi kehoitti noudattamaan mitä suurin hienotuntoisuutta ja poistui huoneesta huolehtiakseen niiden vieraiden kestityksestä, jotka sattuma oli hänen tiellensä tuonut.

Neiti de Verneuil, joka oli nostanut jalkansa takkavalkeaa kohti, niitä lämmitelläkseen, ei kääntänyt päätänsä Montauranin poistuessa, näin pettäen läsnäolijoiden odotuksen, jotka kaikki olisivat tahtoneet nähdä hänen kasvonsa. Ainoastaan Francine siis näki, minkä muutoksen nuoren päällikön poistuminen aiheutti koolla olijoissa. Aatelismiehet ryhmittäytyivät rouva du Guan ympärille, ja hänen kuiskaten keskustellessaan heidän kanssaan, ei yksikään noista miehistä malttanut olla moneen kertaan katsahtamatta molempiin vieraisiin naisiin.

— Tunnettehan te Montauranin! — sanoi rouva du Gua, — pikiintyi käden käänteessä tuohon naikkoseen, ja käsittänette, että parhaatkin neuvot minun suustani lähteneinä herättivät hänessä epäluuloa. Ystävämme Parisissa, herrat de Valois, d'Esgrignon, d'Alençon ja monet muut ovat varoittaneet häntä siitä ansasta, joka hänelle viritetään heittämillä hänen syliinsä naishenkilö, ja ensimmäiseen vastaantulijaan hän rakastuu, ja tämä nainen on, hankkimieni tietojen mukaan, olento, joka on ottanut ylhäisen nimen, vetääkseen sen lokaan, on olento, joka j.n.e., j.n.e.

Tämä parjaajanainen, jonka lukija lienee tuntenut samaksi, joka kehoitti hyökkäämään aikaisemmin mainittujen postivaunujen kimppuun, tulee tässä kertomuksessa käymään rouva du Guan nimellä, jonka turvissa oli onnistunut selviytymään Alençonissa uhanneesta vaarasta. Hänen oikean nimensä mainitseminen saattaisi loukata erästä ylimysperhettä, jolle tämän nuoren naisen hairahdukset jo muutenkin ovat tuottaneet syvää surua. Sitäpaitsi tämän naisen kohtalot ovat jo olleet toisenkin kuvauksen esineenä.

Ennen pitkää läsnäolijain ihmettely ja uteliaisuus kävi tungettelevaksi, melkeinpä vihamieliseksi. Muutamat sangen ankarat huudahdukset saapuivat Francinen kuuluviin, joka sanottuaan pari sanaa emännälleen, pakeni ikkunasyvennykseen. Marie nousi, kääntyi julkean ryhmän puoleen ja loi siihen muutaman arvokkaisuutta, jopa ylenkatsetta uhkuvan katseen.

Hänen kauneutensa, hieno käyttäytymisensä ja ylpeytensä muuttivat äkkiä hänen vihamiestensä kannan, ja heiltä pääsi ehdoton imarteleva mutina. Pari kolme herraa, joiden ulkomuoto ilmaisi hovipiireissä saavutettua kohteliaisuutta ja ritarillisuutta, lähestyi Marieta ystävällisesti; nuoren naisen säädyllyisyys herätti heissä kunnioitusta, ei kukaan heistä rohjennut häntä puhutella, ja sen sijaan että he olisivat häntä syyttäneet, näytti päinvastoin hän katseineen tuomitsevan heitä. Tämän Jumalan ja kuninkaan puolustamista varten aletun sodan päälliköt vastasivat sangen vähän sitä kuvaa, jonka Marie mielikuvituksessaan oli heistä luonut. Tämä todella suuri taistelu pieneni ja kutistui mitättömäksi, kun

hän, lukuunottamatta paria kolmea voimakasta henkilöä, näki nämä maalaisylimykset kaikki vailla henkevyuden ilmettä ja eloisuutta. Elettyään runouden maailmassa, Marie äkkiä joutui keskelle arkipäiväistä todellisuutta. Nuo kasvot näyttivät pikemmin kuvastavan juonitteluhalua kuin rakkautta kunniaan; oma etu asetti todella kaikkien näiden aatelismiesten käsiin aseet. Ja jos he toiminnan hetkellä kohosivat sankarillisuuteen, he täällä esiintyivät arki-ihmisinä.

Harhaluulojen menettäminen saattoi neiti de Verneuilin tekemään heille vääryyttä ja esti häntä tunnustamasta sitä todellista uhrautuvaisuutta, jolla moni näistä miehistä niin suuresti kunnostautui. Kuitenkin useimmat heistä olivat tavoiltaan jotenkin jokapäiväisiä. Jos joukosta erosi joku omintakeinen pää, himmensi sitä muodollisuus ja aatelissäädyn jäykkyyden leima. Joskin Marie myönsi näissä miehissä yleensä olevan henkevyyttä, puuttui heiltä hänen mielestään täydellisesti se koruttomuus ja suurpiirteisyyys, johon tasavallan riemuvoitot ja miehet olivat häntä totuttaneet.

Tämä öinen kokous rappeutuneessa linnasalissa, jonka vääntyneet seinäkoristeet niin hyvin vastasivat koolla olevien kasvoja, sai neiti de Verneuilin hymyilemään, ja hänestä se tarjosi vertauskuvan kuninkaanvallasta. Ihastuen hän sitten ajatteli, että ainakin markiisi näytteli ensi osaa näiden henkilöiden keskellä, joiden ainoa ansio hänen mielestään oli se, että he uhrautuivat toivottoman asian hyväksi. Hän piirsi mielikuvituksessaan rakastamansa miehen kuvan, asetti sen tuota ryhmää vasten, eroitti sen taas siitä, eikä nähnyt noissa laihoissa ja hinteröissä vartaloissa muuta kuin hänen jaloja välikappaleitaan.

Samassa markiisin askeleet kaikuiivat viereisessä salissa. Äkkiä salaliittolaiset hajaantuivat useampiin ryhmiin, ja kuiskailu taukosi. Koululaisten tavoin, jotka opettajansa poissaollessa ovat solmineet jonkun vallattoman juonen, he teeskentelivät järjestystä ja hiljaisuutta.

Montauran astui sisään, Marie oli onnellinen ihaillessaan häntä näiden ihmisten keskellä, joista hän oli nuorin, kaunein, ensimmäinen. Kun kuningas hovissaan hän kulki ryhmästä ryhmään, nyökäytti lyhyesti päätään, puristi käsiä, jakeli katseita ja hyväksyviä sanoja tai moitteita, täyttäen puolueen johtajan tehtäviä niin luontevasti ja varmasti, että Marie, joka ensin oli syyttänyt häntä huimapäisyydestä, tätä kaikkea ihmetellen katseli. Markiisin läsnäolo teki lopun siitä uteliaisuudesta, jolla neiti de Verneuilia oli tähystelty. Mutta pian rouva du Guan häijyys kantoi hedelmiään. Parooni de Guénic, liikanimeltään "Puolustaja", joka kaikista näistä vakavien yritysten yhdistämisestä miehistä nimensä ja arvonsa nojalla näytti olevan oikeutettu kohtelevaan Montaurania tuttavallisesti, tarttui hänen käsivarteensa ja vei hänet nurkkaan.

— Kuulehan, rakas markiisi, — hän sanoi, — murhemielin me kaikki näemme, miten sinä olet tekemäisilläsi suuren tyhmyyden.

— Mitä tarkoitat noilla sanoilla?

— Mutta tiedätköhän, mistä on tullut tuo naikkonen, kuka hän todella on ja mitkä ovat hänen aikomuksensa sinuun nähden?

— Rakas "Puolustajani", meidän kesken sanoen, oikkuni on ohi jo huomisaamuna.

— Hyvä; mutta jos tuo nainen jo ennen päivänkoittoa toimittaa sinut vihollisen käsiin?

— Vastaa sinulle, kun ensin olet sanonut minulle, miksi hän ei jo ole sitä tehnyt, — huomautti Montauran, joka pilalla koetti näyttää uhmailevalta.

— Mutta jos sinä häntä miellytät, hän ei ehkä tahdo sinua pettää, ennenkuin hänkin puolestaan on saanut tyydyttää oikkunsa.

— Hyvä ystävä, katso tuota viehättävää tyttöä, tarkasta hänen käyttäymistään ja uskalla sitten vielä sanoa, ettei hän ole valio-olento! Jos hän sinuun loisi suopeita katseita, etköhän sielusi pohjalla tuntisi jotain kunnioituksen tapaista häntä kohtaan? Eräs naishenkilö on jo istuttanut sinuun huonon käsityksen hänestä. Mutta jos tuo nuori nainen olisi sellainen halpamainen olento, kuin ystävämme ovat väittäneet, niin surmaisain hänet huolimatta siitä, mitä juuri sinulle hänen puolustukseksi olen sanonut...

— Luuletteko, — sanoi rouva du Gua, joka samassa ilmestyi siihen, — Fouchéta kyllin typeräksi lähettämään tänne jotain katunaista? Epäilemättä hän on valinnut miehen mukaisen syötin. Mutta jos te, herra markiisi, olette sokea, pitävät ystävänne silmänsä auki, valvoakseen turvallisuuttanne.

— Rouvaseni, — vastasi Gars lävistäen hänet vihasta uhkuvin katsein, — muistakaa, että ette ryhdy mihinkään toimenpiteisiin tätä naista tai hänen turvajoukkoansa vastaan; muuten ei mikään voisi suojella teitä kostoltani. Vaadin, että tätä nuorta naista kohdellaan mitä suurimmalla kunnioituksella ja henkilönä, joka kuuluu minulle. Luulenpa, että perheemme onkin sukua de Verneuilleille.

Markiisin kohtaamasta vastustuksesta oli seurauksena tuo tavallinen vaikutus, jonka nuorissa ihmisissä aiheuttavat tuollaiset esteet. Vaikka hän näennäisesti oli hyvin kevyesti kohdellut neiti de Verneulia ja vaikka oli luuloitellut, että hänen kiintymyksensä oli pelkkä ohimenevä oikku, oli hänen ylpeytensä kuohahtanut ja vienyt hänet äärettömän edistysaskeleen eteenpäin. Julkisesti tunnustaessaan tämän naisen, hän piti kunnia-asianaan valvoa, että häntä kunnioitettiin. Hän kulki siis ryhmästä ryhmään, vakuuttaen miehen tavoin, jota olisi ollut vaarallista vastustaa, että tuo vieras nainen todella oli neiti de Verneuil. Heti levoton murina taukosi.

Kun Montauran oli palauttanut jonkunmoisen tasapainotilan salissa ja tyydyttänyt kaikki vaatimukset, hän lähestyi lemmittyänsä innokkaana ja kuiskasi hänelle:

— Nuo ihmiset ovat riistäneet minulta hetken onnestani.

— Olen hyvin iloinen, nähdessäni teidät läheisyydessäni, — vastasi Marie nauraen. — Ilmoitan, että olen utelias: älkää siis kyllästykö kysymyksiini. Sanokaapa minulle ensiksi, kuka on tuo mieshenkilö, jolla on vihreästä verasta tehdyt liivit.

— Se on kuuluisa majuri Brigaut, Marais'sta kotoisin; kuuluisa Mercier, liikanimeltään "Vendéelainen", oli hänen kumppaninsa.

— Mutta kuka on tuo lihava punakkakasvoinen pappismies, jonka kanssa hän paraikaa puhuu minusta?

— Tahdotteko tietää, mitä he puhuvat?

— Totta kai sen tahdon tietää!... tarvitseeko sellaista edes kysyä?

— Mutta en voi sitä teille sanoa, teitä loukkaamatta.

— Jos sallitte minua loukattavan, kostamatta minuun teidän luonanne kohdistettuja solvauksia, en voi muuta kuin sanoa hyvästi, markiisi. En tahdo hetkeäkään viipyä täällä. Minulla on jo paha omatunto, että petän noita rehellisiä ja hyväluuloisia tasavaltalais-parkoja.

Hän astui muutaman askeleen ovea kohti, ja markiisi seurasi häntä.

— Rakas Marie, kuulkaa toki minua. Kautta kunniani, tukahutin heidän ilkeät puheensa, ennenkuin tiesin, olivatko ne väärät vai oikeat. Mutta ottakaa huomioon asemani, ja kun Parisin ministeristössä olevat ystävämme ovat kehoittaneet minua karttamaan jokaista tielleni sattuvaa naista, huomauttaen, että Fouchén aikomus on lähettää joku katu-Judit minua surmaamaan, niin lienee parhailla ystävilläni syytä ajatella, että te olette liian kaunis, ollaksenne kunniallinen nainen...

Puhuessaan markiisi vajotti katseensa neiti de Verneuilin silmiin, joka punastui, voimatta pidättää kyyneliä.

— Olen ansainnut nämä solvaukset, — hän virkkoi. — Tahtoisin saada teidät luulemaan minua halveksittavaksi olenoksi ja kuitenkin olla rakastettu... silloin en enää teitä epäilisi. Minä uskoin teihin, kun minua petite, ja te ette usko minuun, kun puhun totta. Keskeyttäkäämme enemmän puheet, — hän sanoi rypistäen kulmakarvoja ja käyden kalpeaksi kuin nainen, joka on kuolemaisillaan. — Hyvästi.

Epätoivoisena hän riensi pois ruokasalista.

— Marie, elämäni on teidän hallussanne, — kuiskasi hänelle nuori markiisi.

Marie pysähtyi ja katsoi häneen.

— Ei, ei, — hän sanoi, — olen jalomielinen. Hyvästi. En ajatellut, teitä seuratessani, omaa menneisyyttäni enkä teidän tulevaisuuttanne. Olin mieletön.

— Kuinka, te hylkäätte minut hetkenä, jona tarjoan teille elämäni?

— Te tarjoatte sen intohimon, halun hetkenä...

— Teen sen ainaiseksi, sitä koskaan katumatta, — sanoi markiisi.

Marie palasi. Salatakseen mielenliikutuksensa, markiisi jatkoi keskeytettyä puhelua:

— Tuo lihava mies, jonka nimeä kysyitte, on peloittava ihminen, abotti Gudin, niitä jesuiittoja, jotka olivat kyllin itsepäisiä, ehkäpä myös kyllin hartaita, jäämään Ranskaan, huolimatta vuoden 1762:n säädöksestä, joka karkoitti heidät maanpakoon. Hän on sotaan usuttaja näillä seuduilla ja erään "Pyhä Sydän" nimisen hengellisen seuran opin levittäjä. Tottuneena käyttämään uskontoa välikappaleena hän

vakuuttaa uskolaisilleen, että he tulevat nousemaan kuolleista, ja osaa taitavilla saarnoilla ylläpitää heidän kiihkoansa. Kuten huomaatte, täytyy hyväksyä käyttäjä jokaisen yksityisetä, saavuttaakseen suuren päämäärän. Siinä piilee politiikan koko salaisuus.

— Entä tuo vielä nuorekas, jäntereinen vanhus, jonka kasvot ovat niin vastenmieliset? Tarkoitin tuota asianajajan ryysyihin puettua miestä.

— Asianajaja! Erehdytte, hän tavoittelee prikaatikenraalin arvoa. Ettekö ole kuullut puhuttavan Longuy'sta?

— Onko se todella hän? — sanoi neiti de Verneuil pelästyneenä. — Ja sellaisia ihmisiä te pidätte palveluksessanne!

— Hiljemmin! hän voisi kuulla puheenne. Näettekö tuon toisen, joka paraikaa rouva du Guan kanssa keskustelelee rangaistavista seikoista?

— Tuonko mustiin puetun herrasmiehen, joka näyttää tuomarilta?

— Se on yksi asiamiehistämme, la Billardière, Bretagnen parlamenttineuvoksen poika. Luullakseni on hänen nimensä Flamet. Hänellä on ruhtinasten luottamus.

— Ja hänen vieressään seisova, tuo joka juuri panee polttosavi-piippuunsa, ja joka kaikkine sormineen painaa tupakkaa piipunpesään, kuin moukka ainakin? — kysyi neiti de Verneuil nauraen.

— Tarkkanäköisyytenne on oivallinen! Hän on tuon naishenkilön mies-vainajan entinen metsänhoitaja. Hän johtaa erästä komppaniaa, jonka lähetän kansalliskaartia vastaan. Hän ja Marche-à-Terre ovat ehkä tunnollisimmat palvelijat, mitä kuninkaalla on täällä.

— Mutta tuo nainen, kuka hän on?

— Hänkö, no niin, hän on Charetten viimeinen rakastajatar. Hänellä on suuri kyky vaikuttaa kaikkiin näihin ihmisiin.

— Pysyikö tämä nainen uskollisena tuolle kuuluisalle miehelle?

Markiisi ei vastannut muuten, kuin hymyilemällä epäilevästi.

— Kunnioitatteko häntä?

— Te olette totisesti hyvin utelias.

— Tuo nainen on viholliseni, hän kun ei enää voi olla kilpailijattareni, — sanoi nauraen neiti de Verneuil; — annan hänelle anteeksi hänen entiset hairahduksensa, antakoon hän minullekin anteeksi. Entä tuo viiksiniekka upseeri?

— Hänen nimeänsä en kernaasti mainitse. Hän tahtoo salamurhan kautta raivata pois ensimmäisen konsulin. Joko hän onnistuu tai epäonnistuu, kuulette hänestä myöhemmin puhuttavan, hän kyllä tulee kuuluisaksi.

— Ja te olette tulleet tänne johtamaan tällaista väkeä?... — sanoi neiti de Verneuil kammaa uhkuen. — Nämä siis ovat kuninkaan puolustajia. Missä siis ovat aateliset ja ylimykset?

— He ovat hajaantuneet kaikkiin Europan hoveihin, — sanoi markiisi ylimielisenä. — Kukas pestaisi kuninkaat, ministeristöt ja heidän sotajoukkonsa Bourbonien hallitsijasuvun palvelukseen ja syöksisi ne tätä tasavaltaa vastaan, joka uhkaa kuolemalla kaikkia kuningaskuntia, ja yhteiskuntajärjestystä täydellisellä häviöllä!...

— Olkaa siis te, — sanoi Marie ollen jalon mielenliikutuksen valtaama, — puhdas lähde, josta ammennan ne aatteet, jotka vielä tarvitsen... siihen suostun kernaasti. Mutta sallikaa minun pitää se vakaumukseni, että te olette ainoa ylimys, joka täyttää velvollisuutensa ahdistaussanne Ranskaa ranskalaisten, eikä muukalaisten avulla. Minä olen nainen ja tunnen, että jos lapseni löisi minua vihan vimmassa ollessaan, voisin antaa sille anteeksi; mutta jos se kylmäverisenä katselisi, kun tuntematon henkilö repisi minut kappaleiksi, pitäisin sitä hirviönä.

— Te tulette aina pysymään tasavaltalaisena, — sanoi markiisi ollen suloisen huumauksen valtaama, sillä nuo ylevät sanat olivat vahvistaneet hänen luulojaan.

— Tasavaltalainen? En, en enää ole tasavaltalainen. En kunnioittaisi teitä, jos te taipuisitte ensimmäisen konsulin tahtoon. Mutta en liioin tahtois nähdä teitä henkilöitä johtamassa, jotka ryöstävät yhtä Ranskan kolkkaa, vaan eivät tee hyökkäystä koko Ranskaa vastaan. Kenen edestä te taistelette?

Mitä odotatte kuninkaalta, jonka teidän kätenne nostavat valtaistuimelle? Eräs nainen on jo kerran suorittanut tämän kauniin mestarityön, ja vapautettu kuningas salli, että hänet elävältä poltettiin... Nuo ihmiset ovat Herran voideltuja, ja vaarallista on kajota sellaiseen, joka on pyhitettyä. Antakaa yksistään Jumalan asettaa, syöstä pois ja jälleen kohottaa heidät istumaan purppurajakkaralle. Jos olette punninnut palkintoa, joka siitä teille lankeaa, olette te minun silmissäni kymmenen kertaa suurempi kuin mitä luulin; polkekaa minua silloin jalkoihinne, jos tahdotte, minä sen sallin ja olen oleva onnellinen.

- Te olette hurmaava. Älkää vaan esittäkö oppianne noille herroille — jäisin silloin helposti ilman sotilaita.

— Oi, jos te antaisitte minun käännyttää teidät, pakenisimme täältä tuhannen peninkulman päähän.

— Nuo miehet, joita te näytte halveksivan, osaavat kuolla taistelussa, — virkkoi markiisi vakavana, — ja heidän vikansa unhoittuvat. Ja jos muuten pyrintöni saavuttavat menestystä, tulevat voiton laakerit epäilemättä peittämään kaiken!

— En näe täällä muuta kuin teidät, joka panisi jotain alttiiksi.

— En ole ainoa, — vastasi markiisi vilpittömän vaatimattomasti. — Tuolla näette kaksi uutta vendéelaista johtajaa. Toinen heistä, jota olette kuullut mainittavan "Isoksi Jaakoksi", on kreivi de Fontaine; toinen on la Billardière, jonka jo teille äsken osoitin.

— Entä unhoitatteko Quiberonin, jossa la Billardière näytteli mitä omituisinta osaa?... — huomautti Marie, jossa heräsi muuan muisto.

— La Billardière on ottanut paljon hartioilleen, uskokaa minua. Se ei tanssi ruusuilla, joka palvelee ruhtinaita...

— Te saatte minut vapisemaan! — huudahti Marie. — Markiisi, — sanoi hän äänessä väre, joka näytti ilmaisevan, että hän persoonallisista syistä salasi jotain, — yksi ainoa hetki riittää kukistamaan harhaluulon ja paljastamaan salaisuuksia, joista riippuu useiden ihmisten elämä ja onni...

Hän vaikenä ikäänkuin olisi pelännyt sanovansa liikaa ja jatkoi sitten:

— Minulla olisi tärkeätä tietää, että tasavallan sotilaita ei uhkaa vaara.

— Minä olen kyllä varuillani, — sanoi markiisi hymyillen, peittääkseen mielenliikutustaan. — Mutta älkää enää puhuko minulle sotilaistanne, olenhan aatelismiehen sanalla taannut heidän turvallisuutensa.

— Ja muuten, mikä oikeus minulla olisikaan ohjata teitä? Olkaa te meidän kesken aina käskijä. Johan sanoin teille, että orjan hallitseminen syöksisi minut epätoivoon.

— Herra markiisi, — kysyi kunnioittavasti majuri Brigaut, katkaisten tämän keskustelun, — tulevatko siniset viipymään täällä kauan?

— He lähtevät heti kun ovat levänneet, — huudahti Marie.

Markiisi loi tutkivia katseita koolla olevaan seuraan, huomasi siinä levottomuutta, poistui neiti de Verneuilin luota ja antoi rouva du Guan tulla sijaansa seuraa pitämään. Tämän naisen naamari oli hymyilevä, mutta kavala, eikä sitä häirinnyt nuoren päällikön katkera ilme.

Samana hetkenä Francine tukahutti äkillisen huudahduksensa. Neiti de Verneuil näki uskollisen toverinsa rientävän viereiseen huoneeseen, katsoi rouva du Guahan, ja hänen hämmästyksensä kiihtyi, kun hän näki tuon naisen kasvoille leviävän kalpeuden. Hän oli utelias tietämään, mikä oli syynä Francinen äkilliseen poistumiseen, ja lähestyi ikkunasyvennystä, minne kilpailijattarensa seurasi häntä haihduttaakseen varomattomasti kyllä herättämänsä epäluulon ja hymyili hänelle sanomattoman ilkeästi, kun molemmat katsahdettuaan lammikolle palasivat kamiinin ääreen. Marie ei ollut huomannut mitään, mikä olisi selittänyt Francinen poistumisen; rouva du Gua oli mielissään siitä, että hänen tahtoaan noudatettiin.

* * * * *

Lammikko, jonka rannalta Marche-à-Terre oli tuon naisen viittauksesta ilmestynyt linnan pihalle, oli, kuten mainittiin, puutarhaa suojelevan ojan yhteydessä, jonka polveilevista mutkista kohosi sumua ja joka paikoittain oli lammen levyinen, paikoittain taas kapea. Vuolas ja kirkas vesi huuhteli jyrkkiä rantoja muutaman sylen päässä linnan ikkunoista.

Francine katseli veden pinnassa olevia mustia juovia, jotka heijastuivat siihen vanhojen piilipuiden

latvoista, ja näki ajatuksiin vaipuneena, miten hiljainen tuuli tasaisesti heilutti niiden oksia. Mutta äkkiä hän luuli näkevänsä yhden tuollaisen varjokuvan veden peilissä liikkuvan epätasaisesti ja tavalla, joka ilmaisi elävää olentoa. Tuo kuvio, vaikkakin epämääräinen, näytti miehen varjolta. Sittenkin hän vaan tahtoi luulla tätä ilmiötä lehtien lomitse heijastuvan kuutamon vaikutukseksi.

Mutta pian näyttäytyi ihmispää, ja sitten useita kauempana. Rantapenkereen pensaasat taipuivat ja kohosivat rajusti. Francine näki silloin tuon pitkän pensasaidan hiljaa liikkuvan, kuin satumaiset intialaiset käärmeet. Sitten siellä täällä piikkiherne- ja orjantappurapensaissa loisti kirkkaita valopilkkuja, jotka vaihtoivat paikkaa. Pinnistäen tarkkaavaisuuttaan Marche-à-Terren lemmitty luuli tuntevansa ensimmäisen noista tummista haamuista, jotka liikkuivat äkkiä vilkastuneella rannalla. Vaikka tämän miehen ääripiirteet olivatkin kovin epäselvät, ilmaisi Francinen sydämen tykintä hänelle, että hän näki edessään Marche-à-Terren.

Yksi ainoa kädenliike tarjosi hänelle osviittaa, ja kärsimättömän uteliaana näkemään eivätkö nämä salaperäiset liikkeet viittaneet johonkin petokseen, hän riensi pihalle. Saavuttuaan keskelle nurmikkoa hän katseli vuoroin molempia lammikkopenkereitä, huomaamatta asumattoman siipirakennuksen vastapäätä olevalla rannalla mitään merkkejä tuosta salaisesta liikkeestä. Hän kuunteli tarkoin ja kuuli viimein hiljaista kahinaa, joka muistutti villipedon askelia metsän hiljaisuudessa.

Hän säpsähti, mutta ei silti pelännyt. Joskin hän vielä oli nuori ja viaton, uteliaisuus johti hänen mieleensä juonen. Hän huomasi postivaunut ja juoksi piiloittautumaan niihin, pistäen esiin päänsä yhtä varovasti kuin jänis, jonka korvaan on tunkenut kaukaisen metsästysretken pauhu. Hän näki Pille-Michen tulevan ulos tallista. Tämän chouanin seurassa oli kaksi maalaista, ja kaikki kolme kantoivat olkilyhteitä. He levittivät nämä pitkän makuusijan tavoin asumattoman siipirakennuksen eteen, joka oli sen lammen rannan puolella, missä chouanit salaperäisesti häärivät valmistaen jotain kamalaa sotajuontaa.

— Annat heille olkia, ikäänkuin heidän todella olisi määrää nukkua tuossa... Jo nyt riittää, Pille-Miche...
— sanoi raaka ja käheä ääni, jonka Francine tunsu.

— Eivätkö he sitten tule siinä nukkumaan? — kysyi Pille-Miche, päästään leveän ja typerän naurun. — Mutta etkö pelkää, että Gars suuttuu? — hän lisäsi niin hiljaa, ettei Francine sitä kuullut.

— Suuttukoon vaan, — sanoi puoliääneen Marche-à-Terre; — mutta joka tapauksessa olemme tappaneet sinisiä, ja se on pääseikka. — Kas tuossa ajoneuvot, — hän äkkiä virkkoi, — jotka meidän on kahden lykättävä vajaan.

Pille-Miche veti aisasta, ja Marche-à-Terre työnsi pyörästä niin rajusti, että Francine yks kaks huomasi olevansa vajassa, ja vähällä joutuvansa siihen teljetyksi, ennenkuin oli ehtinyt punnita tilannettaan.

Pille-Miche palasi sitten ulos kantamaan toisten mukana omenaviini-tyynyriä, jonka sisällyksen markiisi oli käskenyt jakaa turvasaaton sotilaille. Marche-à-Terre kulki vaunujen ohi, poistuakseen vajasta ja sulkeakseen sen oven, kun hän tunsu käden pysäyttävän hänet, tarttumalla hänen vuohentaljansa pitkiin karvoihin. Hän tunsu silmät, joiden lempeys vaikutti häneen kuin taika, ja oli hetken aikaa kuin lumottu. Francine hyppäsi ketterästi alas vaunuista ja sanoi hänelle, äänessä tuollainen ahdistava sävy, joka sulostuttaa kiihtynyttä naista:

— Pierre, mitä tietoja toitkaan matkalla tuolle naiselle ja hänen pojalleen? Mitä puuhataan täällä? Miksi sinä hymyilet? Minä tahdon kaiken tietää.

Nämä sanat loivat chouanin kasvoihin ilmeen, jota Francine ei ennen ollut nähnyt. Bretagnelainen vei lemmittynsä ovelle, siinä hän käänsi hänen kasvonsa kuunvaloon päin ja vastasi, luoden häneen hirvittäviä katseita:

— Niin, kautta kadotukseni, Francine, minä sen sinulle sanon, mutta ensin sinun täytyy vanhoa tämän rukousnauhan kautta.

Ja hän otti esiin vuohenvuotansa alta vanhan rukousnauhan.

— Tämän pyhän esineen kautta, jonka tunnet, — hän jatkoi, — sinun täytyy vanhoa vastaavasi minulle totuuden yhteen ainoaan kysymykseen.

Francine punastui ja katseli rukousnauhaa, joka epäilemättä oli heidän rakkautensa pantti.

— Tämän rukousnauhan kautta, — jatkoi chouani liikutettuna, — sinä vanhoit...

Hän ei lopettanut. Francine painoi kätensä hurjan rakastajansa huulille, pakottaakseen hänet vaikenemaan.

— Tarvitseeko minun vanna? — hän kysyi.

Marche-à-Terre tarttui lempeästi lemmittynsä käteen, katseli häntä hetken ja jatkoi:

— Onko neitisi nimi todella de Verneuil?

Francine oli niin tyrmistynyt, että hänen käsivartensa riippuivat rentoina, luomensa vaipuivat alas, päänsä kumartui povelille ja kalpeus peitti kasvot.

— Tuo neiti on lutka! — huudahti Marche-à-Terre hirvittävällä äänellä.

Kun hän oli lausunut nämä sanat, tuo soma käsi vielä kerran peitti hänen huulensa, mutta tällä kertaa hän hurjasti väistyi taaksepäin. Bretagnelais-nainen ei enää nähnyt edessään rakastajaansa, vaan villipedon kaikessa inhoittavassa elämellisyydessään. Chouanin kulmakarvat olivat rajusti yhteenpuristetut, hänen huulensa vetäytyivät erilleen ja hän näytti hampaitaan kuin koira, joka puolustaa herraansa.

— Jätin sinut kukkana, ja tapaan sinut jälleen sontana. Oi, miksi erosinkaan sinusta? — Te olette tulleet tänne kavaltamaan meitä, luovuttamaan Garsia!

Nämä lauseet olivat enemmän kiljuntaa kuin puhetta. Vaikka Francine oli peloissaan, uskalsi hän kuitenkin tämän viime syytöksen johdosta katsoa silmiin tuota hurjaa miestä; hän loi häneen enkelinkaltaiset silmänsä ja vastasi tyyneästi:

— Kautta autuuteni, se ei ole totta. Tämän on tuo häijy nainen pannut sinun päähäsi...

Marche-à-Terre painoi vuorostaan päänsä alas. Sitten Francine tarttui hänen käteensä:

— Pierre, miksi me kaksi sekaannummekaan kaikkeen tähän. Kuulehan, en ymmärrä, miten sinä näitä asioita käsität, sillä minä en niistä käsitä mitään. Mutta muista, että tämä kaunis ja ylhäinen nainen on minun hyväntekijäni; hän on sinunkin hyväntekijäsi, ja me kaksi elämme kuin siskokset. Hänelle ei koskaan saa tapahtua mitään pahaa, niin kauan kuin me kaksi olemme häntä lähellä, ei ainakaan meidän eläessämme. Vanno se minulle. Tässä suhteessa en luota nykyhetkellä kehenkään muuhun kuin sinuun.

— Minä en ole se, joka täällä kääkee, — sanoi chouani äreästi.

Hänen kasvonsa synkkenivät. Francine tarttui hänen pitkiin riippuviin korviinsa ja väänteli niitä hiljaa, ikäänkuin olisi hyväillyt kissaa.

— Kas niin, lupaa minulle, — jatkoi Francine, huomattessaan, että hän ei enää ollut niin ankara, — lupaa minulle käyttäväsi hyväntekijämme turvallisuudeksi kaiken vaikutusvaltasi.

Marche-à-Terre pudisti päätään, ikäänkuin olisi epäillyt menestystä, ja tämä ele pani Francinen vapisemaan. Tänä jännittävänä hetkenä turvajoukko oli saapunut linnan läheiselle tielle. Sotilasten askelten töminä ja heidän aseidensa kolina nostivat kaiun pihasta ja näyttivät tekevän lopun Marche-à-Terren epäröimisestä.

— Ehkä pelastan hänet, — sanoi hän lemmitylleen, — jos voit saada hänet pysymään sisällä rakennuksessa. Ja tapahtukoon mitä tahansa, niin pysy siellä hänen kanssaan, ja vaietkaa kuin muuri; muuten en vastaa mistään!

— Lupaan sen sinulle, — vastasi Francine pelästyksissään.

— No hyvä, palaa siis sisälle. Mene sinne viipymättä ja salaa pelkosi kaikilta, emännältäsin.

— Sen teen.

Francine puristi chouanin kättä. Tämä katsoi häneen isällisesti hänen rientäessään nopeana kuin lintu linnan portaille. Itse chouani pujahti pensasaitaansa kuin näyttelijä, joka pakenee kulissiin esiripun noustessa murhenäytelmän alussa.

*****

— Kuulehan, Merle, tämä paikka näyttää minusta rotanloukulta, — sanoi Gérard astuessaan linnan pihalle.

— Kyllä sen huomaan, — vastasi kapteeni huolestuneena.

Molemmat upseerit asettivat ensi toimekseen vahtisotamiehiä turvaamaan linnatietä ja porttia, sitten he loivat epäileviä katseita lammikkojen penkerille ja ympäröivään maisemaan. — Joutavia! — sanoi

Merle, — meidän täytyy joko luottavaisina astua tähän hökkeliin tai olla ollenkaan sisään astumatta.

— Menkäämme siis sisälle, — sanoi Gérard. Päällikkö päästi yhdellä ainoalla sanalla sotilaat omiin hoteisiinsa, ja nämä pystyttivät pyssynsä yhteen kimppuun ja istuutuivat olkivuoteen eteen, jonka keskellä oli omenaviini-tynnyri. He muodostivat pieniä ryhmiä, joille pari maalaismiestä alkoi jaella voita ja ruisleipää. Markkiisi nouti molemmat upseerit saliin. Astuttuaan ylös portaita, Gérard katsasti linnan molempia siipirakennuksia, joiden yli vanhat kuuset levittivät tummia oksiaan, ja kutsui luokseen Beau-Piedin ja Clef-des-Coeursin.

— Teidän molempien on mentävä tarkastusretkelle puutarhaan. Nuuskikaa siellä pensasaidat, ymmärrättekö? Asettakaa sitten vahti pihalla olevan sotilasryhmän eteen.

— Voimmeko virittää nuotiovalkeamme ennenkuin lähdemme tiedusteluretkelle, herra ajutantti? — kysyi Clef-des-Coeurs.

Gérard nyökäytti myöntäen päätään.

— Näet itse, Clef-des-Coeurs, — sanoi Beau-Pied, — että ajutantti tekee tyhmästi, pistäessään päänsä tähän ampiaispesään. Jos Hulot vielä olisi päällikkömme, ei hän koskaan olisi eksynyt tänne. Olemme täällä kuin suljetussa kattilassa ikään.

— Oletpa sinä tyhmä, — virkkoi Clef-des-Coeurs, — sinä pilkkakirvesten kuningas, etkö hoksaa, että tämä talo-pahainen on sen sulottaren linna, jota meidän hilpeä Merlemme hakkailee. Ja totisesti tämä kapteenien kruunu nai tuon neitosen, se on selvä kuin puhdistettu pistin. Tuollainen tyttö tulee tuottamaan kunnia puoliprikaatille.

— Se on totta, — virkkoi Beau-Pied. — Voithan vielä lisätä, että tuossa on hyvää omenaviiniä, mutta minua ei haluta juoda sitä noiden kirottujen pensasaitojen edessä. Muistan yhä vielä, kuinka Larose ja Vieux-Chapeau hoippuroivat alas Pèlerine-vuoren maantien ojaan. Muistan elinikäni tuon Larose-paran niskapalmikon, se oli suorana ilmassa kuin suuren portin kolkutusvasara.

— Ystäväni Beau-Pied, sinulla on sotamieheksi liian paljon *mielikuvittelua*. Sinun pitäisi tehdä runoja Kansallis-akatemiaan.

— Jos minulla on liian paljon mielikuvitusta, — vastasi Beau-Pied, — ei sinulla ole sitä rahtuakaan, ja kestäisi koko kauan, ennenkuin sinusta tulisi konsuli.

Soturijoukon naurunremahdus teki lopun tästä keskustelusta, sillä Clef-des-Coeurs ei patruunalaukustaan löytänyt mitään, minkä olisi nakannut vastaukseksi.

— Tule nyt kierrokselle. Minäpä lähden oikealle, — sanoi Beau-Pied.

— No hyvä, lähden tästä sitten minä vasemmalle, — sanoi hänen toverinsa. — Mutta maltahan hetkinen! Tahdonpa juoda lasin omenaviiniä, kurkkuni on kutistunut kuivaksi kuin iholaastari-reunus, joka ympäröi Hulot'n kaunista univormulakkia.

Puutarhan vasen puoli, jota Clef-des-Coeurs ei heti lähtenyt tarkastamaan, oli onnettomuudeksi juuri se vaarallinen lammikon ranta, jossa Francine oli nähnyt miehiä liikkuvan. Kaikki on sodassa sattuman kauppaa.

Astuessaan sisälle saliin ja tervehtiessään koollaolijoita, Gérard tähysteli tarkkaan eri henkilöitä. Epäluulo palasi entistään voimakkaampana hänen mieleensä, hän meni joutuin neiti de Verneuilin luo ja kuiskasi:

— Luulen, että teidän on pikimmiten lähdeävä täältä, emme ole täällä turvassa.

— Pelkäisittekö minun kotonani? — neiti kysyi nauraen. — Olette täällä paremmin turvassa kuin Mayennessa.

Nainen vastaa aina varmasti rakastajastaan. Molemmat upseerit rauhoittuivat siis hiukan. Sinä hetkenä vieraat lähtivät ruokasaliin, vaikka tosin joku ohimennen mainitsi, että eräs tärkeä pöytävieras, jota odotettiin, ei vielä ollut saapunut.

Vallitsevan hiljaisuuden aikana, joka on tavallinen aterian alussa, neiti de Verneuililla oli tilaisuus tarkastaa tätä seuraa, joka oli koolla asianhaarojen vallitessa, mitkä hän tavallaan oli aiheuttanut sillä ajattelelattomalla menettelyllä, mitä huikentelevaiset naiset elämänsä tähdellisinä hetkinä noudattavat.

Yksi seikka häntä äkkiä hämmästytti. Molemmat tasavaltalaiset upseerit hallitsivat tätä seuraa kasvojensa juhlallisella sävyllä. Heidän pitkät hiuksensa, jotka olivat luodut taaksepäin ohimoilta ja

yhdistetyt kookkaaksi niskapalmikoksi, painoivat heidän otsilleen noita viivoja, jotka antavat nuorille kasvoille niin avomiellisen ja jalon leiman. Heidän nukkavierut siniset takkinsa kuluneina punaisine rinnusliepeineen; kaikki, yksinpä marsseista selkäpuolelle valuneet olkanauhut, jotka koko armeijassa, päälliköissäkin ilmaisivat, että heiltä puuttuivat vaipat — kaikki tämä saattoi nämä kaksi soturia eroamaan niistä miehistä, joiden keskellä he istuivat.

"Oh, tuossa on kansa, vapaus!" — ajatteli neiti de Verneuil. — "Ja tuossa on mies, kuningas, etuoikeudet!"

Hän ei malttanut olla ihailematta Merlen kasvoja, niin täydesti tämä hilpeä soturi vastasi käsitystä noista ranskalaisista sotreista, jotka keskellä luotisadetta viheltelevät jotain laulua ja jotka eivät unhoita kompasanaa nähdessään toverinsa tekevän huonon kuperkeikan. Gérard herätti kunnioitusta. Vakavana ja täynnä kylmäverisyyttä näytti hän omaavan tuollaisen tasavaltalaissielun, joita tähän aikaan viljalti kohtasi ranskalaisessa sotaväessä, mihin jalosti salattu uhrautuvaisuus loi siihen asti tuntemattoman tarmon.

"Siinä on yksi suurituumaisia miehiäni", — ajatteli neiti de Verneuil. — "Nojaten nykyisyyteen, jota hallitsevat, he hävittävät menneisyyden, mutta tekevät sen tulevaisuuden hyväksi..."

Tämä ajatus saattoi hänet surulliseksi, se kun ei soveltunut hänen ihailijaansa, ja tähän hänen huomionsa nyt kiintyi, hän kun hänen kauttansa aikoi toisen ihailun muodossa kostaa tasavallalle, jota jo vihasi. Nähdessään markiisin noiden miesten ympäröimänä, jotka olivat kyllin rohkeita, kiihkoisia ja tulevia etujaan muistavia, ahdistakseen voitokasta tasavaltaa, he kun siten toivoivat jälleen pystyttävänsä kuolleen kuningasvallan, jälleen asettavansa oikeuksiinsa kielletyn uskonnon, maanpaossa olevat ruhtinaat ja riistetut edut, — hän ajatteli:

"Tällä ei ole vähemmän merkitystä kuin tuolla toisella; sillä seisoen raunioilla, hän tahtoo menneisyydestä tehdä tulevaisuutta."

Tämä nainen, jonka mieli oli täynnä kuvia, epäröi, mitkä hyväksyisi, nuoretko, vai vanhat ranniot. Tosin hänen omatuntonsa huusi että toinen noista miehistä taisteli yhden ihmisen, toinen koko maan puolesta. Mutta tunteen tietä hän oli tullut sille kehitysasteelle, jolle järkikin vie, nimittäin siihen vakaumukseen, että kuningas on sama kuin valtakunta.

Kuullessaan viereisessä salissa kaikuvat miehen askeleet, markiisi nousi ja meni tulijaa vastaan. Hän tunsu hänet odotetuksi vieraaksi, joka hämmästyi nähdessään koolla olevan seuran ja aikoi sanoa jotakin. Mutta Gars antoi hänelle tasavaltalaisten huomaamatta merkin vaieta ja viittasi häntä istuutumaan aterialle.

Molemmat tasavaltalaiset upseerit rupesivat taas tarkkaamaan isäntiensä kasvoja, ja heidän aikaisemmat epäluulonsa näyttivät jälleen heräävän. Abotti Gudinin pappispuku ja chouanien omituiset vaatteet kehoittivat heitä pitämään varansa. He lisäsivät silloin tarkkaavaisuuttaan ja huomasivat huvittavia vastakohtia pöytävieraiden esiintymisessä ja puheissa. Toisten korostama tasavaltaisuus oli liioiteltu, ja yhtä silmäänpistäviä olivat toisten ylimykselliset elkkeet. Eräät heidän yllättämänsä katseet, jotka markiisi vaihtoi vieraittensa kanssa, eräät varomattomasti lausutut kaksimieliset sanat, mutta ennen kaikkea partainen juova, joka korosti muutamien vieraiden kaulaa, ja jota he varsin huonosti salasivat kaulaliinoinhinsa, aukaisivat lopullisesti molemmille upseereille totuuden, joka selvisi heille yhtäaikaan.

He ilmaisivat toisilleen yhteiset ajatuksensa katseillaan, sillä kun rouva Gua taitavasti kyllä oli eroittanut heidät toisistaan, oli heidän pakko puhua silmäkieltä. Heidän tilanteensa vaati taitavaa menettelyä. He eivät tietäneet, olivatko linnan herroja, vai oliko heidät houkuteltu satimeen, oliko neiti de Verneuil petetty vai oliko hän rikostoverina tässä selittämättömässä seikkailussa. Mutta muuan tapaus joudutti käännettä, ennenkuin he olivat ehtineet käsittää sen koko vakavuutta.

Äsken saapunut pöytävieras oli kookas ja roteva, punoittava kasvoiltaan, eteenpäin kumartunut astuessaan, ja hän näytti puhaltavan runsaasti ilmaa tieltään sekä luulevan, että kaikki olivat velkapäät katselemaan etupäässä häntä. Huolimatta aatelissäädystään hän oli ottanut elämän pilan kannalta, jolla on saatava niin paljo huvia kuin suinkin.

Mutta vaikka hän jumaloitsikin itseään, hän oli hyväntahtoinen, kohtelias ja henkevä kuten ne aatelismiehet, jotka saavutettuaan kasvatuksensa hovissa palaavat maatiloilleen eivätkä koskaan voi käsittää, että he siellä kahdenkymmenen vuoden kuluttua ovat ummehtuneet. Tällaiset ihmiset esiintyvät järkähtämättömän varmasti tahdittomina, sanovat sukkelasti jonkun sopimattoman seikan, pidättyvät taitavasti hyvää tekemästä ja näkevät uskomattoman paljon vaivaa, joutuakseen lopulta ansaan.

Käsiteltyään haarukkaa tavalla, joka ilmaisi suursyömäriä, hän voitti hukatun ajan ja maltoi luoda

yleiskatsauksen pöytävieraisiin. Hänen hämmästyksensä oli suuri, kun hän huomasi molemmat tasavaltalaiset upseerit, ja hän tiedusteli katseella asiaa rouva du Gualta, joka vastauksen asemesta hänelle osoitti neiti de Verneuliä. Huomattuaan tämän houkuttelevan kaunottaren, jonka sulous alkoi tukahuttaa rouva du Guan alussa kiihoittamia paheksumisen tunteita, lihava tuntematon pöytävieras väänsi kasvonsa tuollaiseen hävyttömään ja ivalliseen hymyyn jossa näyttää piilevän kokonainen rivo tarina.

Hän kumartui vierustoverinsa puoleen, jonka korvaan kuiskasi pari sanaa, ja nämä sanat, jotka pysyivät Marielle ja upseereille salaisuutena, vaelsivat korvasta korvaan, suusta suuhun, kunnes saapuivat sen miehen sydämeen, johon iskivät kuolettavan haavan. Vendéelaisten ja chouanien päälliköt käänsivät julman uteliaina katseensa markiisi Montauraniin. Rouva du Guan katseet siirtyivät ilosta säteillen markiisista hämmästyneeseen neiti de Verneuliin. Upseerit olivat levottomat ja katsoivat toisiinsa epäröivinä, odottaessaan tämän eriskummaisen kohtauksen päätöstä.

Sitten haarukat äkkiä jäivät joka kädessä toimettomiksi, salissa vallitsi hiljaisuus, ja kaikki katseet kohdistuivat Garsiin. Hirvittävä raivo puhkesi esiin näillä terveiden punoittavilla kasvoilla, jotka seuraavassa tuokiossa muuttuivat kelmeiksi kuin vaha.

Nuori johtaja kääntyi sen vieraan puoleen, jonka suusta tämä myrkyllinen käärmeenpisto oli lähtenyt, ja kysyi synkällä äänellä:

- Kuolema ja kirous, herra kreivi, onko tämä totta?
- Kautta kunniani se on totta, — vastasi kreivi, kumartaen juhlallisesti.

Markiisi loi hetkeksi katseensa maahan, mutta hän kohotti ne heti, suunnaten ne Mariehin, joka oli seurannut tätä selkkausta ja nyt vastasi tähän kuolettavan vihamieliseen katseeseen.

- Antaisin henkeni, jos heti paikalla saisin kostaa, — hän sanoi puoliääneen.

Rouva du Gua tajusi tämän lauseen ainoastaan huulien liikkeestä ja hymyili nuorelle miehelle kuin ystävälle ainakin, jonka epätoivo on päättyvä.

Ylenkatse neiti de Verneulia kohtaan kuvastui kaikkien kasvoissa ja nosti molempien tasavaltalaisten paheksumisensa huippuunsa. He nousivat äkkiä.

- Mitä haluatte, kansalaiset? — kysyi rouva du Gua.
- Miekkojamme, *kansalainen*, — vastasi ivallisena Gérard.
- Ette niitä tarvitse pöydän ääressä, — huomautti markiisi.

— Emme tosin aterioimiseen, mutta aiomme tässä uusia leikin, jonka tunnette, — sanoi Gérard palaten pöydän ääreen. — Tässä näemme toisemme hiukan lähempää kuin Pèlerine-vuorella.

Koolla oleva seura tyrmistyi. Samassa pamahti pihalla yhteislaukaus, joka molempien upseerien korvissa kajahti peloittavana. Molemmat upseerit hyökkäsivät kuistille. He näkivät sataan nousevan joukon chouaneja, jotka tähtäsivät muutamiin ensi laukauksesta eloon jääneihin sinisiin, ampuen heitä kuin jäniksiä. Nämä bretagnelaiset hyökkäsivät esiin rannalta, mihin Marche-à-Terre oli sijoittanut heidät hengen uhalla; sillä tämän kahakan kestäessä ja viimeisten pyssynlaukausten jälkeen kuuli kuolevien huutojen läpi muutamien chouanien kaatuvan veteen, mihin vierivät kuin kivet syvyyteen. Pille-Miche tähtäsi Gérardiin, Marche à-Terre piti kurissa Merleä.

— Kapteeni, — sanoi markiisi kylmästi Merlelle, toistaen samat sanat, jotka tasavaltalainen oli hänelle lausunut, — nähkääs, *miehet ovat kuin tuhkapuun marjat, ne kypsyvät oljilla*.

Ja viittauksella hän osoitti sinisten turvasotureita, jotka lepäsivät kuolleina oljilla, missä chouanit surmasivat viimeiset hengissä olevat ja riisuivat vaatteet kaatuneilta.

— Olinhan oikeassa sanoessani, etteivät sotilaanne astu Pèlerine-vuorelle asti, — jatkoi markiisi. — Luulenpa myös, että teidän pääanne on oleva täynnä lyijyä ennen kuin minun pääni, vai mitä arvelette?

Montauranilla oli kamala tarve päästää raivonsa täysin purkautumaan. Hänen ivansa voitettua kohtaan, tämä julma ja salakavala sotilaallinen teurastus, joka oli toimeenpantu ilman hänen käskyänsä, mutta jonka hän nyt hyväksyi, vastasi hänen sydämensä salaisia toivomuksia. Raivossaan hän olisi tahtonut tuhota koko Ranskan. Surmatut siniset, molemmat elossa olevat upseerit, kaikki viattomina siihen rikokseen, jolle hän vaati kosta, olivat hänen käsissään kuin kortit, jotka peluri epätoivoissaan repii rikki.

- Kernaammin tahdon kuolla samoin kuin sotilaani, kuin olla voittajana teidän tavallanne, — sanoi

Gérard.

Sitten hän nähdessään soturinsa alastomina ja verisinä huudahti:

— Surmata heidät noin, salakavalasti ja raukkamaisesti!

— Samoin kuin Ludvig XVI surmattiin, — vastasi markiisi kiivastuneena.

— Herraseni, — huomautti Gérard ylpeänä, — kuninkaan tuomiojutussa on salaisuuksia, joita te ette koskaan tule ymmärtämään.

— Syyttää kuningasta! — huusi markiisi.

— Taistella Ranskaa vastaan! — vastasi Gérard ylenkatseellisesti.

— Joutavia! — sanoi markiisi.

— Isänmurha! — sanoi tasavaltalainen. — Kuninkaanmurha!

— Kas, teetkö kuolinhetkesi väittelytilaisuudeksi! — huudahti leikkisästi Merle.

— Se on totta, — sanoi kylmästi Gérard, kääntyen markiisin puoleen. — Hyvä herra, jos tarkoituksenne on surmauttaa meidät, niin suokaa meille ainakin se armo, että heti paikalla käskette ampua meidät.

— Sinä olet aina sama! — virkkoi kapteeni, — aina sinun on kiire päästä loppuun. Mutta, ystäväiseni, kun on pitkä matka edessä, ja kun ei seuraavana päivänä voi syödä aamiaista, on paras syödä illallista.

Gérard asettui ylpeänä ja sanaakaan sanomatta seinää vasten; Pille-Miche tähtäsi häneen, ja katsoen järkähtämättömänä markiisiin, hän piti päällikön vaikenemista käskynä, ja adjutantti syöksyi maahan kuin pölkky. Marche-à-Terre riensi Pille-Michen kanssa jakamaan tätä uutta saalista. Kuin kaksi nälkäistä korppia he riitelivät vielä lämpimän ruumiin ääressä.

— Jos tahdotte syödä loppuun illallisenne, kapteeni, voitte tulla kanssani, — sanoi markiisi Merlelle, jonka päätti jättää eloon, vaihettaakseen hänet chouaneihin.

Kapteeni astui koneellisesti sisään markiisin jälessä, mutisten, ikäänkuin olisi soimannut itseään:

— Tuo kirottu lutka on syynä kaikkeen tähän... Mitä on Hulot sanova?

— Tämä lutka! — huudahti markiisi kumealla äänellä. — Onko hän siis todellakin huono nainen?

Kapteeni näytti iskeneen kuolettavan haavan Montauraniin, joka astui edelleen vallan kalpeana, lamautuneena ja hoiperrellen. Ruokasalissa oli tällä välin ollut toinen kohtaaminen, joka markiisin poissaollessa sai niin surkean luonteen, että Marie vailla suojelijaansa luuli kilpailijattarensa silmissä lukevansa kuolintuomionsa. Pyssynlaukausten kaikuessa olivat kaikki pöytävieraat nousseet, paitsi rouva du Gua.

— Istukaa vaan, — hän sanoi, — se ei ole mitään, meidän sotilaamme vaan tappavat siniset.

Huomattuaan, että markiisi oli poistunut huoneesta, hän nousi.

— Neiti, jonka näette tässä, — hän huusi kumean raivon kiihoittamana, — tahtoi riistää meiltä Garsin! Hän yritti kavalasti luovuttaa hänet tasavaltalaisille.

— Tämän päivän kuluessa olisin voinut parikymmentä kertaa saattaa hänet tasavaltalaisten käsiin, mutta sen sijaan olen pelastanut hänen henkensä, — vastasi neiti de Verneuil.

Rouva du Gua hyökkäsi nopeasti kuin salama kilpailijattarensa kimppuun, sokeassa vimmassaan hän katkaisi nuoren naisen liivien heikot nyörit, joka tästä odottamattomasta hyökkäyksestä oli vallan jähmettynyt, runteli raa'alla kädellä sitä pyhää tyyssijaa, joka kätki turvakirjettä, repi rikki liivien kankaan, kirjo-ompelukset, kureliivit, paidan. Sitten hän hyväkseen käytti tätä ruumiintarkastusta, kostaakseen hurjan mustasukkaisuutensa, raadellen niin kurjasti kilpailijattarensa kaulaa, että siihen jäivät hänen kynsiensä veriset jäljet. Tämä nainen tunsu synkkää tyydytystä saattaessaan kilpailijattarensa tällaisen julkisen häväistyksen alaiseksi.

Sen heikon vastustuksen kestäessä, jolla Marie torjui tämän hurjan naisen hyökkäystä, hänen hattunsa irtaantui ja putosi permannelle, hänen hiuksensa laukesivat palmikoistaan ja valuivat kiehkuroina alas hartioille, hänen kasvonsa säteilivät hävystä ja lopuksi kyneleet piirsivät kostean ja kuuman vakonsa hänen poskilleen, lisäten silmien loistoa. Ja häpeästä väristen hän seiso siinä pöytävieraiden edessä. Paatuneetkin tuomarit olisivat uskoneet hänen viattomuutensa, nähdessään

hänen kärsimyksensä.

Viha laskee niin huonosti vaikutuksensa, ettei rouva du Gua huomannut, kuinka ei kukaan kuunnellut häntä, kun hän voitonriemuisena huusi:

— Nyt näette, hyvät herrat, olenko parjannut tätä inhoittavaa olentoa.

— Ei niinkään inhoittava, — sanoi hiljaa lihava vieras, joka oli tämän onnettomuuden aiheuttaja. — Minä puolestani pidän äärettömästi tuonkaltaisista inhoittavista olennoista.

— Tässä on, — jatkoi armoton vendéelais-nainen, — on Laplacen antama, ja Dubois'n nimellään varustama käskykirje.

Nämä nimet kuullessaan, muutamat henkilöt nostivat päänsä.

— Ja se on näin kuuluva, — jatkoi rouva du Gua: "Kansalaiset, kaikenarvoisten sotilaspäällikköjen, piiri-viranomaisten, seurakuntain asiamiesten, j.n.e. kapinallisissa departementeissa ja varsinkin niillä paikkakunnilla, missä oleskelee vanhan aatelin jäsen markiisi de Montauran, rosvojen päällikkö, liikanimeltään Gars, tulee tarjota apuaan ja tukeaan kansalaiselle, neiti Marie Verneuilille ja noudattaa hänen antamiaan määräyksiä, jokaisen siinä, mikä häntä erityisesti koskee"... j.n.e.

— Oopperalaulajatar ottaa kuuluisan nimen, vetääkseen sen näin lokaan! — hän lisäsi.

Hämmästyksen kohina kulki koolle vetäytyneissä läsnäolijoissa.

— Emme ole tasaväkisiä taistelijoita, jos tasavalta lähettää meitä vastaan niin kauniita tyttöjä! — sanoi iloisesti parooni du Guénic.

— Varsinkin tyttöjä, joilla ei ole mitään alttiiksi pantavaa, — huomautti rouva du Gua.

— Eikö mitään? — sanoi ritari du Vissard. — Onhan neidillä sentään maatila, joka varmaankin tuottaa hänelle hyvät korot!

— Tasavalta pitää siis paljon hullunkurisesta pilasta, kun valitsee lähettävikseen meidän luoksemme ilotyttöjä, — huudahti abotti Gudin.

— Mutta neiti hakee, paha kyllä, sellaisia huveja, jotka tuottavat kuoleman, — virkkoi rouva du Gua, kasvoissa hirvittävä vahingonilon ilme, joka viittasi näiden ivasanojen lopputulokseen.

— Kuinka siis vielä olette elossa, armollinen rouva? — kysyi Marie, ojentaen ryhtinsä, kohennettuaan pukuaan.

Tämä pureva pistosana herätti jonkunmoista kunnioitusta näin ylpeätä uhria kohtaan, ja sai läsnäolijat vaikenemaan. Rouva du Gua huomasi päällikköjen huulilla ivaa, joka saattoi hänet raivoihinsa. Hän ei huomannut markiisia ja kapteenia, jotka samassa astuivat sisään, vaan sanoi Pille-Michelle, osoittaen neiti de Verneuilia:

— Vie hänet täältä; hän on minun osani saalista, luovutan hänet sinulle, voit tehdä hänelle mitä ikinä tahdot.

Nuo sanat *mitä ikinä tahdot*, jotka tuo nainen lausui, panivat koko seuran kauhusta värisemään, sillä samassa näyttäytyivät markiisin takana Pille-Michen ja Marche-à-Terren rumat päät, ja rangaistus ilmeni koko alastomassa kauhistuksessaan.

Francine seisoi kädet ristissä, silmät täynnä kyyneliä, ollen kuin salaman lyömä. Neiti de Verneuil, joka vaaran hetkellä sai takaisin koko kylmäverisyytensä, loi läsnäolijoihin halveksivan katseen, tempasi kirjeen rouva du Guan kädestä, nosti päänsä pystyyn, ja silmä kuivana, mutta säihkyvänä hyökkäsi ovelle, mihin Merlen miekka oli jäänyt. Siinä hän kohtasi markiisin liikkumattomana kuin kuvapatsaan. Noissa kasvoissa ei ollut havaittavissa mitään, mikä olisi puolustanut häntä, kaikki niiden piirteet olivat jäykät ja päättäväiset.

Se mies, joka oli ilmaissut häntä niin suuresti rakastavansa, oli siis kuullut ne sukkeluudet, joilla häntä oli solvaistu, ja oli jäisen välinpitämättömänä katsellut sitä herjausta, että se sulo, jonka nainen varaa yksinomaan lemmitylleen, paljastettiin kaikkien katseille! Kenties olisi hän antanut Montauranille anteeksi hänen ylenkatseensa, mutta se häntä katkerotti, että markiisi oli nähnyt hänet häpeällisen kohtelun alaisena.

Marie loi häneen tylsän ja samalla vihaa uhkuvan katseen, sillä hän tunsu sydämessään heräävän hirvittäviä kostontunteita. Hän huomasi takanaan kuoleman, ja voimattomuuden tietoisuus masensi hänet. Hänen päässään syntyi mielettömyyden pyörre; hänen kiehuva verensä sai hänet näkemään

maailman yhtenä ainoana tulipalona. Silloin hän, sen sijaan että olisi surmannut itsensä, tarttui miekkaan, heilutti sitä ja luuli upottavansa sen kahvaan asti markiisiin. Mutta miekka olikin solunut markiisiin kainalosta alas, Gars pysäytti Marien käsivarresta ja laahasi hänet Pille-Michen avustamana ulos salista. Pille-Miche oli hurjana hyökännyt tämän hurjistuneen olennon kimppuun sinä hetkenä, jolloin hän koetti surmata markiisin. Tämän nähdessään Francine päästi korvia viiltäviä huutoja:

— Pierre! Pierre! Pierre, — hän huusi surkealla äänellä.

Ja näin huutaen hän seurasi emäntäänsä.

Markiisi jätti siihen seuran tyrmistyneenä ja poistui, sulkien jälkeensä oven. Saavuttuaan kuistille, hän vielä piti kiinni neiti de Verneuilin ranteesta ja rutisti sitä suonenedontapaisesti, Pille-Michen melkein ruhjoessa käsivarren luita. Mutta Marie tunsu ainoastaan nuoren päällikön käden hehkun, ja hän katsoi häneen jäisen kylmänä.

— Se koskee niin kovasti!

Markiisi ei vastannut, vaan katseli häntä muutaman silmänräpäyksen.

— Onko teillä syytä kostaa yhtä katalasti kuin tuo nainen? — kysyi Marie.

Sitten hän huomasi oljilla lepäävät ruumiit ja huudahti vavisten:

— Aatelismiehen kunniasana! Ha, ha haa! Tämän kamalan naurun jälkeen hän jatkoi:

— Kaunis päivä!

— Niin, kaunis, ja huomeneton päivä.

Markiisi hellitti neiti de Verneuilin käden, luotuaan viimeisen, pitkän katseen tähän viehättävään olentoon, josta hänen oli melkein mahdoton luopua. Ei kumpikaan näistä ylpeistä hengistä tahtonut taipua. Markiisi odotti kenties kyyneltä. Mutta nuoren naisen silmät olivat kuivat ja ylpeät. Markiisi käänsi nopeasti selkensä, jättäen Pille-Michelle hänen uhrinsa.

— Jumala on kuuleva rukoukseni, tulen rukoilemaan, että hän suo teille kauniin huomenettoman päivän!

Pille-Miche, joka oli suorastaan hämillään siitä, että oli saanut osakseen näin ihanan saaliin, laahasi hänet pois lempeästi, kunnioituksen ja ivan sekaisin tuntein. Markiisi päästi huokauksen, palasi saliin, ja hänen kasvonsa näyttivät vieraista kuolleen kasvoilta, jonka silmiä ei ole suljettu.

Merlen paluu saliin oli tämän murhenäytelmän esittäjille jotain selittämätöntä. Kaikki katsoivat häneen hämmästyneinä, ja näyttivät pyytävän selitystä toisiltaan. Merle huomasi chouanien ihmettelyn ja sanoi heille surullisesti hymyillen, uskollisena luonteelleen:

— En luule, hyvät herrat, että kiellätte lasin viiniä mieheltä, joka lähtee viimeiselle taipaleelle.

Juuri sinä hetkenä, kun läsnäolijat olivat tyyntyneet näistä sanoista, jotka lausuttiin vendéelaisia miellyttävällä ranskalaisella kevytmielisyydellä, Montauran palasi, ja hänen kalpeat kasvonsa ja tuijottava katseensa jäätivät kaikki vieraat.

— Huomaatte, — sanoi kapteeni, — että kuollut vilkastuttaa elävät.

— Kas! — sanoi markiisi tehden unesta heräävän liikkeen, — olettehan täällä, arvoisa sotaneuvokseni.

Ja hän ojensi hänelle pullon viiniä.

— Oh, kiitos, kansalainen, ei, saattaisin juopua, nähkääs...

Tämän sukkeluuden kuultuaan rouva du Gua sanoi hymyillen vieraille:

— Säästäkäämme häneltä jälkiruoka!

— Te kostatte sangen julmasti, hyvä rouva, huomautti kapteeni. — Unhoitatte, että murhattu toverini minua odottaa, enkä minä koskaan jää pois sovitusta kohtauksesta.

— Kapteeni, — sanoi silloin markiisi, viskaten hänelle hansikkaansa, — te olette vapaa! Tässä on teille passi. Kuninkaan jääkärit tietävät, ettei pidä kaataa kaikkea riistaa.

— Olkoon menneeksi! — vastasi Merle. — Mutta menettelette varomattomasti, sillä lupaan, että tulen

ahdistamaan teitä kelpo lailla, enkä tule teitä ottelussa säästämään. Voitte olla hyvinkin taitava, mutta Gérardille te ette vedä vertoja. Vaikka teidän pääanne minun silmissäni ei koskaan voi korvata hänen päättään, on minun se vielä saatava, ja varmasti tulenkin sen saamaan.

— Mutta hänen olikin hyvin kiire, — sanoi markiisi.

— Hyvästi! Pyöveleitteni kanssa saatoinkin kilistellä maljoja, mutta ystävänä murhaajien parissa en tahdo viipyä, — sanoi kapteeni, joka katosi hämmästyneestä seurasta.

— No niin, hyvät herrat, mitä sanotte valamiehistä, haavalääkäreistä ja asianajajista, jotka ohjaavat tasavaltaa? — kysyi Gars välinpitämättömästi.

— Piru vieköön, markiisi, — sanoi kreivi de Bouvan, — he ovat joka tapauksessa sangen sivistymättömiä. Tuo mies, luulemma, sanoi meille hävyttömyyksiä.

Kapteenin äkillisellä poistumisella oli ollut salainen syynsä. Tuo ylenkatsottu ja nöyryytetty nais-parka, joka ehkä sinä hetkenä oli kuoleman kielissä, oli sinä hetkenä hänen silmissään näyttänyt niin unhoittumattoman kauniilta, että hän ajatteli mennessään:

"Jos hän on ilonainen, ei hän ainakaan ole mikään tavallinen, ja epäilemättä ottaisin hänet vaimokseni."

* * * * *

Hän toivoi niin varmasti voivansa pelastaa neiti de Verneuilin raakalaisten käsistä, että hänen ensi ajatuksensa, sittenkuin hänen oma henkensä oli hänelle taattu, oli ottaa hänet suojelukseensa. Mutta onnettomuudekseen kapteeni saavuttuaan linnan portaille huomasi pihan tyhjäksi. Hän katseli ympärilleen, kuunteli tarkoin hiljaisuudessa, mutta ei kuullut muuta kuin kaukaa chouanien naurua, näiden juopotellessa puutarhassa ja jakaessa saalistaan. Hän uskalsi kiertää sen onnettoman siipirakennuksen ympäri, jonka edustalla hänen sotilaansa oli ammuttu kuoliaaksi. Ja kulmasta hän muutamien kynttilöiden himmeässä valossa erotti kuninkaan jääkärien eri ryhmät. Mutta heidän joukossaan ei näkynyt Pille-Micheä, ei Marche-a-Terreä, eikä neiti de Verneuilä. Mutta samassa hän tunsu jonkun hiljaa vetävän hänen univormu-takkinsa liepeestä, ja kääntyessään hän huomasi Francinen, joka oli polvillaan.

— Missä neiti on? — kysyi kapteeni.

— En tiedä... Pierre karkoitti minut tänne, kieltäen minua liikkumasta paikaltani.

— Minne päin he menivät?

— Tuolle taholle, — vastasi Francine, viitaten tielle.

Kapteeni ja Francine huomasivat silloin sillä puolella muutamia kuutamossa lammen veteen kuvastuvia varjoja ja tunsivat naisen vartalon piirteet, joiden hienous, vaikka epäselvänä esiintyen, sai heidän sydämensä sykkimään.

— Oi, se on hän, — sanoi bretagnetar.

Neiti de Verneuil näytti alistuvana seisovan muutamien henkilöiden keskellä, joiden liikkeet ilmaisivat väittelyä.

— Heitä on useita! — huudahti kapteeni. — Mutta se on yhdentekevää, eteenpäin vaan!

— Syöksytte turhaan surman suuhun, — sanoi Francine.

— Olenhan jo tänään kerran kuollut, — vastasi kapteeni iloisena.

Ja molemmat lähestyivät sitä synkkää porttia, jonka takana tuo kohtausta tapahtui. Puolitiessä Francine pysähtyi.

— Minä en mene sen kauemmaksi, — hän virkkoi hiljaa. — Pierre kielsi minua sekaantumasta asiaan. Tunnen hänet, pilaamme koko asian. Tehkää mitä tahdotte, herra upseeri, mutta poistukaa. Jos Pierre näkee teidät minun vieressäni, hän teidät tappaa.

Samana hetkenä Pille-Miche tuli esiin portista, kutsui talliin jäänyttä kyyditsijää, huomasi kapteenin ja huusi, tähdäten häneen pyssyllään:

— Pyhä Anna! Olipa Antrainin pappi oikeassa sanoessaan, että siniset solmivat liittoja paholaisen kanssa. Odotahan, kyllä minä panen sinut nousemaan kuolleista!

— Hoi, mies, minulla on vapaa pääsy, — huusi Merle, nähdessään henkeään uhattavan, — tässä näet päällikkösi hansikkaan.

— Sellaisia ovat kummitukset, — virkkoi chouani. — Mutta minä en sinulle lahjoita henkeäsi. Ave Maria!

Hän laukaisi. Luoti osui kapteenin päähän, ja hän kaatui maahan henkitoreissa.

Kun Francine saapui Merlen luo, kuuli hän hänen epäselvästi lausuvan nämä sanat:

— Kernaammin jäänkin heidän luokseen kuin poistun ilman heitä.

Chouani hyökkäsi kaatuneen sinisen kimppuun riisumaan hänen vaatteensa ja sanoi:

— Näillä kummituksilla on se hyvä puoli, että he nousevat kuolleista vaatteet päällä.

Huomatessaan kapteenin kädessä, joka oli kuroittanut esiin Garsin käsinettä, tämän pyhitetyn suojeluskirjeen, hän pelästyi pahasti.

— Enpä tahtoisi olla äitini pojan nahoissa, — hän huusi.

Ja hän katosi nopeana kuin lintu.

Ymmärtääksemme tämän niin onnettoman kohtauksen, on tarpeellista seurata neiti de Verneuliä sinä hetkenä, jona markiisi epätoivon ja raivon raatelemana oli kääntänyt hänelle selkänsä, jätettyään hänet Pille-Michen käsiin. Francine tarttui silloin suonenedontapaisesti Marche-à-Terren käsivarteen ja vaati kyynelsilmin häntä täyttämään lupauksensa. Muutaman askeleen päässä heistä Pille-Miche laahasi saalistaan, kuin olisi kuljettanut jotain raskasta taakkaa. Marie, jonka tukka oli hajalla ja pää kumarassa, katsoi lammikkoon päin; mutta teräksinen ranne piti hänet vangittuna, ja hänen oli pakko hitaasti seurata chouania, joka moneen kertaan kääntyi häntä katsomaan tai häntä jouduttamaan, ja joka kerta mielihyvää uhkuva ajatus loi näihin kasvoihin hirvittävän hymyn.

— Hiton sievä tyttö!... — hän huudahti raa'an innostuneesti.

Kuultuaan nämä sanat, Francine jälleen puhutteli Pierreä.

— Pierre!

— No mitä?

— Aikooko hän tappaa neidin?

— Ei heti, — vastasi Marche-à-Terre.

— Mutta neiti ei suostu; ja jos hän kuolee, kuolen minäkin.

— Hyvä, sinä rakastat häntä liiaksi... hän kuoloon! — sanoi Marche-à-Terre.

— Jos olemme rikkaat ja onnelliset, saamme kiittää häntä onnestamme; mutta olethan muuten joka tapauksessa luvannut pelastaa hänen henkensä.

— Tahdon koettaa; mutta pysy alallasi.

Heti paikalla Marche-à-Terren käsivarsi pääsi vapaaksi, ja Francine jäi hirvittävän levottomana odottamaan pihalle.

Marche-à-Terre saapui toverinsa luo sinä hetkenä, jolloin tämä oli saaliinsa kanssa mennyt sisälle vajaan ja pakoittanut hänet nousemaan vaunuihin. Pille-Miche pyysi toveriaan onneksi vetämään ajoneuvoja ulos.

— Mitä koko tämä touhusi merkitsee? — kysyi Marche-à-Terre.

— Näetkös, ylhäinen rouva antoi minulle tämän tyttösen, ja kaikki mikä hänellä on, on nyt minun omaani.

— No, mitä ajoneuvoihin tulee, voit siitä saada kolikoita, mutta mitä teet naikkosella? Hän tulee repimään silmät päästäsi kuin kissa!

Pille-Miche päästi leveän naurun ja vastasi:

— Hä! Otan hänet mukaani ja sidon hänet kiinni.

— No hyvä, valjastakaamme hevoset vaunujen eteen, — sanoi Marche-à-Terre.

Tuokion kuluttua Marche-à-Terre, joka oli jättänyt toverinsa vartioimaan saalistaan, veti postivaunut ulos portista maantielle, ja Pille-Miche nousi neiti de Verneuilin viereen istumaan, huomaamatta, että hän valmistautui syöksymään lammikkoon.

— Hei, Pille-Miche! — huusi Marche-à-Terre.

— Hä?

— Minä ostan sinulta saaliisi.

— Petkutatko minua? — kysyi chouani, vetäen vankinsa hameista takaisin kuin teurastaja pakenevaa vasikkaa.

— Anna kun katson tyttöä, niin sanon sinulle hinnan.

Nais-poloisen oli pakko astua alas vaunuista, ja hän jäi seisomaan molempien chouanien väliin, jotka pitivät häntä kiinni kummastakin kädestä katsellen häntä samoin, kuin molemmat vanhukset varmaankin katselivat kylvyssä olevaa Susannaa.

— Tahdotko, — sanoi Marche-à-Terre, huoaten, — tahdotko kolmekymmentä livreä käteistä rahaa?

— Oikeinko tosissasi tarjoat?

— Tuohon käteen, — sanoi Marche-à-Terre, ojentaen hänelle kouransa.

— No olkoon menneeksi!... johan sillä saa Bretagnen naikkosia ja hiton sieviä lisäksi. — Entä ajoneuvot, kenelle ne tulevat? — lisäsi Pille-Miche, hieman tuumien kauppojaan.

— Minulle! — huudahti Marche-à-Terre hirvittävällä äänellä, joka ilmaisi jonkunmoista ylemmyyttä kaikkiin tovereihinsa nähden.

— Entä jos vaunuissa on rahaa?

— Johan sinä suostuit kädenlyönnillä.

— Se on totta.

— No, mene noutamaan kyytimiestä, joka kuorsaa tallissa.

— Mutta jos sittenkin on rahaa...

— Onko rahaa? — kysyi röyhkeästi Marielta Marche-à-Terre, tuupaten häntä käsivarteen.

— Minulla on noin sata riksiä, — vastasi neiti de Verneuil.

Tämän kuullessaan molemmat chouanit katsahtivat toisiinsa.

— No hyvä, älkäämme riidelkö yhden sinisen takia, — kuiskasi Pille-Miche toiselle; — upottakaamme hänet kivi kaulassa lammikkoon ja jakakaamme nuo sata riksiä!

— Annan sinulle nuo sata riksiä minun osastani d'Orgemontin lunnaita! — huusi Marche-à-Terre tukahuttaen tämän uhrautuvaisuuden aiheuttaman ähkinän.

Pille-Miche päästi käheän huudon, meni noutamaan kyytimiestä, ja iloissaan hän surmasi tiellään kohtaamansa kapteenin. Kuullessaan laukauksen Marche-à-Terre syöksyi siihen paikkaan, missä Francine vielä säikähtyneenä rukoili polvillaan, kädet ristissä kapteenin ruumiin ääressä, murhan näky kun oli saattanut hänet vallan suunniltaan.

— Juokse emäntäsi luo, hän on pelastettu, — sanoi hänelle kiireissään chouani.

Hän riensi itse noutamaan kyytimiestä, palasi nopeana kuin salama, ja kulkiessaan uudestaan Merlen ohi, hän huomasi Garsin hansikkaan, jota kuolleen käsi vielä suonenedontapaisena kouristi.

— Kas vaan! — hän huudahti. — Pille-Miche teki konnantyön! Eipä hän taida saada nauttia rahoistaan...

Hän tempasi käteensä hansikkaan ja sanoi neiti de Verneuillille, joka jo oli Francinen kanssa istunut vaunuihin:

— Ottakaa tämä hansikas. Jos joku matkalla teitä hätyyttää, niin huutakaa: "Hoi, Gars!" Näyttäkää tätä passia, eikä teille tapahdu mitään pahaa. — Francine, — sanoi hän, kääntyen hänen puoleensa ja tarttuen voimakkaasti hänen käteensä, — olemme kuitit tuosta naisesta; tule minun kanssani, ja menkään hän hiiteen.

— Vaadit, että minun tänä hetkenä tulee hylätä hänet! — sanoi Francine surullisella äänellä.

Marche-à-Terre raapi korvallistaan ja otsaansa ja mulkoili silmillään hurjasti.

— No niin, — hän sanoi. — Jätän hänet sinulle viikon päiviksi, mutta jollet tämän ajan kuluttua tule minulle... — hän ei lopettanut, mutta hän löi rajusti kämmenellään karbiininsa piipunsuuta. Tehtyään liikkeen, joka kuvasi tähtäämistä, joka oli suunnattu hänen lemmittyynsä, hän pakeni tahtomatta kuulla vastausta.

Heti kun chouani oli poistunut, huusi kumea ääni, joka tuntui lähtevän lammikosta:

— Armollinen neiti!

Kyytimies ja molemmat naiset vavahtivat kauhusta, sillä muutamia ruumiita oli virran mukana tullut rantaan. Mutta puun taakse piiloutunut sininen tuli esiin.

— Antakaa minun kiivetä vaunujenne takana olevalle patruuna-arkulle, muuten olen kuoleman oma! Tuo kirottu omenaviini, jota Clef-des-Coeurs oli niin halukas juomaan, maksoi useampia kannuja verta. Jos hän olisi tehnyt niin kuin minä ja lähtenyt tiedusteluretkelle, eivät toveri-parat olisi tuossa, kelluen kuin ruuhet vedenpinnalla...

* * * * *

Näiden tapahtumien aikana Vendéestä lähetetyt päälliköt ja chouanien johtajat neuvottelivat, lasi kädessä, markiisi de Montauranin johtaessa puhetta. Useat bordeaux-viinissä juodut maljat vilkastuttivat tätä keskustelua, joka aterian lopulla kävi tärkeäksi ja vakavaksi. Jälkiruuan aikana, jolloin yhteinen hyökkäyssuunnitelma oli päätetty, rojalistit ehdoittivat Bourbonin hallitsijasuvun maljan. Silloin Pille-Michen pyssynlaukaus pamahti kuin kaiku siitä onnettomasta sodasta, jota nämä aateliset kapinoitsijat tahtoivat jatkaa tasavaltaa vastaan.

Rouva du Gua säpsähti. Hän iloitsi ilmeisesti ajatellessaan, että nyt oli vapaa kilpailijattarestaan. Pöytävieraat katsoivat tämän huomattuaan toisiinsa, ja markiisi nousi ja poistui huoneesta.

— Hän rakasti kuitenkin tuota naista! — sanoi rouva du Gua ivallisena; — menkäähän pitämään hänelle seuraa, herra de Fontaine. Hän käy ikävystyttäväksi, jos antaa hänen vaipua synkkiin ajatuksiin.

Rouva du Gua meni pihanpuoleisen ikkunan ääreen, nähdäkseen Marien muuriin. Mutta siitä hän eroitti laskevan kuun valossa vaunut, jotka uskomattoman nopeasti kiitivät pois maantietä pitkin. Neiti de Verneuilin harso näkyi liehuen tuulessa vaunujen kupeella. Nähdessään tämän rouva du Gua raivostui ja poistui seurasta.

Markiisi nojasi kuistin pylvääseen, vaipuneena synkkiin mietteisiin ja katseli, miten noin sataviisikymmentä chouania, jotka puutarhassa olivat jakaneet saaliinsa, palasivat tekemään loppua sinisille luvatusista omenaviinistä ja leivästä. Nämä uudenmalliset sotilaat, joihin kuningasvalta perusti toivonsa, joivat ryhmiin jakautuneina, sillä välin kuin portaiden vastassa olevalla rantapenkerellä seitsemän tai kahdeksan heistä huvitteli itseään heittämällä veteen sinisien ruumiita, joihin käyttivät painoksi kiviä. Tämä näky ja nuo erilaiset puvut sekä näiden huolettomien ja raakalaisten garsien hurjat ilmeet olivat jotain niin eriskummaista ja uutta herra de Fontainesta, jonka mielestä vendéelaiset joukot sentään olivat olleet jossakin määrin kunnioitettavia ja säännöllisiä, että hän käytti tilaisuutta huomauttaakseen markiisi de Montauranille:

— Mitä toivotte saavanne aikaan tällaisilla pedoilla?

— En erinomaisia, herra kreivi, — vastasi Gars.

— Osaavatkohan he koskaan liikehtiä tasavaltalaisten edessä?

— Eivät koskaan.

— Voivatko he edes ymmärtää ja täyttää käskyjänne?

— Eivät ikinä.

— Mitä hyötyä teillä siis on heistä?

— Sitä hyötyä, että voin upottaa miekkani tasavallan sydämeen! — vastasi markiisi kaikuvalla äänellä, — että saan valtoihini Fougères'n kolmessa päivässä ja koko Bretagnen kymmenessä!... Menkää, hyvä herra, — hän sanoi lempeämmin, — matkustakaa Vendéehen; marssikoot d'Autichamp, Suzannet ja abotti Bernier yhtä nopeasti kuin minä; älkööt sopiko ensimmäisen konsulin kanssa, kuten minulla on syytä pelätä (tällöin hän lujasti pudisti vendéelaisen kättä), niin olemme parinkymmenen päivän kuluttua kolmenkymmenen Ranskan peninkulman päässä Parisista.

— Mutta tasavalta lähettää meitä vastaan kuusikymmentä tuhatta miestä ja kenraali Brunen!

— Todellako kuusikymmentä tuhatta? — huomautti markiisi ilkkuen. — Ja millä Bonaparte sitten panisi toimeen sotaretkensä Italiaan? Mitä tulee kenraali Bruneen, hän ei lähde meitä vastaan, sillä Bonaparte on lähettänyt hänet englantilaisia vastaan Hollantiin, ja kenraali Hédouville, meidän toverimme Barras'n ystävä, korvaa häntä täällä... Ymmärrättekö?

Kuullessaan hänen näin puhuvan, kreivi de Fontaine loi markiisiin henkevä ja älykkään katseen, joka näytti soimaavan häntä siitä, ettei hän itse käsittänyt näiden salaperäisten sanojen merkitystä.

Nuori päällikkö vastasi sitten omituisesti hymyillen:

— Herra kreivi de Fontaine, tunnetteko minun vaakunani? Sen kilpikirjoitus kuuluu: *Olla uskollinen kuoloon asti*.

Kreivi de Fontaine tarttui de Montauranin käteen, jota puristi sanoen:

— Minut jätettiin Quatre-Cheminin taistelussa kentälle, kun luultiin minut kuolleeksi. Älkää siis epäilkö minua. Mutta uskokaa minua kokenutta, ajat ovat muuttuneet.

— Se on totta, — sanoi la Billardiére, joka samassa osui siihen. — Te olette nuori, markiisi. Kuulkaahan: eihän kaikkia tiluksianne ole myyty.

— Oh, luuletteko että uskollisuus menestyy ilman uhrauksia! — sanoi Montauran.

— Tunnetteko te kuninkaan tarkoin?

— Tunnen.

— Ihailen teitä.

— Kuningas, — vastasi nuori päällikkö, — on pappi, toisin sanoen, minä taistelen uskon edestä!

He erosivat, vendéelainen siinä vakaumuksessa, että täytyi alistua vallitseviin oloihin ja kätkeä uskonsa sydämeen, la Billardiére palatakseen Englantiin, Montauran hurjasti taas taistelemaan ja pakoittamaan voitoilla, joista uneksi, vendéelaiset ottamaan osaa hänen yritykseensä.

Nämä tapahtumat olivat siihen määrin kiihoittaneet neiti de Verneuilin mielen, että hän vallon lamautuneena ja puolikuolleen nojasi vaunujen selkälautaan, käskien kyytimiehensä ajaa Fougères'en. Francine oli ääneti samoin kuin emäntänsäkin. Ajuri, joka pelkäsi uutta seikkailua, pieksi hevosia kunnes oli päästy valtatielle, ja saapui ennen pitkää Pèlerine-vuoren huipulle.

Marie de Verneuil kulki sakeassa ja valkoisessa aamusumussa kauniin ja avaran Couësnon-laakson poikki, missä tämä kertomus alkoi, ja Pèlerine-vuoren huipulta hän tuskin saattoi nähdä haamoittavan sen liuskakivi-kallion, jolle Fougères'n kaupunki on rakennettu. Nuo kolme matkustajaa olivat siitä vielä noin kolmen peninkulman päässä. Tuntiessaan kylmää väristystä ruumiissaan, neiti de Verneuil muisti sotilas-paran, joka pysyttelihe vaunujen takana, ja vaati, huolimatta hänen estelystään, häntä astumaan vaunuihin ja istuutumaan Francinen viereen.

Kun Fougères tuli näkyviin, hän hetkeksi heräsi mietteistään. Kun Pyhän Leonardin portilla oleva vahti oli tuntemattomilta kieltänyt pääsyn kaupunkiin, täytyi hänen näyttää ministerin käskykirje. Senjälkeen hän oli turvassa kaikilta vihamielisiltä häytyyksiltä, vaunujen ajaessa sisälle kaupunkiin, jonka asujamet sinä hetkenä olivat sen ainoat puolustajat. Kyytimies ei tiennyt neuvoa hänelle muuta tyysijaa kuin postitalon.

— Armollinen neiti, — sanoi sininen, jonka hän oli pelastanut, — jos joskus tarvitsette henkilöä, jonka tulee pistää kuoliaaksi joku yksityinen vihamiehenne, on henkeni käytettävissänne. Sellaiseen olen minä taitava. Nimeni on Jean Falcon, liikanimeltä Beau-Pied, kersantti Hulot'n poikien ensimmäisessä komppaniassa, joka kuuluu 72. puoliprikaatiin, niin sanottuihin *mainzilaisiin*. Antakaa minulle anteeksi itserakkauteni. Mutta en voi tarjota teille muuta kuin kersantin sielun — muuta en tällä hetkellä omista. Hän kääntyi koroillaan ja poistui vihellellä.

— Kuta syvemmälle yhteiskuntaportaalle astuu, — sanoi katkerana Marie, — sitä jalompia ja koruttomampia tunteita kohtaa. Markiisi käskee surmata minut kiitokseksi siitä, että olen pelastanut hänen henkensä, ja kersantti... Mutta se sikseen.

Kun kaunis parisitar oli paneutunut lämpimään vuoteeseen, odotti hänen uskollinen Francinensa turhaan sitä ystävällistä sanaa, johon oli tottunut. Mutta nähdessään hänen siinä seisovan levottomana, emäntänsä nyökäytti hänelle surullisena päätään.

— Tätäkin sanotaan päiväksi, Francine, — hän virkkoi. — Tunnen itseni kymmentä vuotta vanhemmaksi!

* * * * *

Seuraavana aamuna Marien noustessa tuli Corentin tervehdykselle ja pääsi hänen puheilleen.

— Francine, — sanoi Marie, — onnettomuuteni on siis ääretön, kun Corentinin kohtaaminen ei ole minulle liian vastenmielinen.

Kuitenkin hän nähdessään jälleen tämän miehen tuhannennen kerran tunsu vaistomaista inhoa, jota kaksivuotinen tuttavuus ei ollut voinut lieventää.

— No, — sanoi Corentin hymyillen, — luulin, että yrityksenne onnistuisi. Se ei siis ollutkaan chouani-päällikkö, joka teillä oli pauloissanne.

— Corentin, — vastasi neiti de Verneuil, äänessä väsynyt surun kaiku, — älkää puhuko minulle siitä yrityksestä muulloin, kuin silloin, kun itse siitä ensin puhun.

Tuo mies käveli edestakaisin huoneessa ja loi neiti de Verneuiliin katseita kulmien alta, koettaen arvata tämän eriskummaisen naisen salaisia ajatuksia, jonka tavaton sulo oli kylliksi voimakas hetkeksi saattamaan suunniltaan taitavimmankin.

— Aavistin tätä epäonnistumista, — hän jatkoi hetken vaiettuaan. — Sen varalta että aiotte sijoittaa päämajanne tähän kaupunkiin, olen jo tiedustellut oloja. Olemme täällä chouani-liikkeen keskipisteessä. Tahdotteko jäädä tänne?

Neiti de Verneuil vastasi myönteisesti nyökäyttäen päätään, ja tämä antoi Corentinille aihetta mielessään tekemään muutamia edellisen illan tapahtumia koskevia, osaksi oikeita johtopäätöksiä.

— Olen vuokrannut teille myymättömän kansallistalon. Näillä seuduilla ollaan vielä alkuperäisellä kannalla. Ei kukaan ole rohjennut ostaa tätä taloa, sen kun omistaa eräs siirtolainen, joka käy hyvin raa'asta miehestä. Se sijaitsee lähellä Leonard-kirkkoa, ja kautta kunniani, sieltä aukee hurmaava näköala. Saattaa olla hyötyä tästä hökkelistä, siinä voi sentään asua; tahdotteko muuttaa sinne?

— Heti paikalla, — huudahti neiti.

— Mutta tarvitsen vielä muutaman tunnin saadakseni sen kuntoon ja siivotuksi, niin että voitte siellä asustaa.

— Vähät siitä! — sanoi neiti, — asuisin vaikka luostarissa tai vankilassa, siitä välittämättä. Mutta asettakaa niin, että tänä iltana voin siellä täydelleen häiriintymättä levätä. Menkää, jättäkää minut. En voi sietää läsnäoloanne. Tahdon jäädä kahden Francinen kanssa, sovin paremmin hänen kanssaan kuin ehkä itseni kanssa. Hyvästi, menkää! Joutukaa toki!

Nämä sanat hän lausui kiireisesti, osaksi kiemaillen, osaksi käskevästi tai intohimoisesti, ja ne tiesivät, että hän oli saavuttanut tasapainonsa. Uni oli epäilemättä hitaasti karkoittanut edellisen päivän vaikutelmat, tuumiskelu oli neuvonut häntä kostamaan. Joskin jotkut synkät ilmeet vielä aika-ajoin kiitivät yli hänen kasvojensa, näyttivät ne vaan todistavan muutamien naisten kykyä painaa mielensä kätköihin mitä kiihkeimmät tunteet, ja tuota teeskentelyä, joka sallii heidän suloisesti hymyillä, sillävälin kuin tuumivat uhrinsa tuhoa.

Aivan itsekseen hän pohti, millä keinoin voisi saada markiisin elävänä käsiinsä. Ensi kertaa elämässään tämä nainen oli elänyt pyyteittensä mukaisesti; mutta tästä elämästä ei ollut jällellä muuta kuin yksi tunne, koston tunne, äärettömän, täydellisen koston tunne. Se oli hänen ainoa ajatuksensa, hänen ainoa intohimonsa. Vaikka Francine puhutteli Marieta ja osoitti hänelle huomaavaisuutta, ei hän vastannut; hän näytti nukkuvan silmät auki. Ja tämä pitkä päivä kului ilman että liike tai ainoa teko olisi ilmaissut ajatusten juoksua. Marie lepäsi sohvalla, jonka oli kyhännyt itselleen tuoleista ja patjoista. Vasta illalla hän välinpitämättömästi lausui Francinelle nämä sanat:

— Lapsi kulta, eilen käsitin, että voi elää rakastaakseen, ja tänään ymmärrän, että voi kuolla kostaakseen. Niin, mennäkseni etsimään häntä sieltä, missä hän on, uudestaan tavatakseni hänet, hurmatakseni hänet ja saadakseni hänet käsiini, antaisin henkeni... Mutta jos en muutaman päivän kuluttua näe tuota miestä jalkojeni juuressa nöyränä ja alistuvana, tuota miestä, joka on ylenkatsonut minua, — ellen tee häntä orjakseni, en enää kykene mihinkään, en enää ole nainen, en enää ole minä itse...

Se talo, jonka Corentin oli hankkinut neiti de Verneuilille asunnoksi, tarjosi tarpeeksi mukavuutta, jopa tyydytti kohtalaisesti tämän ylellisyyteen ja hienouteen tottuneen naisen vaatimuksia. Corentin kokosi kaiken, minkä tiesi miellyttävän häntä, ja teki sen innokkaasti, kuin rakastaja lemmitylleen ainakin tai oikeammin kuin voimakas mies, joka nöyränä liehakoi jotain riippuvassa asemassa olevaa henkilöä, jota hän tarvitsee. Seuraavana aamuna hän tuli ehdottamaan, että neiti de Verneuil muuttaisi tuohon tilapäiseen asuntoon.

Vaikka hän ainoastaan siirtyi huonolta leposohvaltaan vanhanaikaiselle sohvalle, joka Corentinin oli onnistunut löytää hänelle, tuo oikullinen parisitar otti huostaansa tämän talon, kuin olisi se ollut hänen omaisuuttaan. Kuninkaallisen huolettomana hän katseli kaikkea, ja sitten häntä äkkiä näytti huvittavan vähimmätkin huonekalut, jotka äkkiä otti käytäntöön, kuin olisi hän omistanut ne jo kauan. Nämähän ovat jokapäiväisiä seikkoja, mutta täydentävät tällaisten poikkeuksellisten olentojen luonnonkuvausta. Näytti siltä kuin joku edeltäpäin olisi totuttanut hänet tähän asuntoon, missä hän eli vihastaan samoin kuin olisi elänyt rakkaudesta.

"En ainakaan ole hänessä herättänyt", — näin hän ajatteli, — "tuota nöyryyttävää sääliä, joka surmaa; en saa kiittää häntä henkeni pelastamisesta. Oi ensimmäinen, ainoa ja viimeinen rakkauteni, mitenkä sinä sammuitkaan!"

Äkkiä hän hyökkäsi pelästyneen Francinen luo.

— Rakastatko sinä? Varmasti sinä rakastat, muistankin sen nyt. Olenpa onnellinen, että luonani on nainen, joka minut ymmärtää. No niin, Francine parka, eikö mies tunnu sinusta hirvittävältä olennoilta? Mitä? Hän sanoi rakastavansa minua, eikä hän kestänyt vähintäkään koettelemusta. Mutta, vaikka koko maailma olisi hänet hyljännyt, olisi minun sieluni ollut hänen tyyssijansa; vaikka koko maailma olisi häntä syyttänyt, minä olisin häntä puolustanut! Ennen näin maailman olevan täynnä olentoja, jotka tulivat ja menivät ja jättivät minut täydelleen välinpitämättömäksi. Maailma oli surullinen, mutta ei kammoittava. Mutta mitä on maailma nyt ilman häntä? Hän tulee siis elämään, ilman että minä olen hänen luonaan, ilman että minä häntä näen, että hänelle puhun, tunnen hänen läsnäoloaan, suljen häntä syliini... Ah, kernaammin kuristaisin hänet kuoliaaksi hänen nukkuessaan.

Kauhistuneena katseli Francine häntä hetken ääneti.

— Surmata se, jota rakastaa?... — hän sanoi lempeällä äänellä.

— Tietysti, kun hän ei enää rakasta.

Mutta lausuttuaan nämä hirvittävät sanat hän peitti kasvonsa käsiinsä ja vaiken.

Seuraavana päivänä tuli hänen luokseen äkkiä mies, ilmoittamatta. Se oli Hulot. Corentin oli hänen seurassaan. Marie kohotti katseensa ja värisi.

— Tulette vaatimaan minulta tiliä tovereistanne, — hän sanoi. — He ovat kuolleet.

— Tiedän sen, — vastasi Hulot. — Mutta eivät suinkaan tasavallan palveluksessa!

— Minun tähteni ja minun kauttani, — vastasi neiti.

— Aiotte kai puhua minulle isänmaasta. Antaako isänmaa takaisin hengen niille, jotka kuolevat sen edestä? Kostaako se edes heidän puolestaan? Mutta minä tulen heidän puolestaan kostamaan! — hän huudahti.

Sen onnettomuuden synkät muistot, jonka uhriksi hän oli joutunut, palasivat äkkiä, ja tuo suloinen olento, joka käytti kainoutta naisen ensimmäisenä naisellisen juonikkaisuuden välikappaleena, joutui raivoihinsa ja lähestyi harppaillen hämmästyntä päällikköä.

— Korvaukseksi muutamista surmatuista miehistä tuon mestauslavojenne piilun alle pään, joka vastaa tuhansia päitä! — hän huudahti. — Naiset sotivat harvoin, mutta te voitte, niin vanha kuin olettekin, minun koulussani oppia sotataittoa. Tulen pistimillenne tarjoamaan kokonaisen suvun, esi-isät, hänet itsensä ja hänen menneisyytensä. Yhtä hyvä ja tosi kuin olen ollut hänelle, yhtä kavala ja valheellinen tulen olemaan. Niin, herra päällikkö, tahdon houkutella tuon pienen ylimyksen vuoteeseeni, ja hän on nouseva siitä, astuakseen mestauspölkylle. Ja se on kuin olla pitää, siten ei minulla koskaan tule

olemaan kilpailijatarta... Tuo poloinen on itse julistanut tuomionsa: *huomeneton päivä!* Teidän tasavaltanne ja minä saamme koston tyydytyksen. Tasavalta! — hän jatkoi äänellä, jonka outo kaiku kauhistutti Hulot'ta. — Mutta pitääkö siis kapinoitsijan kuolla sentähden, että on ryhtynyt aseisiin isänmaataan vastaan? Varastaisiko Ranska minulta kostoni? Ah, kuinka ihmiselämä sentään on mitätön, kuolema ei hyvitä muuta kuin rikoksen. Mutta, vaikka tuolla herralla ei ole muuta kuin yksi pää menetettävissä, on minulla oleva yksi yö käytettävissäni huomauttaakseni hänelle, että hän menettää enemmän kuin henkensä. Mutta kaikin mokomin, päällikkö, — hän huokasi syvään, — te, joka tulette hänet surmaamaan, salatkaa tarkoin minun petokseni, hän kuolkoon luottaen minun uskollisuuteeni. Pyydän teiltä ainoastaan tätä. Hän ei saa nähdä muuta kuin minut ja minun hyväilyni.

Hän vaikenä. Mutta hänen kasvojensa hehkuvasta punasta huolimatta Hulot ja Corentin huomasivat, ettei viha ja raivo kokonaan tukahuttanut hänen häveliäisyyttään. Marie väräsi rajusti lausueksaan viime sanansa. Hän näytti vielä itse kuuntelevan niiden kaikua, ikäänkuin olisi epäillyt lausuneensa niitä, ja vavahti tehden sellaisen vaistomaisen liikkeen kuin nainen, joka on pudottanut harsonsa.

— Mutta onhan hän ollut vallassanne, — huomautti Corentin.

— Todennäköisesti, — vastasi neiti katkerana.

— Miksi pidätitte minut, kun hän jo oli käsissäni? — kysyi Hulot.

— Nähkääs, päällikkö, emmehän tietäneet, että se oli *hän*.

Äkkiä tuo kiihtynyt nainen, joka asteli hurjana ja lävisti molemmat läsnäolijat katseillaan, rauhoittui.

— En enää tunne itseäni, — hän sanoi miesmäisellä äänenpainolla. — Mitä hyödyttää puhua? Täytyy lähteä häntä etsimään!

— Häntä etsimään? — sanoi Hulot. — Mutta hyvä lapsi, ottakaa huomioon, että emme hallitse näitä lähiseutuja, ja jos uskallatte lähteä kaupungista, teidät vangittaisiin tai tapettaisiin sadan askeleen päässä.

— Niillä, jotka tahtovat kostaa, ei koskaan ole mitään vaaraa! — vastasi neiti, tehden narkästyneen kädenliikkeen, karkoittaakseen nuo molemmat miehet, joiden läsnäolo sai hänet häpeämään.

— Mikä nainen! — huudahti Hulot, poistuessaan Corentinin kanssa.

— Mikä tuuma noilla poliisi-viranomaisilla onkaan ollut siellä Parisissa! Mutta ei hän ikinä hanki tuota miestä meidän käsiimme, — hän lisäsi päätään pudistaen.

— Hankkiipa kyllä, — intti Corentin.

— Ettekö huomaa, että hän rakastaa tuota miestä? — kysyi Hulot.

— Juuri sentähden. Muuten, — sanoi Corentin katsoen hämmästyneeseen päällikköön, — olen minä läsnä estämässä häntä tekemästä tyhmyyksiä. Sillä, toveri hyvä, minun vakaumukseni on, ettei ole rakkautta, joka vetäisi vertoja kolmelle sadalle tuhannelle frangille...

Kun tämä sisäasiain ministerin salapoliisi erosi soturista, tämä seurasi häntä katseineen; ja kun hänen askeleensa, olivat hälvenneet, hän huokasi ja virkahti itsekseen:

— Joskus on sentään onnellista, että on vaan näin yksinkertainen olento kuin minä... Tuhat tulimmaista. Jos kohtaan Garsin, tulemme tappelemaan mies miestä vastaan, tai ei nimeni ole Hulot; sillä jos tuo kettu toisi hänet minun tuomittavakseni, nyt kun he ovat perustaneet sota-oikeuksia, niin luulisinpa omantuntoni olevan likainen kuin nuoren soturin paita, kun hän ensi kerran on tulussa.

Vivetièren verilöyly ja halu kostaa noiden kahden surmatun ystävän puolesta olivat saaneet Hulot'n jälleen ryhtymään puoliprikaatin johtoon, kun sitäpaitsi uusi ministeri Berthier oli vastauksessaan selittänyt, ettei sellaisten olosuhteiden vallitessa voitu suostua hänen erohakemukseensa. Ministerin käskykirjeeseen oli liitetty tutunomainen kirjelmä, jossa tosin ei lähemmin tehty selkoa neiti de Verneuilin tehtävästä, mutta jossa huomautettiin, että tuo onneton tapaus oli ulkopuolella varsinaisia sotatapahtumia, ja ettei se saanut pysäyttää niiden kulkua. Sotilaspäällikköjen tuli puolestaan tässä asiassa toimia ainoastaan siten, että *avustivat tuota kunnioitettavaa naiskansalaista, jos se oli tarpeellista*.

Saatuana kuulla, että chouanien liikkeistä saattoi päättää heidän keskittävän sotavoimia Fougères'n tienoille, Hulot oli salaa pikamarssein tuonut kaksi puoliprikaatinsa pataljoonaa tälle tärkeälle paikkakunnalle. Isänmaan vaara, viha aatelisia kohtaan, joiden puoluelaiset uhkasivat melkoisia maa-alueita, ystävydentunteet — kaikki tämä oli tuossa vanhassa soturissa puhaltanut nuorekkaan hehkun

ilmituleen.

— Tämä on siis se elämä, jota olen kaihonnut, — huudahti neiti de Verneuil, jäätyään kahden Francinen kanssa. — Kuinka nopeaan haihtuvia hetket lienevätkin, ovat ne silti kuin vuosisatoja minun ajatuksilleni...

Hän tarttui äkkiä Francinen käteen ja äänellä, joka kaikui kuin ensimmäisen kultarinta-kertun laulu myrskyn jälkeen, hän lausui nämä sanat:

— Turhaan koetan tunteitani vastustaa, näen kuitenkin yhä nuo ihanat huulet, tuon lyhyen ja kaarevan leuan, nuo tuliset silmät, ja kuulen yhä vielä kyytimiehen kehoitushuudot. Sanalla sanoen: uneksin... ja miksi kuitenkin vihaan herätessäni?

Hän huokasi syvään ja nousi. Sitten hän ensi kertaa alkoi katsella sitä seutua, joka oli joutunut kansallissodan jalkoihin sen miehen toimesta, jota hän yksin alkoi ahdistaa. Maiseman viehättämänä hän läksi ulos, hengittääkseen vapaammin taivasalla. Ja kun hän umpimähkään astui edelleen, hän vaistomaisesti tuli suunnanneeksi kulkunsa kaupungin puistoon — tuon sielussa piilevän lumouksen ohjaamana, joka saa meidät hakemaan järjettömyydestä lohdutusta. Tämän lumouksen vaikutuksesta syntyneet ajatukset toteutuvat usein. Mutta selitämme ne silloin aavistuksien tuloksena, tuon selittämättömän, mutta todellisuudessa esiintyvän voiman tuloksena, joka aina on palvelukseen altis intohimoille, niinkuin imartelija, joka valehdellessaan joskus puhuu tottakin.

III

Huomeneton päivä.

Kun tämän kertomuksen lopputapaukset ovat olleet riippuvaiset tapahtumapaikkojensa laadusta, on välttämätöntä tässä tarkoin kuvata ne, sillä muuten ratkaisua olisi vaikea käsittää.

Fougères'n kaupunki sijaitsee osaksi liuskakivikalliolla, jonka luulisi lohjenneen niistä vuorista, jotka lännessä rajoittavat suurta Couëssonin laaksoa, ollen eri paikkakunnilla erinimiset. Tällä puolella eroittaa kaupungin näistä vuorista kuilu, jonka pohjassa virtaa pieni joki, nimeltä Nançon. Idän puolella olevalta kalliolta avautuu näköala siihen maisemaan, joka tarjoutuu Pèlerine-vuoren huipulta, ja lännenpuoliselta ei näe muuta kuin Nançonin epätasaisen laakson. Mutta tuolla kalliolla on kohta, josta yhtä haavaa voi katseella käsittää osan suuren laakson ympyränmuotoista alaa ja sen pienen jokiuoman somat mutkat, joka yhtyy tuohon suureen. Tämä paikka, jonka kaupungin asukkaat olivat valinneet kävelypaikakseen ja jonne neiti de Verneuil läksi, oli juuri se näyttämö, jolla oli ratkaistava Vivetieressä aloitettu näytelmä. Kuinka somat Fougères'n muut osat lienevätkin, on lukijan yksinomaan kiinnittäminen huomionsa siihen ympäristön töyrykkäeseen alueeseen, joka näkyy kävelypaikan huipulta.

Antaaksemme käsityksen Fougères'n kallion tältä taholta tarjoamasta näköalasta, voimme verrata sitä noihin suunnattoman suuriin torneihin, joiden ympäri ulkopuolelta sarrasenilaiset arkkitehdit kerros kerrokselta ovat kietoneet kuisteja, joita keskenään yhdistävät kierreportaat. Ja tämän kallion huipulla onkin goottilainen kirkko, jonka pienet torninhuiput, kellotapuli, tukikaaret saattavat sen melkein sokerikeon kaltaiseksi. Kirkon edustalla, joka on omistettu pyhälle Leonardille, on epäsäännöllisen muotoinen pieni tori, jota tukee rintanojaksi kohoava muuri ja joka portaiden kautta on kävelypaikan yhteydessä.

Rakennuksen reunuksen tavoin tämä kävelypuistikko kulkee kaarena kallion reunalla, muutama syli alempana Pyhän Leonardin toria, ja on sangen laaja puilla istutettu alue, joka ulottuu kaupungin vallitukseen asti. Sitten on kymmenen sylen päässä suojamuurista ja kallioista, jotka kannattavat terassia, tuota liuskakivien onnellisen ryhmittymisen ja ihmistaidon yhteistulosta, kiertotie, nimeltään *Kuningattaren portaat*, joka on hakattu kallioon ja joka johtaa Bretagnen Annan rakentamalle sillalle. Tämän tien alapuolella, joka muodostaa kolmannen reunuksen, on vihdoin porrasmaisesti viettäviä puutarhoja, jotka ulottuvat joen rantaan asti ja näyttävät kukilla koristetuilta astuimilta.

Yhdensuuntaisina kävelypaikan kanssa korkeat kalliot, jotka sen esikaupungin mukaan, jonka kohdalla kohoavat, ovat saaneet nimen Pyhän Sulpicen vuoret, seuraavat joen äyräitä ja alenevat mataliksi rinteiksi suuressa laaksossa, missä äkkiä kääntyvät pohjoiseen. Nämä suoraviivaiset, kasvittomat ja synkät kalliot näyttävät koskettelevan kävelypaikan liuskakiviä; toisin paikoin ne ovat

siitä ainoastaan pyssynampuman päässä ja suojelevat pohjoistuulilta sadan sylen levyistä syvää laaksoa, missä Nançon-virta jakaantuu kolmeen haaraan, jotka huuhtelevat somasti istutettua ja tehtaiden peittämää alankomaata.

Eteläpuolella, siinä, missä varsinainen kaupunki päättyy ja missä alkaa Pyhän Leonardin esikaupunki, Fougères'n kallio muodostaa mutkan ja kääntyy suureen laaksoon, seuraten jokea, jota se näin tunkee Pyhän Sulpicen vuoren seinämälle; tässä se muodostaa solan, josta Nançon-virta kahtena purona juoksee Couësnon-laaksoon. Tämän sievän kallioisen kukkularyhmän nimi on Nid-aux-Crocs; laakso, jota se ympäröi, on nimeltä Gibarryn laakso, ja sen lihavat laitumet tuottavat suuren osan siitä voista, jota herkkusuut sanovat Prévalayen voiksi.

Siinä kohdassa, missä kävelypuistikko päättyy vallituksiin, kohoaa n.s. Papukaija-torni. Tästä neliskulmaisesta rakennuksesta alkaen, jossa muunmuassa oli se huoneusto, mihin neiti de Verneuil oli muuttanut asumaan, muodostaa kaupungin vallin osaksi muuri, osaksi kallio. Ja tällä ylhäisellä ja valloittamattomalla perustuksella sijaitseva kaupunginosa muodostaa avaran puoliympyrän, jonka päässä kallioissa on uurroksia, joista Nançon pääsee virtaamaan. Siinä sijaitsee niinkään Pyhän Sulpicen kaupunginosaan johtava portti, joten tämä nimi onkin yhteinen molemmille. Graniittilohkareella, joka hallitsee kolmea laaksoa, missä useat tiet yhtyvät, kohoaa Fougères'n vanha linna sakaramuureineen ja keskiaikaisine torneineen. Se on Bretagnen herttuoiden pystyttämiä kookkaimpia rakennuksia, jonka muurit ovat viidentoista sylen korkuiset ja viidentoista jalan levyiset. Idässä sitä suojelee lampi; tästä saa alkunsa Nançon-virta, joka juoksee sen vallihautoihin, pannen Sulpicen portin ja linnan nostosillan välillä myllyjen rattaat pyörimään. Lännessä sitä puolustavat jyrkät graniittiset kalliojärkäleet, joilla se lepää.

Täten kävelypaikasta aina tähän keskiaikaiseen rakennusmuistomerkkiin asti, jota verhoavat murattiseinät, mitä koristavat neliskulmaiset tai pyöreät tornit, joista jokainen voi majoittaa kokonaisen rykmentin, linna, kaupunki ja sen kallio äkkijyrkkien kaltaittensa suojaamina muodostavat ison hevosenkengän, jonka kuilujen rinteisiin bretagnelaiset aikojen kuluessa ovat hakanneet muutamia kapeita polkuja. Siellä täällä pistää esiin ulkonevia kalliokielekkaitä koristeiden tavoin. Toisin paikoin vesi tiheä esiin halkeimista, joissa kasvaa vaivaispuita. Kauempana kasvaa hieman tasaisemmillä graniittilohkareilla ruohoa, joka houkuttelee luoksensa kauriit. Kaikkialla kanervikko, joka on juurtunut kosteihin kallionrakoihin, koristaa punaisilla kiehkuraköynnöksillään tummia syvennyksiä. Tämän äärettömän suuren suppilon pohjalla pieni virta mutkittelee laitumella, joka alati on virkeän vihanta ja pehmeä kuin matto.

Linnan juurella ja useiden graniittimöhkäleiden välissä kohoaa Pyhälle Sulpicelle omistettu kirkko, joka on antanut nimensä Nançon-joen toisella puolella olevalle esikaupungille. Tätä esikaupunkia, joka on kuin viskattu kuilun pohjaan, ja sen kirkkoa, jonka suippokärkinen tapuli ei ylety kallion tasalle, joka näyttää kaatuvan sen ja ympäröivien majojen yli, sivuuttavat somasti eräät Nançonin syrjäjoet, joiden rantoja siimestävät puut ja koristavat puutarhat. Nämä pikkujoet katkaisevat epäsäännöllisesti hevosenkengän, jonka muodostavat kävelypaikka, kaupunki ja linna, ja tarjoavat sievän vastakohtan vastapäätä olevalle vakavalle pengerryhmälle. Koko Fougères'ta esikaupunkeineen, kirkkoineen ja juhlallisine kallioineen kehystävät Rillén vuoret, jotka ovat osa Couësnon-laaksoa ympäröivistä harjanteista.

Sellaiset ovat huomattavimmat piirteet tässä luonnossa, jonka pääleima on alkuperäinen jylhyys, mitä kuitenkin lieventävät hymyilevät vaikutelmat, komeimpien ihmistuotteiden ja odottamattoman vaihtelevan maaperän oikkujen yhtymät, sanalla sanoen jotain ennen kokematon, joka yllättää ja hämmästyttää. Matkustaja ei missään muualla Ranskassa kohtaa niin suuremmissa vastakohtia kuin ne, joita tarjoaa suuri Couësnonin laakson alue ja Fougères'n kallioiden ja Rillén harjanteiden väliin eksyneet laaksot.

Tämä on sellaista harvinaista kauneutta, jota sattuma välistä tuhlailevalla kädellä siroittelee ja josta ei puutu mitään luonnossa piilevää sopusointua. Kirkasta, virtaavaa vettä, näiden seutujen voimakkaan kasvullisuuden peittämiä vuoria; synkkiä kallioita ja siroja tehtaita; luonnon pystyttämiä vallituksia ja ihmisen rakentamia graniitti-torneja; tämän lisäksi kaikki valon ja varjojen ihmeelliset ilmiöt, erilaisten lehvien vastakohta, johon piirustajat kiinnittävät niin suurta huomiota; taloryhmiä, joissa häirii toimeliaita asukkaita, ja autioita paikkoja, missä graniitti ei siedä edes kiviin takertuvaa valkoista sammalta. Sanalla sanoen, kaikkea, mitä ikinä voi vaatia maisemalta, suloa ja kauhua, runoelmaa, täynnä yhä toistuvaa lumousta, yleviä kuvia, verratonta maaseudun viehätystä. Siinä Bretagne versoo kukkeimmillaan.

Papukaija-torniksi mainittu rakennus, jossa oli neiti de Verneuilin asunto, sijaitsee perustuksiltaan itse äkkijyrkänteen pohjassa ja sen huippu kohoaa Pyhän Leonardin kirkon edessä olevaan toriin asti. Tästä kolmelta taholta eristetystä rakennuksesta näkee yhtä haavaa ison hevosenkengän, joka alkaa itse tornista, Nançonin mutkittelevan laakson ja Pyhän Leonardin torin. Tuo rakennus kuuluu

taloryhmään, joka on kolmensadan vuoden ikäinen, on puusta tehty ja sijaitsee kirkon pohjoispuolella olevassa sen kanssa yhdensuuntaisessa rakennusjonossa, joka kirkon kanssa muodostaa umpikujan, minkä avoimesta päästä astutaan viettävälle, kirkon edustalla olevalle kadulle. Tämä katu johtaa Pyhän Leonardin portille, jota kohti neiti de Verneuil astui alas.

Marie ei tietenkään noussut kirkkotorille, jonka alapuolitse kulki, vaan suuntasi askeleensa kävelypaikalle. Kun hän oli jättänyt taakseen matalat, vihreiksi maalatut kaiteet, jotka olivat Pyhän Leonardin portin torniin sijoitetun päävahdiston edessä, eteen avautuva suuremoinen näky sai hänen intohimonsa hetkeksi vaikenemaan.

Hän ihaili sitä laajaa Couësnon-laakson alaa, joka ulottui Pèlerine-vuorelta aina sille vuorenrinteelle, jota pitkin nousee Vitréhen johtava tie; sitten hänen katseensa pysähtyivät Nid-aux-Croc'iin ja Gibarry-laakson mutkiin, jota ympäröivät vuorenhuiput olivat laskevan auringon autereisten säteiden kultaamat. Hän melkein pelästyi Nançonin laakson syvyyttä, jonka korkeimpien poppeleiden latvat tuskin ylettyivät "Kuningattaren portaiden" alapuolella olevien puutarhojen muureihin. Sitten hän kulki yllätyksestä yllätykseen siihen paikkaan asti, mistä näki Gibarry-laakson takaa suuren laakson ja sen ihanan maiseman, jota kehysti kaupungin muodostama hevosenkenkä, Pyhän Sulpicen kalliot ja Rillén harjanteet.

Tähän aikaan päivästä esikaupunkien taloista kohoava savu verhosi esineet siniseen harsoonsa; päivän kirkkaat värit alkoivat vaaleta; taivas kävi helmenharmaaksi. Kuu alkoi luoda hohdettaan tähän kauniiseen syvänteeseen. Kaikki oli omansa vaivuttamaan sielua haaveiluun ja palauttamaan mieleen rakkaat olennot. Yhtäkkiä hän ei enää kiinnittänyt mitään huomiota Pyhän Sulpicen esikaupungin paanukattoihin, ei sen kirkkoon, jonka rohkea torninhuippu häipyi laakson syvyyteen, ei satavuotisiin muratti- ja metsäköynnös-kerroksiin, jotka peittivät vanhan linnan muureja, jonka aukoista näkee Nançonin virran kuohuvan myllynrattaiden alla, sanalla sanoen, hän ei enää kiinnittänyt huomiota mihinkään tässä maisemassa. Turhaan aurinko laskiessaan siroitti kultapölyään ja punaisia harsojaan kallioilla kohoavien somien rakennusten yli, veteen ja niityille, Marie seisoi liikkumattomana Pyhän Sulpicen kallion edessä. Se mieletön toive, joka oli houkuttellut hänet kävelypaikalle, oli kuin ihmeen kautta toteutunut.

Vastakkaisella vuorenkukkulalla kasvavien kinsteri- ja piikkiherne-pensaiden lomissa hän luuli tuntevansa, verhoavista vuohentaljoista huolimatta, useat Vivetièren vieraista, joista erityisesti erosi Gars, jonka vähimmätkin liikkeet selvästi näkyivät laskevan auringon himmeässä valossa. Jonkun askeleen päässä pääryhmästä hän näki hirvittävän vihollisensa, rouva du Guan. Hetken aikaa neiti de Verneuil luuli näkevänsä unta. Mutta hänen vihollisensa viha todisti hänelle pian, että kaikki tässä unelmassa oli todellista. Hän tarkkasi järkähtämättä markiisin pienimpiäkin liikkeitä, ja sentähden hän ei huomannut, kuinka huolellisesti rouva du Gua tähtäsi häneen pitkällä pyssyllä. Seuraavassa tuokiossa pyssynlaukaus nosti kaiun kallioissa, ja Marien ohi viuhuva luoti todisti hänelle kilpailijattarensa taitavuutta.

— Hän lähettää minulle nimikorttinsa! — hän virkkoi itsekseen nauraen.

Samassa kajahti lukuisia "ken siellä"-huutoja vahdistosta vahdistoon, linnasta aina Pyhän Leonardin portille, ilmaisten chouaneille fougèrelaisten valppauden, kun niin hyvin vartioivat sitäkin vallinsa osaa, jota vähin vaara uhkasi.

"Se on tuo mies, ja se on tuo nainen!" — ajatteli Marie.

Salaman nopeudella hänen päässään välkähti ajatus lähteä hakemaan markiisia, seurata häntä ja yllättää hänet.

— Mutta olen ilman aseita! — hän huudahti.

Hänen mieleensä muistui, että hän lähtiessään Parisista oli heittänyt yhteen pahvilippaaseensa kauniin tikarin, jota ennen oli kantanut sulttaanitar ja jota hän päätti käyttää aseenaan sotänäyttämöllä, samoin kuin ne lystikkäät henkilöt, jotka varustautuvat albumeilla, niihin merkitäkseen matkalla vaikutelmansa. Mutta silloin oli häntä vähemmän viehättänyt toivo saada vuodattaa verta kuin huvi kantaa kivillä koristettua komeaa *kandjar-tikaria* ja leikitellä sen häikäisevän puhtaalla terällä. Kolme päivää aikaisemmin hän oli katkerasti katunut, että oli jättänyt tämän aseensa lippaaseensa, silloin kun hän vapautuakseen siitä inhoittavasta rangaistuksesta, jonka hänelle valmisti kilpailijattarensa, oli tahtonut kuolla.

Viipymättä hän palasi asuntoonsa, löysi tikarin, pisti sen vyöhönsä, kääri hartioittensa ja vartalonsa ympärille suuren saalin, verhosi hiuksensa mustalla pitsihuivilla, pani päähänsä tuollaisen leveälierisen hatun, jommoista chouanit käyttivät, ja joka oli erään hänen palvelijansa oma, ja saatuaan sellaisen mielenmaltin, jonka intohimot joskus sallivat, hän otti markiisin hansikkaan, jonka Marche-à-Terre oli

passiksi antanut ja vastasi pelästyneelle Francinelle: — Mitä tahdot? Menisin etsimään häntä vaikka manalasta. — Sitten hän palasi kävelypaikalle.

Gars oli vielä samassa kohdassa, mutta yksin. Päätäten hänen kaukoputkestaan hän näytti soturin tarkka tuntoisuudella tutkivan Nançon-virran eri ylimenopaikkoja, "Kuningattaren portaita" ja sitä tietä, joka Pyhän Sulpicen portilta kiertää tämän kirkon ohi ja yhtyy valtateihin linnan kanuunain ylettyvissä.

Neiti de Verneuil riensi pienille poluille, jotka vuohet ja niiden paimenet ovat tallanneet kävelypaikan rinteelle, saapui "Kuningattaren portaille", sitten syvänteen pohjaan, kulki Nançon-virran yli, halki esikaupungin, arvaten linnun tavoin erämaassa tiensä, keskellä Pyhän Sulpicen vuorten äkkijyrkänteitä, ja saavutti pian graniittivuoreen hakatun niljakan polun. Huolimatta pistelevistä kinstereistä ja piikkiherneistä ja esiin töröttävistä kivistä hän alkoi kiivetä ylöspäin, osoittaen tuollaista tavatonta tarmoa, joka kenties on tuntematon miehelle, mutta joka näyttäytyy intohimon valtaamassa naisessa erityisinä hetkinä.

Yö yllätti Marien, kun hän saavuttuaan huipulle kuun vaaleassa valossa koetti tunnustella, mitä tietä markiisi oli lähtenyt kulkemaan. Mutta vaikka hän itsepintaisen väsymättä etsi, ei hän sitä löytänyt, maaseudulla vallitseva hiljaisuus pani hänet ajattelemaan, että chouanit ja heidän päällikkönsä olivat vetäytyneet pois. Tämä intohimoinen ponnistus raukesi äkkiä sen toivon mukana, joka sitä oli kiihoittanut. Ollessaan yksin yöllä tuntemattomalla seudulla, alttiina sodan vaaroille, hän rupesi miettimään, ja muistelllessaan Hulot'n neuvot ja rouva du Guan laukauksen, hän värisi pelosta. Yön rauhallisuus, joka syvänä vallitsee vuorilla, teki hänelle mahdolliseksi kuulla jokaisen lehden putoamisen, matkankin päästä, ja tämänkaltaiset kahinat vavahtelivat ilmassa, ikäänkuin yksinäisyyden ja hiljaisuuden surullisena tahtina. Tuuli lakaisi näitä korkeita seutuja ja kiidatti hurjasti pilviä, synnyttäen varjon ja valon vaihtelua, mikä vielä lisäsi hänen kauhuansa, luoden vaarattomimpiinkin esineihin haaveellisen muodon.

Hän käänsi silmänsä Fougères'n taloja kohti, joiden kodikkaat valot tuikkivat kuin tähdet, ja äkkiä hän selvästi erotti Papukaija-tornin. Hänellä ei ollut kuljettavana muuta kuin aivan lyhyt matka saapuakseen asuntoonsa, mutta tämä matka oli syvä kuilu. Hän muisti tarpeeksi ne syvänteet, jotka aukenivat molemmin puolin hänen kulkemaansa polkua, tietääkseen, että oli vaarallisempaa palata Fougères'en kuin jatkaa yritystään. Hän tiesi, että markiisin hansikas oli poistava kaikki vaarat hänen yölliseltä retkeltään, jos kohtasi chouaneja ympäristössä.

Ainoastaan rouva du Gua saattoi olla hirvittävä. Tätä ajatellessaan Marie puristi tikariaan ja pyrki taloa kohti, jonka katot oli huomannut saapuessaan Pyhän Sulpicen kallioille. Mutta hän astui hitaasti, sillä siihen asti hän ei ollut kokenut sitä synkkää juhlallisuutta, joka painaa yöllä liikkuvaa yksinäistä olentoa, kun yltymäri leviää autio seutu, ja korkeat vuoret joka taholla kokoontuneiden jättiläisten tavoin kallistavat päitään.

Hänen hameensa kahistessa, jota piikkiherneet pidättivät, hän säpsähti moneen kertaan, joudutti askeleitaan, mutta harvensi niitä taas, luullen viimeisen hetkensä tulleen. Mutta pian tilanne kehittyi senluontoiseksi, että pelottomimmatkaan miehet kenties eivät olisi sitä kestäneet. Se syöksi neiti de Verneuilin sellaiseen kauhistukseen ja puristi siihen määrin hänen elinvoimiaan, että hänessä kaikki tuntui äärimäisyyteen pingoiteltulta, niin hyvin rohkeus kuin heikkous. Tällaisissa tapauksissa heikoimmat olennot tekevät tavatonta voimaa osoittavia tekoja, ja kaikkien vahvimmat tulevat mielettömiksi pelosta. Marie kuuli lyhyen matkan päässä outoja ääniä; ne olivat samalla selviä ja epämääräisiä, samoin kuin yö oli vuoroin synkkä ja valoisa, ne ilmaisivat sekasortoa, meteliä, ja korva väsyi niitä tarkatessaan. Ne lähtivät maan alta, joka tuntui järkkävän äärettömän, liikkeellä olevan ihmisjoukon jalkojen polkemisesta. Kuun välkähdyksellä salli neiti de Verneuilin yhtenä silmänräpäyksenä nähdä pitkän jonon inhoittavia olentoja, jotka heiluivat sinne tänne kuin tähkäpäät vainiolla ja hiipivät ohi kuin aaveet. Mutta tuskin hän ehti ne nähdä, sillä heti pimeys palasi taas kuin musta väliverho, joka piiloitti häneltä tämän hirvittävän taulun, täynnä keltaisia ja kiiluvia silmiä. Hän astui kiireisesti taaksepäin ja kavahti kallionkielekkeelle, paetakseen kolmea noista hirvittävistä haamuista, jotka lähestyivät häntä.

— Näitkö sinä sen?

— Tunsin kylmän viiman, kun se kulki ohitseni, — vastasi käheä ääni.

— Ja minä tunsin sieramissani hautuumaan kosteata ilmaa ja löyhkää, — sanoi kolmas.

— Onko se valkea? — kysyi ensimmäinen.

— Minkätähden, — sanoi toinen, — se on yksin palannut kummittelemaan kaikista niistä, jotka ovat kuolleet Pèlerine-vuorella?

— Niin, minkätähden? — vastasi kolmas. — Miksi suositaan niitä, jotka kuuluvat "Pyhän sydämen"

lahkokuntaan? Mutta muuten minä kernaammin kuolen ripillä käymättä, kuin harhailen tuon miehen tavoin juomatta, syömättä, verettömin suonin ja lihattomin luin.

— Ah!...

Tämä huudahdus tai pikemmin hirvittävä parkuna kaikui ryhmästä, kun yksi kolmesta chouanista sormellaan osoitti neiti de Verneuilin solakkaa vartaloa ja kalpeita kasvoja, hänen paetessaan hirvittävän nopeasti, synnyttämättä vähintäkään melua.

— Tuossa se on! — Tässä se on! — Missä se on? — Tuolla. — Täällä. — Se on jo kadonnut. — Ei. — On kyllä. — Näitkö sinä sen?

Nämä huudahdukset kaikuivat kuin aaltojen yksitoikkoinen loiske merenrantaa vastaan.

Neiti de Verneuil astui rohkeana taloa kohti, ja näki ison ihmisjoukon epämääräiset haamut, jotka pakenivat häntä, osoittaen silmitöntä säikähdystä hänen lähestyessään. Neiti de Verneuilä tuntui ajavan eteenpäin outo voima, joka hänet masensi. Se, että hänen ruumiinsa tuntui niin kevyeltä, tuotti hänelle uuden kauhun aiheen. Nuo haamut, jotka hänen lähestyessään joukottain nousivat ja kohosivat kuin maan alta, missä näyttivät maanneen, päästivät voihkinan, joka tuntui ylikuonnolliselta.

Viimein hän suuresti ponnisteltuaan pääsi autioon puutarhaan, jonka aita oli hävitetty. Vahti pidätti häntä, mutta hän näytti hänelle hansikasta. Kun kuu samassa valaisi Marien kasvot, vaipui karbiinipyssy chouanin kädestä, joka jo oli tähdännyt Mariehen, mutta joka hänet nähdessään päästi kauas ympärille kaikuvaan huudon. Marie huomasi suuria rakennuksia, joista tuikkivat valot ilmaisivat asuttuja huoneita, ja hän saapui lähelle seinää kohtaamatta vastustusta. Ensimmäisestä ikkunasta, jota lähestyi, hän näki rouva du Guan ja Vivetieressä koolla olleet päälliköt. Sekä tästä näystä että uhkaavasta vaarasta säikähtyneenä hän hyökkäsi rajusti pienelle ikkuna-aukolle, jota suojeli paksu rautaristikko, ja näki isossa holvikattoisessa salissa markiisin yksin ja alakuloisena.

Takkavalkean heijastus, jonka edessä hän istui jyrkällä tuolilla, loi hänen kasvoihinsa punervaa ja levotonta hohdetta, joka painoi tähän kohtaukseen näyn leiman. Liikkumattomana ja vavisten naisparka takertui rautaristikoon, ja vallitsevassa syvässä hiljaisuudessa hän toivoi kuulevansa markiisin äänen, jos hän puhuisi. Nähdessään hänet lamautuneena, toivottomana ja kalpeana, hän ilokseen ajatteli olevansa yksi tuon miehen surullisuuden syistä. Sitten hänen vihansa vaihtui sääliksi ja hellyydeksi, ja hän tunsi, ettei hän ollut mennyt näin pitkälle yksistään kostaakseen. Markiisi nousi, käänsi päänsä ja tyrmistyi, huomattaessaan kuin utupilven ympäröiminä neiti de Verneuilin kasvot. Hän teki kärsimättömyyttä ja ylenkatsetta uhkuvan liikkeen huudahtaessaan:

— Näen siis tuon kirotn naisen hereilläkin ollessani.

Tämä syvä halveksiminen pani nais-paran mielettömästi nauramaan, ja vavahtaen hyökkäsi nuori päällikkö rautaristikkoa kohti. Neiti de Verneuil pakeni siitä. Hän kuuli lähellään askeleita, ja luuli, että se oli Montauran. Ja paetakseen häntä hän ei tuntenut esteitä; hän olisi kiivennyt muurin yli ja lentänyt ylös ilmaan, hän olisi löytänyt manalan tien, välttääkseen lukemasta nuo tulikirjaimilla piirretyt sanat: *Hän sinua halveksii*, jotka olivat kirjoitetut tuon miehen otsalle, ja joita sisäinen ääni silloin huusi hänelle kuin toittava torvi.

Astuttuaan tietämättä, minne meni, hän pysähtyi, tuntiessaan miten kostea ilma tunki hänen jäseniinsä. Pelästyen useiden henkilöiden askeleista ja levottomuuden ahdistamana hän astui alas portaita, jotka johtivat hänet alas kellariin. Saavuttuaan viimeiselle astuimelle, hän kuunteli tarkasti saadakseen selville, mihin suuntaan kulkivat hänen takaa-ajajansa; mutta huolimatta ulkoapäin tunkevasta jotenkin kovasta melusta, hän kuuli ihmisäänen surkeata valittamista, joka vielä lisäsi hänen kauhistustaan. Valojuova, joka virtasi ylhäältä portailta, sai hänet pelkäämään, että hänen vainoojansa tiesivät hänen pakopaikkansa. Ja välttääkseen heitä hän ponnisti uudelleen voimiaan.

Hänen oli hyvin vaikea selittää muutama hetki myöhemmin ja koottuaan ajatuksensa, millä keinoin oli voinut kiivetä sen matalan seinämurin komeroon, missä nyt oli piilossa. Hän ei edes alussa huomannut sitä epämukavuutta, jota tuotti hänelle hänen ruumiinsa asento. Mutta tämä epämukava asento kävi lopulta sietämättömäksi, sillä hän näytti kyyristyneenä holvikaaren alle kumartuneelta Venukselta, jonka joku taiteenharrastaja on sullonut liian ahtaaseen seinäkomeroon.

Tämä jotenkin leveä graniittikivistä rakennettu seinä erotti toisistaan portaat ja kellarin, josta lähtivät nuo valitukset. Seuraavassa tuokiossa hän siellä alhaalla näki vuohennahkoihin puetun henkilön astuvan alas portaita ja menevän holviin, tekemättä pienintäkään liikettä, joka olisi osoittanut kiirettä. Neiti de Verneuil odotti kärsimättömästi, ilmaantuisiko hänelle jokin tilaisuutta pelastumiseen, ja tähysteli tuntemattoman miehen valaisemaa kellaria, missä näki maassa muodottoman, mutta elävän möhkäleen, joka rajui ja toistetuin liikkein ponnisteli päästäkseen lähelle erästä seinän kohtaa, näyttäen toutaimelta, joka vedestä maalle nostettuna väänteleikse ja hyppelee.

Pieni pikisoihtu valaisi sinervällä hohteellaan kellaria. Vaikka neiti de Verneuilin mielikuviutus levitti synkkää runoutta tähän holviin, jossa kaikuvat rukoilevat pyynnöt, hänen täytyi kuitenkin sitä lähemmin tarkastettuaan myöntää, että se oli maanalainen keittiö, joka aikoja sitten oli ollut käyttämättä.

Valaistuksessa muuttui tuo ainemöhkäle pieneksi, hyvin lihavaksi mieheksi, jonka kaikki jäsenet oli huolellisesti sidottu, mutta jonka ne, jotka olivat hänet vanginneet, näyttivät jättäneen vallan omiin hoteisiinsa kosteille lattialaatoille. Nähdessään oudon miehen, joka toisessa kädessä piti soihtua ja toisessa risukimppua, vanki päästi syvän voihkinan, joka niin suuresti liikutti neiti de Verneuilä, että hän unhoitti oman kauhistuksensa, epätoivonsa ja puutuvien jäseniensä hirvittävän epämukavan asennon; hän koetti pysyä liikkumattomana.

Chouani viskasi kimppunsa pesään, tutkittuaan vanhan patakoukun vahvuutta, joka riippui valurautalevystä, ja sytytti soihdullaan risut palamaan. Kauhukseen neiti de Verneuil silloin tunsu tuon miehen viekkaaksi Pille-Micheksi, jonka käsiin hänen kilpailijattarensa oli hänet jättänyt ja jonka kasvat liekin valossa muistuttivat noita Saksassa puusta veistettyjä kömpelöitä äijänkuvia. Vangin päästämä valitus houkutteli esiin naurun, noihin ryppyjen peittämiin ja päivän paahtamiin kasvoihin leveän hymyn.

— Huomaat, — hän virkkoi mies-paralle, — että me muut kristityt emme syö sanaamme, kuten sinä. Tuo valkea tulee tekemään jalkasi, kieleksi ja kätesi notkeiksi. Mitä hittoa! enhän näe pannua asettaakseni jalkojesi alle; nehän ovat niin lihavia, että niistä tippuva rasva voisi sammuttaa tulen. Onpa talosi hyvin huonossa kunnossa, kun se ei voi tarjota isännälleen kaikkea mukavuutta, kun hän lämmittelee itseään.

Uhri päästi korvia vihlovan huudon, ikäänkuin olisi toivonut, että äänensä olisi tunkenut holvien läpi ja kutsunut saapuville vapauttajan.

— Ohoh, voittepa laulaa täyttä kurkkua, herra d'Orgemont! Kaikki jo nukkuvat ylhäällä, ja Marche-à-Terre tulee jälessäni, hän sulkee kellarin oven.

Puhuessaan Pille-Miche tunnusteli karbiinin päällä tulisijaa ja paistinuuneja, löytääkseen sen piilopaikan, johon saituri oli kätkenyt rahansa. Hän toimitti tämän tarkastuksen niin taitavasti, että d'Orgemont vaikenä, ikäänkuin olisi pelännyt, että joku säikytetty palvelija oli hänet pettänyt. Sillä vaikka hän ei ollut uskonut salaisuuttaan kellekään, olisivat hänen elintapansa voineet antaa aihetta oikeihin johtopäätöksiin.

Pille-Miche kääntyi välistä äkkiä katsoen uhriinsa kuin lapset leikissä, kun koettavat arvata sen kuvaavista ilmeistä, joka on piiloittanut jonkun tunnetun esineen, lähestyvätkö vai etääntyvätkö siitä. D'Orgemont teeskenteli pelästystä nähdessään chouanin kolisuttavan paistinuuneja, jotka kumisivat ontosti, ja näytti jonkun hetken sillä tavoin tahtovan vetää nenästä herkkäluuloista ja itaraa Pille-Micheä. Samassa kolme muuta chouania syöksyi alas portaita ja astui kellariin. Huomatessaan Marche-à-Terren, Pille-Miche lakkasi etsinnästään, luotuaan d'Orgemontiin katseen, joka uhkui petetyn ahneuden koko raivoa.

— Marie Lambrequin on noussut kuolleista! — sanoi Marche-à-Terre ja näytti mieheltä, jonka mielestä kaikki muu himmenee näin vakavan uutisen rinnalla.

— Se ei minua ihmetytä, — sanoi Pille-Miche, — hän kävi niin usein ehtoollisella! Hyvä Jumala tuntui olevan olemassa ainoastaan häntä varten.

— Mitä vielä! — huomautti Mène-à-Bien, — se ei häntä paljoakaan hyödyttänyt. Eihän hän ollut saanut synninpäästöä ennen tuota Pèlerine-vuoren kahakkaa. Hän oli vietellyt Goguelun tyttären ja oli silloin kuolinsyntiin syypää. Abotti Gudin sanoi, että hän tulee harhailemaan tuolla tavoin aaveena kaksi kuukautta, ennenkuin palaa kokonaan! Näimme hänen hiipiä sujahtavan ohitsemme, ja hän oli kalpea, kylmä, kevyt ja löyhkäsi hautuumaalle.

— Ja hänen kunnianarvoisuutensa puhui siinä vallan totta, että jos tuo henkiolento saisi valtaansa jonkun, niin se tekisi siitä itselleen kumppanin, — lisäsi neljäs chouani.

Tämän viimeksi esiintyneen puhujan eriskummaiset kasvat herättivät Marche-à-Terren siitä uskonnollisesta haaveilusta, johon hänet oli saattanut ihmeen täytyminen, minkä harras usko abotti Gudin vakaumuksen mukaan saattoi uudelleen toimeenpanna jokaisessa uskonnon ja kuninkaan hurskaassa puolustajassa.

— Siinä huomaat, Galope-Chopine, — sanoi Marche-à-Terre vakavana vastakäännetetylle, — mihin vie meidät uskontomme määräämien pienimpienkin velvollisuuksien laiminlyöminen. Pyhä Anna antaakin sen neuvon, että meidän keskuudessamme tulee olla leppymättömän ankara vähimmäistekin

hairahduksista. Sinun serkkusi, Pille-Miche, on anonut sinulle vahtitointa Fougères'ssa, Gars suostuu sen sinulle antamaan, ja tulet saamaan hyvän palkan; mutta kai tiedät, millaisia jauhoja alustamme petturien taikinaan.

— Totta kai, herra Marche-à-Terre.

— Tiedät, miksi tämän sinulle sanon. Jotkut sanovat, että sinä rakastat omenaviiniä ja kolikoita. Mutta nyt ei ole kysymys hauskestakaan elämisestä, tyytyy yksinomaan palvella meidän asiaamme.

— Kaikella kunnioituksella, herra Marche-à-Terre, mutta omenaviini ja kolikot ovat kaksi hyvää, jotka eivät estä autuutta.

— Jos serkku tekee jonkun tyhmyyden, — sanoi Pille-Miche, — niin se tapahtuu tietämättömyydestä.

— Miten onnettomuus tapahtuneekin, — huudahti Marche-à-Terre niin jyrisevällä äänellä, että se pani holvit kaikumaan, — niin ei hän pääse käsistäni. Sinä saat vastata hänestä, — hän jatkoi, kääntyen Pille-Michen puoleen, — sillä jos hän tekee itsensä syypääksi hairahduksiin, niin nyljen minä vuohentaljasi sisuksen.

— Mutta kaikella kunnioituksella, herra Marche-à-Terre, — jatkoi Galope-Chopine, — ettekö te usein ole sattunut luulemaan, että chouanien vastustajat ovat chouaneja?

— Hyvä mies, — huomautti Marche-à-Terre kuivasti, — älä enää puhu tuollaista pötyä, tai leikkaan sinut kahtia kuin nauriin. Mitä tulee Garsin lähetteihin, niin on heidän merkinään oleva hänen hansikkaansa. Mutta tuon Vivetièren jutun jälkeen tuo ylhäinen nainen lisäksi kiinnittää niihin vihreän nauhan.

Pille-Miche survaisi kovasti toverinsa kyynäspäätä, osoittaen d'Orgemontia, joka oli nukkuvinaan; mutta Marche-à-Terre ja Pille-Miche tiesivät kokemuksesta, ettei kukaan vielä ollut torkkunut heidän valkeansa ääressä. Ja vaikka viime sanat oli kuiskattu Galope-Chopinelle, oli vanki-parka sentään saattanut kuulla, ja sentähden katsoivat nuo neljä chouania toisiaan hetken ja näyttivät luulevan, että pelko oli riistänyt tuolta mieheltä aistiensa käyttämisen.

Äkkiä Marche-à-Terre antoi merkin Pille-Michelle, joka riisui d'Orgemontin jalkineet ja sukat, Mène-à-Bien ja Galope-Chopine tarttuivat häneen ja kantoivat hänet tulen ääreen. Sitten Marche-à-Terre otti yhden risukimpusta ja satoi saiturin jalat kiinni pannukoukkuun. Kaikki nämä liikkeet ja niiden uskomaton nopeus panivat uhrin päästämään huutoja, jotka kävivät sydäntä särkeviksi, kun Pille-Miche oli koonnut hiiliä hänen jalkojensa alle.

— Ystäväni, rakkaat ystäväni, — huusi d'Orgemont, — tähän aiotte kiduttaa minua. Minä olen kristitty kuten tekin.

— Sen sinä valehtelet, — vastasi Marche-à-Terre. — Veljesi on kieltänyt Jumalan. Sinä taas olet ostanut Juvignyn luostarialueen. Abotti Gudin on sanonut, että empimättä saattaa kärventää luopiot.

— Mutta, rakkaat veljeni Herrassa, enhän minä kieltäydy maksamasta teille.

— Annoimme sinulle kahden viikon mietintäajan, kaksi kuukautta on nyt kulunut, eikä Galope-Chopine ole saanut mitään.

— Etkö ole saanut mitään, Galope-Chopine? — kysyi saiturei epätoivoisena.

— En yhtään mitään, herra d'Orgemont! — vastasi Galope-Chopine pelästyneenä.

Hänen huutonsa muuttui nyt lakkaamattomaksi voihkinaksi, joka muistutti kuolonkorinaa. Yhtä tottuneina näkemään tällaista kuin siihen, että heidän koiransa juoksentelivat ympäri ilman saappaita, nuo neljä chouania katselivat välinpitämättöminä d'Orgemontia, joka väänтелиhe ja ulvoi, ja he panivat ajattelemaan matkustajia, jotka ravintolan uunin ääressä odottavat, kunnes liha on tarpeeksi paistunut, että sen voi syödä.

— Minä kuolen, minä kuolen! — huusi uhri, — ja sitten te ette saa rahojani.

Näistä rajuista huudoista huolimatta Pille-Miche huomasi, ettei liekki vielä kärventänyt ihoa; kohennettiin sentähden hiiliä niin taitavasti, että tuli paloi pienellä liekillä; silloin d'Orgemont sanoi masentuneella äänellä:

— Ystäväni, irroittakaa siteeni... Paljonko tahdotte? sata riksiä, tuhat riksiä, kymmenen tuhatta riksiä, sata tuhatta riksiä?

Tämä ääni oli niin surkea, että neiti de Verneuil unhoitti oman vaaransa ja päästi huudahduksen.

— Kuka puhui? — kysyi Marche-à-Terre. Chouanit loivat ympärilleen pelästyneitä katseita.

Nämä miehet, jotka murhaavan kanuunanputken edessä olivat niin urhoollisia, muuttuivat pelkureiksi aaveen edessä. Pille-Miche yksin kuunteli tarkkaavasti tuskissaan parkuvan uhrin tunnustusta.

— Viisisataa riksiä... totisesti ne annan, — sanoi saituri.

— No, missä ne sitten ovat? — kysyi tyynesti Pille-Miche.

— Tuota noin... ne ovat ensimmäisen omenapuun juurella. Pyhä Neitsyt! puutarhan perällä, vasemmalla... Te olette rosvoja... varkaita... Voi! Nyt kuolen... siellä on kymmenen tuhatta frangia.

— Minä en huoli frangeista, — sanoi Marche-à-Terre, — me tahdomme livrejä. Sinun tasavaltalaisissa rikseissäsi on pakanallisia kuvioita, ja ne eivät ole käypää rahaa.

— Ne ovat livrejä, puhdasta kultarahaa. Mutta Herran nimessä, päästäkää minut... Te tiedätte, missä on elämäni... aarteeni!

Nuo neljä chouania katsoivat toisiinsa hakien sitä, jolle olisivat voineet uskoa rahasumman esille kaivamisen. Tänä hetkenä näiden ihmisten petomainen julmuus inhoitti ylivoimaisesti neiti de Verneuilä, joka tietämättä, suojelivatko hänen aaveenomaisen kalpeat kasvonsa vielä häntä vaaralta, huudahti vakavalla äänellä:

— Ettekö pelkää Jumalan vihaa? Päästäkää hänet siteistään, julmurit!

Chouanit kohottivat päätään, näkivät ylhäällä hämärässä kahdet silmät, jotka loistivat kuin tähdet ja pakenivat kauhistuneina. Neiti de Verneuil hypähti alas komerostaan ja riensi keittiöön, juoksi d'Orgemontin luo, veti hänet niin rajusti pois valkeasta, että siteet katkesivat; sitten hän tikarillaan leikkasi poikki ne nuorat, joilla hänen raajansa olivat sidotut. Kun saituri oli vapaa ja pystyssä, hänen kasvojensa ensi ilme oli surullinen ja samalla katkeran hymyilevä.

— Menkääpä nyt omenapuun juurelle, rosivot! — hän virkkoi. — Ohhoh, tämä on jo toinen kerta, kun vedän heitä nenästä, eivätkä he kolmatta kertaa saa minua käsiinsä! Sinä hetkenä kajahti ulkona naisen ääni.

— Aave! Aave! — huusi rouva du Gua. — Te hölmöt, sehän on *hän*! Tuhat riksiä sille, joka tuo minulle tuon lutkan pään!

Neiti de Verneuil kalpeni; mutta saituri hymyili, tarttui hänen käteensä, veti hänet kiukaan kuvun alle, esti häntä jättämästä jälkeä kulusta, johtaen häntä niin ettei hän kajonnut valkeaan, joka täytti ainoastaan pienen tilan pesän aukosta. Sitten hän painoi ponninta, ja valurautalevy liikautti paikaltaan. Ja kun heidän yhteiset vihollisensa tulivat alas kellariin, oli piilopaikan raskas oviluukku jo melutta sulkeutunut. Parisitar ymmärsi silloin, minkä tähden poloinen pääoman omistaja aikaisemmin oli tehnyt nuo sätkähtelevät kalanliikkeet.

— Kuten huomaatte, neiti, on aave ottanut sinisen toverikseen...

Chouanien kauhistus lienee ollut suuri, sillä kellarissa vallitsi niin syvä hiljaisuus, että d'Orgemont ja hänen seurassaan oleva nainen selvästi kuulivat hetken kuluttua heidän kuiskaavan:

— Ave, sancta Anna Auriaca, gratia plena, Dominus tecum j.n.e. [Terve, pyhä Aurayn Anna, sinä armosta rikas. Herra olkoon kanssasi. *Suom.*]

— He rukoilevat, nuo pölkkypäät! — huudahti d'Orgemont.

— Ettekö pelkää, — sanoi neiti de Verneuil, keskeyttäen kumppaninsa puheen, — että ilmaisette meidän piilo...

Vanhan sairurin nauru karkoitti nuoren parisittaren levottomuuden.

— Tuo rautaluukku on kiinnitetty kymmenen tuuman paksuiseen graniittilevyyn. Me voimme kuulla heidät, mutta he eivät kuule meitä.

Sitten hän hiljaa tarttuen pelastajattarensa käteen asetti sen raon kohdalle, josta virtasi sisään raitis ilma, ja parisitar arvasi, että tuo käytävä oli sovitettu kiukaan savutorveen.

— Kas, kas! — virkkoi d'Orgemont. — Jalkani kirvelevät hiukan! Tuo *Charretten Tamma*, — joksi rouva du Guata haukutaan Nantes'ssa, — ei ole niin tyhmä, että vastustaisi uskollisten kätyriensä uskonnollista vakaumusta. Hän hyvin tietää, että elleivät he olisi niin typeriä, eivät he taistelisi asian puolesta, joka vahingoittaa heidän etujaan. Nyt tuo naikkonenkin rukoilee. Hän on epäilemättä soma

nähdä rukoilemassa pyhää Annaa. Olisipa parempi, jos hän ryöstättäisi joidenkin postivaunujen rahat, maksaakseen takaisin ne neljä tuhatta frangia, jotka on minulle velkaa. Korkoineen, kuluineen, se nousee ainakin neljään tuhanteen seitsemään sataan kahdeksaankymmeneen frangiin ja muutamaan centimiin.

Lopetettuaan rukouksensa chouanit nousivat ja poistuivat. Vanha d'Orgemont painoi neiti de Verneuilin kättä, ikäänkuin huomauttaakseen hänelle, että vaara sentään yhä oli uhkaamassa.

— Ei, armollinen rouva, — huudahti Pille-Miche muutaman hetken vaiettuaan, — vaikka jäisitte tähän odottamaan kymmeneksi vuodeksi, niin he eivät palaa.

- Mutta tuo nainen ei ole lähtenyt täältä, hänen täytyy siis olla täällä! — sanoi itsepäisesti *Charretten Tamma*.

— Ei, hyvä rouva, he ovat sujahtaneet matkoihinsa seinien halki. Muistakaa, että piru tässä samassa paikassa, silmiemme edestä, vei mukaansa valan tehneen papin.

— Kuinka sinä, Pille-Miche, ahne kuin olet, et arvaa, että tuo vanha saituri on voinut uhrata muutaman tuhannen rakennuttaakseen tämän holvin alle komeron, jonka aukon joku salainen laitos peittää?

Saituri ja nuori parisitar kuulivat Pille-Michen päästävän leveään naurun.

— Totta tosiaan! — hän virkahti.

— Jää tänne, — sanoi rouva du Gua, — odota heitä ulko-ovella, — yhdestä ainoasta pyssynlaukauksesta annan sinulle kaiken, minkä löydät tämän koronkiskurin aarresäiliöstä. Jos tahdot, että annan sinulle anteeksi että myit tuon ilonaisen, kun olin käskenyt sinun tappaa hänet, tottele minua.

— Koronkiskuri! — sanoi vanha d'Orgemont, — enkä kuitenkaan ole vaatinut hänen lainastaan enempiä kuin yhdeksän sadalta. Se on totta, että minulla on hypoteekkitakaus. Mutta näette, miten hän osoittaa kiitollisuuttaan. Nähkääs, hyvä neiti, jos Jumala rankaisee meitä pahasta, piru taas rankaisee meitä hyvästä. Ja ihminen, joka on asetettu näiden kahden äärimäisyyden väliin, mitään tietämättä tulevaisuudesta, on aina tehnyt minuun saman vaikutuksen kuin päätöslasku-esimerkki, jonka tuntematon on löytämätön.

Hän päästi ontolle kaikuvan huokauksen, sillä kulkiessaan hänen nielunsa läpi ilma tuntui siinä järkyttävän kahta löysää äänijännettä. Se kolina, joka syntyi, kun Pille-Miche ja rouva du Gua uudestaan tunnustelivat seiiniä, holvia ja lattialaattoja, näytti rauhoittavan d'Orgemontia, joka tarttui pelastajattarensa käteen, auttaakseen häntä nousemaan ylös ahtaita kiertoportaita, jotka oli sovitettu paksun graniittiseinän onkaloon. Kun he olivat kiivenneet vain parisenkymmentä astuinta, lampun liekki valaisi heikosti heidän päänsä. Saituri pysähtyi, kääntyi neidin puoleen, tarkasti hänen kasvojaan, ikäänkuin, olisi visusti tutkinut epäilyttävää vekseliä, ja päästi hirvittävän huokauksensa.

— Saattamalla teidät tänne turvaan, — sanoi hän hetken vaiettuaan, — olen täydellisesti korvannut teille sen palveluksen, jonka olette minulle tehnyt. En siis käsitä, miksi vielä antaisin teille...

— Herraseni, älkää puhuko sellaista, minä en vaadi teiltä mitään, — sanoi parisitar.

Nämä sanat ja kenties noiden kauniiden kasvojen ilmaisema ylenkatse rauhoittivat pienen äijän, sillä hän huokasi uudelleen.

— Oh, johtamalla teidät tänne, olen tehnyt liiaksi, jotta en jatkaisi...

Kohteliaasti hän auttoi Marieta nousemaan vielä muutaman, sangen kummallisesti sijoitetun portaan ja vei hänet, puoleksi mielellään, puoleksi vastahakoisesti pieneen kammioon, joka oli neljän neliöjalan laajuinen, ja jota valaisi kattoon ripustettu lamppu. Oli helppo huomata, että saituri oli ryhtynyt kaikkiin varokeinoihin voidakseen viettää useamman päivän tässä tyysijassa, jos sisäisen sodan tapahtumat pakoittaisivat hänet oleskelemaan siinä kauemmin. — Älkää lähestykö seinää, voisitte tahrata vaatteenne muurikalkilla! — sanoi äkkiä d'Orgemont.

Ja sangen kiireisesti hän asetti kätensä nuoren neidin saalin ja seinän väliin, joka näytti äsken kalkilla silatulta. Vanhan sairurin kädenliike aikaansai vallan päinvastaisen vaikutuksen, kuin mitä hän oli odottanut. Neiti de Verneuil katsoi äkkiä eteensä ja näki nurkassa eräänlaisen ulkonevan laitoksen, jonka muoto sai hänet kauhusta huudahtamaan, sillä hän aavisti, että ihmisolento oli peitetty muuriruukilla ja asetettu pystyyn. D'Orgemont viittasi häntä pelästyneenä vaikenemaan, ja hänen pienet siniset silmänsä ilmaisivat yhtä suurta kammoa kuin seurassaan olevan naisen.

— Hupsu! luuletteko, että minä olen hänet surmannut?... Se on veljeni, — hän sanoi muunnellen huokaustaan alakuloisesti. — Hän oli ensimmäinen valan tehnyt pappi. Tämä oli ainoa työssija, jossa hän oli turvassa chouanien ja muiden pappien raivolta. Vainota kunnon miestä, joka niin suuresti harrasti järjestystä! Hän oli minua vanhempi, hänellä yksin oli kärsivällisyyttä opettaa minua laskemaan kymmenyslukuilla. Oh, hän oli hyvä pappi. Hänellä oli taloudellista aistia ja hän osasi säästää. Hän kuoli neljä vuotta sitten, en tiedä, mihin tautiin. Mutta papeilla, nähkääs on tapana aika-ajoin polvistua rukoilemaan, ja hän ei kenties tottunut olemaan pystyasennossa tässä komerossa, kuten minä... Piiloitin hänen ruumiinsa tuohon soppeen, sillä muualla he olisivat kaivaneet sen ylös haudasta. Kerran voin kai haudata hänet vihittyyn maahan, kuten tuo miesparka huomautti, joka ainoastaan pelon pakoittamana teki valan.

Kyynel vierähti esiin pienen vanhuksen silmästä, ja hänen punainen valetukkansa näytti silloin hiukan vähemmän rumalta nuoresta naisesta, joka kääntyi pois päin kunnioituksesta tätä salaista surua kohtaan. Mutta tästä osanotosta huolimatta d'Orgemont sanoi vielä:

— Älkää lähestykö seinää, te...

Ja hänen katseensa eivät päästäneet näkyvistään neiti de Verneuilin silmiä, hän kun toivoi siten estävänsä häntä tarkemmin tutkimasta tämän kammion seiniä, missä liiaksi harventunut ilma ei riittänyt keuhkoille. Kuitenkin Marien onnistui valppaan vartijansa huomaamatta luoda katse ympäristöön, ja seinissä olevista omituisista ulkonevista osista hän teki sen johtopäätöksen, että saituri itse oli rakentanut ne hopea- ja kultasäikeistä.

Jo hetken d'Orgemont oli ollut eriskummaisen ihastuksen valloissa. Tosin hänen jalkojensa pakoitti äskeisestä kärvennyksestä, ja hänen kasvojensa joka rypystä kuvastui se kauhu, joka hänessä syntyi siitä, että vieras ihmisolento oli keskellä hänen aarteitaan. Mutta samalla hänen kuivat silmänsä hehkuivat hänelle tavattomasta sisäisestä tulesta ja heijastivat jaloa mielenliikutusta, jota hänessä herätti pelastajattarensa vaarallinen läsnäolo, sillä tämän valkea ja ruusunpunainen poski houkutteli suutelemaan ja hänen tumma, sametinpehmeä katseensa nosti vanhuksen sydämeen niin kuumia veriaaltoja, ettei hän enää tietänyt, oliko tämä elämän vai kuoleman merkki.

— Oletteko naimisissa? — hän kysyi värähtelevällä äänellä.

— En ole, — vastasi parisitar hymyillen.

— Onhan minulla vähän omaisuutta, — virkkoi saituri huoaten, — vaikka en olekaan niin rikas kuin kaikki sanovat. Nuori nainen, kuten te, varmaankin rakastaa jalokiviä, helyjä, ajoneuvoja, kultaa, — hän katsahti pelästyneenä ympärilleen. — Kaiken tämän voin testamentata toiselle... Ja jos te tahdotte...

Vanhuksen katse kuvasti, hänen tuntiessaan tätä ohimenevääkin intohimoa, niin paljon itsekkäisyyttä, että neiti de Verneuil kieltäen pudisti päätään ja tuli ehdottomasti ajatelleeksi, että saituri tahtoi naida hänet ainoastaan senvuoksi, että saisi haudata salaisuutensa toisen minänsä sydämeen.

— Raha! — sanoi parisitar, luoden d'Orgemontiin katseen, joka uhkui ivaa ja joka saattoi vanhuksen samalla onnelliseksi ja suuttuneeksi, — raha ei minulle merkitse mitään. Te olisitte kolme kertaa rikkaampi kuin mitä nyt olette, jos omistaisitte kaiken minun hylkäämäni kullan.

— Älkää lähestykö sei...

— Eikä minulta kuitenkaan ole pyydetty enempää kuin yhtä ainoata katsetta, — hän lisäsi uskomattoman ylpeästi.

— Siinä teitte väärin. Se olisi ollut oivallinen keinottelu. Mutta ajatelkaa nyt toki...

— Ajatelkaa, — keskeytti neiti de Verneuil, — että juuri kuulin tässä lähellä äänen, jonka pieninkin kaiku minun mielestäni on suurempiarvoinen kuin kaikki teidän rikkautenne.

— Te ette niitä tunne...

Ennenkuin saituri oli voinut estää, Marie lykkäsi sormellaan sivulle pienen väritetyn piirroksen, joka kuvasi Ludvig XV:ttä hevosen selässä istuvana, ja sen takana olevasta reiästä hän äkkiä näki alla olevassa huoneessa markiisin, joka juuri latasi isoa vallipyyssyä. Se pieni levy, jolle tuo kuva oli liimattu, näytti peittävän reikää, joka muodosti kuvion komeron alapuolella olevan huoneen kattokoristeissa, missä kuningasmielinen kenraali epäilemättä nukkui. D'Orgemont lykkäsi mitä varovaisimmin paikoilleen vanhan piirroksen ja katsoi ankarasti nuoreen tyttöön.

— Älkää lausuko sanaakaan, jos henkenne on teille rakas. Muuten, — hän jatkoi hetken vaiettuaan, — ette ole heittänyt iskukoukkuanne varsin pieneen alukseen. Tiedättekö, että markiisi de Montauranilla on sadan tuhannen frangin tulot vuokralle annetuista maatiloista, joita ei ole myyty? Eräs konsulin

julkaisema päätös, jonka luin *Ille-et-Vilainen Maanantai-lehdessä*, on juuri peruuttanut takavarikkoon ottamisen. Kas, kas, epäilemättä tämän kuultuanne pidätte tuota poikaa entistään kauniimpana. Silmänne kiiltävät kuin kaksi uuden uutukaista kultarahaa.

Neiti de Verneuilin katseet olivat ruvenneet vilkkaasti säihkymään, hänen kuultuaan tuon tutun äänen kaiun. Hänen seisoessaan siinä ikäänkuin uponneena hopeakaivokseen, elpyi äkkiä hänen henkensä, joka oli ollut viime tapahtumien lamauttama. Hän näytti tekevän synkän päätöksen ja huomaavan sen toteuttamiskeinot.

— Sellaisesta ylenkatseesta ei koskaan voi toipua, — hän ajatteli, — ja jos hän ei enää voi minua rakastaa, tahdon hänet surmata... Ei yksikään nainen tule häntä omistamaan.

— Herra markiisi, — vastusti abotti Gudin ylimielisenä, — te häpäisette koko Bretagnen, jos annatte nuo tanssijaiset Saint-James'issa. Saarnaajat voivat kiihoittaa kyliemme asukkaiden mielet, eivätkä tanssimestarit... Ottakaa käteen pyssy, älkääkä viulua.

— Herra abotti, olette kyllin älykäs ymmärtääksenne, etten puoluelaistemme yleiskokouksessa voi saada selville, mitä heidän avullaan voin toteuttaa. Pidot tuntuvat minusta paljon edullisemmalta tilaisuudelta heidän kasvojensa tutkimiseen ja aikeittensa tuntemiseen kuin kaikki salainen urkinta, jota muuten kammoksun; panemme heidät lasi kädessä lausumaan, mitä ajattelevat.

Marie säpsähti, kuullessaan nämä sanat, sillä nyt hänessä heräsi tuuma mennä näihin kemuihin ja niissä toimeenpanna kostonsa.

— Pidättekö minua typeränä, saarnatessanne minulle tanssin turmiollisuudesta! — virkahti Montauran. — Ettekö te kaikki mielellänne esiintyisi chaconne-tanssissa, päästäksenne täysiin oikeuksiinne "Uskon isien" uudessa arvossa?... Ettekö tiedä, että bretagnelaiset kirkosta tullessaan menevät tanssiaisiin? Ettekö tiedä, että herrat Hyde de Neuville ja d'Andigné viisi päivää sitten ovat neuvotelleet ensimmäisen konsulin kanssa jälleen kohottaakseen valtaistuimelle hänen majesteettinsa Ludvig XVIII:n? Kun tänä hetkenä valmistaudun syöksymään niin uhkarohkeaan yritykseen, tapahtuu se yksinomaan sentähden, että tahdon jouduttaa tapahtumien ratkaisua raudoitettujen saappaittemme voimalla. Ettekö ole kuullut, että kaikki Vendéen, jopa Fontainen päälliköt puhuvat alistumisesta? Oh, herraseni, ilmeisesti on petetty ruhtinaita Ranskan oikeaan tilaan nähden. Se uskollisuus, josta heille on puhuttu, on itsekästä laatua. Herra abotti, kun olen pistänyt jalkani vereen, en tahdo upota siihen vyötäisiin asti, muuten kuin varmana tuloksesta. Olen antautunut palvelemaan kuningasta, enkä muutamia huimapäitä, en muutamia yli korvien velkaantuneita, kuten Rifoël, en kärventäjiä...

— Sanokaa suoraan abotteja, jotka ylläpitääkseen sotaa kiskovat veroa maanteiltä! — keskeytti abotti Gudin.

— Miksi en sitä sanoisi? — vastasi markiisi katkerasti. — Sanonpa vielä enemmänkin: Vendéen sankarilliset ajat ovat ohi.

— Herra markiisi, saattepa nähdä, että osaamme tehdä ihmeitä ilman teitä.

— Niin, sellaisen kuin esim. Marie Lambrequinin ihmeen, — huomautti markiisi nauraen. — Mutta puhukaamme tyynesti, ilman vihaa, abotti! Tiedän, että te panette henkenne alttiiksi ja että ammutte sinisen yhtä hyvin kuin lausutte rukouksen. Ja Jumalan avulla toivon kohottavani teidät niin korkeaan asemaan, että hiippa päässä olette kuninkaan kruunauksessa.

Tämä viime lause epäilemättä vaikutti tenhoten abottiin, sillä hän kolhautti karbiini-pyssyään ja huudahti:

— Minulla on taskuissani viisikymmentä patruunaa, herra markiisi, ja henkeni kuuluu kuninkaalle!

— Siinä näette vielä yhden velallisistani, — sanoi saituri neiti de Verneuilille. — En nyt tarkoita noita viittä tai kuuttasataa riksipahaista, jotka hän on lainannut minulta, vaan verivelkaa, joka kerran, toivomme, on maksettava. Ei koskaan voi tapahtua niin suurta onnettomuutta, kuin mitä toivon tuolle kirotululle jesuiitalle. Hän oli vannonut surmaavansa veljeni ja nosti koko maakunnan häntä vastaan. Miksi? Siksi, että veli-parkani oli pelännyt uusia lakeja!...

Sitten hän painoi korvansa erääseen piilopaikkansa seinään ja sanoi:

— Nyt he lähtevät kaikki matkoihinsa, nuo roistot. He kai aikovat vielä toimeenpanna jonkun ihmeen! Kunhan eivät vaan koeta hyvästellä minua, kuten viime kerralla, sytyttämällä talon palamaan!

Noin puolen tunnin kuluttua, jonka ajan neiti de Verneuil ja d'Orgemont olivat katselleet toinen toistaan, kuin jos kumpikin heistä olisi katsellut kuvaa, kuului Galope-Chopinen karkea ääni hiljaa sanovan:

— Nyt ei enää ole vaaraa, herra d'Orgemont. Mutta tällä kertaa olen rehellisesti ansainnut nuo kolmekymmentä riksiäni!

— Lapsukaiseni, — sanoi saituri neidille, — vannokaa minulle, että pidätte silmänne suljettuina.

Neiti de Verneuil peitti toisella kädellä silmänsä. Mutta varmuuden vuoksi vanhus sammutti lampun, tarttui pelastajatartaan kädestä ja auttoi häntä astumaan seitsemän tai kahdeksan porrasta ahtaassa käytävässä. Muutaman minuutin kuluttua hän sitten, hellitti hänen kätensä, ja neiti de Verneuil huomasi olevansa siinä huoneessa, josta markiisi de Montauran juuri oli lähtenyt ja joka oli sairurin asuinhuone. — Rakas lapsi, — sanoi hänelle vanhus, — nyt voitte lähteä. Älkää katselko noin ympärillenne. Varmaankaan teillä ei ole rahaa? Tästä saatte kymmenen riksiä. Niiden joukossa on kuluneita, mutta silti ne käyvät täydestä. Poistuessanne puutarhasta, näette polun, joka johtaa kaupunkiin, eli kuten nyttemmin sanotaan, piiriin. Mutta chouanit ovat paraillaan Fougères'ssa, eikä ole luultavaa, että heti voitte päästä sinne sisälle; voitte siis tarvita turvapaikan. Painakaa tarkoin mieleenne, mitä nyt sanon, ja käyttäkää sitä hyväksenne ainoastaan äärimäisessä hätässä. Sen tien varrella, joka Gibarryn laakson kautta johtaa Nid-aux-Croc'iin, näette maalaistalon, missä asuu Galope-Chopine. Menkää sisälle majaan ja sanokaa hänen vaimolleen: "Päivää, Bécanière", ja tuo kelpo Barbette tulee piiloittamaan teidät. Jos Galope-Chopine huomaa teidät, hän joko luulee teitä aaveeksi, jos on yö, tai nuo kymmenen riksiä saavat hänet helytymään, jos on päivä. Hyvästi, laskumme ovat selvät... Jos tahtoisitte, — hän lisäsi, osoittaen kädellään taloa ympäröiviä peltoja, — kaikki tämä olisi teidän!

Neiti de Verneuil loi kiitokseksi katseen tähän omituiseen olentoon, ja saituri päästi tämän johdosta huokauksen, joka säveliltään oli hyvin vaihteleva.

— Epäilemättä maksatte minulle takaisin kymmenen riksiäni; huomatkaa, etten puhu koroista — nämä teidän tulee suorittaa minun tiliini mestari Patrat'lle, Fougères'n notariolle, joka, jos niin haluatte, kirjoittaa naimakontrahtimme, sydänpöytäseni... Hyvästi.

— Hyvästi, — sanoi parisitar, viitaten hänelle kädellään jäähyväisiksi.

— Jos tarvitsette rahaa, — huusi saituri hänen jälkeensä, — lainaan sitä teille, jos maksatte korkoa viisi sadalta! Niin, ainoastaan viisi sadalta... Sanoinko, viisi?

Parisitar ei enää kuullut, hän kun oli rientänyt pois.

— Hän näytti kunnan tytöltä, — mörähti d'Orgemont itsekseen; — mutta joka tapauksessa muutan kamiinini salaisuuden.

Sitten hän otti kahdentoista naulan leivän ja liikkiön ja palasi piilopaikkaansa.

* * * * *

Kävellessään vapaassa luonnossa neiti de Verneuil tunsu uudelleen elpyvänsä. Viileä aamuyön ilma virkisti hänen kasvojaan, joita hänen mielestään muutaman tunnin ajan tukahuttava ummehtunut kuumuus oli kärventänyt. Hän koetti löytää sairurin neuvomaa tietä, mutta sittenkuin kuu oli laskenut, oli tullut niin pilkkosen pimeä, että hänen täytyi astua umpimähkään. Mutta pian hän rupesi pelkäämään, että syöksyisi kuiluihin, ja tämä pelasti hänen henkensä, sillä hän pysähtyi äkkiä aavistaen, että vankka maa loppuisi hänen jalkainsa alta, jos hän astuisi vielä askeleenkin eteenpäin.

Viileämpi tuuli, joka liehutteli hänen hiuksiaan, vaisto, kaikki viittasi siihen, että hän oli Pyhän Sulpicen kallioiden jyrkänteen reunalla. Hän takertui käsivarsillaan puuhun ja odotti hyvin levottomana aamunkoittoa, sillä hän kuuli aseiden kalsketta, hevosten kavioiden kopinaa ja ihmisääniä. Hän sai kiittää yön pimeyttä siitä, että se suojeli häntä joutumasta chouanien käsiin, varsinkin jos he, kuten saituri oli sanonut, piirittivät Fougères'n.

Yöllä viritettyjen merkkitulien tavoin ilmestyi himmeän punainen hohde vuorten huipuille, joiden juuria peitti sinervä hämärä, mikä vastakohtana erosi laakson yli lihoittavista ruskopilvistä. Pian alkoi rubiinipunainen kiekko hitaasti kohota taivaanrannalle. Taivaanholvi tunnusti sen valtiakseen. Maiseman vaihtelevat kummut ja alangot, Pyhän Leonardin tapuli, kalliot, varjoon piiloittautuneet niityt tulivat taas vähitellen näkyviin, ja huipuilla kasvavat puut kuvastuivat selväpiirteisinä heräävän aamun punaa vasten. Aurinko vapautui ylevänä tulen, keltamullan ja safiirin-värisistä pilvenjuovista. Voimakas valo levisi sopusointuisin tasaisin aaloin kukkulalta kukkulalle, laaksosta laaksoon. Pimeä haihtui, päivä valtasi luonnon. Pistelevän viileä tuuli liikkui ilmassa, linnut lauloivat, elämä heräsi kaikkialla.

Mutta tuskin oli nuori nainen ehtinyt kiinnittää katseensa tähän jalkojensa juuressa leviävään omituiseen, avaraan maisemaan, kun hän huomasi näillä kostean ilman täyttämällä seuduilla usein esiintyvän ilmiön: usva levisi liinaverhojen tavoin, täyttäen laaksot, nousten korkeimmillekin huipuille,

kätkien ihanan vuoriseudun lumivalkeisen vaipan alle. Seuraavassa tuokiossa neiti de Verneuil luuli näkevänsä edessään tuollaisen jäätikkömeren, joka peittää alpeja. Sitten tämä utuinen ilmakehä pani liikkeelle aaltoja, kookkaita kuin valtamerellä, nosti läpitunkemattomia harjoja, jotka notkuivat pehmeästi, sitten taas temmelsivät rajusti, saivat auringonpaisteessa heleän ruusunpunaisen hohteen, siellä täällä välkkyen läpikuultavina kuin hopeinen lammen pinta. Äkkiä pohjatuuli puhalsi tähän utukuvaan ja hajoitti sumun, joka hopeansekaisena kasteena satoi alas nurmikoille.

Silloin saattoi neiti de Verneuil nähdä äärettömän ruskean ainemöhkälehen Fougères'n kallioilla: seitsemän tai kahdeksansataa chouania vilisi Pyhän Sulpicen esikaupungissa kuin muurahaiset pesässään. Ja linnan ympäristöä, jota miehitti kuin taikavoimasta ilmestynyt kolmeen tuhanteen nouseva joukko, ahdistettiin hurjasti. Tämä nukkuva kaupunki olisi huolimatta vihannoivista valleistaan ja vanhoista harmaista torneistaan kukistunut, ellei Hulot olisi valvonut. Vallihaudassa olevan törmän taakse piiloitettu patteri vastasi chouanien linnoitusta vastaan suuntaamaan ensi tuleen, tähtäämällä heihin sivulta linnaan johtavalla tiellä. Kartessitykki pyyhkäisi yli tien, puhdistaa sen vihollisista. Sitten Pyhän Sulpicen portista eräs komppania teki hyökkäyksen, käytti hyväkseen chouanien hämmästyttä, järjestyi rintamaksi tiellä ja avasi heitä vastaan murhaavan tulen.

Chouanit eivät yrittäneet vastarintaa, he kun näkivät linnan muurien täyttyvän sotilaista, ikäänkuin näyttämö-mestari olisi loihittanut niihin sinisiä juovia, ja kun huomasivat, että linnoituksen tykit suojelivat tasavaltalaisia satureita. Tällä välin toiset chouanit, joilla oli hallussaan pieni Nançonin laakso, olivat kiipeämällä kulkeneet kalliosolien poikki ja saapuneet kaupungin kävelypaikalle, jonka rinnettä nousivat ylös. Se oli pian kokonaan vuohennahkojen peitossa, jotka saattoivat sen ajan tummentaman ruskean olkihatus näköiseksi. Samassa kuului kovia paukauksia siitä osasta kaupunkia, joka oli Couësnon-laakson puolella. Ilmeisesti Fougères, jota ahdistettiin joka taholta, oli kokonaan saarrettu. Kallion itäisellä rinteellä näkyvä tuli tiesi lisäksi, että chouanit sytyttivät esikaupungit palamaan.

Kuitenkin kinsteri-, olki- ja pärekatoista kohoavat tulikieleet katosivat pian, ja muutamat mustat savupatsaat osoittivat, että tulipalo oli sammumaisillaan. Valkeat ja ruskeat savuhattarat peittivät vielä kerran neiti de Verneuililtä tämän näyn, mutta tuuli hajoitti emien pitkää nämä ruudinsavupilvet. Tasavaltalaisten päällikkö oli muuttanut patterinsa kanuunojen ampumasuunnan siten, että se suoran linjan tavoin hallitsi järjestänsä Nançonin laaksoa, Kuningattaren portaita ja kallioita, ja kävelypuistikon huipulta hän saattoi huomata, kuinka erinomaisesti hänen ensimmäiset määräyksensä toteutettiin. Kaksi Pyhän Leonardin portin vahdistoon asetettua tykkiä tuhosi sen lähelle sijoittuneet chouanit, ja samanaikaisesti Fougères'n kansalliskaarti, joka kiireisesti oli rientänyt kirkkotorille, lopullisesti karkoitti vihollisen.

Tätä taistelua ei kestänyt täyttä puolta tuntia, eikä se uhreina ollut vaatinut sinisiltä edes sataa miestä. Chouanit lyötyinä ja muserrettuina peräytyivät Garsin määräyksestä joka taholla; heidän päällikkönsä rohkea yritys oli siis rauennut, ja tämä tapahtui hänen tietämättään, Vivetièren selkkauksen tähden, joka oli ollut syynä siihen, että Hulot salaa oli tullut Fougères'en. Tykistö oli saapunut sinne vasta sinä yönä; sillä pelkkä tieto, että sinne tuotiin ampumavaroja, olisi ollut riittävä syy Montauranille luopumaan tästä yrityksestä, joka oli tuomittu epäonnistumaan, niin pian kuin siitä oli saatu vihiä. Hulot oli yhtä halukas antamaan Garsille varoittavan opetuksen, kuin Gars toivoi hyökkäyksensä onnistumista, voidakseen vaikuttaa ensimmäisen konsulin päätöksiin.

Ensi kanuunan paukuessa markiisi oivalsi, että olisi ollut mieletöntä itserakkaudesta jatkaa epäonnistunutta yritystä. Estääkseen hyödytöntä chouanien tuhoamista hän joutuin lähetti seitsemän tai kahdeksan airutta nimenomaisin määräyksin peräytymisen toimeenpanemisesta kaikilla eri asemilla. Kun Hulot oli huomannut vastustajansa neuvottelijajoukon ympäröimänä, johon kuului rouva du Guakin, suuntasi hän heitä vastaan Pyhän Sulpicen kallioille tuiman tykkitulon. Mutta tuo paikka oli niin taitavasti valittu, että nuori päällikkö oli täysin turvassa, ja nyt Hulot äkkiä vaihtoi osaa, muuttuen ahdistetusta hyökkääjäksi. Ja heti kun markiisin ensi liikkeet ja tarkoitukset kävivät selville, linnan muurien juurelle asetettu komppania ryhtyi katkaisemaan chouaneilta peräytymistien siten, että miehitti Nançonin laakson yläsuun.

Vihastaan huolimatta neiti de Verneuil oli rakastajansa johtamien satureiden puolella ja kääntyi vilkkaasti toista laakson aukkoa kohti, nähdäkseen, oliko se vapaa. Mutta hän näki silloin sinisiä, jotka arvatenkin olivat päässeet voitolle toisella puolen Fougères'tä, Gibarry-laakson kautta palaavan Couësnon-laaksosta miehittämään Nid-aux-croc'ia ja niitä Pyhän Sulpicen kallioiden osia, missä olivat Nançonin laaksoon johtavat alemmat vuorisolat. Täten ne chouanit, jotka olivat saarretut näihin ahtaisiin paikkoihin, näyttivät olevan tuomitut perikatoon viimeiseen mieheen asti, niin oikeat olivat vanhan tasavaltalaispäällikön laskelmat olleet ja niin osuvat ne varokeinot, joihin hän oli ryhtynyt.

Mutta näillä kahdella taholla tykit, jotka olivat tehneet Hulot'lle niin suurta palvelusta, olivat tehottomia; siellä leimahti itsepintaisia kahakoita, ja kun Fougères'n kaupunki oli turvattu, sai taistelu kahakan luonteen, johon chouanit olivat tottuneet. Nyt selveni neiti de Verneuilille, miksi lähiseuduilla

oli näkynyt niin paljon sotaväkeä, päällikköjen kokous d'Orgemontin talossa ja kaikki kuluneen yön tapaukset, eikä hän voinut käsittää, kuinka oli välttänyt niin monet vaarat.

Tämä epätoivon aiheuttama yritys herätti niin suuresti hänen mielenkiintoaan, että hän liikkumattomana seurasi edessään tapahtuvaa vilkasta näytelmää. Piankin Sulpice-vuoren juurella riehuva taistelu herätti vallan erityisesti hänen mielenkiintoaan. Huomatessaan sinisten olevan melkein voitolla chouaneista, markiisi ja hänen ystävänsä hyökkäsivät Nançonin laaksoon heidän avukseen. Kallioiden juuri täyttyi useista hurjasti taistelevista ryhmistä, missä ratkaistiin kysymyksiä elämästä ja kuolemasta senlaatusella maan-alalla ja sellaisin asein, jotka olivat suotuisimmat vuohennahoille. Vähitellen tämä liikkuva taisteluala laajeni. Chouanit hajaantuivat, vetäytyen kallioiden, siellä täällä kasvavien pensaiden suojaan.

Neiti de Verneuil pelästyi nähdessään vihollistensa nousevan kallioiden huipuille, mistä käsin he raivokkaina puolustivat sinne johtavia vaarallisia polkuja. Kun molemmat taistelupuolueet pitivät hallussaan kaikki paikat, joista pääsi tälle vuorelle, neiti de Verneuil pelkäsi joutuvansa kahden tulen väliin ja vetäytyi pois sen paksun puun takaa, missä oli piillyt, ja lähti pakosalle, päättäen hyväksen käyttä vanhan saiturin neuvoja. Juostuaan kauan sillä Pyhän Sulpicen vuoren rinteellä, joka on Couësnon-laakson puolella, hän huomasi kaukana navetan ja arveli sen kuuluvan Galope-Chopinen taloon, minne tämä kaiketi oli jättänyt vaimonsa yksikseen taistelun ajaksi.

Tämä luulo rohkaisi hänen mieltään, ja hän toivoi saavansa hyvän vastaanoton tuossa asunnossa ja voivansa viettää siellä muutaman tunnin, kunnes oli mahdollista vaaratta palata Fougères'en. Todennäköisesti oli Hulot eroava taistelusta voittajana. Chouanit pakenivat niin nopeasti, että neiti de Verneuil kuuli pyssynlaukauksia yltympäri, ja peläten, että joku luoti saattoi osua häneen, hän joutuin riensi tuota majaa kohti, jonka savutorvi oli hänen merkkipaalunaan.

Se polku, jota myöten hän oli kulkenut, päättyi eräänlaiseen vajaan, jonka kinstereillä peitettyä kattoa kannatti neljä paksua kaarnan peittämää hirttä. Akanaruukilla päällystetty seinä oli tämän vajan taustana, ja itse vajassa oli omenaviini-puristin, tattarin puimatanner ja eräitä maanviljelyskaluja. Neiti de Verneuil pysähtyi yhden tuollaisen kattoa kannattavan tukin kohdalle, epäröiden, kulkisiko sen lokaisen suon poikki, joka muodosti päärakennuksen pihan, jota hän kaukaa, aito-parisittarena, oli luullut navetaksi.

Tältä majalta, jota pohjoispuolella suojeli kallio, joka oli kattoa korkeampi ja siinä kiinni, ei puuttunut runoutta, sillä jalavanoksat, kanervat ja kalliokukat koristivat sitä kiehkura-köynnöksillään. Maalaisportaat, jotka yhdistivät tuon vajan taloon, tarjosivat asukkaille tilaisuuden mennä hengittämään puhdasta ilmaa tämän kallion huipulle.

Majan vasemmalla puolella kallio äkkiä mataloitui, ja nyt näki koko joukon peltomaita, joista läheisin epäilemättä kuului tähän taloon. Näillä pelloilla kasvoi somia metsikköjä, joita eroitti toisistaan multapenkerille istutetut pensasaidat. Näistä läheisin täydensi tämän pihamaan aitauksen. Pelloille johtavan tien veräjänä oli puoleksi lahonnut pölkky; tämän bretagnelaisen veräjä-portin nimi antaa myöhemmin kertomuksessamme aihetta erityiskuvaukseen, joka tuo lisän tämän maakunnan kuvaukseen.

Liuskakivikallioon hakattujen portaiden ja tuon paksun hirren sulkeman tien välillä, liejuisen pihan edessä ja töröttävän kallion juurella muutamat graniitista järeästi louhitut kivet, jotka olivat kasatut päälletysten, muodostivat tämän majan neljä nurkkausta ja pitivät koossa huonoa vanutussavea, lautoja ja piikiviä, joista seinät olivat kyhättyt. Toinen puoli kattoa oli olkien tavoin peitetty kinstereillä ja toinen paanuilla, jotka olivat leikatut kattotiilien muotoisiksi; siitä saattoi päättää, että rakennus jakautui kahteen eri osaan. Ja todella toinen, jonka eroitti huono ristikko-aitaus, teki navetan virkaa ja toisessa asui talonväki.

Joskin tämä maja kaupungin läheisyyden vuoksi tarjosi muutamia edullisia puolia, jotka olivat kokonaan tuntemattomia pari peninkulmaa kauempana, se kuitenkin selvästi pani ajattelemaan, kuinka epävakaaseen tilaan sodat ja läänitysolut olivat saattaneet maaorjan tavat, niin että monet talonpojat vielä tätä nykyä näillä seuduilla juhlallisesti sanovat *asunnoksi* ylhäisten herrojen linnoja. Tarkastaessaan näitä paikkoja hyvin ymmärrettävällä hämmästyksellä, neiti de Verneuil huomasi siellä täällä pihan rapakossa graniittimöhkäleitä, jotka olivat sillä tavoin ladotut, että ne muodostivat majan ovelle ylettyvän tien, jota ei suinkaan vaaratta voinut astua. Mutta kuullessaan kahakan paukaukset, jotka tuntuvasti lähestyivät, parisitar hyppäsi kiveltä kivelle, ikäänkuin olisi kulkenut puron yli saapuakseen turvaan.

Majan ovi oli kahtena osana, joista ylempi oli ikkunaluukun tapainen. Eräissä Ranskan pikkukaupunkien myymälöissä näkee vielä tällaisia ovia, mutta ne ovat paljon rikkaammin koristetut, ja alemmassa puoliskossa on hälytyskello. Se ovi aukeni, kun nosti puusta tehdyn perin vanhanaikuisen säpin, ja oven yläpuolista luukua ei suljettu muulloin kuin yöksi, sillä valo ei päässyt tunkemaan

huoneeseen muualta kuin tästä aukosta. Tosin oli olemassa jyrkä ikkuna, mutta sen lasiruudut muistuttivat pullonpohjia, ja ne raskaat lyijykehukset, joihin ne olivat sovitettut, ottivat niin paljon tilaa, että niiden tarkoitus näytti pikemmin olevan valon ehkäiseminen kuin sisälle päästäminen.

Kun neiti de Verneuil oli avannut oven, jonka saranat pahasti narisivat, hän tunsu lipeäsuola-hajujen pilvenä syöksyvän ulos tästä majasta, ja huomasi, että nelijalkaiset elukat potkimalla olivat murtaneet sen sisäseinän, joka erotti ne asuinhuoneesta. Näin tämän arentitalon sisusta — sillä se oli todella arentitalo — vastasi täydelleen sen ulkomuotoa. Neiti de Verneuil tuumi itsekseen, oliko mahdollista, että ihmisolennot saattoivat elää keskellä tätä vartavasten kasattua lokaa, kun ryysyjen peittämä pikku poika, joka näytti olevan yhdeksänvuotias, äkkiä ilmestyi hänen näkyviinsä. Pojan kasvot olivat virkeät, valkoiset ja punaiset posket pulleat, silmät vilkkaat, hampaat valkoiset kuin norsunluu, ja vyyhteinä hartioille valuvat hiukset vaaleat. Hänen raajansa olivat voimakkaat ja koko hänen olemuksensa kuvasti maalailapsen viattomuutta ja hämmästyä, joka pani hänen silmänsä suurenemaan. Tämä pieni poikanen oli ihmeen kaunis.

— Missä äitisi on? — kysyi Marie lempeästi ja kumartuen suutelemaan hänen silmiään.

Tämän suudelman saatuaan lapsi livahti tiehensä notkeana kuin ankerias ja katosi lantakasan taakse, joka oli majan ja polun välillä, mäen töyräällä. Kuten monet muut bretagnelaiset maanviljelijät, Galope-Chopine kuljetti lannotusaineet ylempään paikkaan, niin että sadevesi riistää niiltä kaiken voiman. Jäätyään näin hetkeksi tämän asunnon valtjattareksi, Marie kädenkäänteessä toimitti sen tarkastuksen.

Se huone, jossa hän odotti Barbettea, oli ainoa koko rakennuksessa. Silmään pistävin ja komein esine oli kookas kamiini, jonka kupu oli tehty sinigraniitista. Siitä riippui sarssikankaasta, vaaleanvihreällä nauhalla koristettu reunus, jonka röytä oli pyöreä, ja joka koristi laitaa, millä kohosi maalatusta kipsistä tehty Neitsyt Marian veistokuva. Tämän veistokuvan jalustaan näki neiti de Verneuil kaiverretun nämä sanat:

Äiti Jumalan oon jalon, suojelija tämän talon.

Veistokuvan takana oli punaisin ja sinisin värein tahrittu hirvittävä kuva, joka esitti pyhää Labrea. Hautakiven muotoinen, vihreiden sarssi-uudinten ympäröimä vuode, kömpelöt tuolit, veistelty ja muutamia astioita sisältävä arkku — siinä jotenkin Galope-Chopinen huonekalusto. Ikkunan edessä oli pitkä kastanjapuinen pöytä, ja sen molemmin puolin samasta puusta tehdyt penkit, jotka näyttivät tummalta vanhalta mahongilta.

Suunnattoman suuri omenaviini-tyynyri, jonka tapin alla lattialla neiti de Verneuil huomasi loantapaista kellervää ainetta, minkä kosteus kalvoi permanttoa, vaikka tämä oli tehty punervan saven yhteenliittämistä graniittiliuskoista, todisti, että talon isäntä täysin ansaitsi chouani-liikanimensä. Neiti de Verneuil nosti katseensa, ikäänkuin paetakseen tätä näkyä, ja silloin hän luuli näkevänsä edessään kaikki maailman yölepakot — niin tiheään riippui katosta hämähäkinverkkoja. Kaksi isoa omenaviinillä täytettyä haarikkaa oli pitkällä pöydällä. Nämä haarikat ovat polttosavisia ruskeita ruukkuja, jotka muistuttavat herkkusuiden suosimaa bretagnelaista voita sisältäviä astioita. Tämä ruukku päättyy ylhäältä kaulaan, joka vivahtaa vedestä päätänsä esiin pistävään sammakkoon.

Marien huomio oli lopulta kiintynyt näihin haarikkoihin. Mutta samassa kuului taistelun hälinä selvemmin, ja niin oli hänen pakko ennen Barbetten saapumista hakea itselleen sopiva piilopaikka, kun tuo vaimo samassa ilmestyi.

— Hyvää päivää, Bécanière, — sanoi parisitar hänelle, voimatta pidättää hymyään nähdessään nuo kasvot, jotka selvään palauttivat mieleen ne päät, jotka koristavat vanhojen rakennusten ikkunapieliä.

— Kas, tulette d'Orgemontin luota, — virkkoi Barbette, joka ei näyttänyt erittäin alttiilta palvelukseen.

— Minne piiloitatte minut, sillä chouanit ovat tuossa tuokiossa täällä...

— Tuonne!... — sanoi Barbette, ollen yhtä hämmästyneenä tuon olennon kauneudesta kuin omituisesta puvusta, olennon, jota ei rohjennut lukea sukupuoleensa kuuluvaksi. — Tuonne, papin komeroon.

Hän vei hänet vuoteensa päänpuolelle ja käski hänen astumaan sen päädyn ja seinän väliseen solaan. Molemmat tyrmistyivät nähdessään oudon miehen hypähtävän lokaiselle pihalle. Tuskin oli Barbettella aikaa irroittaa vuoteesta uudin ja peittää sillä Marie, kun hänen edessään seisoi pakosalla oleva chouani.

— Muoriseni, mihin voi täällä piiloittautua? Olen kreivi de Bouvan.

Neiti de Verneuil säpsähti tuntiessaan sen pöytävieraan äänen, jonka lausumat harvat sanat, mitkä

olivat jääneet hänelle salaisuudeksi, olivat aikaansaaneet Vivetièren linnassa tapahtuneen onnettomuuden.

— Hyvä herra, kuten näette, ei täällä ole mitään piilopaikkaa!
Parasta on, että minä tästä lähdän ulos, silloin voin olla vahtina.
Jos siniset tulevat, annan merkin. Jos jään tänne, ja jos he tapaavat
minut teidän seurassanne, he polttavat taloni.

Ja Barbette lähti ulos tuvasta, sillä hänellä ei ollut tarpeeksi älyä yhdistää kahden vihollisen etua, joilla oli yhtä suuri oikeus piilopaikkaan sen kaksinaisen osan nojalla, jota hänen miehensä näytteli.

— Minulla ei ole jälellä enempää kuin kaksi panosta, — sanoi kreivi epätoivoissaan, — mutta siniset ovatkin jo kulkeneet kauemmaksi. Mutta olisinpa huutavassa hukassa, jos he palaavat tätä tietä ja jos heidän päähänsä pistää tarkastaa vuoteen alustaa.

Ajattelematta kreivi asetti pyssynsä sen patsaan viereen, jonka takana Marie seisoj vihreän sarssi-uutimen peittämänä, ja kumartui nähdäkseen, mahtuiko vuoteen alle. Ehdottomasti hän silloin oli näkevä pakolais-naisen jalat; mutta tänä epätoivoisena hetkenä tuo nainen tarttui pyssyyn, hypähti äkkiä esiin majan permannolle ja uhkasi aseellaan kreiviä. Tämä purskahti nauruun tuntiessaan parisittaren; sillä piiloutuessaan Marie oli ottanut päästään leveälierisen chouani-hattunsa, ja hänen hiuksensa valuiivat esiin tuuheina pitsihuivin alta.

— Älkää naurako, kreivi, olette minun vankini. Jos vähääkään liikahdatte, saatte kokea, mihin kykenee loukattu nainen.

Sinä hetkenä, jona kreivi ja Marie katsoivat toisiinsa, ollen erilaisten mielenliikutusten valtaamat, kuului sekavia ääniä ulkoa kallioilta:

— Pelastakaa Gars! hajaantukaa! Pelastakaa Gars! Hajaantukaa!...

Barbetten ääni hallitsi ulkoa kuuluvaa meteliä, ja majassa olevat viholliset kuuluivat hänen sanansa hyvin erilaisin tuntein, sillä hän puhui enemmän heille kuin pojalleen.

— Etkö näe sinisiä? — huusi Barbette terävästi. — Joudutko tänne, nulikka, tai tulen tästä minä sinua noutamaan! Tahdot kai siis saada luodin pääkalloosi? No, matkoihisi heti!...

Näiden pikkutapausten aikana, jotka nopeasti seurasivat toisiaan, eräs sininen hypähti piharapakkoon.

— Beau-Pied! — huusi hänelle neiti de Verneuil. Beau-Pied riensi saapuville ja tähtäsi kreiviin paremmin kuin hänen pelastajattarensa oli tehnyt.

— Herra ylimys, — sanoi soturi purevan ivallisesti, — pysy alallasi, tai minä paiskaan sinut kädenkäänteessä maan tasalle kuin Bastiljin.

— Herra Beau-Pied, — sanoi neiti de Verneuil mairittelevalla äänellä, — te vastaatte tästä vangista. Menetelkää miten tahansa, mutta teidän täytyy tuoda hänet terveenä ja vioittumattomana minun käsiini Fougères'ssa.

— Ymmärrän, armollinen neiti.

— Onko tie Fougères'en asti nyt vapaa?

— Se on varma, elleivät chouanit nouse kuolleista. Hilpeänä neiti de Verneuil otti aseeseen kevyen metsästyspyssyn ja hymyili ivallisesti sanoessaan vangilleen:

— Hyvästi, herra kreivi, näkemiin!

Sitten hän riensi polulle, pantuaan jälleen päähänsä leveälierisen hattunsa.

— Huomaan, joskin liian myöhään, — sanoi katkerana kreivi de Bouvan, — ettei koskaan sovi pitää pilanaan sellaisten henkilöiden kunniaa, joilla sitä ei ollenkaan ole.

— Herra ylimys, — huusi ankarana Beau-Pied, — ellet tahdo, että kiidätän sinut aikaisempaan paratiisiisi, niin älä sano ainoatakaan pahaa sanaa tästä kauniista naisesta!

Neiti de Verneuil palasi Fougères'en niitä polkuja pitkin, jotka yhdistävät Pyhän Sulpicen ja Nid-aux-Croc'n kalliot. Saavuttuaan viimemainituille kallioille hän riensi graniittiin hakattua kiemurtelevaa ja vaikeakulkuista polkua edelleen, ihailien somaa Nançonin laaksoa, joka äsken oli niin levoton ja nyt täydelleen rauhallinen. Sieltä katsottuna laakso näytti vihreältä juovalta. Neiti de Verneuil meni sisälle

kaupunkiin Pyhän Leonardin portista, johon tuo polku päättyi.

Asukkaat, vielä levottomina taistelun johdosta, jota, päättäen etäältä kuuluvista laukauksista, näytti kestävän koko päivän, odottivat kansalliskaartin paluuta saadakseen tietää, kuinka suuret sen tappiot olivat. Kun fougèreslaiset näkivät tuon omituisen pukuisen naisen, hiukset hajalla, pyssy kädessä, saali ja hame rytistyneinä niiden häpäistessä seiiniä, loan likaamana ja kasteen kostuttamana, heidän uteliaisuutensa kiihtyi, varsinkin kun tämän parisittaren tenho, kauneus ja erikoisuus jo olivat kaikkien keskusteluaiheena.

Ollen hirvittävän levottomuuden raatelemana oli Francine odottanut emäntäänsä koko yön; ja kun hän nyt näki hänet, aikoi hän puhuen keventää sydäntään, mutta ystävällinen viittaus sai hänet vaikenemaan.

— En ole kuollut, lapsukaiseni, — sanoi Marie. — Oi, halusin Parisista lähtiessäni mielenliikutuksia... ja nyt on minulla niitä ollut! — hän virkkoi hetken vaiettuaan.

Francine aikoi lähteä huoneesta tilaamaan ateriala, huomauttaen emännälleen, että hänellä epäilemättä oli kova nälkä.

— Oh, — sanoi neiti de Verneuil, — kaikkein ensiksi kylpy... kylpy!... Ennen kaikkea täytyy siistiä itsensä.

Francine oli kovin hämmästynyt kuullessaan emäntänsä kysyvän kaikkein hienomuotisimpia pukuja, jotka Francine oli pannut matkalaukkuihin.

Syötyään aamiaista Marie pukeutui, noudattaen niin suurta tunnollisuutta ja huolta kuin nainen suinkin voi uhrata tähän tärkeään tehtävään silloin kun hänen on määrä näyttäytyä tanssijaisissa rakkaan henkilön edessä. Francine ei voinut käsittää emäntänsä ivansekaista iloisuutta. Se ei ollut rakkauden tuottamaa iloa — nainen ei tässä suhteessa pety — se oli pidätettyä vahingoniloa, joka ei ennustanut mitään hyvää.

Marie järjesti itse ikkunaverhojen poimut ja katsahti samalla edessään leviävää vaihtelevaa näköalaa, sitten hän lähensi leposohvan kamiiniin, asetti sen siten, että sille lankesi hänen kasvoilleen edullinen valaistus ja käski Francinen hankkia kukkia, antaakseen huoneelle juhlaleiman. Kun Francine oli tuonut kukat, Marie ohjasi niiden ryhmytyksen ja asettamisen mitä aistikkaimmin. Luotuaan viimeisen tyytyväisyyttä uhkuvan katseen huoneustoonsa, hän käski Francinen mennä vaatimaan päälliköltä hänen vankiaan. Hän laskeutui hekkumalliseen asentoon sohvalle, yhtä paljon levätäkseen, kuin näyttääkseen sulavalta ja heikolta, mikä eräissä naisissa vaikuttaa vastustamattomasti.

Pehmeä raukeus, jalkojen kiihoittava asema, niiden kärjet kun tuskin pistivät esiin hameenhelman alta, kankeudesta vapaa ryhti, kaulan kaarevuus, kaikki siihen luettuna hoikat sormet, jotka jasmiinivihon tavoin riippuivat patjalla — kaikki yhdessä hänen katseensa kanssa oli omiaan vaikuttamaan tenhoavasti. Hän poltti haju-aineita, levittääkseen ilmaan tuollaista tuoksua, joka niin voimakkaasti kiihoittaa miehen hermoja ja valmistaa niitä voittoja, joita naiset tahtovat saavuttaa, niitä suorastaan tavoittelematta.

Muutama hetki myöhemmin vanhan soturin raskaat askeleet kaikuivat viereisessä huoneessa.

— No, herra päällikkö, missä on vankini?

— Olen juuri komentanut esille kaksitoista-miehisen joukon ampumaan hänet miehenä, joka on vangittu ase kädessä.

— Te olette ryhtyneet toimenpiteisiin, kun on kysymys minun vangistani! — sanoi parisitar. — Kuulkaahan, päällikkö: jos en erehdy teidän kasvoihinne nähden, ei ihmisen kuolema taistelun jälkeen ole sellainen seikka, joka teille tuottaisi tyydytystä. No niin, jättäkää minun huostaani tuo chouani, ja siirtäkää hänen mestauksensa, minä otan kaiken vastuulleni. Vakuutan teille, että tämä ylimys on käynyt minulle hyvin tärkeäksi henkilöksi ja että me hänen avullaan tulemme toteuttamaan tuumamme. Muuten tämän chouani-amatöörin surmaaminen olisi yhtä mieletön teko kuin ilmapallon ampuminen, kun neulanpistos riittää tyhjentämään sen ilmasta. Jättäkää Herran nimessä julmuudenteot ylimysten asiaksi — tasavaltalaisten tulee olla jalomieliset. No niin... antakaa noiden kahdentoista sotamiehen lähteä pienelle kävelyllä ja tulkaa minun luokseni päivällisille yhdessä vankini kanssa. Päivää on vaan tunti jäljellä, ja näette, — hän lisäsi hymyillen, — että jos vielä viivyttelette, menettää pukuni kaiken vaikuttavaisuutensa.

— Mutta, neitiseni... — soperteli päällikkö hämmästyneenä.

— No, mitä? Odotan teitä. Olkaa varma siitä, ettei tuo kreivi pääse käsistänne. Ennemmin tai

myöhemmin tuo suuri perho tulee polttamaan siipensä nuotiotulienne liekeissä.

Päällikkö kohautti hiukan olkapäitään kuin mies ainakin, jonka on kaikesta huolimatta pakko totella kauniin naisen oikkuja, ja puolen tunnin kuluttua hän palasi, kreivi de Bouvan mukanaan.

Neiti de Verneuil teeskenteli ihmetystä näiden molempien vierasten saapuessa ja oli häpeävillään sitä, että kreivi oli nähnyt hänet niin huolimattomassa asennossa. Mutta huomattuaan aatelismiehen silmistä, että ensi vaikutus oli saavutettu, hän nousi ja huolehti vieraistaan, täynnä täydellistä suloa ja kohteliaisuutta. Hänen asennoissaan ei ollut mitään tutkittua eikä väkinäistä, hymyily, astunta ja ääni ei ilmaissut tarkoittelevaa eikä hänen salaisia tuumiaan. Kaikki oli sopusointuisaa, eikä yksikään liian huomiota herättävä piirre pannut ajattelemaan, että hän olisi teeskennellyt sellaisten piirien tapoja, joissa ei olisi elänyt.

Kun kuningasvallan kannattaja ja tasavaltalainen olivat istuutuneet, hän katsoi kreiviin ankarasti. Tämä aatelismies tunsu tarpeeksi naiset tietääkseen, että tätä naista kohtaan toimeenpantu loukkaus oli tuottava kuolemantuomion. Tästä aavistuksesta huolimatta hän ei ollut iloinen eikä surullinen, vaan näytti mieheltä, joka ei usko äkillisiin ratkaisuihin. Pian hänestä tuntui naurettavalta pelätä kuolemaa kauniin naisen edessä. Muuten Marien ankara ilme herätti hänessä pelastuksen tuumia.

"Kuka tietää", hän ajatteli, "eikö saavutettavissa oleva kreivillinen kruunu miellytä häntä enemmän kuin markiisin kruunu, jonka hän on menettänyt?... Montauran on kuiva kuin tikku, ja minä..."

Tämä tuumiskelu houkutteli hänen kasvoilleen itsetyytyväisen ilmeen.

Nämä valtioviisaat mietteet olivat vallan turhat. Ne mieltymyksen tunteet, joita kreivi aikoi neiti de Verneuilin edessä teeskennellä, muuttuivatkin rajuksi intohimon liekiksi, jota tuo vaarallinen naisolento mielihyvällä lietsoi.

— Herra kreivi, — sanoi hän, — te olette minun vankini, ja henkenne on minun vallassani. Mutta kuolemantuomionne pannaan täytäntöön ainoastaan minun suostumuksellani... mutta olen liian utelias, antaakseni ampua teidät nyt.

— Entä jos itsepäisesti vaikenisin? — vastasi kreivi iloisena.

— Kunniallisen naisen edessä, kenties, mutta huonomaineisen naisen!... kuinka se tulisi kysymyksenkään, herra kreivi, sehän on suorastaan mahdotonta.

Nämä sanat, jotka uhkuivat katkeraa ivaa, hän vihelsi, kuten Sully sanoi puhuessaan herttuatar de Beaufortista, niin terävällä nokalla, että aatelismies hämmästyi, eikä voinut muuta kuin katsella julmaa vastustajatartaan.

— Kas tässä, — parisitar jatkoi ilkkuen, — jotta en todistaisi vääräksi sanojani, tahdon olla, kuten nuo olennot, *hyväsydäminen*. Aluksi siis, tässä on pyssynne.

Hän ojensi hänen aseensa lempeän ilakoivana.

— Kautta aatelismiehen kunnian, te menettelette, neiti...

— Oh! — keskeytti parisitar hänen puheensa. — Olen saanut tarpeeksi aatelismiesten kunniasanoista. Tällaiseen sanaan luottaen poikkessin Vivetièreen. Päällikkönne oli vannonut, että minä ja väkeni siellä olisimme turvassa...

— Kuinka katalaa! — huudahti Hulot, rypistäen kulmakarvojaan.

— Syypää siihen oli herra kreivi, — jatkoi Marie, osoittaen Hulot'lle aatelismiestä. — Garsilla oli kyllä hyvä halu pitää sanansa, mutta herra kreivi kertoi minusta jonkun minulle tuntemattoman parjausjutun, joka vahvisti kaikkia niitä herjauksia, mitä "Charretten Tamma" on suvainnut minusta levitellä.

— Neitiseni, — sanoi kreivi peräti hämillään, — pää piilun alla vakuuttaisin sanoneeni ainoastaan totuuden.

— Sanomalla mitä?

— Että te olitte ollut markiisi de Lenoncourtin...

— Sanokaa pois tuo sana: rakastajatar.

— Niin, markiisi de Lenoncourtin, nykyisen herttuan, erään ystäväni rakastajatar, — vastasi kreivi.

— Nyt voisin antaa teidän kuolemantuomionne täytyä, — sanoi Marie, näyttämättä liikutetulta

kreivin omantunnonmukaisesta syytöksestä, kreivin, joka tyrmistyi hänen todellisesta tai teeskennellystä välinpitämättömyydestään. — Mutta, — hän jatkoi nauraen, — karkoittakaa ainaiseksi tuo luotien synkkä kuva, sillä te ette ole loukannut minua sen enempää kuin tuo ystävä, jonka — hyi sentään — rakastajattarena väitätte minun olleen. Kuulkaahan, herra kreivi, seurustelittehan te isäni, herttua de Verneuilin talossa? No niin...

Epäilemättä katsoen tarpeettomaksi, että Hulot sai kuulla sen tärkeän seikan, jonka neiti de Verneuil aikoi ilmaista, hän viittasi luokseen kreivin, jonka korvaan kuiskasi muutaman sanan. Kreivi de Bouvan päästi kumean hämmästyksen huudon ja katsoi ällistyneenä Mariehen, joka täydensi palauttamansa muiston nojautumalla kamiinin reunukseen viattoman ja teeskentelemättömän lapsen asennossa. Kreivi polvistui hänen eteensä.

— Neiti, — hän huudahti, — rukoilen teitä antamaan minulle anteeksi, vaikka en olekaan sen arvoinen.

— Minulla ei ole mitään anteeksi annettavaa, — sanoi parisitar. — Teillä ei nyt ole sen enempää aihetta katumukseen, kuin mitä teillä Vivetièressä oli julkeaan otaksuamanne. Mutta teidän on vaikea käsittää näitä salaperäisiä seikkoja. Tietäkää vaan, kreivi, — hän lisäsi vakavana, — että herttua de Verneuilin tyttärellä on liiaksi mielenjaloutta, jotta hän ei syvästi harrastaisi sitä, mikä koskee teitä.

— Solvauksenkin jälkeen? — kysyi kreivi, äänessä katuva sävy.

— Eivätkö muutamat ihmiset ole liian korkeassa asemassa, jotta solvaus voisi heihin ylettyä? Herra kreivi, minä olen niitä ihmisiä.

Lausuessaan nämä sanat, nuori neiti oikaisi ryhtinsä niin jaloksi ja ylpeäksi, että se teki vankiin syvän vaikutuksen ja saattoi koko tämän kohtauksen vielä arvoituksellisemmaksi Hulot'lle. Päällikkö tarttui viikseensä, ikäänkuin väännelläkseen sen ylöspäin, ja katsoi levottomana neiti de Verneuliin, joka antoi hänelle salaisen merkin, ikäänkuin huomauttaen, ettei aikonut luopua panemasta täytäntöön suunnitelmaansa.

— Jutelkaamme nyt, — sanoi parisitar kotvan vaiettuaan. — Francine hyvä, tuo meille kynttilöitä.

Sangen taitavasti osasi hän kääntää keskustelun vallankumouksen edellä käyneeseen hallitusmuotoon, josta oli kulunut vaan muutama vuosi. Hän siirsi niin luontevasti kreivin tähän aikakauteen, hän antoi aatelismiehelle niin runsaasti tilaisuutta olla henkevä, vastatessaan hänelle niin kohteliaan hienosti, että kreivi lopulta sai sen käsityksen, ettei hän koskaan ollut esiintynyt niin rakastettavana. Ja tämä käsitys innostutti häntä niin, että tahtoi tuossa lumoavassa naisessa herättää saman edullisen luulon itsestään.

Veitikkamainen nainen päätti ahdistaa kreiviä kaikilla kiemailukeinoillaan, ja kun tämä kaikki oli hänen puoleltaan pelkkää ilveilyä, hän saattoi tehdä sen kahta taitavammin. Niinpä hän milloin sai kreivin uskomaan nopeaan menestykseen, milloin hän taas ikäänkuin hämmästyneenä vilkkaasta tunteestaan tekeytyi kylmäksi, mikä ihastutti kreiviä ja kiihoitti hänen äkkiä herännyttä intohimoaan. Tämä nainen oli ihan onkijan kaltainen, joka tuontuostakin nostaa vedestä siimansa, nähdäkseen, syökö kala.

Kreivi-parka antautui lumon pauloihin, huomattuaan, kuinka luontevan viattomasti hänen vapauttajattarensa oli mieltynyt pariin kolmeen hänen lausumaansa kohteliaisuuteen. Siirtolaisuus, tasavalta, Bretagne ja chouanit olivat silloin tuhansien peninkulmien päässä hänen ajatuksistaan. Hulot oli suora, liikkumaton ja vakava kuin vanhojen roomalaisten rajajumala Terminus. Hänen puutteellisesta kasvatuksestaan johtui, että hän oli tuiki kykenemätön ottamaan osaa tämänkaltaiseen keskusteluun, mutta kuitenkin hän aavisti, että nuo kaksi muuta keskustelijaa kaiketi olivat hyvin henkeviä. Muuten hän pinnisti kaiken käsityskykynsä oivaltaakseen, eivätkö nuo molemmat verhotuin sanoin solmineet jotain juonta tasavaltaa vastaan.

— Montauran, arvoisa neiti, — sanoi kreivi, — on ylhäistä sukua, hän on hyvin kasvatettu ja kaunis poika. Mutta ritarillisesta kohteliaisuudesta ei hänellä ole aavistustakaan. Hän on liian nuori, jotta olisi voinut nähdä Versaillesia. Hänen kasvatukseensa on kuitenkin jäänyt aukko, ja sen sijaan, että iskisi toiseen mustelmia, jakelee hän tikarinpistoja. Hän saattaa kyllä rajusti rakastaa, mutta hän ei koskaan ole saavuttava tuota hienon hienoa käytöstapaa, josta Lauzun, Adhémar, Coigny ja monet muut olivat niin kuuluisat. Hänellä ei ole tuota rakastettavaa tapaa sanoa naisille noita viehättäviä vähäpätöisyyksiä, jotka oikeastaan miellyttävät heitä enemmän kuin intohimon purkaukset, joilla pian on heidät väsyttänyt. Niin, vaikka markiisi on naisten suosikki, ei hänellä silti ole ylimyksen hienoutta ja luontevuutta.

— Sen kyllä olen huomannut, — sanoi Marie.

"Kas vaan", ajatteli kreivi, "tuossa äänessä ja tuossa katseessa on jotakin, mikä todistaa, että minä ennen pitkää tulen mitä parhaimpiin väleihin häneen, ja tullakseni hänen omakseen uskon kernaasti kaiken mitä hän ikinä vaatii".

Päivällinen oli valmis, ja kreivi tarjosi parisittarelle kätensä. Neiti de Verneuil hoiti pöydässä emännän tehtäviä niin kohteliaasti ja hienoaistisesti, että huomasi hänen sellaiseen tottuneen ainoastaan hovipiireissä.

— Poistukaa te täältä, herra päällikkö, — sanoi parisitar Hulot'lle, mennessään hänen kanssaan ateria loputtua toiseen huoneeseen. — Te saatatte hänet levottomaksi, kun sitä vastoin minä kahden kesken hänen kanssaan pian saan tietää kaiken, mikä tarvitsee tietää. Hän on nyt siinä tilassa, jossa mies sanoo minulle kaiken, mitä ajattelee, ja näkee kaiken vaan minun silmilläni.

— Entä jälestäpäin? — kysyi päällikkö, joka näytti aikovan vaatia takaisin vankia.

— Oh, hän pääsee vapaaksi, — vastasi neiti, — vapaaksi kuin taivaan lintu.

— Mutta hänet vangittiin aseet kädessä.

— Eipä niin, — sanoi parisitar, leikkisän viisastelevana kuin nainen ainakin, kun hän tahtoo vastustaa järkähtämätöntä järkiperustetta, — minähän olin riisunut häneltä aseet.

— Kreivi, — sanoi parisitar palatessaan siihen huoneeseen, missä oli aterioitu, — minun on juuri onnistunut saada teidät vapautetuksi. Mutta tässä matoisessa maailmassa ei tehdä mitään ilmaiseksi! — hän lisäsi kallistaen päätään, ikäänkuin odottaen hänen vastaustaan.

— Vaatikaa minulta kaikkea, vaikkapa nimeäni ja kunniaani! — huudahti kreivi huumauksissaan, — lasken kaiken teidän jalkojenne juureen.

Ja hän lähestyi, tarttuakseen parisittaren käteen, koettaen uskotella hänelle, että hänen intohimoiset pyyteensä olivat kiitollisuutta. Mutta neiti de Verneuil ei ollut se nainen, joka antoi pettää itseään.

Hän hymyili, ikäänkuin olisi tälle uudelle ihailijalle antanut hiukan toivoa, ja virkkoi, peräytyen pari askelta:

— Tulettekohan antamaan minulle aihetta katua luottamustani?

— Nuoren neitosen mielikuvitus on vilkkaampi kuin varttuneen naisen, — vastasi kreivi nauraen.

— Nuorella neitosella on enemmän menetettävissä kuin varttuneella naisella.

— Se on totta. Tulee olla epäluuloinen, kun kätkee aarretta.

— Jättäkäämme tämä puhetapa, — sanoi parisitar, — ja puhukaamme vakavasti. Teikäläiset panevat toimeen tanssihuvit Saint-Jamesissa. Olen kuullut kerrottavan, että olette sinne sijoittaneet ruoka- ja ampumavaranne sekä hallituksenne... Milloin nuo tanssihuvit ovat?

— Huomis-iltana.

— Ette kai ihmettele, herra kreivi, että nainen, jota on parjattu, naisen itsepäisyydellä tahtoo saada loistavan hyvityksen solvauksista samojen henkilöiden läsnäollessa, jotka olivat niiden todistajina. Aion siis tulla teidän tanssihuveihinne. Pyydän teiltä suojelustanne siitä hetkestä alkaen, jona sinne ilmestyn, siihen hetkeen asti kun sieltä poistun... En huoli teidän sanastanne, — sanoi hän nähdessään kreivin painavan kättään sydämelleen. — Kammoksun valoja, ne kun liiaksi muistuttavat varokeinoja. Sanokaa minulle vaan, että sitoudutte suojelemaan minua jokaiselta rikolliselta tai häpeälliseltä hankkeelta. Luvatkaa minulle hyvittäväanne vääryytenne julistamalla, että minä todella olen herttua de Verneuilin tytär, mutta jättäkää mainitsematta kaikki ne onnettomuudet, jotka olen kärsinyt sentähden, ettei isäni minua tarpeeksi suojellut. Sillä tavoin olemme kuitit toisistamme. Vai ovatko kaksi tuntia, jotka keskellä tanssihuveja uhraatte naisen suojelemiseen, liian raskaat lunnaat?... Totisesti, ette maksa ropokaan sen enempää... Ja hymyillen hän poisti kaiken katkeruuden näistä sanoista.

— Mitä vaaditte pyssystäni? — kysyi kreivi nauraen.

— Enemmän kuin teistä itsestänne.

— Mitä sitten?

— Vaiteliaisuutta. Uskokaa minua, kreivi de Bouvan, ainoastaan nainen voi arvata toisen naisen salaisuuden. Olen varma siitä, että jos te tästä hiiskutte sanankin, minä matkalla syöksyn tuhoon. Eilen muutamat luodit ilmoittivat minulle, mitkä vaarat minua uhkaavat tiellä. Oh! tuo nainen on yhtä taitava

ampuja kuin nopea pukuhommissa. Kamarineitsyt ei ole koskaan riisunut minulta vaatteita niin nopeasti. Ah, anteeksi, — hän sanoi, — asettakaa niin, ettei minulla kemuissa ole mitään sellaista pelättävissä.

— Te tulette siellä olemaan minun suojelukseni alaisena, — vastasi kreivi ylpeänä. — Mutta aiotteko tulla Saint-Jamesiin Montauranin tähden? — hän kysyi surullisen näköisenä.

— Te tahdotte tietää enemmän kuin mitä itse tiedän, — sanoi parisitar nauraen. — Mutta rientäkää nyt pois täältä, — hän lisäsi hetken vaiettuaan. — Lähden itse saattamaan teitä ulos kaupungista, sillä tiedättehän, että täällä vallitsee ilmisota.

— Te tunnette siis hiukan mielenkiintoa minuun? — huudahti kreivi. — Sallikaa, armollinen neiti, minun toivoa, että ette tule olemaan välinpitämätön minun ystävytyteeni nähden. Sillä minun kai täytyy tyytyä tähän tunteeseen, vai kuinka? — hän lisäsi itsetietoisena.

— Joutukaa, te profeetta! — parisitar virkkoi, kasvoissa sellainen iloinen ilme, jonka huomaa naisella, kun hän on tekemäisillään tunnustuksen, joka ei saata huonoon valoon hänen arvokkaisuuttaan eikä hänen salaisuuttaan.

Sitten hän puki ylleen turkis-vaipan ja saattoi kreiviä aina Nid-aux-Croc'iin asti. Saavuttuaan polun päähän hän sanoi kreiville:

— Herra kreivi, säilyttäkää ehdottomasti päätökseni salaisuutena, markiisinkin edessä.

Ja hän painoi sormensa huulilleen.

Kreivi, joka rohkaistui neiti de Verneuilin hyvänsuovasta ilmeestä, tarttui häneen käteensä, parisitar antoi hänen kosketella sitä, sallien sen suurena suosiona, ja kreivi suuteli sitä hellästi.

— Oi, neitiseni, luottakaa minuun kuoloon asti! — hän huudahti, huomattessaan olevansa kokonaan vapaa vaarasta. — Vaikka olen teille melkein yhtä suurena kiitollisuuden velassa kuin äidilleni, on minun hyvin vaikea olla tuntematta teitä kohtaan muutakin kuin kunnioitusta...

Hän riensi pois polkua pitkin. Marie nyökäytti tyytyväisenä päätään ja ajatteli:

"Tuo tanakka poika on antanut minulle korvaukseksi elämästään enemmän kuin henkensä."

Näin ajatellen hän loi taivasta kohti epätoivoisen katseen ja palasi hitaasti Pyhän Leonardin portille, missä Hulot ja Coirentin häntä odottivat.

— Vielä kaksi päivää, — hän huudahti, — ja... Hän keskeytti puheensa, huomattessaan, että he eivät olleet yksin.

— Ja hän on kaatuva luotienne lävistämänä, — hän kuiskasi Hulot'n korvaan.

Päällikkö astui pari askelta taaksepäin ja katseli tuota naista, jonka ryhti ja kasvot eivät ilmaisseet vähintäkään tunnontuskaa, ivanhalulla, jota on vaikea kuvata. Merkillistä naisissa on se, etteivät he koskaan punnitse moitittavimpia tekojaan; tunne tempaa heidät mukaansa. Heidän teeskentelyssäänkin on jotain luonnollista, ja ainoastaan heissä rikos voi esiintyä vapaana halpamaisuudesta. Useimmissa tapauksissa he "eivät tiedä, miten se on tapahtunut".

— Lähden Saint-Jamesiin, kemuihin, jotka chouanit huomenna panevat toimeen ja...

— Mutta, — sanoi Coirentin, — sinne on viisi Ranskan peninkulmaa; tahdotteko, että saatan teitä sinne?

— Te ajattelette paljon seikkaa, jota minä en koskaan ajattele, nimittäin itseänne, — virkkoi parisitar.

Marien Coirentinia kohtaan osoittama ylenkatse miellytti suuresti Hulot'a, joka irvisteli nähdessään tuon naisen poistuvan Pyhän Leonardin kirkolle päin. Coirentin seurasi häntä katseillaan, ja hänen kasvohinsa kuvastui epämääräinen tietoisuus siitä, että hän vielä oli saava valtoihinsa tuon viehättävän olennon hallitsemalla hänen intohimojaan.

*****

Palattuaan asuntoonsa neiti de Verneuil ryhtyi kiireisesti tuumimaan, miten pukeutuisi näihin tanssihuveihin. Francine, joka oli tottunut tottelemaan ymmärtämättä emäntänsä tarkoituksia, rupesi kaivelemaan pahvilaatikoista ja ehdoitti viimein kreikkalaiskuosista pukua. Kreikkalainen tyyli oli siihen aikaan kaikessa vallalla. Se puku, jonka Marie hyväksyi, sopi hyvin pahvilaatikkoon, jota oli helppo kuljettaa.

— Francine, lemmikkini, minä lähden samoilemaan maita mantereita.
Päätä, tahdotko jäädä tänne vai seurata minua.

— Minäkö jäisin tänne! — huudahti Francine. — Kuka teidät sitten pukisi?

— Minne olet pannut sen hansikkaan, jonka tänä aamuna annoin sinulle?

— Se on tässä.

— Ompele tuohon hansikkaaseen vihreä nauha, äläkä suinkaan unhoita ottaa rahaa mukaan.

Mutta huomattessaan, että Francine pani taskuunsa vasta lyötyjä tasavaltalaisia rahoja, hän huudahti:

— Muuta ei tarvita, jotta meidät surmattaisiin tiellä! Lähetä palvelija Corentinin luo... Mutta ei, tuo katala mies seuraisi meitä! Lähetä palvelija päällikön luo pyytämään minulle muutamia kuuden frangin riksijä.

Tarkkanäköisenä kuin nainen ainakin, joka ottaa huomioon pienimmätkin seikat, Marie ajatteli kaikkea. Sillä aikaa kuin Francine valmisti kaikki Marien käsittämätöntä matkaa varten, tämä koetti matkia pöllön ääntä, ja viimein hänen onnistui vallan erhetyttävästi jäljentää Marche-à-Terren merkkivihellystä. Puoliyön aikaan hän poistui kaupungista Pyhän Leonardin portista, saapui Nid-aux-Croc'iin johtavalle pienelle polulle ja uskalsi Francinen seurassa kulkea Gibarryn laakson poikki, samoten varmoin askelin, sillä häntä elähytti sellainen lujatahtoinen päätös, joka luo ryhtiin ja koko ruumiiseen selittämätöntä voimaa. Palata tanssiaisista niin, että välttää vilustumista, on naisille hyvin tärkeää; mutta jos heillä on intohimon tulta suonissaan, muuttuu heidän ruumiinsa teräksiseksi. Rohkeakin mies olisi kauan mielessään punninnut tällaista yritystä, mutta tuskin oli se pälkähtänyt neiti de Verneuilin päähän, kun sen vaarat tuntuivat hänestä houkuttelevan viehättäviltä.

— Te lähдете matkaan, uskomatta itseänne Jumalan haltuun, — sanoi Francine, joka oli kääntynyt luomaan katseen Pyhän Leonardin kellotapuliin.

Ja tuo hurskas bretagnetar pysähtyi, pani kädet ristiin ja kääntyi rukouksessa Pyhän Annan puoleen, anoen, että hän saattaisi tämän retken onnelliseksi. Hänen emäntänsä sitävastoin oli ajatuksiinsa vaipunut, katsellen vuoroin hartaasti rukoilevan kamarineitsyensä teeskentelemätöntä asentoa ja pilven lomitse esille pilkistävää kuunvaloa, joka soluen kirkon lovikoristeiden läpi pani graniitin vivahtamaan hienoon kultasepän korutyöhön.

Molemmat naiset saapuivat pian Galope-Chopinen majalle. Vaikka he astuivatkin hyvin kevyesti, heräsi toinen niistä isoista koirista, joiden uskollisen vartioimisen huostaan bretagnelaiset uskovat ovisäppinsä. Koira juoksi molempia outoja naisia vastaan, ja sen haukunta kävi niin uhkaavaksi, että heidän oli pakko väistyä muutama askel taaksepäin ja huutaa apua. Mutta ei mikään ihmisolento liikahantanut. Neiti de Verneuil vihelsi silloin pöllön tavoin; heti asunnon oven ruosteiset saranat narahtivat, ja Galope-Chopine, joka kiireessä oli kavahtanut ylös vuoteeltaan, tuli esille synkän näköisenä. Marie näytti Fougères'n vartijalle markiisi de Montauranin hansikasta ja sanoi:

— Minun täytyy joutuin lähteä Saint-Jamesiin. Kreivi de Bouvan sanoi, että sinun tulee saattaa minua sinne ja puolustaa minua. Hanki siis, hyvä Galope-Chopine, meille kaksi aasia ratsuretkeamme varten ja valmistaudu seuraamaan meitä. Aika on kallista, sillä jos emme saavu ennen huomispäivää Saint-Jamesiin, emme tule näkemään Garsia emmekä tanssijaisia.

Ihan tyrmistyneenä Galope-Chopine otti käteensä hansikkaan ja sytytti piikasta tehdyn kynttilän, joka oli pikkusormen paksuinen ja piparikakun värinen. Tämä kauppatavara, joka tuotiin Bretagneen Pohjois-Europasta, osoitti, samoin kuin kaikki muu, minkä saa nähdä tässä omituisessa maassa, alkeellisimmankin kaupankäynnin älyn täydellistä puutetta. Huomattuaan vihreän nauhan, katseltuaan neiti de Verneuilia, kysittyään korvallistaan, juotuaan kulauksen omenaviiniä ja tarjottuaan sitä lasillisen kauniille neidille, Galope-Chopine jätti hänet pöydän edessä olevalle silatusta kastanjapuusta tehdylle penkille istumaan ja läksi noutamaan kahta aasia.

Tuon ulkomaalaisen kynttilän levittämä sinervä valo ei ollut tarpeeksi vahva hallitsemaan haaveellista kuunvaloa, joka hohtavilla täplillään vilkastutti katon ja savuttuneen tuvan huonekalujen tummia väriväiveitä. Pikku poika oli kohottanut hämmästyneenä soman päänsä, ja hänen kauniiden hiustensa yläpuolella kaksi lehmää näytti seinän aukoista punaisia turpiaan ja suuria kirkkaita silmiään. Iso koira, jonka kasvot eivät suinkaan olleet typerimmät tässä perheessä, näytti tutkivan vieraita naisia yhtä uteliaana kuin poikanen. Maalaaja olisi kauan ihailnut tämän yöllisen taulun vaikuttavuutta. Mutta Marie, jota ei ollenkaan huvittanut ruveta juttelemaan Barbetten kanssa, joka aaveen tavoin kavahti istumaan ja joka tuntiessaan parisittaren alkoi silmät suurina tuijottaa häneen, lähti pois välttääkseen hengittämästä tämän luolan saastaista ilmaa ja päästäkseen kuulemasta vaimon monia kysymyksiä.

Hän nousi notkeasti ylös sen kallion portaita, joka tuki Galope-Chopinen majaa, ja ihaili tämän äärettömän avaran maiseman yksityiskohtia, joka vaihtui sen mukaan kiipesikö kallioiden huippua kohti, vai laskeutuiko alas laaksoon. Kuutamoinen verhosi silloin valoisan usvan tavoin Couësnonin laaksoa. Epäilemättä nainen, joka kantoi sydämessään hylättyä rakkautta, tunsu mielessään surumielisyyttä, jonka tämä valo herätti muuttamalla esineet haaveellisen näköisiksi ja panemalla veden välikkymään vaihtelevin väri- ja värivaihteluksi.

Samassa hiljaisuuden keskeytti aasian mäkätys. Marie riensi nopeasti alas chouanin mökille, ja he lähtivät heti matkaan. Galope-Chopinella, jonka aseena oli kaksipiippuinen pyssy, oli yllään pitkä vuohentälkä, joka teki hänet Robinson Crusoen näköiseksi. Hänen näppyjen ja ryppyjen peittämiä kasvojaan tuskin näki sen leveälierisen hatun alta, jota kansa näillä seuduilla vielä käyttää vanhan tavan mukaan, ylpeänä siitä, että maaorjuudessaan on saanut käytäntöön tämän vanhan lääninherrain päähineen. Tämä yöllinen retkikunta, oppaanaan mies, jonka puvussa, ryhdissä ja kasvoissa oli jotain patriarkallista, muistutti Rembrandtin maalaamaa synkkäväristä taulua "Pako Egyptiin". Galope-Chopine vältti huolellisesti valtatieitä ja ohjasi molempia vieraita naisia Bretagnen syrjäpolkujen äärettömän sokkelon kautta.

Neiti de Verneuilille selveni silloin chouanien sotimistapa. Vasta samoillessaan näillä teillä hän saattoi paremmin arvostella näiden ketojen laatua, jotka ylempäästä paikasta nähtyinä olivat hänestä näyttäneet viehättäviltä, mutta joita täytyy kulkea ristiin rastiin, käsittääkseen mitä vaaroja ja voittamattomia vaikeuksia niissä piilee. Joka pellon ympärille ovat talonpojat ammoisista ajoista luoneet kuuden jalan korkuisen, särmäisen multavallin, jonka harjalla kasvaa kastanjapuita, tammia tai pyökkejä. Tätä puilla istutettua valliä sanotaan normandilaiseksi "pensasaidaksi", ja sen huipulla kasvavien puiden pitkät oksat riippuvat melkein aina tien yläpuolella, muodostaen äärettömän lehtimaja-katoksen.

Nämä synkät tiet, joita reunustavat savisesta maasta luodut vallit, muistuttavat linnoitusten vallihautoja, ja kun graniitti, joka näillä seuduilla melkein aina kohoaa maanpinnan tasalle, ei muodosta jonkunlaista epätasaista kivitystä, ovat nämä tiet niin vaikeakulkuiset, etteivät pienimmäkään ajoneuvot niillä liiku eteenpäin muutoin kuin härkäparin tai kahden hevosen vetäminä, jotka tosin ovat pieniä, mutta yleensä vahvoja. Nämä tiet ovat tavallisesti niin kuraisia, että on ollut pakko jalkalaisia varten muodostaa joko pellon laitaan tai pitkin pensasaitaa polku, joka ulottuu pellon toisesta päästä toiseen. Kun tahtoo siirtyä toiselta pellolta toiselle, on nouseminen pensasaidan yli useita portaita, jotka sade usein tekee liukkaiksi.

Matkustajilla oli vielä useita muita vastuksia voitettavina näillä mutkaisilla poluilla. Jokaisella täten turvatulla pellolla on aukko, joka on noin kymmenen jalan levyinen, ja jonka sulkee niin sanottu pölkkyveräjä. Tämän muodostaa hirsi tai vahva oksa, jonka toisessa päässä on reikä, ja se lepää toisen pölkyn varassa, joka tapin tavoin on pistetty tuohon reikään. Kohtisuoran pölkyn pää jatkuu kappaleen toiselle puolelle tuota tappia, niin että tämä pitennys voi kantaa melkoisen raskaan kiven, joka on vastapainona ja joka saattaa mahdolliseksi lapsellekin liikutella tätä omituista veräjää, jonka toinen pää nojaa pensasaidan sisäpuolelle kaivettuun kuoppaan. Joskus tämän seudun asukkaat jättävät vastapainona olevan kiven pois, antaen hirren tai oksan paksumman pään ulettua kauemmaksi tapin toiselle puolelle.

Veräjän muoto vaihtelee omistajan kekseliäisyyden mukaan. Usein sen muodostaa yksi ainoa oksa, jonka molemmat päät savella ovat kiinnitetyt pensasaitaan. Toiste se taas on neliskulmaisen portin kaltainen, jonka muodostavat useat ohuet oksat, jotka ovat asetetut matkan päähän toisistaan, kuin tikapuiden astuimet. Tämä portti avautuu pölkkyveräjän tavoin ja pyörähtää toisessa päässään olevalla pienellä ratilla. Nämä pensasaidat ja pölkkyveräjät saattavat maa-alueen äärettömän suuren shakkilaudan näköiseksi, missä joka pelto muodostaa tarkasti toisesta erotetun ruudun, vallan kuin eristetty ja vallien suojelema linnoitus. Veräjä, jota on helppo puolustaa, tarjoaa mahdollisille hyökkääjille mitä suurimpia vaikeuksia valloitusyrityksessä.

Bretagnelaiset talonpojat luulevat lannoittavansa kesantopeltojaan edistämällä niissä isojen kinsteripensaiden kasvua, joita näillä seuduilla hoidetaan niin hyvin, että ne vähässä ajassa tulevat miehen korkuisiksi. Tämä harhaluulo, joka on hyvin ymmärrettävissä, kun ajattelee, että nämä samat henkilöt asettavat lantatunkionsa pihojensa ylimpiin paikkoihin, on syynä siihen, että kokonaiset kinsteripensasmetsiköt täyttävät neljänneksen peltoa, ja ne tarjoavat runsaasti tilaisuutta väijytykseen. Sitäpaitsi tuskin on ainoatakaan peltoa, jolla ei kasvaisi vanha omenaviinipuu, joka levittää matalalla olevat oksansa yli maanpinnan, täten tukahuttaen kasvullisuuden siinä paikassa. Jos siis ottaa huomioon, että peltojen pinta-ala on vähäinen ja että kaikki aitausvallit kannattavat kookkaita puita, joiden ahmivat juuret anastavat neljänneksen pellon pinnasta, voi kuvitella sen seudun viljelystä ja ulkomuotoa, jolla neiti de Verneuil retkellään samoili.

Ei tiedetä, onko tarve välttää rajariitoja vai laiskuutta suosiva tapa sulkea karja paimenetta aidatulle

alueelle ollut syynä näiden hirvittävien aitausten rakentamiseen, joiden asettamat pysyvät esteet tekevät tämän maan valloittamattomaksi ja joukkotaistelun mahdottomaksi. Kun askel askeleelta on tutkinut tätä maanlaatua, huomaa, kuinka tehoton täällä on taistelu säännöllisten sotajoukkojen ja sissien välillä; sillä viisisataa miestä saattaa täällä vastustaa koko kuningaskunnan sotavoimaa.

Siinä piili chouani-sodan koko salaisuus. Neiti de Verneuil käsitti silloin, miksi tasavallan oli pakko tukahuttaa riitaisuutta pikemmin poliisin ja valtiotaidon, kuin sotavoiman tehottomalla avulla. Mitä tehdä todella väestölle, joka oli kyllin viekasta ylenkatsomaan kaupunkien omistuksen, sensijaan ottaen haltuunsa nämä maaseudut hävittämättömine luonnollisine linnoituksineen? Miksi ei hieroa sovintoa, kun näiden harhaan vietyjen maalaisten koko voima nojasi taitavaan ja yritteliääseen johtajaan?

* * * * *

Parisitar ihaili sen ministerin neroa, joka työhuoneessaan arvasi, missä piili rauhan salaisuus. Hän luuli oivaltavansa ne vaikuttimet, mitkä johtavat sellaisen miesten tekoja, jotka ovat kyllin voimakkaat yhdellä ainoalla katseella käsittämään mitä koko valtakunnan menestyminen vaatii ja joiden toimenpiteet kansan silmissä usein näyttävät rikollisilta, mutta itse teossa ovatkin tavattoman tarmokkaan ajatustyön tulos. Nämä voimakkaat sielut tuntuvat ikäänkuin olevan osalliset sallimuksen ja kohtalon voimasta ja jossakin määrin aavistavan tulevia tapahtumia, joten äkkiä tulevat huomatuiksi; rahvas hakee heitä jonkun aikaa keskeltään, mutta nostaessaan katseensa, se huomaakin heidän liitelevän korkealla. Nämä ajatukset tuntuivat oikeuttavan, jopa jalostavan neiti de Verneuilin kostontuumia; lisäksi tämä ajatusten askartelu vahvisti hänen tarmoansa, auttaen häntä kestämaan oudon matkansa vastukset.

* * * * *

Joka pellon rajalla oli Galope-Chopinen pakko auttaa molemmat naiset aasien selästä, tukeakseen heitä heidän noustessaan vaikeapääsyisten pensasaitauksien yli, ja kun säännölliset tiet loppuivat, täytyi heidän taas nousta juhtiensa selkään ja poiketa takaisille teille, jotka jo ilmaisivat talven lähestymistä. Kookkaat puut, oksien peittämät tiet ja pensasaidat ylläpitivät alangoilla kosteutta, joka usein verhosi nuo kolme matkustajaa jäätävään vaippaansa. Sanomattomia vaivoja kestätyään he auringonnousun aikaan saapuivat Marignayn metsään. Matka kävi nyt helpommaksi leveällä metsätiellä. Oksien muodostama lehtiholvi ja puiden tiheys suojelivat heitä raa'an kolealta ilmalta, ja alkumatkan vaikeudet eivät enää esiintyneet.

Tuskin olivat he kulkeneet peninkulman verran tässä metsässä, kun kuulivat kaukaa kumeita ääniä ja kellon kilinää, jonka hopeaääni ei tuntunut niin yksitoikkoiselta kuin laiumella käyvän karjan kellojen äänet. Edelleen kulkiessaan Galope-Chopine kuunteli hyvin tarkkaavasti tätä ääntä. Pian tuulenpuuska kantoi hänen korvaansa muutaman saarnalauseen, joiden kaiku näytti tekevän häneen syvän vaikutuksen, sillä hän ohjasi väsyneet aasit polulle, joka ilmeisesti vei matkustajat syrjään Saint-Jamesin tieltä, eikä hän ottanut kuuleviin korviinsa neiti de Verneuilin vastustavia huomautuksia, kun tämä seudun muuttuessa jylhemmäksi kävi yhä levottomammaksi.

Polun oikealla ja vasemmalla puolen olevat suunnattomat graniittilohkareet, jotka olivat kasautuneina päälletysten, muodostivat omituisen näköisiä möhkäleitä. Näiden lohcareiden lomitse kiemurteli tavattoman isoja juuria, jotka kaukaa noutivat ravintomehuja muutamille satavuotisille pyökeille. Molemmat tienvieret muistuttivat tuollaisia tippukivistään kuuluisia maanalaisia luolia. Kookkaat kivipylväät, joiden ympärille oli kietoutunut tumman vihreitä rautatammen oksia ja sanajalkoja sekä vihertävää ja vaaleata sammalta, piiloittivat äkkijyrkänteitä ja syviä onkaloita. Kun nuo kolme matkustajaa olivat kulkeneet muutaman askeleen kaitaa polkua pitkin, aukeni mitä ihmeellisin näky neiti de Verneuilin katseille, selittäen hänelle Galope-Chopinen itsepäisyyden.

Puoliympyrän muotoinen onkalo, jonka seininä oli kauttaaltaan graniitti, muodosti amfiteatterin, jonka jylhillä partailla kasvoi korkeita tummia kuusia ja kellerviiä kastanjapuita, näyttäen suunnattoman suurelta sirkukselta, johon syysaurinko pikemmin näytti luovan vaaleita väripilkkuja kuin valoa ja johon syksy kauttaaltaan oli levittänyt kuihtuneiden lehtiensä verhon. Keskellä tätä luonnon muodostamaa salia, jonka rakennusmestarina vedenpaisumus tuntui olleen, kohosi kolme mahtavaa druidi-patsasta, muodostaen avaran alttarin, johon oli kiinnitetty vanha kirkollisissa juhlakulkueissa käytetty lippu.

Noin sataan nouseva ihmisjoukko oli paljastanut päänsä ja rukoili polvistuneena ja hartaana tässä kallio-onkalossa, missä eräs pappi kahden toisen hengellisen miehen avustamana toimitti jumalanpalvelusta. Pappien yksinkertaiset puvut ja pääpapin heikko ääni, joka humuna levisi ympäristöön, nuo vakaumuksen täyttämät ihmiset, jotka sama tunne yhdisti, ja jotka olivat polvistuneina koruttoman alttarin edessä, alaston risti, temppelein maalais-jylhyys, aika, paikka, kaikki tämä loi tähän kohtaukseen sen alkuperäisyyden leiman, joka oli ominainen kristikunnan ensi ajoille.

Ihailu valtasi neiti de Verneuilin mielen. Tämä metsän sydämessä toimeenpantu jumalanpalvelus, joka

vainon kautta oli palannut alkuperäiseen muotoonsa, muinaisajan runous rohkeasti siirrettynä keskelle eriskummaista ja haaveenomaista luontoa, nämä muulloin aseita kantavat, täällä aseensa riisuneet chouanit, samalla täysi-ikäisiä ja lapsia — tämä kaikki erosi kaikesta muusta, minkä parisitar siihen asti oli nähnyt ja mitä oli kuvitellut. Hän muisti kyllä lapsena ihailleensa roomankatolisen kirkon komeita menoja, jotka niin suuresti kiehtoivat aisteja. Mutta hän ei vielä tuntenut Jumalaa yksin, hänen ristiänsä alttarilla ja hänen alttariansa paljaalla maalla. Tässä niiden veisteltujen lehtikoristeiden asemesta, jotka goottilaisissa tuomiokirkkoissa koristavat holvikaaria, syyspukuiset puut kannattivat taivaankupua; maalatuista lasiruuduista loistavien tuhansien värien asemesta aurinko loi himmeän punaiset säteensä alttarille, papin ja seurakunnan yli. Ihmiset olivat täällä pelkkä tosiseikka, eivätkä minkään periaatteen edustajia, tässä esiintyi pelkkä rukous, eikä mikään uskonto. Mutta inhimilliset intohimot, joiden hetkellinen polkeminen loi tähän tauluun sopusuhtaisuutensa, ilmestyivät pian jälleen keskellä tätä salaperäistä kohtausta ja vilkastuttivat sitä voimakkaasti.

Neiti de Verneuilin saapuessa lopetettiin juuri evankeliumin lukeminen. Tuntien sielussaan jonkunmoista kauhistusta, neiti de Verneuil näki, että tätä jumalanpalvelusta toimeenpaneva pappi oli abotti Gudin, ja hän vältti joutumasta tuon miehen näkyviin vetäytymällä äkkiä piiloon kookkaan graniittilohkareen taakse, minne joutuin veti mukaansa Francinenkin. Mutta turhaan koetti hän saada Galope-Chopinea vetäytymään pois siitä paikasta, johon hän oli asettunut tullakseen osalliseksi tämän jumalanpalveluksen hyväntekevästä vaikutuksesta. Mutta huomattuaan, että tämän kallioseudun laatu tarjosi hänelle tilaisuuden poistua ennen muita läsnäolijoita, hän toivoi välttävänsä vaaran. Hän näki abotti Gudinin leveätä kallionhalkeamaa myöten nousevan graniitti möhkäleelle, joka teki saarnatuolin virkaa, ja sillä seisoen hän alkoi saarnansa sanoilla: *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti* (Nimeen Isän, Pojan ja Pyhän Hengen).

Näitä sanoja lausuttaessa kaikki läsnäolijat tekivät hartaasti ristinmerkin.

— Rakkaat veljet, — jatkoi abotti äänekkäästi, rukoilkaamme ensin vainajien puolesta, jotka ovat Jean Cohegrue, Nicolas Laferté, Joseph Brouet, François Parquoi, Sulpice Coupiau — kaikki tästä seurakunnasta ja surmansa saaneet haavoista, jotka heille tuottivat Pèlerine-vuoren ja Fougères'n taistelut. *De profundis clamavi ad te, Domine*, j.n.e. (Syvydestä huusin sinun puoleesi, Herra.)

Tämä psalmi lausuttiin tavan mukaisesti siten, että läsnäolijat ja pappi vuoroin sanoivat säkeistön, ja molemmat osoittivat siinä hartautta, joka näytti ennustavan tulevan saarnan tehokkaisuutta. Kun rukous kuolleiden puolesta oli päättynyt, jatkoi abotti Gudin yhä kiihtyvämmällä äänellä, sillä tuo entinen jesuiitta tiesi varsin hyvin, että esityksen hehku oli paras keino herättää vakaumus näissä alkuperäisellä kehitysasteella olevissa kuulijoissa.

— Kristityt, — hän puhui, — nämä Jumalan valtakunnan puolustajat ovat antaneet teille velvollisuuden täytännön esikuvan. Ettekö häpeä sitä, mitä teistä voidaan sanoa paratiisissa? Ellei siellä olisi niitä autuaita sieluja, jotka kaikki pyhät epäilemättä ovat vastaanottaneet avosylin, saattaisi Herra Jumala luulla, että meidän seurakuntamme on täynnä pakanoita ja turkkilaisia!... Tiedättekö, ystäväni, mitä teistä sanotaan Bretagnessa ja kuninkaan edessä?... Te ette kaiketi sitä tiedä, mutta minäpä sen teille sanon: "Siniset ovat kaataneet kumoon alttarit, ovat surmanneet papit, ovat tappaneet kuninkaan ja kuningattaren, ja nyt he tahtovat ottaa kaikki Bretagne kristillismieliset seurakuntalaiset, tehdäkseen heistäkin sinisiä ja lähettääkseen heidät taistelemaan kauas pitäjänsä rajojen ulkopuolelle, missä ovat alttiina kuolemanvaaralle, pääsemättä ripille, siten joutuen ijankaikkiseen kadotukseen. Ja Marignayn miehet, joiden kirkko poltettiin poroksi, ovat pysyneet toimettomina! Tämä kirottu tasavalta on myynyt julkisella huutokaupalla Herran ja aatelisten omaisuuden ja on jakanut täten saamansa rahat sinisten kesken. Ja ravitakseen itseään rahalla, samoin kuin on ravinnut itseään verellä, se on tehnyt sellaisen päätöksen, että kuuden frangin riksistä vähennetään puolet, vallan samoin kuin se haluaa riistää sotaväkeensä kolme miestä kuudesta. Eivätkä Marignayn miehet ole tarttuneet pyssyihinsä karkoittaakseen siniset Bretagnesta! Totisesti, paratiisi tulee olemaan heiltä suljettu, eivätkä he koskaan voi tulla autuiksi!" Tällaista puhutaan teistä. Tässä on siis kyseessä teidän sielujenne autuus, kristityt. Te pelastatte sielunne taistelemalla uskonnon ja kuninkaan hyväksi. Itse Pyhä Anna ilmestyi minulle eilen kello puoli kolme. Hän sanoi minulle näin: "Sinähän olet pappi Marignayssa?" "Olenpa kyllä, armollinen rouva, mitä käskette?" "No hyvä, minä olen Pyhä Anna, Jumalan täti, kuten Bretagnessa uskotaan. Asustan aina Aurayssa, mutta olen vartavasten tullut tänne huomauttamaan sinulle, että sanoisit Marignayn miehille heillä ei olevan mitään autuuden toivoa, elleivät ryhdy aseisiin. Sinun täytyy kieltää heiltä synninpäästö, elleivät palvele Jumalaa. Sinun tulee siunata heidän pyssyinsä, eivätkä ne ole osaamatta sinisiin, jos he ovat synnistä vapaat, koska heidän aseensa vihityt ovat!"... Ja Pyhä Anna katosi jättäen jälkeensä tien risteyksessä olevan tammen juurelle pyhänsavun tuoksua. Paninpa merkille tämän paikan. Saint-Jamesin pastori pystytti siihen kauniin puusta veistellyn Neitsyen kuvan. Pierre Leroi eli Marche-à-Terren äiti, joka eilis-iltana kävi rukoilemassa tuon kuvan juurella, parani kivuistaan poikansa hyvien tekojen tähden. Näette hänet keskellänne, ja katsokaa, silmänne näkevät hänen astuvan omin voimin. Tämä on ilmeinen ihme, samoin kuin autuaan Marie Lambrequinin ylösnousemus, jotta teille todistettu olisi, että Herra Jumala ei koskaan hylkää bretagnealaisten asiaa,

silloin kun he taistelevat hänen palvelijainsa ja kuninkaan puolesta. Siis, rakkaat veljet, jos tahdotte autuaiksi tulla, ja osoittautua kuninkaan, hallitsijamme puolustajiksi, täytyy teidän totella kaikkea sitä, minkä käskee se, jonka kuningas lähettänyt on, ja jota Garsiksi mainitsemme. Silloin ette enää ole kuin pakanat ja turkkilaiset, vaan teidät löydetään kaiken Bretagnen väen kanssa Jumalan lippujen alla. Teidän on lupa ottaa sinisten taskuista kaikki ne rahat, jotka he ovat varastaneet, sillä jos teidän sotiessanne ei teidän peltojanne kylvetä, niin luovuttavat Herra Jumala ja kuningas teille vihollisiltanne riistetyn saaliin. Tahdotteko, kristityt, että sanottaisiin Marignayn garsien olevan jälellä Morbihanin garseista, Saint-Georges'n pojista, Vitren ja Antrainin pojista, jotka kaikki ovat Jumalan ja kuninkaan palveluksessa? Sallitteko, että he ottavat kaiken? Aiotteko te, kerettiläisten tavoin, seisoa kädet ristissä, sillä välin kun niin monet muut bretagnelaiset ansaitsevat sielunsa autuuden ja pelastavat kuninkaansa? — Teidän tulee hylätä kaikki minun tähteni — näin sanoo evankeliumi. Olemmehan me papit jo luopuneet kymmenneksistämme! Luopukaa te kaikesta ryhtyäkseen tähän pyhään sotaan! Ja katsokaa, te tulette olemaan kuin makkabealaiset, ja kaikki tulee teille anteeksi annettavaksi. Keskellänne tulette näkemään pappinne, ja te tulette voittamaan! Painakaa tarkoin mieleenne tämä, oi kristityt! — hän vielä lopuksi virkkoi: — ainoastaan tänään meillä on valta siunata aseenne. Ne, jotka eivät hyväkseen käytä tätä armoa, eivät enää saa tuta Pyhän Annan armoa, eikä hän tule heitä kuulemaan, niinkuin teki viime sodassa.

Tämä saarna, joka oli esitetty mahtipontisella äänellä ja runsaiden liikkeiden säestämänä, jotka panivat puhujan hikoilemaan, vaikutti mikäli ulkoapäin saattoi päättää varsin vähän. Nämä maalaiset, seisoen liikkumattomina ja tuijottaen puhujaan, näyttivät kuvapatsailta. Mutta neiti de Verneuil huomasi pian, että tämä yleinen jäykkyys oli lamausta, jonka alaiseksi abotti oli saattanut rahvaanjoukon. Hän oli suurten näyttelijäin tavoin kohdellut koko yleisönsä yhtenä ainoana ihmisenä, vedoten etuihin ja intohimoihin. Olihan hän edeltäpäin antanut synninpäästön kaikista väkivallanteoista ja irroittanut ne ainoat siteet, jotka kiinnittivät nämä raat ihmiset uskonnollisten ja yhteiskunnallisten velvollisuuksien täyttämiseen. Hän oli alentanut pappisvirransa politiikan etujen palvelijaksi. Mutta noina sekavina vallankumouksen aikoina jokainen käytti puolueensa hyväksi sitä asetta, joka hänellä oli tarjona, ja Jeesuksen rauhallinen risti muuttui sodan välikappaleeksi, samoin kuin aurankärki.

Kun neiti de Verneuil ei nähnyt ainoatakaan ihmistä, jonka kanssa olisi voinut vaihtaa ajatuksia, hän kääntyi katsomaan Francinea, eikä hänen ihmetyksensä ollut vähäinen, huomattaessaan tämän naisen ottavan osaa yleiseen uskonintoon, sillä hän rukoili hartaasti käyttäen Galope-Chopin rukousnauhaa, jonka tämä epäilemättä oli jättänyt hänelle saarnan ajaksi.

— Francine, — sanoi hän hänelle puoliääneen, — pelkäätkö, että voisit olla pakana tai turkkilainen?

— Oi, hyvä neiti, katsokaahan kuinka tuolla alhaalla Marche-à-Terren äiti astuu ihan omin voimin...

Francinen olemuksessa ilmeni niin syvä vakaumus, että Marie täysin käsitti tuon saarnan salaisuuden, papiston vaikutuksen maalaisiin ja nyt alkavan kohtauksen suunnattomat seuraukset. Alttaria lähinnä olevat miehet lähestyivät yksitellen ja polvistuivat ojentaen pyssyinsä saarnaajalle, joka laski ne alttarille. Myöskin Galope-Chopin riensi esille ojentamaan vanhaa metsästyspyssyään. Nuo kolme pappia lauloivat *Veni Creator* hymnin, ja samaan aikaan äskeinen saarnaaja verhosi nuo murhaaseet sinervällä suitsutussavulla, muodostaen ilmassa pyhänsavun huiskuttimella toisiinsa liittyviä kiemurakuvioita. Kun tuuli oli hajoittanut pyhänsavun, jaettiin pyssyt järjestyksessä omistajilleen. Joka mies vastaanotti polvistuen aseensa pappien käsistä, samalla kun nämä mutisivat latinalaista rukousta. Asestettujen miesten palatessa paikoilleen, puhkesi läsnäolijain siihen asti pidätetty innostus hirtävänä, mutta samalla liikuttavana.

— *Domine, salvum fac regem.* [Herra, suojele kuningasta. *Suom.*]

Näin alkoi se rukous, jonka saarnaaja kaiutti sointuvalla äänellä ja jonka seurakunta voimakkaasti laulaen toisti kahteen kertaan. Tässä laulussa oli jotain hurjaa ja sotaisaa. Ne molemmat sävelet, jotka vastasivat regem-sanaa, minkä merkityksen rahvas helposti ymmärsi, laulettiin niin tarmokkaasti, ettei neiti de Verneuil voinut olla hartaasti ajattelemta maanpakoon ajettua Bourbonien hallitsijasukua.

Nämä ajatukset elvyttivät hänen kuluneen elämänsä muistot. Mielikuvituksessaan hän palautti sillä haavaa hajoitetun hovin juhlat, joissa hän oli loistanut. Näihin haaveiluihin yhtyi markiisin kuva. Ollen vaihtuvainen kuin nainen ainakin, hän unhoitti edessään olevan näyn ja palasi kostotuumiinsa, joiden toteuttaminen oli hengenvaarallinen ja jotka saattoivat raueta yhdestä ainoasta katseesta. Hänen mieleensä juolahti, että hänen tuona elämänsä ratkaisevimpana hetkenä tuli esiintyä kauniina, ja silloin hän muisti, ettei hänellä ollut mukanaan koristeita, joilla somistaisi päätään tanssiaisiin, ja hän viehättyi tuumasta koristaa päänsä rautatammen oksalla, jonka kiherät lehdet ja punaiset marjat sinä hetkenä vetivät hänen huomionsa puoleensa.

— Ohoh! pyssyni voi ampua harhaan, jos tähtään lintuihin, mutta tähdätessäni sinisiin... ei ikinä! — sanoi Galope-Chopine tyytyväisenä nyökäyttäen päätään.

Marie katseli tarkemmin oppaansa kasvoja ja tunki niissä kaikkien niiden perikuvan, jotka juuri oli nähnyt. Tuon chouanin kasvoissa ei kuvastunut niin paljo ajatuksia kuin lapsella. Teeskentelemätön ilo loisti hänen poskillaan ja otsallaan hänen katsellessaan pyssyään; mutta samalla uskonnollinen vakaumus loi hänen iloonsa kiihkoa, joka hetkeksi painoi noihin villeihin kasvoihin sivistyksen tuottamien paheiden välkkeen.

Ennen pitkää he saapuivat kylään, nimittäin paikkaan, jossa oli neljä tai viisi Galope Chopinen majan näköistä hökkeliä. Sillä aikaa kuin neiti de Verneuil siellä söi aterian, jonka muodostivat voi, leipä ja maito, saapuivat sinne vasta värvätyt chouanit.

Tätä harjoittamatonta joukkoa johti pappi, jolla oli kädessä kömpelösti kokoon kyhätty risti, jota seurasi yksi seudun nuorista miehistä kantaen seurakunnan lippua, ylpeänä tästä toimestaan. Neiti de Verneuilin oli pakko liittyä tähän joukkoon, joka samoin kuin hänkin oli matkalla Saint-Jamesiin, ja joka luonnollisesti suojeli häntä kaikelta vaaralta, sittenkuin Galope-Chopine onneksi oli ollut niin varomaton, että tämän sotilasosaston päällikölle kertoi, että tuo kaunis neiti, jota hän opasti, oli Garsin hyvä ystävätär.

* * * * *

Auringonlaskun aikaan nuo kolme matkustajaa saapuivat Saint-Jamesiin, pieneen kaupunkiin, joka on saanut nimensä englantilaisilta, jotka sen rakensivat 14. vuosisadalla, Bretagnen ollessa heidän valtansa alaisena.

Ennenkuin neiti de Verneuil ratsasti sisälle kaupunkiin, hän sai nähdä omituisen sota-ajan kohtauksen, johon ei kuitenkaan kiinnittänyt erityistä huomiota: hän pelkäsi, että joku näistä hänen vihollisistaan voisi hänet tuntea, ja sentähden hän joudutti kulkuaan. Viisi tai kuusi sataa miestä oli leiriytynyt kentälle. Heidän pukunsa, jotka melkoisesti muistuttivat Pèlerine-vuoren rekryyttien pukuja, eivät ollenkaan panneet ajattelemaan sotaväkeä. Tämä meluava ihmisjoukko muistutti pikemmin markkinaväkeä. Täytyipä katsoa tarkasti huomatakseen, että nämä bretagnelaiset kantoivat aseita, sillä heidän erikuoisiksi leikatut vuohennahkansa peittivät melkein heidän pyssynsä. Näkyvin ase oli viikate, joita muutamat käyttivät odottaessaan luvattuja pyssyjä. Toiset joivat ja söivät, toiset taas tappelivat tai riitelivät ääneensä, mutta suurin osa nukkui maaten paljaalla maalla. Ei ollut jälkeäkään järjestyksestä ja kurista.

Muuan upseeri, yllään punainen univormu, veti puoleensa neiti de Verneuilin huomion. Hän oletti tuon upseerin olevan Englannin palveluksessa. Loitompana kaksi muuta upseeria näyttivät aikovan opettaa paria muita älykkäämpää chouania käsittelemään kahta kanuunaa, jotka arvatenkin muodostivat tulevan kuningasmielisen armeijan koko tykistön. Ulvonnan tapaiset huudot vastaanottivat Marignayn garsit, jotka tunnettiin lipustaan. Hyväkseen käyttäen tämän joukon ja sen johtajina toimivien pappien aiheuttamaa kuhinaa saattoi neiti vaaratta kulkea sen läpi ja saapui näin kaupunkiin.

Hän poikkesi vaatimattomaan majataloon, joka oli vallan lähellä sitä taloa, jossa tanssihuvit piti toimeenpantaman. Tuo pikkukaupunki oli niin tulvillan väkeä, että hänen, nähtyään mahdollisesti vaivaa, onnistui saada ainoastaan pieni huone-pahainen. Hänen otettuaan sen huostaansa Galope-Chopine jätti Francinelle pahvilaatikon, joka sisälsi hänen emäntänsä puvun, ja jäi sitten seisomaan tavattoman epäröivässä ja odottavassa asennossa. Minä muuna hetkenä tahansa neiti de Verneuil olisi huvikseen nähnyt millaiselta bretagnelainen talonpoika näyttää ulkopuolella pitäjäänsä; mutta nyt hän poisti lumouksen ottaen kukkarostaan neljä kuuden frangin écu'ta, jotka ojensi hänelle.

— Ota tästä, — hän sanoi Galope-Chopinelle. — Ja jos teet minulle mieliksi, palaat viipymättä Fougères'en, kulkematta leirin kautta ja maistamatta omenaviiniä.

Chouani hämmästyi tällaista anteliaisuutta ja katsoi vuoroin saamiaan rahoja ja neiti de Verneuiliä; mutta neiti viittasi kädellään, ja mies katosi.

— Kuinka saatoittekaan lähettää hänet pois, neiti? — kysyi Francine. — Näittehän, miten kaupunki on saarrettu! Kuinka pääsemme täältä pois, ja kuka meitä suojelee?

— Onhan sinulla suojelijasi! — sanoi neiti de Verneuil piloillaan viheltäen kumeasti Marche-à-Terren tavoin ja jäljitellen hänen asentoaan.

Francine punastui ja hymyili surullisesti emäntänsä hilpeydelle.

— Mutta missä on teidän suojelijanne? — hän kysyi.

Neiti de Verneuil veti äkkiä esiin tikarinsa ja näytti sitä bretagnettarelle, joka pelästyneenä vaipui tuolille, pannen kädet ristiin.

— Mitä siis olette tullut etsimään tänne, Marie? — hän kysyi rukoilevalla äänellä, joka ei kaivannut vastausta.

Neiti de Verneuil väänsi paraikaa metsästä ottamaansa rautatammen oksaa ja sanoi:

— En tiedä, tuleeko tämä oksa kaunistamaan tukkaani. Ainoastaan niin valkeat kasvot kuin minun voivat sietää näin synkkää hiuskoristetta. Mitä sanot siitä sinä, Francine?

Useat tällaiset lauseet pukeutumisen aikana todistivat tämän omituisen naisen täydellistä henkistä tasapainotilaa. Se, joka kuuli hänen näin puhuvan, olisi vaivoin uskonut, kuinka vakava tämä hetki oli, jona hän pani henkensä alttiiksi. Intialaisesta muslimista tehty jotenkin lyhyt hame, joka oli niin pehmeää kangasta, että se vivahti kastettuun liinaan, päästi hänen ruumiinsa hienot ääriiviivat näkyviin. Tämän hameen ylle hän puki punaisen vaipan, jonka monet asteittain sivuilla pitenevät laskokset vivahtivat somakuosiseen kreikkalaiseen tunikaan. Ja tämä pakanallisten papittarien ainoa ja hekumallinen asu saattoi vähemmin säädyttömäksi puvun, jota ajan muoti salli naisten käyttä.

Marie peitti harsolla valkeat hartiansa, jotka liian avokaulainen vaippa jätti paljaiksi. Hän järjesti pitkät palmikkonsa niin että ne niskassa muodostivat tuollaisen tyvistetyin keilan, joka pitentäen keinotekoisesti päätä, luo niin paljon viehätystä eräisiin muinaiskreikkalaisiin kuvapatsaisiin, ja muutamat kiharat valuivat vapaasti ja loistavina molemmille ohimoille. Näin puettuna, ja tukka täten järjestettynä hän muistutti täydelleen kuuluisimpia kreikkalaisen kuvanveistotaiteen mestariteoksia.

Sittenkuin hän hymyillen oli hyväksynyt tämän kampauksensa, jonka yksityiskohdat saattoivat hänen kasvojensa kauneuden selvemmin havaittavaksi, hän painoi päähänsä rautatammen oksasta muodostamansa seppeleen, jonka monet punaiset marjat sattuvasti toistivat hänen vaippansa väriä. Käännellessään muutamia lehtiä, saadakseen aikaan vastakohtaa ja vaihtelua lehtien oikealla ja nurjalla puolella, neiti de Verneuil tarkasti peilistä kokonaiskuvaansa, voidakseen arvostella pukunsa vaikutusta.

— Olen kammottavan näköinen tänä iltana! — hän sanoi, ikäänkuin olisi ollut imartelijaparven ympäröimänä. — Näytähän vallan Vapauden kuvapatsaalta...

Hän kätki huolellisesti keskelle kureliiviään tikarinsa siten, että sen kahvaa koristavat rubiinit olivat näkyvissä, ollen omiaan vetämään katseet niiden aarteiden puoleen, jotka kilpailijatar niin häpeällisesti oli paljastanut. Francine ei voinut jättää emäntäänsä. Nähdessään hänen hankkivan lähtöä, hän osasi päästäkseen mukaan keksiä verukkeita kaikista niistä tuhansista vastuksista, jotka naisilla on voitettavina mennessään kemuihin bretagnelaisessa pikkukaupungissa. Täytyihän Francinen muka riisua neiti de Verneuililtä vaippa ja päällyskengät, jotka hänen oli ollut pakko vetää jalkaansa katuloan ja -lannan tähden, vaikka kaduille olikin levitetty hiekkaa, ja lisäksi ottaa hänen päästään harso, jolla hän oli peittänyt kasvonsa niiden chouanien katseilta, jotka uteliaisuus oli houkutelut juhlatalon lähistöön.

Väkeä oli niin vahvasti, että he astuivat chouanein muodostaman kujan läpi. Francine ei enää yrittänyt pidättää emäntäänsä. Mutta tehtyään hänelle kaikkea sitä palvelusta, mitä vaati tämä hänen viehättävän aistikas pukunsa, jäi bretagnetar pihalle, hän kun ei tahtonut jättää neitiään kohtalon oikullisen sattuman valtaan, vaan pysyi lähellä rientääkseen tarvittaessa häntä auttamaan, sillä tuo nais-parka ei odottanut muuta kuin onnettomuutta.

Jotkin omituinen kohtaaminen sattui markiisi de Montauranin huoneustossa sinä hetkenä, jona Marie de Verneuil läksi juhlaan. Nuori markiisi oli juuri pukeutunut ja kiinnitti paraikaa olalleen leveätä punaista nauhaa, jonka oli määrä erottaa hänet ensimmäisenä henkilönä tuossa seurassa, kun abotti Gudin astui levottomana sisään.

— Herra markiisi, tulkaa joutuin, — hän sanoi. — Te yksin voitte rauhoittaa sen myrskyn, joka minulle tuntemattomasta syystä on noussut päällikköjen kesken. He uhkaavat hylätä kuninkaan palveluksen. Luulen, että tuo kirottu Rifoël on syynä tähän meteliin. Tällaiset riidat syntyvät aina mitättömästä seikasta. Kerrotaan, että rouva du Gua moitti sitä, että tuo herra kovin huonossa puvussa saapui kemuihin.

— Tuo nainen on varmaankin hullu, — huudahti markiisi, — kun näin saattaa...

— Ritari du Vissard, — keskeytti abotti johtajan puheen, — huomautti, että jos te olisitte antanut hänelle kuninkaan nimessä luvatut rahat...

— Riittää, riittää, herra abotti. Ymmärrän nyt kaiken. Tuo kohtaaminen oli edeltäpäin suunniteltu, ja te olette heidän lähettinsä...

— Minäkö, herra markiisi! — virkkoi abotti vielä kerran keskeyttäen. — Minä tulen tarmokkaasti

tukemaan teitä, ja toivon, että te oikeudenmukaisesti tulette myöntämään, että Ranskan alttarien jälleenympystyttäminen ja kuninkaan palauttaminen valtaistuimelle ovat minun vaatimattomille ponnistuksilleni paljota tehoisampia viehätysvoimia kuin tuo Rennes'n piispanhiippa, jota te minulle...

Abotti ei uskaltanut jatkaa, sillä nämä sanat kuullessaan oli markiisi ruvennut hymyilemään katkerasti. Mutta nuori johtaja tukehutti heti surulliset mietteensä, hänen otsalleen laskeutui ankara ilme ja hän seurasi abotti Gudinia saliin, jossa kaikuivat raivokkaat huudot.

— Minä en tunnusta täällä kenenkään yliherruutta! — huusi Rifoël, luoden kaikkiin ympärillä olijoihin leimuavia katseita ja tarttuen miekkansa kahvaan.

— Ettekö edes tunnusta terveen järjen yliherruutta? — kysyi häneltä kylmästi markiisi.

Nuori ritari du Vissard, yleisemmin tunnettu sukunimeltään Rifoël, vaikeni, nähdessään edessään katolisten armeijain ylipäällikön.

— Mistä siis on täällä kysymys? — sanoi nuori johtaja, tutkien kaikkien kasvoja.

— Kysymys on siitä, herra markiisi, — vastasi eräs kuuluisa salakuljettaja, joka oli hämillään kuin kansanmies ainakin, kun hän ollen ylhäisen herran edessä alussa tuntee itsensä ennakkoluulon masentamaksi, mutta joka ei enää tunne mitään ehkäiseviä esteitä niin pian kuin on astunut yli eroittavien rajojen, hän kun silloin pitää tuota herraa vertaisenaan; — kysymys on siitä, että tulette juuri sopivaan aikaan. Minä en osaa pitää kauniita puheita; senpä tähden sanon kursailematta sanottavani. Minä olen komentanut viittä sataa miestä koko kuluneen sodan aikana. Siitä asti kuin jälleen tartuimme aseisiin, olen saanut kokoon kuninkaan palvelukseen tuhat yhtälujaa päätä kuin itselläni on. Olen nyt jo seitsemän vuotta pannut alttiiksi henkeni hyvän asian vuoksi; en teitä siitä soimaa, mutta joka työ ansaitsee palkkansa. Ensiksikin vaadin, että minua puhutellaan herra de Cottereauksi; vaadin, että minulle myönnetään everstin arvo; ellei, aion pyytää rauhaa ensimmäiseltä konsulilta. Nähkääs, herra markiisi, minun miehilläni ja minulla itselläni on pirun vaativainen velkoja, joka aina on tyydytettävä!... Tässä se on! — hän lisäsi, taputtaen vatsaansa.

— Ovatko soittajat saapuneet? — kysyi markiisi rouva du Gualta ivallisella äänenpainolla.

Mutta salakuljettaja oli raa'alla tavallaan kosketellut liian tärkeää asiaa, ja nuo yhtä itsekäät kuin kunniahimoiset miehet olivat liian kauan olleet epä tietoiset siitä, mitä heillä oli toivottavissa kuninkaalta, jotta nuoren johtajan ylenkatse olisi voinut tehdä lopun tästä kohtauksesta. Nuori ja kiivas ritari du Vissard asettui äkkiä Montauranin eteen ja tarttui hänen käteensä, pakottaakseen hänet jäämään.

— Pitäkää varanne, herra markiisi, — sanoi hän hänelle, — te kohtelette liian pintapuolisesti miehiä, jotka ovat jossakin määrin oikeutetut vaatimaan kiitollisuutta siltä, jota te täällä edustatte. Me tiedämme, että Hänen Majesteettinsa on antanut teille täyden valtuuden julkisesti tunnustaa meidän palveluksemme, jotka epäilemättä saamme palkkamme tässä tai toisessa maailmassa, sillä odottaahan mestauslava valmiina meitä joka päivä. Minä puolestani tiedän, että prikaatikenraalin arvo...

— Te tarkoittatte kai everstin arvoa?

— En, herra markiisi, Charrette on jo ylentänyt minut everstiksi. Mutta kun sitä arvoa, jonka mainitsen, ei minulta voitane kieltää, en tänä hetkenä aja omaa asiaani, vaan kaikkien pelottomien aseveljien! asiaa, joiden palvelukset vaativat tunnustusta. Teidän nimikirjoituksenne ja lupauksenne riittävät heille tänään; ja myönnän, — näin hän kuiskaten lisäsi, — että he tyytyvät varsin vähäiseen. Mutta, — näin hän jatkoi ääneen, — kun aurinko nousee Versailles'n linnassa valaisemaan kuningasvallan onnellisia päiviä, saavatkohan silloin ne uskolliset, jotka ovat Ranskassa auttaneet kuningasta jälleen valloittamaan itselleen Ranskan, helposti armonosoituksia perheilleen, eläkkeitä leskilleen ja korvauksen siitä omaisuudesta, joka heiltä niin sopimattomaan aikaan on riistetty? Minä sitä epäilen. Silloin, herra markiisi, eivät todistukset tehdyistä palveluksista tule olemaan turhat. Minä en koskaan epäile kuningasta, vaan ministerien ja hovilaisten laumaa, jotka toitottavat hänen korvaansa periaatteita valtion menestyksestä, Ranskan kunniaa, kruunun eduista ja tuhat muuta lorua. Silloin viis välitetään uskollisesta vendéalaisesta tai kelpo chouanista, hän kun on vanha ja kun se miekka, jonka hän on vetänyt esiin huotrasta taistellakseen hyvän asian puolesta, pieksee hänen kärsimyksistä kipeitä jalkojaan. Olemmeko mielestänne väärässä?

— Te puhutte ihmeen hyvin, herra du Vissard, mutta vähän liian aikaisin, — vastasi markiisi.

— Kuulkaahan, herra markiisi, — kuiskasi hänelle kreivi de Bouvan, — Rifoël on epäilemättä puhunut totta. Te puolestanne olette aina varma siitä, että saatte asianne kuninkaan kuuleviin korviin; mutta me muut saamme nähdä tämän ylimmän herran ainoastaan kaukaa. Ja tunnustan suoraan, että jos te ette anna minulle kunniasanaanne siitä, että aikanansa hankitte minulle Ranskan metsähallituksen

lijohtajan viran, niin enpä hitto vieköön enää pane päätäni alttiiksi. Valloittaa Normandia kuninkaalle — se ei ole mikään mitätön seikka, ja olenkin odottanut Ludvigin tähteä. — Mutta, — hän jatkoi punastuen, — onhan meillä aikaa ajatella tätä. Jumala varjelkoon minua matkimasta noita poloisia ja teitä kiusaamasta. Tehän puhutte minusta kuninkaalle, ja silloin on kaikki hyvin.

Jokainen näistä päälliköistä keksi keinot huomauttaa markiisille, taitavasti tai kömpelösti, mitä liioitellun suurta palkkaa odotti palveluksestaan. Mikä pyysi vaatimattomasti Bretagnen maaherran virkaa, mikä paroonikuntaa, toinen jotain arvoasemaa, toinen taas päällikkyyttä, kaikki vaativat eläkettä.

— Entä te, parooni, — sanoi markiisi herra du Guénic'ille, — ettekö te vaadi mitään?

— Mitä tehdä, markiisi, eiväthän nämä herrat jätä jällelle muuta kuin Ranskan kruunun, mutta siihen voisinkin tyytyä...

— Hyvät herrat, — sanoi abotti Gudin kaikuvalle äänellä, — ajatelkaahan, että jos teillä on niin kiire, niin tarvelette kaikki voiton päivänä. Eikö kuninkaan ole pakko tehdä myönnytyksiä vallankumouksellisille?

— Jakobiineille! — huudahti salakuljettaja. — Jättäköön kuningas minulle täyden toimintavallan, ja lupaan tuhannen mieheni kanssa hirttää heidät, ja niin pääsemme heistä pian...

— Herra de Cottereau, — sanoi markiisi, — näen muutamien kutsutuista vieraista astuvan sisään. Meidän tulee kilvan ponnistaa voimiamme saadaksemme heidät ottamaan osaa pyhään yritykseen, ja te käsitätte, ettei nyt ole oikea hetki pohtia teidän pyyntöjänne, kuinka oikeutettuja ne lienevätkin.

Näin puhuessaan markiisi lähestyi ovea ikäänkuin mennäkseen vastaanottamaan eräitä paikkakunnan ylimyksiä, joiden oli nähnyt saapuvan. Mutta rohkea salakuljettaja tukki hänen tiensä alamaisen ja kunnioittavan näköisenä.

— Ei, ei, herra markiisi; suokaa minulle anteeksi, mutta jakobiinit ovat liian hyvin opettaneet meille vuonna 1793, ettei se, joka kylvön tekee, saa syödä leipäkannikkaa. Allekirjoittakaa tämä paperini, ja huomenna tuon teille tuhat viisisataa soturia; jollette sitä tee, ryhdyn keskusteluihin ensimmäisen konsulin kanssa.

Katseltuaan ylpeänä ympärilleen markiisi huomasi, että tuon vanhan puoluelaisen rohkeus ja päättäväisyys ei ollut miellyttämättä läsnäolijoita. Yksi ainoa nurkassa istuva mies ei näyttänyt ottavan osaa tähän kohtaukseen, vaan pani tupakkaa savupiippuunsa. Se ylenkatse, joka hänessä ilmeni äskeisiä puhujia kohtaan, hänen vaatimattomuutensa ja se osaaottava ilme, jonka markiisi kohtasi hänen silmissään, olivat omiaan kiinnittämään häneen markiisin tarkkaavaisuuden, ja viimein hän tunsii hänet majuri Brigaut'ksi. Johtaja riensi hänen luokseen.

— Entä sinä, — sanoi markiisi, — mitä sinä vaadit?

— Oh, herra markiisi, jos kuningas palaa, minä olen tyytyväinen.

— Niin, niin, mutta sinä itse?...

— Oh, minä itse... Armollinen herra laskee leikkiä. Markiisi puristi bretagnelaisen känsäistä kättä ja sanoi rouva du Gualle, jonka luo oli mennyt:

— Rouvaseni, saatan kuolla yritykseni aikana ennenkuin olen ehtinyt kuninkaalle antaa tarkkaa raporttia Bretagnen katolisista armeijoista. Jos te näette kuninkaan paluun valtaistuimelle, älkää unhoittako tätä kunnon miestä, älkääkä parooni du Guénic'ia. Heissä on enemmän epäitsekästä antaumista kuin kaikissa näissä muissa herroissa.

Ja hän osoitti päällikköjä, jotka jotenkin kärsimättöminä odottivat nuoren markiisin myöntymistä heidän pyyntöihinsä. Kaikki pitivät kädessä auki käärittyä paperia, jossa edellisten sotien rojalistiset kenraalit kaiketi olivat todenneet heidän ansionsa, ja kaikki alkoivat napista. Keskellä heitä abotti Gudin, kreivi de Bouvan ja parooni du Guénic neuvottelivat, miten auttaisivat markiisia epäämään niin liioiteltuja vaatimuksia, sillä heidän mielestään nuoren johtajan asema oli hyvin kiusallinen.

Äkkiä markiisi kiinnitti ivasta säihkyvät silmänsä koolla olevaan seuraan ja sanoi kirkkaalla äänellä:

— Hyvät herrat, en tiedä, onko kuninkaan minulle myöntämä valta tarpeeksi laaja, jotta voisin tyydyttää vaatimuksenne. Hän ei kenties ole aavistanut niin suurta intoa ja uskollisuutta. Mutta saatte itse päättää, mikä on velvollisuuteni, ja kenties voin sen täyttää.

Hän poistui huoneesta ja palasi seuraavassa tuokiossa pitäen kädessään auki käärittyä paperia, joka

oli varustettu kuninkaan sinetillä ja nimikirjoituksella.

— Tässä on se avoin käskykirje, jonka nojalla te olette velvolliset minua tottelemaan. Se oikeuttaa minut hallitsemaan Bretagnen, Normandian, Mainen ja Anjoun maakuntia kuninkaan nimessä sekä antamaan tunnustusta niille upseereille, jotka ovat kunnostautuneet hänen armeijoissaan.

Tyytyväisyyden kohina kuului koolla olevasta seurasta. Chouanit lähestyivät markiisia, muodostaen kunnioittavan piirin hänen ympärilleen. Kaikki katseet tähystivät kuninkaan nimikirjoitusta. Nuori johtaja, joka seisoj suorana kamiinin edessä, heitti tuon kirjeen tuleen, missä se silmänräpäyksessä paloi tuhaksi.

— Minä en enää tahdo johtaa muita miehiä kuin sellaisia, jotka todella kunnioittavat kuningasta kuninkaana, eivätkä katso häntä saaliiksi, joka on raadeltava. Te olette vapaat, hyvät herrat, hylkäämään minut...

Rouva du Gua, abotti Gudin, majori Brigaut, ritari du Vissard, parooni du Guénic ja kreivi de Bouvan kaiuttivat innostuksissaan huudon: "Eläköön kuningas!" Ja vaikka muut päälliköt hetken aikaa epäröivät toistamasta tuota huutoa, heltyivät he kuitenkin pian markiisin jalosta teosta, pyytäen häntä unhoittamaan mitä oli tapahtunut, vakuuttaen että hän ilman kuninkaan valtuuskirjettäkin aina oli oleva heidän johtajansa.

— Nyt tanssimaan, — huusi kreivi de Bouvan, — tapahtukoon sitten mitä tahansa. Muuten, hyvät ystävät, on parempi kääntyä suoraan Jumalan kuin hänen pyhimystensä puoleen. Tapelkaamme ensin, sittenhän saamme nähdä.

— Se on totta, kaikella kunnioituksella teitä kohtaan, herra parooni, — sanoi Brigaut puoliääneen rehelliselle du Guénic'ille, — en totisesti koskaan ole nähnyt, että jo aamulla vaaditaan saman päivän työpalkkaa.

Seura hajaantui saleihin, joihin jo muutamia vieraita oli kokoontunut. Turhaan koetti markiisi karkoittaa sitä synkkää ilmettä, jonka tiesi painuneen kasvoihinsa. Päälliköt huomasivat helposti, kuinka ikävän vaikutuksen tuo kohtaaminen oli tehnyt mieheen, jonka uskollisuuteen kuninkaan asialle vielä yhtyi nuoruuden kauniita harhaluuloja, ja he häpesivät käytöstään.

* * * * *

Huumaava ilo valtasi tämän seuran, jonka muodostivat mitä innokkaimmat kuningasmielisen puolueen henkilöt, sillä nämä eivät olleet kukistamattoman maaseudun sydämessä koskaan oikein voineet arvostella vallankumousta, joten he pitivät mitä epävarmimpia toiveita todellisuutena. Montauranin alottamat rohkeat sotatoimet, hänen nimensä, hänen omaisuutensa, hänen kykynsä, kiihoittivat mielissä rohkeutta ja synnyttivät tuon poliittisen huumaustilan, joka on vaarallisin kaikista, se kun vaimenee ainoastaan veritulvista, jotka melkein aina vuodatetaan turhaan.

Kaikkien läsnäolijoiden mielestä vallankumous ei ollut muuta kuin ohimenevä häiriötila Ranskan kuningaskunnassa, missä siitä ei mikään näyttänyt muuttuneelta. Tämä maaseutu kuului muka yhä vielä Bourbonien hallitsijasuvulle. Kuningasmieliset muka hallitsivat täällä yhtä täydellisesti kuin neljä vuotta aikaisemmin, jolloin Hoche muka rauhan asemesta saavutti ainoastaan aselevon. Aateliset kohtelivat siis vallankumouksellisia hyvin ylenkatseellisesti; heidän mielestään Bonaparte oli vaan toinen Marceau, joka oli edeltäjäänsä onnellisempi.

Naiset valmistautuivat sentähden tanssimaan hillittömän iloisesti. Muutamat päälliköistä, jotka olivat taistelleet sinisien kanssa, tunsivat yksin silloisen jännittävän käännekauden vakavuuden ja tiesivät, että jos puhuisivat ensimmäisestä konsulista ja hänen mahtavuudestaan kansalaisille, jotka olivat jällellä ajastaan, eivät nämä heitä ymmärtäisi. Sentakia he punnitsivat asiaa jutellen keskenään ja katsellen välinpitämättömästi noita naisia, jotka kostivat heille arvostellen heitä mitä ankarimmin. Rouva du Gua, joka näytti esiintyvän kemujen emäntänä, koetti karkoittaa tanssijattarien kärsimättömyyttä lausumalla heille kullekin järjestänsä tavanmukaisia imartelevia kohteliaisuuksia.

Jo kuultiin soittimien räikeät äänet, kun niitä viritettiin, ja silloin rouva du Gua huomasi markiisin, jonka ilme yhä vielä oli surullinen, ja riensi hänen luokseen.

— Toivottavasti ei tuo kohtaaminen, joka teillä oli noiden tomppelien kanssa, ole synnä alakuloisuuteenne? — hän sanoi.

Hän ei saanut vastausta. Markiisi oli vaipunut haaveisiin ja muisteli niitä perusteita, joihin viitaten Marie ennustajattaren äänellä juuri keskellä näitä samoja päälliköjä Vivetièressä oli kehoittanut häntä luopumaan kuningasten taistelusta kansoja vastaan. Mutta tällä nuorella miehellä oli liiaksi ylevä sielu, liiaksi ylpeyttä ja ehkä vakaumusta hylätäkseen alkamansa työn, ja sinä hetkenä hän päätti rohkeasti

jatkaa sitä, huolimatta esteistä. Hän nosti ylpeänä päänsä ja kuuli nyt, mitä rouva du Gua lausui:

— Te olette epäilemättä ajatuksinenne Fougères'ssa! — sanoi rouva du Gua, äänessä katkeruutta, joka johtui hänen epäonnistuneesta yrityksestään saattaa markiisi iloiselle tuulelle. — Oh, markiisi, antaisin vereni, jos voisin hankkia teille *tuon* naisen ja saattaa teidät onnelliseksi hänen kanssaan.

— Miksi siis niin taitavasti tähdäten koetitte ampua hänet kuoliaaksi?

— Sentähden, että tahtoisin nähdä hänet joko kuolleena tai teidän sylissä. Niin, hyvä herra, rakastin markiisi de Montaurania niin kauan kuin saatoin pitää häntä sankarina. Nyt en tunne häntä kohtaan muuta kuin surumielistä ystävyyttä, kun näen, että ilonaisen häälyvä sydän eksyttää hänet kunnian tieltä.

— Mitä tulee rakkauteen, — virkkoi markiisi ylenkatseellisesti, — arvostelette minua väärin. Jos rakastaisin tuota naista, himoitsisin häntä vähemmin... ja ilman teidän huomautustanne en enää häntä ajattelisi.

— Tuossa hän on! — huudahti äkkiä rouva du Gua.

Markiisi käänsi päänsä tavattoman kiireisesti, ja tämä koski kipeästi tuohon nais-parkaan. Mutta kynttilöiden levittämässä kirkkaassa valossa rouva du Gua näki pienimmänkin muutoksen sen miehen kasvoissa, jota hän niin raivokkaasti rakasti, ja luuli huomaavansa niissä palavaa intohimoa, kun markiisi käänsi päänsä häntä kohti, hymyillen tälle naisviekkaudelle.

— Mille te nauratte? — kysyi kreivi de Bouvan.

— Puhkeavalle saippuakuplalle! — vastasi rouva du Gua hilpeänä. — Markiisi ihmettelee tänään — jos saa luottaa hänen sanoihinsa — että hetkeäkään on voinut tuntea sydämensä sykkivän rakkaudesta tuohon naikkoseen, joka kehui muka olevansa neiti de Verneuil. Tiedättehän?

— Tuohon naikkoseen?... — virkkoi kreivi moittiva sävy äänessä. — Rouvaseni, minun, joka olen tämän onnettomuuden alku ja juuri, on velvollisuus hyvittää se, ja annan teille kunniasanani siitä, että tuo nainen todella on herttua de Verneuilin tytär.

— Herra kreivi, — sanoi markiisi värähtelevällä äänellä — kumpaa kunniasanaanne uskon, Vivetièressä vaiko täällä Saint-Jamesissa antamaanne?

Samassa kaikuva ääni kuulutti neiti de Verneuilin tulon. Kreivi riensi ovelle ja tarjosi käsivartensa tuntemattomalle kaunottarelle, osoittaen mitä syvintä kunnioitusta. Sitten hän vei hänet salin poikki, vieraiden heitä uteliaasti katsellessa, esitti hänet markiisille ja rouva du Gualle ja sanoi hämmästyneelle johtajalle:

— Pitää uskoa ainoastaan tämänpäiväistä sanaani.

Rouva du Gua kalpeni, nähdessään tämän onnettomuutta ennustavan nuoren naisen, joka jäi hetkeksi seisomaan, luoden ylpeitä katseita tähän seuraan, josta haki Vivetièren linnan pöytävieraita. Hän odotti kilpailijattarensa väkinäistä tervehdystä, ei katsonut markiisiin, vaan antoi kreivin viedä hänet kunniasijalle rouva du Guan viereen, jolle suosiollisesti hiukan nyökäytti päätään. Rouva du Gua seurasi viehasta naisvaistoaan siinä, ettei näyttänyt närkästystään, vaan hymyili ystävällisesti. Neiti de Verneuilin omituinen puku ja harvinainen kauneus nostivat hetkeksi ihailun muminan koolla olevassa seurassa. Kun markiisi ja rouva du Gua käänsivät katseensa Vivetièren vieraisiin, huomasivat he, että heidän ilmeensä kuvastivat vilpittömiä kunnioitusta, ja että jokainen näytti yrittävän jälleen saavuttaa loukatun parisittaren suosion. Molemmat toisiaan vihaavat naiset olivat nyt vastatusten.

— Mutta tämähän on sulaa taikaa, armollinen neiti! Eipä kukaan muu kuin te voi näin yllättää ihmisiä. Kuinka olette voinut tulla vallan yksin? — virkkoi rouva du Gua.

— Vallan yksin, — toisti neiti de Verneuil. — Siis ei teidän tänä iltana tarvitse ampua kuoliaaksi ketään muuta kuin minut, armollinen rouva.

— Suokaa minulle anteeksi, — jatkoi rouva du Gua. — En voi sanoin ilmaista, kuinka iloitsen teidän jälleennäkemisestänne. Olen todella tuntenut omantunnon tuskaa teille tekemästäni vääryydestä, ja olen toivonut tilaisuutta sitä hyvittääkseni.

— Mitä tulee teidän minulle tekemäänne vääryyteen, annan sen teille kernaasti anteeksi, mutta minulla on omallatuntoni niiden sinisten kuolema, jotka te salakavalasti murhautitte. Saattaisin kenties vielä valittaa kirjevaihtonne jyrkkyyttä... mutta annan teille anteeksi kaiken minulle tekemänne palveluksen tähden.

Rouva du Gua joutui aivan suunniltaan tuntiessaan kilpailijattarensa painavan kättänsä, kun tämä vielä lisäksi hymyili hänelle ärsyttävän ystävällisesti. Markiisi oli pysynyt liikkumattomana, mutta nyt hän tarttui rajusti kreivin käsivarteen.

— Te olette halpamaisesti pettänyt minut, — hän sanoi hänelle, — ja olette pannut kunnianikin epäilyttävästi alttiiksi. Mutta minä en ole mikään lapsellinen houkkio, minun täytyy riistää teiltä henki, tai teidän minulta.

— Markiisi, — vastasi kreivi ylpeänä, — olen valmis antamaan teille kaikki ne selitykset, joita haluatte.

Ja he menivät viereiseen huoneeseen. Nekin henkilöt, jotka vähemmin olivat perehtyneet tämän kohtauksen salaisiin syihin, alkoivat oivaltaa sen jännittäväisyyttä, niin että viulujen alkaessa soittaa tanssimusiikkia ei kukaan liikkunut paikaltaan.

— Arvoisa neiti, minkä niin tärkeän palveluksen olen siis teille tehnyt ansaitakseni...? — kysyi rouva du Gua purren huuliaan raivoissaan.

— Olettehan paljastanut minulle markiisi de Montauranin oikean luonteen. Kuinka välinpitämättömänä tuo mies antoi minun syöksyä kuolemaan!... Suon hänet kernaasti teille.

— Mitä siis olette tullut etsimään täältä? — kysyi rouva du Gua viekkaasti.

— Sitä kunnioitusta ja arvoa, jonka te, hyvä rouva, riistitte minulta Vivetièressä. Mitä muuhun tulee, voitte täydelleen rauhoittautua. Jos markiisi taas kääntäisi huomionsa minuun, tulee teidän tietää, ettei tuollainen palaaminen koskaan merkitse rakkautta.

Rouva du Gua tarttui silloin neiti de Verneuiliin käteen tuollaisella herttaisella kohteliaisuudella, jota naiset kernaasti osoittavat toisilleen, varsinkin miesten läsnäollessa.

— Olenpa, lapsukaiseni, todella hyvin iloinen, nähdessäni, että olette noin järkevä. Vaikka teille tekemäni palvelus aluksi olikin vähän kovakätinen ja ankara, on se ainakin täydelleen tehoisa, — hän virkkoi painaen tuon toisen kättä, samalla kuitenkin tuntien halua raadella sen rikki, kun sormensa ilmaisivat hänelle tuon käden sametinpehmeän hienouden. — Kuulkaahan, tunnen hyvin Garsin luonteen, — hän jatkoi viekkaasti hymyillen, — no niin, hän olisi pettänyt teidät, hän ei tahdo eikä voi naida ketään.

— Vai niin!

— Juuri niin, neiti; hän on suostunut vaaralliseen tehtävänsä ainoastaan ansaitakseen neiti d'Uxelles'n käden, avioliitto, jota Hänen Majesteettinsa on luvannut kaikin tavoin tukea.

— Vai niin, vai niin!...

Neiti de Verneuil ei lisännyt sanaakaan tähän ivalliseen huudahdukseen. Nuori ja kaunis ritari du Vissard, joka hehkui halusta saada anteeksi sen merkin, jonka hän oli Vivetièressä antanut häpäisemiseen, lähestyi neiti de Verneuiliä, pyysi häntä kunnioittaen tanssimaan, ja parisitar ojensi hänelle kätensä ja riensi ottamaan osaa katrilliin, jossa rouva du Guakin tanssi mukana. Näiden muiden naisten puvut muistuttivat maanpakoon karkoitettujen hovin muoteja, jonka mukaista oli puuteroida tai kähertää hiukset, ja ne näyttivät naurettavilta, kun niitä vertasi samalla komeaan, hienoon ja yksinkertaiseen pukuun, jonka käyttämiseen neiti de Verneuillillä muodin nojalla oli oikeus, vaikka naiset puheissaan sitä tuomitsivat, mutta itsekseen kadehtivat. Miehet taas eivät ollenkaan tarpeeksi voineet ihailla näin luontevasti kammattuja ja koristettuja hiuksia ja pukua, jonka viehäytys piili sen muotojen sopusuhtaisuudessa.

Nyt palasivat markiisi ja kreivi tanssisaliin ja osuivat neiti de Verneuiliin taakse, joka ei kääntynyt. Ellei vastapäätä häntä oleva peili olisi hänelle ilmoittanut markiisin läsnäoloa, olisi hän sitä aavistanut rouva du Guan elkeistä, joka osasi huonosti kätkeä näennäisesti välinpitämättömällä ilmeellä sitä kärsimättömyyttä, joka hermostutti häntä hänen odottaessaan ennemmin tai myöhemmin näiden kahden kilpailijattaren välillä puhkeavaa taistelua. Vaikka markiisi keskusteli kreivin ja kahden muun henkilön kanssa, hän kuitenkin kuuli niiden tanssivien naisten ja miesten puheet, jotka tanssiasemien vaihtuessa hetkeksi tulivat seisomaan neiti de Verneuiliin ja hänen vierustoveriensa paikoille.

— Oh, hyvä Jumala, niin, armollinen rouva, tuo nainen on todella tullut yksin, — sanoi muuan.

— Täytyypä olla hyvin rohkea, — sanoi nainen.

— Mutta jos minulla olisi tuollainen puku, luulisin olevani alasti, — huomautti toinen nainen.

— No, eipä itse puku juuri ole säädyllinen, mutta tuo nainen on niin kaunis, ja se sopii hänelle mainiosti!

— Katsokaahan, minä oikein häpeän hänen täydellistä tanssitaitoaan. Eikö hän teidän mielestänne ole kokonaan oopperan balettiansijattaren näköinen? — virkkoi tuo kateellinen nainen.

— Luuletteko hänen tulleen tänne tekemään sopimuksia ensimmäisen konsulin nimessä? — kysyi kolmas nainen.

— Eipä hän suinkaan tuo neitseellistä viattomuutta myötäjäisinä pesään, — ilkkui tanssiva nainen.

Gars kääntyi äkkiä nähdäkseen sen naisen, joka oli lausunut tuon ilkeän parjauksen, ja silloin rouva du Gua katsoi häneen, kasvoissa ilme, joka selvästi sanoi: "Siinä näette, mitä tuosta naisesta ajatellaan."

— Armollinen rouva, — sanoi kreivi nauraen neidin vihamieliselle kilpailijattarelle, — toistaiseksi ainoastaan naiset ovat koettaneet riistää häneltä hänen viattomuutensa.

Tämän huomautuksen johdosta markiisi antoi mielessään kreiville anteeksi kaiken sen pahan, minkä hän oli matkaansaanut. Kun hän sitten rohkeni luoda katseensa ihailemaansa naiseen, jonka suloa, kuten yleensä muidenkin naisten, kynttilänvalo kohotti, neiti de Verneuil käänsi hänelle selkensä, palaten paikalleen, missä keskusteli kavaljeerinsa kanssa, korottaen ääntään, niin että sen hyväilevimmät sävelet saapuivat markiisin korvaan.

— Ensimmäinen konsuli toimittaa luoksemme hyvin vaarallisia lähettiläitä! — sanoi hänen kavaljeerinsa.

— Hyvä herra, tämä mainittiin minulle jo Vivetièressä, — huomautti parisitar.

— Teilläpä on yhtä hyvä muisti kuin kuninkaalla! — virkkoi aatelismies, tyytymättömänä kömpelyteensä.

— Voidakseen antaa anteeksi solvauksia täytyy sellaista muistaa, — sanoi Marie vilkkaasti, päästään hänet hymyillen hänen noloudestaan.

— Koskeeko tämä armahdus meitä kaikkia? — kysyi markiisi.

Mutta Marie syöksyi lapsellisen hurmautuneena tanssipyrteeseen, jättäen siihen markiisin tyrmistyneenä odottamaan vastausta. Markiisi katseli parisitarta jäykän alakuloisella, parisitar huomasi sen ja kallisti päänsä tuollaiseen kiemailevaan asentoon, joka toi esiin kaulan sopusuhtaisen muodon, eikä unhoittanut ainoatakaan niistä liikkeistä, jotka paljastivat hänen ruumiinsa harvinaista täydellisyyttä. Marie veti puoleensa kuin toivo ja pakeni kuin muisto. Kun hänet näki sellaisena, heräsi halu omistaa hänet mistä hinnasta tahansa. Hän sen tiesi, ja tämä kauneutensa tietoisuus loi hänen kasvoihinsa sanomatonta suloa. Markiisi tunsu sydämessään nousevan rakkauden, raivon, mielettömyyden myrskyn; hän puristi rajusti kreivin kättä ja poistui.

"Hän on siis poissa?" ajatteli neiti de Verneuil palattuaan paikalleen.

Kreivi riensi viereiseen saliin ja viittasi salaa turvatilleen, kun toi sieltä Garsin hänen luokseen.

"Hän on minun vallassani", ajatteli Marie, tutkien kuvastimesta markiisia, jonka vielä kiihoittuneet kasvat säteilivät toivoa.

Yhä vielä muka nyreissään hän vastaanotti nuoren päällikön, ja sanaakaan sanomatta, mutta poistui hymyillen hänen luotaan; tuo mies näytti hänestä kaikkia muita niin ylevämmältä, että hän ylpeili siitä, että saattoi häntä kiduttaa. Hän tahtoi antaa hänen kalliisti maksaa muutaman lempeän sanan, jotta hän täysin tajuaisi niiden arvon, ja siinä hän seurasi sitä naisen vaistoa, jota he kaikki enemmän tai vähemmän noudattavat. Kun katrilli oli lopussa, kaikki Vivetièressä olleet aatelismiehet ympäröivät Marien, ja kukin rukoili anteeksi erehdystään, lausuen imartelevia sanoja, jotka toisilta onnistuivat paremmin, toisilta huonommin. Mutta se mies, jonka parisitar olisi tahtonut nähdä polvillaan edessään, ei lähestynyt häntä ympäröivää ryhmää.

"Hän luulee yhä vielä olevansa rakastettu", ajatteli Marie, "eikä hän tahdo, että häntä sekoitetaan välinpitämättömiin".

Hän kieltäytyi lähinnä seuraavasta tanssista. Sitten hän, aivan kuin tämä juhla olisi annettu hänen kunniaksaan, kulki tanssiryhmästä toiseen, nojaten kreivi de Bouvanin käsivarteeseen, jolle suvaitsi osoittaa herttaista tuttavallisuutta. Koko seura tiesi jo silloin yksityiskohtia myöten Vivetièren seikkailun, kiitos rouva du Guan huolenpidon, hän kun saattamalla neiti de Verneuilin ja markiisin

juorupuheiden esineeksi toivoi asettavansa lisäesteen heidän sovinnollisille väleilleen. Näin olivat molemmat riitaantuneet rakastavat tulleet yleisen huomion esineeksi. Montauran ei uskaltanut lähestyä lemmittyään, sillä tietoisuus siitä, että oli menetellyt väärin ja hänen jälleen elpyneen intohimonsa raivokkaisuus saivat hänet näkemään neiti de Verneuulin peloittavassa valossa. Nuori parisitar puolestaan salaa tähysteli markiisin näennäisesti rauhallisia kasvoja, ollen katselevinaan tanssivia pareja.

— Täällä on hirveän kuuma, — hän sanoi seuralaiselleen. — Huomaan, että markiisi de Montauranin otsa on vallan kostea hiestä. Viekää minut toiselle puolelle, että voisin vapaasti hengittää... täällä ihan tukehdun.

Ja päänyökkäyksellä hän osoitti kreiville viereistä salia, jossa istui muutamia pelureita. Markiisi seurasi sinne lemmittyään, jonka sanat oli arvannut huulten liikkeistä. Hän rohkeni toivoa, että Marie oli poistunut muusta seurasta ainoastaan saadakseen tavata hänet, ja olettaessaan tätä suosiota hän tunsu intohimonsa leimahtavan entistään rajumpana; sillä hänen rakkautensa oli kiihtynyt siitä, että hän viime päivinä oli pitänyt velvollisuutenaan sitä kaikin tavoin tukehtuttaa. Neiti de Verneuulistä oli hauska kiusata nuorta päällikköä; hänen katseensa, joka kreiville oli niin lempeä, niin sametin pehmeä, muuttui kuivaksi ja synkäksi, kun se sattumalta kohtasi markiisin silmät. Montauran näytti tekevän kiusallisen ponnistuksen ja sanoi kumealla äänellä:

— Ettekö siis anna minulle anteeksi?

— Rakkaus, — vastasi Marie kylmästi, — ei anna anteeksi mitään, tai antaa anteeksi kaiken. Mutta, — hän lisäsi, huomattessaan hänen ilosta säpsähtävän, — täytyy rakastaa...

Hän oli jälleen nojautunut kreivin käsivarteen ja oli vetäytynyt jonkunmoiseen naisten huoneeseen, joka oli pelisalin vieressä. Markiisi seurasi sinne Marieta.

— Tahdotteko kuulla minua? — hän huudahti.

— Näyttää siltä, herrani, kuin luulisitte, että minä olen tullut tänne teidän tähtenne, enkä kunnioituksesta itseäni kohtaan. Jollette lopeta tätä sietämätöntä takaa-ajoa, lähden täältä pois.

— No niin, — sanoi markiisi, jonka mieleen juolahti eräs viimeisen Lotringin herttuan mielettömimpiä tekoja, — sallikaa minun puhua ainoastaan niin kauan, kuin voin pitää kädessäni tätä hiiltä.

Hän kumartui alas tulisijan kohdalle, tarttui hehkuvaan hiileen ja puristi sitä rajusti kouransa. Neiti de Verneuil punastui, irroitti nopeasti kätensä kreivin käsivarresta ja katsoi markiisiin hämmästyneenä. Kreivi poistui hiljaa, jättäen molemmat rakastavat kahden kesken. Näin mieletön teko oli järkyttänyt Marien sydämen, sillä rakkaudessa ei ole mitään vakuuttavampaa kuin typerä teko, joka samalla on rohkea.

— Te todistatte minulle täten, — hän sanoi koettaen saada hänet heittämään pois hiilen, — että saattaisitte minut mitä julmimman kidutuksen alaiseksi. Te menette äärimäisyyksiin kaikessa. Houkkion vakuutuksien ja naisen parjauksen nojalla epäilitte, että se nainen, joka oli pelastanut henkenne, olisi kyennyt teidät myymään!

— Se on totta, — hän sanoi, — että olen ollut teille julma; mutta koettakaa te kuitenkin unhoittaa se, minä en sitä koskaan voi unhoittaa. Kuulkaahan minua... Minut petettiin halpamaisesti, mutta tuona onnettomana päivänä kasaantui niin paljon seikkoja, jotka todistivat teitä vastaan...

— Ja nuo seikat riittivät tukahuttamaan rakkautenne?

Markiisi epäröi, mitä vastata. Neiti de Verneuil teki ylenkatsetta osoittavan liikkeen ja nousi.

— Oi, Marie, nyt en enää tahdo uskoa, että te...

— Mutta hellittäkää toki kädestänne tuo hehkuva hiili! Te olette mieletön. Avatkaa kätenne, minä tahdon.

Markiisia huvitti heikosti vastustaa lemmittynsä lempeää ponnistelua, pitkittääkseen sitä nautintoa, jonka hänelle tuotti hänen pienten ja hyväilevien sormiensa puristus. Mutta Marien onnistui viimein avata tuo käsi, jota olisi tahtonut suudella. Veri oli sammuttanut hiilen.

— No sanokaapa, mitä tuo nyt on teitä hyödyttänyt? — Hän ratkoi nenäliinastaan nöyhtää ja painoi sitä haavalle, joka muuten ei ollut syvä, ja jonka markiisi heti peitti käsineellään.

Rouva du Gua saapui varpaillaan astuen viereiseen peilisaliin ja loi salaa katseita molempiin rakastavaisiin, joiden huomion hän taitavasti vältti kumartuen taaksepäin heidän vähänkin

liikahtaessaan. Mutta epäilemättä hänen oli vaikea heidän liikkeistään ja ilmeistään päättää, mitä he puhuivat.

— Jos kaikki se, mitä minusta on teille sanottu, olisi totta, niin myöntäkää, että tänä hetkenä olisin saanut täyden kostontyydytyksen, — sanoi Marie niin pisteliäästi, että markiisi kalpeni.

— Ja mikä tunne siis sai teidät tulemaan tänne?

— Mutta, ystäväni, te olette kovin lapsellinen. Luuletteko rankaisematta voivanne ylenkatsoa sellaista naista kuin minä? — Olen tullut tänne sekä teidän tähtenne että itseni tähden, — hän virkkoi hetken vaiettuaan, painaen kättään rubiinikimppua vastaan, joka komeili keskellä hänen poveaan, ja sitten näyttäen markiisille tikariaan.

"Mitähän kaikki tämä merkitsee?" ajatteli rouva du Gua.

— Mutta, — jatkoi Marie, — te rakastatte minua vielä... Ainakin haluatte yhä vielä omistaa minut; ja äskeinen mieletön tekonne, — hän lisäsi, tarttuen hänen käteensä, — on sen minulle todistanut. Minä olen jälleen tullut siksi, miksi tahdoin tulla, ja poistun täältä onnellisena. Se, joka meitä rakastaa, sille annetaan aina synninpäästö. Mitä minuun tulee, minua rakastetaan, olen saanut takaisin sen miehen kunnioituksen, joka minun silmissäni edustaa koko maailmaa: nyt voin kuolla.

— Te siis vielä rakastatte minua? — sanoi markiisi.

— Olenko sanonut sellaista? — vastasi Marie ilkkuen, ilolla seuraten sen kidutuksen kehitystä, jonka alaiseksi heti saapumishetkestä alkaen oli pakoittanut markiisiin. — Eikö minun kenties ole täytynyt tehdä uhrauksia tullakseni tänne? Olen pelastanut kreivi de Bouvanin kuolemasta, ja ollen kiitollisempi, hän on korvaukseksi suojeluksestani tarjonnut minulle suojeluksensa, omaisuutensa ja nimensä. Se ajatus ei koskaan ole johtunut teidän mieleenne.

Markiisi, joka näistä sanoista joutui vallan suunniltaan, pidätti rajuimman vihanpuuskauksen, mikä koskaan oli hänet vallannut, hän kun luuli, että kreivi oli hänet pettänyt, eikä vastannut mitään.

— Kas vaan, te punnitsette asiaa? — virkkoi neiti de Verneuil katkerasti hymyillen.

— Neiti, — vastasi nuori mies, — teidän epäilyenne oikeuttaa minun epäilyni.

— Lähtekäämme täältä! — huudahti neiti de Verneuil, huomattessaan oviaukosta vilahdukselta rouva du Guan hameen.

Neiti de Verneuil nousi. Mutta halu saattaa kilpailijattarensa epätoivoon sai hänet viipymään.

— Tahdotteko siis syöstä minut manalaan? — kysyi markiisi, tarttuen hänen käteensä ja puristaen sitä voimakkaasti.

— Ettekö te syössyt minua siihen viisi päivää sitten? Ja ettekö tänä hetkenä pidä minua mitä julmimmassa epätietoisuudessa rakkautenne vilpittömyyteen nähden?

— Mutta enhän tiedä, vaikka kostonhimossanne menisitte niin pitkälle, että tahtoisitte anastaa koko elämäni, sitä häväistäksenne, sensijaan että väijyisitte henkeäni!...

— Ah, te ette minua rakasta: te ajattelette itseänne, ettekä minua! — hän huudahti raivokkaana, vuodattaen kyyneleitä.

— No niin, — sanoi markiisi ollen suunniltaan, — ota henkeni, mutta kuivaa kyneleesi!

— Oi, rakkaani, — huudahti Marie tukehtuneesta, — noita sanoja, tuota äänenpainoa ja tuota katsetta olen odottanut, asettaakseni sinun onnesi edelle omasta onnestani! — Mutta, — hän jatkoi, — pyydän teiltä viimeistä todistetta kiintymyksestänne, jota sanotte niin voimakkaaksi. En tahdo viipyä täällä hetkeäkään kauempaa, kuin mikä on välttämätöntä tietääkseni, että te olette minun omani. En joiisi edes lasia vettä talossa, missä oleskelee nainen, joka kaksi kertaa on yrittänyt surmata minut, joka kenties vielä hautoo jotain petosta meitä kohtaan, ja joka tänä hetkenä salaa kuuntelee meitä, — näin hän virkkoi, osoittaen markiisille rouva du Guan hameen liikkuvaa poimua.

Sitten hän pyyhki kyyneleensä ja kumartui nuoren päällikön korvan juureen, joka vavahti, tuntiessaan hänen hengityksensä suloisen tuoksun.

— Valmistakaa kaikki matkaamme varten, — hän sanoi; — saattakaa minut Fougères'en, vasta siellä saatte tietää, rakastanko teitä! Toistamiseen uskon itseni teidän huostaanne. Voitteko te toistamiseen uskoa itsenne minulle?

— Oi, Marie, te olette saattanut minut siihen tilaan, etten enää ollenkaan tiedä, mitä teen. Teidän sananne, katseenne, sanalla sanoen te itse huumaatte minut, ja olen valmis tyydyttämään tahtonne.

— No hyvä, saattakaa minut hetkeksi ylen onnelliseksi! Antakaa minun nauttia siitä ainoasta riemuvoitosta, jota olen toivonut. Tahdon täydesti hengittää raitista ilmaa, keskellä sellaista elämää, jota olen uneksinut, ja nauttia harhaluuloistani, ennenkuin ne haihtuvat. Tulkaa, ja tanssikaa kanssani.

He palasivat yhdessä tanssisaliin, ja vaikka neiti de Verneuil tunsi sydämensä ja ylpeytensä niin imarrelluiksi kuin nainen suinkin saattaa toivoa, niin kuitenkin hänen silmiensä lempeyttä uhkuva sulo, hänen huultensa hieno hymy, vilkkaan tanssin nopea tahti — kaikki tämä verhosi hänen ajatustensa salaisuuden, samoin kuin meri kätkee sen rikollisen salaisuuden, joka on sen syvyyteen upottanut kuolleen ruumiin. Kuitenkin koolla oleva seura päästi ihailun sorinan, kun hän valssin pyörteissä kieriskeli, nojaten rakastajansa käsivarsiin, ja kun nämä molemmat, silmät lemmenkaihoisina, päät raskaina tanssivat intohimoisesti toisiinsa kietoutuneina, siten ilmaisten mitä riemua odottivat tulevasta läheisestä toisiinsa liittymisestä.

— Herra kreivi, — sanoi rouva du Gua herra de Bouvanille, — menkää tiedustelemaan, onko Pille-Miche leirissä, ja tuokaa hänet luokseni; ja voitte olla varma siitä, että tästä vähäisestä palveluksesta saatte minulta kaiken, mitä vaaditte, jopa kätenikin.

"Kostoni käy minulle kalliiksi", — hän ajatteli nähdessään kreivin poistuvan. "Mutta tällä kertaa tuo nainen ei pääse käsistäni."

* * * * *

Vähän myöhemmin neiti de Verneuil ja markiisi istuivat katetuissa vaunuissa, joita veti neljä voimakasta hevosta. Francine, joka hämmästyen näki nämä henkilöt, joita oli luullut vihollisiksi, käsi kädessä ja näin hyvässä sovussa, oli ääneti, eikä rohjennut edes ajatella, oliko tämä hänen emännässään vilppiä vai rakkautta. Hiljaisen yön pimeään vuoksi markiisi ei voinut huomata, kuinka neiti de Verneuilin levottomuus kasvoi, mikäli hän lähestyi Fougères'ta. Aamukoiton heikon valon välkähtäessä näki etäisyydessä Pyhän Leonardin kirkon tapulin häämöittävän. Sinä hetkenä Marie ajatteli:

"Syöksyn kuoloa kohti."

Ensimmäisen kummun juurella johtui molempien rakastavien mieleen sama ajatus: he nousivat alas vaunuista ja nousivat ylös kummun rinnettä, ikäänkuin palauttaen muistiin ensimmäistä kohtaamistaan. Astuttuaan markiisin käsivarteen nojaten muutaman askeleen Marie hymyllä kiitti nuorta miestä siitä, että hän oli kunnioittanut hänen vaikenemistaan; saavuttuaan sitten kummun huipulle, josta näki Fougères'n, hän heräsi täydelleen haaveistaan.

— Älkää enää menkö edemmäksi, — hän varoitti. — Minun valtani ei enää tänään suojelisi teitä sinisiltä.

Montauran näytti hiukan hämmästyneeltä; Marie hymyili surullisena ja osoitti hänelle sormellaan kallionlohkareta, ikäänkuin kehoittaen häntä istuutumaan. Itse hän jäi seisomaan alakuloisen näköisenä. Hänen raateleva mielenliikutuksensa ei enää sallinut hänen jatkaa edellä tuhlailemaansa naisviekkautta. Tänä hetkenä hän olisi polvistunut kuumille hiilille, tuntematta niiden polttoa enempää kuin markiisi oli tuntenut sen hiilen polttavaa hehkua, jonka oli ottanut käteensä todistaakseen kuinka raju hänen intohimonsa oli.

Luotuaan rakastajaansa katseen, joka uhkui mitä syvintä surua, lausui Marie hänelle nämä kauheat sanat:

— Kaikki se, mitä minusta olette epäillyt, on totta!

Markiisi säpsähti vaistomaisesti.

— Oi, olkaa armollinen, — hän sanoi pannen kätensä ristiin, — kuunnelkaa minua keskeyttämättä. Minä olen todella — hän jatkoi ääni liikutuksesta värähdellen — herttua de Verneuilin tytär, mutta ulkopuolella aviota syntynyt. Äitini, eräs neiti de Casteran, joka rupesi nunnaksi, välttääkseen ne kidutukset, jotka odottivat häntä perheensä puolelta, hyvitti hairahduksensa itkemällä viisitoista vuotta. Hän kuoli Sééz'issä. Vasta hänen kuolinvuoteensa ääreen tuo kelpo abbedissa minun etuani ajatellen kutsui saapuville sen miehen, joka oli hylännyt tuon nais-paran; sillä abbedissa tiesi, että olin vailla ystäviä, omaisuutta, ja epä tietoinen tulevaisuudesta... Tuo mies, joka alinomaa seurusteli Francinen äidin talossa, jonka hoitoon minut oli uskottu, oli unhoittanut minut, lapsena. Mutta nyt herttua mielellään vastaanotti minut ja tunnusti minut lapsekseen, minä kun olin kaunis ja hän kun kenties nähdessään minut tunsi nuortuvansa. Hän oli niitä ylimyksiä, jotka edellisen hallitusmuodon aikana

kerskailivat osoittamalla, kuinka sai anteeksi rikoksen, kunhan vaan teki sen hienossa muodossa. En sano hänestä sen enempää. Sillä olihan hän isäni. Mutta sallikaa minun selittää teille, kuinka oloni Parisissa pakostakin turmeli sieluni. Herttua de Verneuilin seurustelupiiri ja se ylhäisö, jonka keskuuteen hän minut saattoi, oli mieltynyt tuohon ivailevaan filosofiaan, josta Ranska siihen aikaan innostui, sitä kun kaikkialla esitettiin henkevällä tavalla. Minäkin miellyin noihin loisteliaisiin keskusteluihin noiden hienojen huomautuksien ja uskontoa ja totuutta ivaavien sattuvien sukkeluksien tähden. Miehet pitivät pilanaan tunteita, kuvaten niitä kahta onnistuneemmin, kun eivät itse niitä tunteneet. Ja he viehättivät yhtä paljon lyhyen sattuvilla sanasutkauksillaan kuin näennäisellä hyvänsävyisyydellään, osaten sovittaa jutun yhteen ainoaan sanaan. Mutta usein he väsyttivät liialla henkevyydellään ja kyllästyttivät naisia, tehden rakkauden pikemmin taidoksi kuin sydämen asiaksi. Ainoastaan heikosti minä kykenin vastustamaan tätä virtausta. Sieluni oli kuitenkin — suokaa tämä itsetietoisuuteni minulle anteeksi — kyllin tuntehikas oivaltaakseen, että henkevyys oli kiihdyttänyt kaikki sydämet; mutta siitä elämästä, jota silloin vietin, on ollut seurauksena alituinen taistelu luonnollisten tunteiden ja minuun tarttuneiden moitittavien taipumusten välillä. Muutamat huomattavat henkilöt olivat minussa kehittäneet tuota ajatusten vapautta, tuota yleisen mielipiteen halveksimista, jotka riistävät naiselta sen vaatimattomuuden, minkä kadottua hänen viehätysvoimansa vähenee. Oi, onnettomuus ei ole kyennyt poistamaan niitä vikoja, jotka ylellisyys minuun istutti. — Isäni, — hän jatkoi huoattuaan, — nimittäin herttua de Verneuil, kuoli, tunnustettuaan minut lapsekseen ja tehtyään jälkisäädöksensä niin suuresti minun edukseni, että se melkoisesti vähensi veljeni, hänen laillisen poikansa, omaisuutta. Eräänä aamuna huomasin olevani ilman turvapaikkaa ja ilman suojelijaa. Veljeni valitti jälkisäädännön johdosta, joka oli tehnyt minut rikkaaksi. Niinä kolmena vuotena, jotka olin asunut tuhlailevan ylellisessä perheessä, oli turhamaisuuteni kehittynyt. Tyydyttämällä kaikki oikkuni, oli isäni herättänyt minussa ylellisyyden vaatimuksia, joiden tuottamia vaaroja ja harjoittamaa hirmuvaltaa vielä nuori ja turmeltumaton mieleni ei tajunnut. Eräs isä-vainajani ystävä, marsalkka herttua de Lenoncourt, joka oli seitsemänkymmen-vuotias, tarjoutui holhoojakseni. Minä suostuin siihen; muutama päivä tuon vastenmielisen oikeudenkäynnin alettua jouduin asumaan loistavaan taloon, jossa nautin kaikkia niitä oikeuksia, mitkä julma veli isäni parien ääressä oli minulta kieltänyt. Joka ilta tuo vanha marsalkka tuli viettämään minun luonani muutaman tunnin, joiden kuluessa tuo vanhus puhui ainoastaan lempeitä ja lohduttavia sanoja. Hänen valkeat hiuksensa ja kaikki isällisestä hellyydestään minulle antamansa todisteet velvoittavat minua kiitollisuudesta osoittamaan hänelle kiintymystä, ja mielelläni kuvittelin olevani hänen tyttärensä. Otin vastaan ne upeat puvut, jotka hän minulle tarjosi, enkä häneltä salannut ainoatakaan oikullista mielijohdettani, huomatesani hänet niin onnelliseksi voidessaan ne tyydyttää. Eräänä iltana sain kuulla, että koko Parisi piti minua tuon vanhusparan rakastajattarena. Minulle todistettiin, että minä olin kykenemätön jälleen saavuttamaan viattomuutta, joka aivan syyttömästi oli minulta riistetty. Se mies, joka oli väärin käyttänyt kokemattomuuttani, ei voinut olla rakastaja, eikä tahtonut olla mieheni. Sillä viikolla, jolloin sain tämän kamalan kokemuksen, ja sen päivän aattona, jona minun oli määrä liittyä avioon sen miehen kanssa, jonka nimeä vaadin — muuten ainoa hyvitys, jonka hän minulle saattoi tarjota, hän matkusti Coblenziin. Minut karkoitettiin häpeällisesti siitä pienestä talosta, jonka marsalkka oli minulle asunnoksi antanut ja joka ei ollut hänen omansa. Tähän asti olen sanonut teille totuuden, aivan kuin jos seisaisin Jumalan edessä; mutta älkää nyt enää onnettomalta vaatiko tiliä niistä kärsimyksistä, jotka ovat haudatut hänen muistinsa kätköihin. Eräänä päivänä jouduin naimisiin Dantonin kanssa. Muutama päivä myöhemmin myrsky kaatoi sen suunnattoman suuren tammen, jonka ympärille olin kietonut käsivarteni. Jälleen vajonneena mitä synkimpään kurjuuteen, päätin tällä kertaa kuolla. En tiedä, oliko rakkaus elämään, toivo uuvuttaa onnettomuuteni ja löytää tämän tutkimattoman syvän kuilun pohjalta onni, joka minua pakeni, olivatko, sanon minä, nämä seikat tietämättäni neuvonantajinani, vai viekoittelivatko minua erään Vendômesta kotoisin olevan nuoren miehen kehoittelut, joka jo kaksi vuotta on ollut kiintynyt minuun kuin puuhun kietoutunut käärme epäilemättä luullen, että ääretön onnettomuus lopulta saattaa minut hänen omakseen. Enkä tiedä, kuinka olen voinut suostua tuohon innoittavaan tehtävään lähteä kolmestasadasta tuhannesta frangista tuntemattoman miehen luo, koettaakseni saada hänet minua rakastamaan ja sitten toimittaakseni hänet poliisin käsiin. Näin teidät, ja tunsin heti kuka te olitte tuollaisen aavistuksen avulla, joka ei koskaan petä. Kuitenkin antauduin epäilyyn, sillä kuta enemmän teitä rakastin, sitä kauheampi oli minulle varmuus. Pelastaessani teidät Hulot'n käsistä, luovuin siis osastani ja päätin pettää pyövelit, sen sijaan, että olisin pettänyt heidän uhrinsa. Olen menetellyt väärin näin leikittelemällä ihmisten, heidän elämänsä, heidän valtiollisten vakaumustensa ja itsenikin kanssa, tehden sen naisen tavoin, joka ei maailmassa näe muuta kuin tunnelmia ja hetken mielijohteita. Mutta luulin että minua rakastettiin ja olin viehättyynyt toivosta voida alkaa uudelleen elämäni. Silti kaikki, ehkäpä minä itsekkin, on ilmaissut entistä elämäni sekavuutta, sillä onhan teidän täytyntä epäillä niin intohimoista naista kuin minä. Mutta oi! Kuka ei olisi taipuvainen antamaan anteeksi sekä rakkauttani että teeskentelyäni? Niin, minusta tuntui, kuin olisin nähnyt tuskallista unta ja että herätessäni olin kuusitoista-vuotias. Olinhan Alençonissa, missä kohtasin lapsuuteni siveät ja puhtaat muistot. Olin niin mielettömän yksinkertainen, että luulin rakkauden suovan minulle viattomuuden kylvyn. Hetkisen luulin yhä vielä olevani neitsyt, kun en vielä ollut rakastanut. Mutta eilis-iltana teidän intohimonne tuntui minusta todelta, ja sisäinen ääni sanoi minulle: "Miksi pettää häntä?" — Tietäkää siis, herra

markiisi, — hän jatkoi ontolla äänellä, joka ylpeästi näytti vaativan tuomitsemista, — tietäkää, että minä olen ainoastaan kunniaton olento, joka ei ole teidän arvoisenne. Tästä hetkestä rupean taas näyttelemään langenneen naisen osaa, väsyneenä esittämään sen naisen osaa, jolle te olitte lahjoittanut sydämen pyhyiden. Hyve minua painaa. Ylenkatsoisin teitä, jos olisitte kyllin heikko minut naimaan. Se olisi mielettömyys, jota voisi odottaa mieheltä sellaiselta kuin kreivi de Bouvan. Mutta te, herra markiisi, olkaa tulevaisuutenne arvoinen ja erotkaa minusta kaihotta. Huonomaineinen nainen, nähkääs, olisi liian vaativainen. Hän rakastaisi teitä vallan toisin kuin tuo nuori ja viaton tyttö, joka hetken ajan tunsu sydämessään suloisen toivon voida olla teidän elämäkumppaninne, tulla suureksi ja jaloksi puolisoiksenne, tuottaen teille kunniaa, ja joka tuosta tunteesta on ammentanut rohkeutta uudistaa paheen ja kataluuden turmeleman luontonsa, siten pystyttääkseen ainaisen salvan teidän ja hänen välille. Minä uhraan teille kunniani ja omaisuuteni. Tämän uhrauksen tuottama ylpeydetunne on tukeva minua onnettomuudessani, ja kaitselmus saattaa määrätä kohtaloni mielensä mukaan. Minä en koskaan aio saattaa teitä vihollistenne käsiin. Palaan Pariisiin. Siellä on teidän nimenne oleva minulle toinen parempi minä, ja se mainehikas kaiku, jonka te epäilemättä tulette sille hankkimaan, on lohduttava minua kaikissa suruissani. Mitä teihin tulee, te olette mies, te unhoitate minut... Hyvästi.

Hän riensi pois Pyhän Sulpicen laaksoa kohti ja katosi, ennenkuin markiisi oli ehtinyt nousta häntä pidättääkseen. Mutta hän pyörsi kappaleen matkaa takaisin ja piiloittautui kallion taakse, kuroitti sieltä esiin päättään, tutki markiisia epäilyksen sekaisella uteliaisuudella, ja näki hänen poistuvan tietämättä minne meni ja masentuneen näköisenä.

"Olisikohan hän huonopäinen mies?..." ajatteli Marie, markiisin kadottua näkyvistä ja tuntiessaan olevansa eroitettu hänestä. "Ymmärtäneekö hän minua?"

Hän vavahti. Sitten hän äkkiä alkoi yksin kiiruhtaa Fougères'ta kohti, ikäänkuin olisi pelännyt, että markiisi häntä seuraisi tuohon kaupunkiin, jossa surma olisi hänet saavuttanut.

— No, rakas Francine, mitä hän sinulle sanoi?... — hän kysyi uskolliselta bretagnettarelta, kun he taas olivat kohdanneet toisensa.

— Oi, Marie, hän säählitti minua. Te ylhäiset naiset annatte miehelle tikarinpistoja kielellänne.

— Millainen hän siis oli, puhutellessaan sinua?

— Hän nyt olisi minua katsellutkaan... oi Marie, hän rakastaa teitä!

— Oi, hän rakastaa minua, hän ei minua rakasta, — hän vastasi; — näiden kahden lauseen välillä on minulla paratiisi tai helvetti. Näiden molempien äärimäisyyksien välillä en löydä paikkaa, mihin jalkani asettaisin.

Näin saavutettuaan hirvittävän kohtalonsa täyttymyksen, Marie saattoi kokonaan antautua surunsa valtaan, ja hänen kasvonsa, joihin siihen asti niin monet eri tunteet olivat luoneet heijastustaan, muuttuivat niin nopeasti, että hän yhden päivän kuluttua, jonka aikana lakkaamatta oli häällyvän onnen ja epätoivon aavistuksen välillä, menetti loistavan kauneutensa ja tuon nuorekkaan virkeyden, joka johtuu siitä, että on vapaa kaikesta intohimosta, tai sitte onnellisuuden huumauksesta. Hulot ja Corentin, jotka olivat uteliaat kuulemaan neiti de Verneuilin mielettömän keikailun tuloksen, olivat tulleet Marieta tervehtimään muutama hetki hänen paluunsa jälkeen. Marie vastaanotti heidät hymyilevänä.

— No niin, — hän sanoi Hulot'lle, jonka levottomissa kasvoissa oli hyvin kysyvä ilme, — kettu palaa pyssyjen ylettyviin, ja pian tulette saamaan ylen kunniakkaan voiton.

— Mitä siis on tapahtunut? — kysyi Corentin välinpitämättömästi, luoden neiti de Verneuluihin sivulta tuollaisen vaanivan katseen, jonka avulla tuollaiset diplomaatit urkkivat ihmisten ajatuksia.

— Oh, — vastasi Marie, — Gars on entistään ihastuneempi minuun, ja minä pakoitin hänet seuraamaan meitä Fougères'n porteille asti.

— Näyttää siltä, kuin vaikutusvaltanne siinä olisi päättynyt, — sanoi Corentin, — ja että herra markiisin pelko on voimakkaampi sitä rakkautta, jota te hänessä herätätte.

Neiti de Verneuil loi Corentiniin halveksivan katseen.

— Te arvostelette häntä itsenne mukaan, — hän vastasi.

— No niin, — sanoi Corentin kiivastumatta, — miksi ette tuonut häntä mukaanne kotianne?

— Jos markiisi minua todella rakastaa, päällikkö, — sanoi Marie luoden häneen veitikkamaisen viekkaan katseen, — niin paheksuisitteko suuresti tekoani, jos pelastaisin hänet, vieden hänet pois

Ranskasta?

Vanha soturi riensi hänen luokseen ja tarttui hänen käteensä sitä suudellakseen jonkunmoisen innostuksen valtaamana. Sitten hän katsoi häneen tuijottaen ja sanoi synkkänä:

— Unhoitatte molemmat ystäväni ja kuusikymmentä kolme soturiani!

— Voi, herra päällikkö, — hän sanoi intohimon koko teeskentelemättömyydellä, — hän ei ole siihen syyllinen, hänet petti häijy nainen, Charretten entinen rakastajatar, joka luullakseni joisi sinisten verta...

— Kuulkaahan, Marie, — huomautti Corentin, — älkää pitkö pilananne päällikköä, hän ei vielä tunne teidän tapaanne laskea leikkiä.

— Olkaa te vaiti, — huudahti Marie hänelle, — ja tietäkää, että se päivä, jona käytte minulle liian vastenmieliseksi, on oleva täällä viimeisenne.

— Huomaan, neiti, — sanoi Hulot ilman katkeruutta, — että minun tulee valmistautua taistelemaan.

— Siihen ette toki kykene, herra eversti. — Näin heillä olevan yli kuudentuhannen miehen harjoitettua väkeä Saint-Jamesissa, tykistöä ja englantilaisia upseereja. Mutta mitä saisivatkaan nuo miehet aikaan ilman häntä? Olen samaa mieltä kuin Fouché: hänen päänsä on kaikki.

— No niin, saammeko sen käsiimme? — kysyi Corentin kärsimättömänä.

— En tiedä, — vastasi Marie välinpitämättömästi.

— Englantilaisia! — huudahti Hulot vihoissaan, — se vaan häneltä puuttui, ollakseen täydellinen rosvo! Kyllä minä tulen antamaan sinulle englantilaisia, sen takaan!

— Minusta näyttää, kansalainen, niin valtioviisas kuin oletkin, että ajoittain annat tuon naikkosen viedä itsesi harhaan, — sanoi Hulot Corentinille, heidän poistuttuaan muutaman askeleen päähän talosta.

— Se on varsin luonnollista, herra päällikkö, — vastasi Corentin miettiväisenä, — että sinä kaikessa siinä, minkä hän meille on sanonut, et näe muuta kuin pyssynlaukauksia. Te soturit ette tiedä, että on olemassa useita sotimiskeinoja. Taitavasti hyväkseen käyttää miesten tai naisten intohimoja, kuin pontimia, jotka pannaan toimimaan valtion eduksi, asettaa paikoilleen rattaat siinä suuressa koneessa, jota sanomme hallitukseksi, ja sulkea siihen mitä hillittömimmät tunteet kuin liipaisimet, joita pidetään silmällä — eikö tämä ole luomistyötä, eikö se ole Jumalan tavoin asettumista maailmankaikkeuden keskipisteeseen?

— Salli minun pitää omaa ammattiani sinun ammattiasi parempana, — virkkoi soturi kuivasti. — Tehkää te mitä ikinä tahdotte rattainenne. Mutta minä en tunne korkeampaa esimiestä kuin sotaministerin. Hän on antanut minulle tarkat määräykset, ja minä aion lähteä taisteluun poikineni, jotka eivät väisty, ja vallata vihollisen edestä, enkä takaa, kuten sinä.

— Oh, voithan valmistautua lähtemään liikkeelle, — sanoi Corentin. — Mikäli olen tuon naisen puheista voinut arvata, niin tutkimattomalta kuin hän sinusta tuntuukin, niin saatpa pian heiluttaa miekkaasi, ja ennen pitkää tuotan sinulle hovin kohdata tuon rosvon.

— Kuinka niin? — kysyi Hulot, väistyen pari askelta taaksepäin, paremmin nähdäkseen tuon omituisen henkilön.

— Neiti de Verneuil rakastaa Garsia, — vastasi Corentin kumeasti, — ja kenties tuo mies rakastaa häntä! Markiisi, jota koristaa Ludvigin tähden punainen nauha, nuori ja henkevä, ehkäpä päälle päätteeksi rikas — kuinka paljon houkutusia! Olisihan tuo nainen sangen tyhmä, jos ei toimisi omaksi edukseen, koettaen päästä hänen vaimokseen pikemmin, kuin toimittaa häntä meidän käsiimme. Tuo nainen tahtoo vetää meitä nenästä. Mutta näinpä hänen silmissään jonkunlaista epävarmuutta. Noilla molemmilla rakastavilla tulee luultavasti olemaan kohta, ehkä siitä jo on sovittukin. No niin, huomenna on minulla tuo mies satimessa. Tähän asti hän on ollut ainoastaan tasavallan vihollinen, mutta joku hetki sitten hänestä on tullut minun viholliseni. Mutta ne, joiden päähän on pälkähtänyt asettua minun ja tuon naisen väliin, ovat kaikki kuolleet mestauslavalla.

Lausuttuaan nämä sanat Corentin vaipui jälleen mietteisiin, jotka estivät hänet näkemästä sitä syvää inhoa, joka kuvastui rehellisen soturin kasvoissa hetkenä, jona hän kokonaan pääsi noiden juonien ja Fouchén käyttämien vehkeilyjen perille. Hulot päättikin sentähden vastustaa kaikessa Corentinia, mikä ei olennaisesti vahingoittanut hallituksen tuumien ja toiveiden menestymistä, ja jättää tasavallan viholliselle keinon kuolla kunnialla aseet kädessä, ja välttää joutumasta sen pyövelin saaliiksi, jonka

asiamies tämä salapoliisin kätyri sanoi olevansa.

"Jos ensimmäinen konsuli tahtois kuulla minun mielipidettäni", hän ajatteli, kääntäessään selkensä Corentinille, "hän antaisi niiden kettujen taistella aatelisia vastaan, sillä he ovat toistensa arvoisia, ja käyttäisi sotamiehiä ihan muihin tehtäviin".

Corentin katseli kylmästi soturia, jonka ajatus oli kuvastunut kasvojen ilmeessä, ja silloin hänen silmiinsä välkähti iva, joka ilmaisi tämän juonikkaan poliisikätyrin etevämmyyttä.

"Jos noille aaseille antaa kolme kyynärää sinistä verkkaa ja ripustaa rauta-aseen heidän kupeelleen", hän ajatteli, "niin he kuvittelevat, että valtiotaito muka sallii tappaa ihmisiä ainoastaan yhdellä tavalla..."

Sitten hän muutaman hetken kulki edestakaisin ja virkahti itsekseen äkkiä:

— Hetki on tullut, tuo nainen tulee minun omakseni! Viiden vuoden kuluessa se kehä, jonka olen piirtänyt hänen ympärilleen, on vähitellen käynyt ahtaammaksi, nyt hän on vallassani, ja hänen kauttaan olen ylenevä hallinto-uralla yhtä korkealle kuin Fouché... Niin, jos hän menettää sen ainoan miehen, jota on rakastanut, suru ajaa hänet ruumiineen sieluineen minun syliini. Tarvitsee vaan valvoa yöt ja päivät, yllättääkseen hänen salaisuutensa.

* * * * *

Hetkeä myöhemmin olisi asiasta vihiä saanut katsoja erottanut tämän miehen kalpeat kasvot erään talon ikkunan takana, mistä hän saattoi huomata kaikki, jotka tulivat siihen umpikujaan, joka oli talorivin ja Pyhän Léonard-kirkon välillä. Osoittaen samanlaista kärsivällisyyttä kuin kissa, joka väijyy hiirtä, Corentin istui vielä seuraavana aamuna samassa paikassa tarkaten vähintäkin melua ja mitä huolellisimmin tutkien katseillaan jokaista tulijaa.

Tämä alkava päivä oli toripäivä. Vaikka näinä onnettomina aikoina talonpojat vastenmielisesti antautuivat vaaralle alttiiksi lähtemällä kaupunkiin, näki Corentin synkkähahmoisen miehen, joka oli puettu vuohennahkaan ja jolla oli kädessä pieni pyöreä ja matala kori, menevän neiti de Verneuilin asuntoon, katseltuaan jotenkin huolettomana ympärilleen. Corentin meni ulos, päättäen odottaa tuota maalaista ovella. Mutta äkkiä juolahti hänen mieleensä, että hän saapumalla odottamatta neiti de Verneuilin luo kenties yhdellä ainoalla katseella saattoi yllättää tuon miehen koriin kätketyn salaisuuden. Muuten hän oli kuullut kerrottavan, että oli melkein mahdoton saada mitään selvää bretagnelaisten ja normandiaalaisten arvoituksellisista vastauksista.

— Galope-Chopine! — huudahti neiti de Verneuil, kun Francine toi sisään chouanin. "Rakastaneeko markiisi siis minua?" hän ajatteli.

Äkillinen toivo levitti hänen ihoonsa mitä loistavimmat värit, ja riemun hänen sydämeensä. Galope-Chopine katsoi vuoroin talon emäntää ja Francinea, näyttäen viimeainittua kohtaan tuntevan suurta epäluuloa. Mutta neiti de Verneuilin antama merkki rauhoitti hänet.

— Arvoisa neiti, — hän sanoi, — kello kahden aikaan *hän* tulee minun talooni ja odottaa teitä siellä.

Mielenliikutukseltaan neiti de Verneuil ei voinut vastata muuten kuin nyökäyttämällä päätään, mutta samojeedikin olisi täydelleen ymmärtänyt sen merkityksen. Samassa Corentinin askeleet kaikuivat viereisessä huoneessa. Galope-Chopine ei vähääkään joutunut hämilleen, kun neiti de Verneuilin katse ja säpsähdys ilmaisivat hänelle uhkaavan vaaran, ja heti kun urkkijan viekkaat kasvot tulivat näkyviin, chouani kohotti äänensä, niin että se oli vähällä halkaista korvat.

— Vai niin! — hän huusi Francinelle, — voin ja voin välillä on ero. Te tahdotte gibarry-voita, mutta maksatte ainoastaan yksitoista sou'ta naulasta! Tätä varten oli turha vaivata minua tänne! Tämä tässä on hyvää voita, sen voitte uskoa, — hän sanoi, avaten korinsa ja näyttäen kahta Barbetten valmistamaa pientä voi-kokkarettä.

— Täytyy tehdä jokaiselle oikein, pikku neiti, — lisätkää siis vielä yksi sou.

Hänen ontolta kaikuva äänensä ei ilmaissut mitään mielenliikutusta, ja hänen vihreät, tiheiden harmahtavien kulmakarvojen varjostamat silmänsä kestivät räpäyttämättä Corentinin terävän katseen.

— Suusi kiinni, äijä, sinä et ole tullut tänne myömään voita, sillä olet tekemisissä naisen kanssa, joka ei vielä elinaikoinaan ole hieronut kauppaa. Se ammatti, jota harjoitat, on vielä eräänä päivänä tekevä sinut päästä lyhemmäksi. Ja lyöden häntä ystävällisesti olalle, Corentin lisäsi:

— Ei voi kauan olla samalla chouanien ja sinisten ystävä.

Galope-Chopine tarvitsi koko mielenmalttinsa, nielläkseen raivonsa ja pidättyäkseen vastustamasta tätä syytöstä, jonka hänen ahneutensa saattoi oikeutetuksi. Hän ei vastannut muuta kuin:

— Herra suvaitsee tehdä minusta pilkkaa... Corentin oli kääntänyt chouanille selkänsä; mutta tervehtiessään mennessään neiti de Verneuiliä, jonka sydäntä kouristi, hän saattoi helposti tarkata häntä peilistä.

Galope-Chopine, joka luuli, ettei urkkija enää häntä nähnyt, loi kysyvän katseen Francineen, joka osoitti hänelle ovea, sanoen:

— Seuratkaa minua, hyvä mies, kyllä me asiasta sovimme.

Corentinilta ei ollut jäänyt huomaamatta neiti de Verneuilin ahdistus, jota hänen hymyilysä huonosti salasi, ei hänen punastumisensa ja ilmeittensä vaihtuminen, ei chouanin levottomuus eikä Francinen eleet — kaiken tämän hän oli huomannut. Ollen varma siitä, että Galope-Chopine oli markiisin lähettämä, hän pysäytti hänet tarttumalla hänen pukunsa pitkiin vuohenkarvoihin sinä hetkenä, jona hän oli poistumaisillaan ovesta, veti hänet takaisin ja katsoi häneen tuimasti.

— Missä asut, äijäseni? Tarvitsen voita...

— Armollinen herra, — vastasi chouani, — koko Fougères'n kaupunki tietää, missä asun, minä olen niin sanoakseni...

— Corentin! — huudahti neiti de Verneuil, keskeyttäen chouanin vastauksen, — te olette kovin rohkea, kun tulette minun luokseni tähän aikaan ja yllätätte minut näin! Tuskin olen pukeutunut... Jättäkää tämä talonpoika rauhaan, hän käsittää yhtä vähän teidän juonianne kuin minä niiden vaikutinta. — Nyt saatte mennä, hyvä mies!

Galope-Chopine epäröi hetken, pitikö hänen poistua. Mies-paran todellinen tai teeskennelty epävarmuus, hän kun ei näyttänyt tietävän, ketä totella, oli jo vähällä pettää Corentinin, kun chouani nuoren naisen käskevästä viittauksesta laahustelevin askelin poistui. Sinä hetkenä neiti de Verneuil ja Corentin katselivat toisiaan ääneti. Tällä kertaa Marien kirkaat silmät eivät jaksaneet kestää sitä pisteliään kylmää loistoa, joka heijastui tämän miehen katseesta. Päätäväisyys, joka oli ilmennyt urkkijan astuessa huoneeseen, ilme, jota Marie ei ennen ollut hänessä havainnut, hänen muuten räikeän äänensä himmeä kaiku, hänen ryhtinsä — kaikki tämä pelästytti neiti de Verneuiliä.

Hän ymmärsi, että salainen taistelu alkoi heidän välillään, ja että tuo mies oli käyttävä synkän vaikutusvaltansa kaikkia keinoja. Mutta vaikka hän sinä hetkenä selvästi ja täydelleen näki edessään sen kuilun, jonka pohjaan oli syöksymäisillään, hän ammensi rakkaudestaan voimia, karkoittaakseen jäätävän tympäisevät aavistuksensa.

— Corentin, — hän virkkoi, teeskennellen iloisuutta, — toivon, että annatte minun päättää pukeutumiseni.

— Marie, — sanoi Corentin, — niin, sallikaa minun puhutella teitä näin... te ette vielä tunne minua! Kuulkaahan, vähemminkin tarkkanäköinen mies kuin minä olisi jo huomannut, että rakastatte markiisi Montaurania. Minä olen jo moneen kertaan tarjonnut teille sydämeni ja käteni. Te ette ole katsonut minua arvoiseksenne, ja kenties olette olleet oikeassa. Mutta vaikka pidätte itseänne liian ylevänä, liian kauniina ja suurena minulle, olen kuitenkin löytävä keinot, vetääkseni teidät alas luokseni. Kunnianhimoni ja vakaumukseni ovat karkoittaneet teistä kunnioituksen minuun; ja totta puhuen, tämä ei ole oikein. Minä puolestani en pidä ihmisiä yleensä juuri minkäänarvoisina. Minä olen varmasti ylenevä korkeaan asemaan, jonka tuottama kunnia epäilemättä on hivelevä turhamaisuuttanne. Kuka voisi teitä paremmin rakastaa, kuka antaisikaan teille suurempaa vapautta kuin se mies, joka on rakastanut teitä kokonaista viisi vuotta. Vaikka minulla on se vaara tarjona, että te saatte minusta epäedullisen käsityksen, te kun ette voine käsittää, että ylenmääräinen rakkaus voi saattaa luopumaan siitä olennosta, jota jumaloi, tahdon antaa teille todisteen siitä epäitsekäisyydestä, joka liittyy ihailuuni. Älkää noin pudistako kaunista päätänne. Jos markiisi teitä rakastaa, menkää hänelle vaimoksi; mutta hankkikaa itsellenne sitä ennen varmuutta hänen vilpittömyydestään. Joutuisin epätoivoon, jos tietäisin teitä petettävän, sillä teidän onnenne on minulle omaa onneani rakkaampi. Päätökseni voi teitä hämmästyttää, mutta tietäkää, että se johtuu yksinomaan siitä, etten ole kyllin typerä toivoakseni omistaa naista vastoin hänen tahtoansa. Itseäni minä syytänkin, enkä teitä, siitä että ponnistukseni ovat olleet turhat. Olen toivonut saavuttavani teidät nöyryydellä ja kiintymyksellä, sillä olen jo kauan, sen tiedätte, koettanut tehdä teidät onnelliseksi minun periaatteitteni mukaisesti; mutta te ette ole suvainnut rohkaista ja palkita minua millään.

— Olenhan sietänyt läsnäoloanne, — sanoi Marie ylpeänä.

— Lisätäkää siihen, että sitä kadutte.

— Tulisiko minun kenties vielä kiittää teitä siitä inhoittavasta yrityksestä, johon te olette saanut minut ryhtymään?

— Ehdottaessani teille yritystä, joka pelkurimaisista henkilöistä tuntuu moitittavalta, — hän huomautti häikäilemättä, — en pitänyt silmillä muuta kuin teidän parastanne. Mitä minuun tulee, jos onnistun tai häviän, saatan tästälähin edistää tarkoituksiani kaikenlaisilla saavutuksillani. Jos te suostutte Montauranin aviotarjoukseen, minä mielihyvällä ryhtyisin palvelemaan Bourbonien asiaa Parisissa, missä olen Clichy-klubin jäsen. Sattuma, joka veisi minut prinssien kosketukseen, saattaisi minut hylkäämään tasavallan edut, joka lähestyy rappiotilaansa. Kenraali Bonaparte on liian älykäs mies, jotta ei käsittäisi, että hänen on mahdoton olla samaan aikaan Saksassa, Italiassa ja täällä, missä vallankumous on raukeamaisillaan. Epäilemättä hän toimeenpani 18. brumairen ainoastaan saavuttaakseen Bourboneilta suurempia etuja, hieroen heidän kanssaan Ranskaa koskevia sopimuksia, sillä hän on hyvin älykäs mies, jolta ei puutu kaukonäköisyyttä. Mutta valtiomiehen tulee kulkea hänen edellään tiellä, jolle hän antautuu. Ranskan pettämisen arastelu on vain niitä turhia ennakkoluuloja, jotka me viisaammat luovutamme hölmöille. En teiltä salaa, että minulla on tarpeelliset valtuudet ryhtyäkseni neuvotteluihin yhtä hyvin chouanien päällikköjen kanssa kuin syöstäkseni heidät perikatoon. Sillä Fouché, suojelijani, on sangen viisas mies, hän on aina pelannut kaksinaista peliä. Hirmuvallan aikana hän oli samalla Robespierren ja Dantonin puolella...

— Jonka te häpeällisesti hylkäsitte! — sanoi neiti de Verneuil.

— Joutavia, — vastasi Corentin; — onhan hän kuollut, unhoittakaa hänet. Olkaa nyt avomielinen, minähän olen antanut teille siitä hyvän esimerkin. Tuo puoliprikaatin päällikkö on viekkaampi, kuin miltä näyttää, ja jos tahdotte välttää hänen valppautensa, minä ehkä voisin teitä siinä auttaa. Ottakaa huomioon, että hän on miehittänyt ympäröivät laaksot ja yllättäisi hyvin helposti kohtaamisenne! Jäädessä tänne, hänen valvontansa alaiseksi, olette hänen poliisiensa mielivallalle alttiina. Näettekö, kuinka pian hän sai tietää, että tuo chouani oli täällä! Hänen sotilaallinen tarkkanäköisyytensä epäilemättä saa hänet pian älymään, että teidän pienimmätkin liikkenne ilmaisevat markiisin liikkeitä, jos tämä teitä rakastaa...

Neiti de Verneuil ei koskaan ollut kuullut niin lempeän herttaista ääntä. Corentin näytti uhkuvan rehellisyyttä ja luottamusta. Tuon nais-paran sydän oli niin alttiina jalomielisille vaikutteille, että hän vähällä oli ilmaista salaisuutensa käärmeelle, joka kiemurrellen kietoi hänet. Kuitenkin hänen mieleensä juolahti, ettei mikään todistanut tämän teennäisen puheen vilpittömyyttä, eikä hän katsonut omaatuntoaan raskauttavaksi pettää sitä miestä, joka urkki hänen salaisuuttaan.

— No niin, — hän vastasi, — olette arvannut oikein, Corentin. Minä todella rakastan markiisia. Mutta hän ei minua rakasta! Ainakin sitä pelkään. Ja se kohta, josta hän on sopinut kanssani, näyttää kätkevän ansan.

— Mutta, — vastasi Corentin, — sanoittehan meille eilen, että hän saattoi teidät Fougères'en asti... Jos hän olisi tahtonut käyttää teihin nähden väkivaltaa, ette nyt olisi täällä.

— Teillä on kuiva sydän, Corentin. Te voitte laskea ihmiselämän tapahtumia, mutta ette intohimon kehitystä. Siitä ehkä johtuu se alinomainen vastenmielisyyys, jota minussa herätätte. Kun olette niin tarkkanäköinen, koettakaa ymmärtää, kuinka mies, josta toissapäivänä rajun kohtauksen jälkeen erosin, kärsimättömänä odottaa minua tänään Mayennen tien varrella olevassa Fleryn talossa, illan suussa...

Kuullessaan tämän tunnustuksen, joka oli päässyt ilmoille keskellä tunteen purkausta, joka oli sangen luonnollinen tälle naiselle, Corentin punastui, sillä hän oli vielä nuori; mutta hän loi salaa tuohon naiseen sellaisen terävän katseen, joka tahtoo tunkea sielun syvyyteen. Mutta neiti de Verneuil oli niin hyvin näytellyt teeskentelemätöntä suorutta, että veti urkkijaa nenästä, ja Corentin vastasi ulkokullatun hyväntahtoisesti:

— Tahdotteko, että seuraan teitä kaukaa? Ottaisin mukaani valepukuisia sotamiehiä, ja me olisimme valmiit teitä tottelemaan.

— Suostun siihen, — sanoi Marie. — Mutta luvatakseni minulle, kautta kunnianne... oh, en siihen luota!... kautta autuutenne, mutta ettehän usko Jumalaan! Kautta sielunne... mutta teillä ei sitä ehkä ole! Minkä vakuuden voittekaan siis antaa minulle uskollisuudestanne? Ja kuitenkin luotan teihin, ja lasken teidän käsiinne enemmän kuin henkeni, nimittäin rakkauteni tai kostoni!

Corentinin kasvoihin ilmestynyt ohut puna ilmaisi neiti de Verneuilille, minkä vaaran hän juuri oli välttänyt. Poliisikätyri, jonka sieramet rypistyivät kokoon, sensijaan että olisivat laajenneet, tarttui uhrinsa käteen, suuteli sitä, osoittaen mitä syvintä kunnioitusta, ja poistui hänen luotaan tehden kumarruksen, joka ei ollut aivan vailla notkeutta.

* * * * *

Kolme tuntia myöhemmin neiti de Verneuil, joka pelkäsi, että Corentin palaisi, poistui salaa kaupungista Pyhän Léonardin portin kautta ja alkoi astua Nid-aux-Crocsin kautta Nançon-laaksoon johtavaa polkua pitkin. Hän luuli pelastuneensa astuessaan todistajitta siinä polkujen sokkelossa, joka vei Galope-Chopinen majalle, jota kohti hän riensi iloisena, toivoen viimeinkin saavuttavansa onnensa ja voivansa vapauttaa rakastajansa siitä kohtalosta, joka häntä uhkasi.

Tälläväläin Corentin haeskeli päällikköä. Vaivoin hän tunsu Hulot'n tavatessaan hänet pienellä torilla, missä hän puuhaili taisteluvalmistuksissa. Tuo vanha soturi oli tehnyt uhrauksen, jonka merkitystä on vaikea täysin arvostella. Hän oli leikkauttanut tukkapalmikkonsa ja viiksensä, ja hänen hiuksensa olivat pappistavan mukaan ohuesti puuteroidut. Hänellä oli jalassa raudoitettu jyrkät kengät, vanhan sinisen univormunsa hän oli vaihtanut vuohennahka-pukuun ja miekkansa pistooleilla täytettyyn vyöhön ja raskaaseen karbiini-pyssyyn. Tässä asussaan hän tarkasti kahtasataa fougèresläistä, joiden puvut olisivat pettäneet taitavimmankin chouanin silmän. Tässä kohtauksessa, joka tosin ei ollut uusi, ilmeni tämän pikkukaupungin sotaisia mieliala ja bretagnelainen luonne.

Siellä täällä äiti tai sisar toi pojalleen tai veljelleen pullon paloviinaa tai unhoitetun pistoolin. Monet vanukset kyselivät, kuinka paljon ja kuinka hyviä patruunia oli näillä chouaneiksi puetuilla kansalliskaartilaisilla, joiden hilpeys pikemmin viittasi metsästysretkeen kuin vaaralliseen sotayritykseen. Heidän mielestään chouani-sodan kahakat, joissa Bretagneen kaupunkilaiset taistelivat Bretagneen maaseutulaisia vastaan, olivat astuneet ritari-turnajaisten sijalle. Kenties eräiden, kansallistilojen hankinta oli syynä tähän isänmaalliseen innostukseen. Mutta epäilemättä tämän innon aiheuttivat myös vallankumouksen tuottamat edut, joihin kaupungissa pantiin suurempaa arvoa, puoluehenki ja jonkunmoinen kansallinen ihastuminen sotaan.

Suuresti ihmeissään Hulot kulki rivien välissä ja pyysi tietoja Gudinitä, jolle oli omistanut kaikki ne ystävyydentunteet, jotka ennen oli omistanut Merlille ja Gérardille. Suuri joukko asukkaita tarkasti tuon retken valmistuksia, verraten meluavien maamiestensä ryhtiä Hulot'n puoliprikaatin pataljoonan käyttäymiseen. Siniset, kaikki liikkumattomina ja ääneti järjestyneinä riveihin upseeriensa johdolla, odottivat päällikön käskyä, jota joka sotamiehen katseet seurasivat ryhmästä ryhmään.

Saavuttuaan vanhan puoliprikaatin päällikön luo, ei Corentin voinut pidättäytyä nauramasta, huomattaessaan Hulot'n ulkomuodossa tapahtuneen muutoksen. Tämä näytti muutokuvalta, joka ei ole sen henkilön näköinen, jota se esittää.

— No, mitä uutta kuuluu? — kysyi häneltä Corentin.

— Tule kanssamme pyssyillä paukuttamaan, niin saat sen tietää, — vastasi päällikkö.

— Oh, enhän minä ole kotoisin Fougères'sta, — virkkoi Corentin.

— Sen hyvin näkee, kansalainen, — sanoi Gudin. Ivalliset naurunremahdukset kuuluivat lähiryhmistä.

— Luuletko, — kysyi Corentin, — ettei Ranskaa voi palvella muuten kuin pistimillä!

Sitten hän käänsi selkensä naurajille ja kääntyi erään naishenkilön puoleen, kysyen tämän retken tarkoitusta ja päämäärää.

— Oi, hyvä herra, chouanit ovat jo Florignyssa! Heitä sanotaan olevan yli kolme tuhatta, ja he kuuluvat marssivan tänne valloittamaan Fougères'ta.

— Florigny! — huudahti Corentin, käyden kalpeaksi. — Tuo kohta ei siis tule tapahtumaan siellä! Onko varmaa, että se on Florigny, Mayennen tiellä?

— Ei ole kahta Florignyta, — vastasi nainen, osoittaen hänelle Pèlerine-vuoren huipulle päättyvää tietä.

— Haetteko te markiisi de Montaurania? — kysyi Corentin päälliköltä.

— Vähän häntäkin, — vastasi Hulot äreästi.

— Markiisi ei ole Florignyssa, — huomautti Corentin. — Lähettäkää sinne pataljoonanne ja kansalliskaartilaiset; mutta jättäkää luoksenne muutamia miehistänne ja odottakaa minua.

— Hän on liian viekas ollakseen hullu, — huudahti Hulot nähdessään Corentinin pitkin askelin poistuvan. — Hän on todella urkkijain kuningas!

Sitten Hulot antoi pataljoonalleen lähtökäskyn. Tasavallan soturit astuivat rumpuja pärisyttäen ja hiljaa kapean esikaupungin kautta, jonka laidalta alkaa Mayenneen johtava tie, ja heidän jononsa näytti puiden ja talojen lomitse esiin pilkoittavalta pitkältä siniseltä juovalta. Valepukuiset

kansalliskaartilaiset seurasivat heitä. Mutta Hulot jäi kaupungin pienelle torille, ja hänen seuraansa Gudin ja noin parikymmentä kaupungin taitavinta nuorta miestä.

Päällikkö odotti Corentinia, jonka salaperäinen ilme oli kiihoittanut hänen uteliaisuuttaan. Francine itse kertoi tälle valppaalle urkkijalle, että neiti de Verneuil oli poistunut kaupungista. Tämän miehen kaikki epäilykset muuttuivat nyt varmuudeksi, ja hän riensi heti hankkimaan tietoja tuosta paosta, jota syystä piti epäilyttävänä. Saatuaan Pyhän Léonardin vahtisotureilta kuulla, että vieras kaunotar oli poistunut Nid-aux-Crocsin tietä pitkin, Corentin riensi kävelypaikalle ja saapui, onnettomasti kyllä, sinne ajoissa, seuratakseen sieltä käsin jokaista Marien liikettä. Vaikka tämä nainen oli pukeutut ylleen vihreän hameen ja vaipan, vähemmin herättääkseen huomiota, ilmaisi hänen melkein hurjan kiireinen ja hypähtelevä astuntansa lehdettömän ja kuuran peittämän pensasaidan takaa sitä päämäärää, jota kohti hän ponnisteli.

— Kas vaan, — huudahti Corentin, — sinun muka piti lähteä Florignyhin, mutta sinä riennätkin Gibarryn laaksoon!... Olenpa aika hölmö, että hän on voinut vetää minua nenästä. Mutta kärsivällisyyttä, sytytänpä lamppuni yhtä hyvin päivällä kuin yöllä.

Corentin, joka silloin osapuilleen arvasi, missä rakastavat tulivat kohtaamaan toisensa, saapui juosten torille sinä hetkenä, jona Hulot oli siitä poistumaisillaan, liittyäkseen joukkoihinsa.

— Seis, herra kenraali! — hän huusi päällikölle, joka kääntyi.

Kädenkäänteessä Corentin oli selittänyt soturille sen tapausten kulun, jonka kuteesta, joskin vielä salatusta, kuitenkin pilkisti joku säie. Hulot hämmästyti suuresti valtiomiehen tarkkanäköisyyttä ja huudahti tarttuen hänen käsivarteensa:

— Tuhat tulimmaista! sinä merkillinen mies, oletpa oikeassa. Nuo roistot tekevät siellä Florignyssa pelkän valehyökkäyksen. Ne molemmat partiojoukot, jotka lähetin tutkimaan d'Antrainin ja Vitren välillä olevia seutuja, eivät vielä ole palanneet. Täten saamme lähistöstä lisäjoukkoja, jotka eivät suinkaan ole hyödyttömiä, sillä Gars ei ole niin tyhmä, että saapuisi ilman kirottuja "pöllö"-sotureitaan. — Gudin, — hän sanoi nuorelle fougèresläiselle, — riennä sanomaan kapteeni Lebrunille, että hän Florignyssa varsin hyvin tulee toimeen ilman minua pitääkseen roistoja lämpiminä, ja palaa niin nopeasti kuin koivet kestävät. Tunnethan polut. Odotan sinua lähteäkseni metsästämään markiisia ja kostamaan Vivetièressä tehtyjä murhia. — Hitto vieköön, kuinka tuo poika kipaisee tiehensä! — hän virkkoi, nähdessään Gudinin juoksujalassa lähtevän matkaan ja katoavan kuin taian kautta. — Olisipa Gérard pitänyt tuosta pojasta!

Palatessaan Gudin näki Hulot'n pienen joukon kasvaneen muutamista kaupungin eri vahdistoista otetuista sotilaista. Päällikkö käski nuoren fougèresläisen valita tusinan parhaita tähän sodankäyntitapaan harjaantuneita miehiä ja niiden kanssa poistua Pyhän Léonardin portista ja sitte kulkea pitkin Couësnonlaakson puolella olevaa Pyhän Sulpicen vuoren kuvetta, missä sijaitti Galope-Chopinen mökki. Sitten hän itse asettui muun joukkonsa etunenään ja poistui kaupungista Pyhän Sulpicen portista noustakseen vuoren huipulle, missä hän laskelmansa mukaan oli kohtaava Beau-Pied'n miehet, joita aikoi käyttää vahtiketjuna vartioimaan kallioita aina Nid-auc-Crocsiin asti.

Corentin, varmana siitä, että oli laskenut chouanipäällikön kohtalon hänen leppymättömiimpien vihollistensa käsiin, riensi joutuin kävelypaikalle, saadakseen yleiskatsauksen Hulot'n hyökkäysliikkeistä. Ennen pitkää hän näki Gudinin pienen joukon tulevan näkyviin Nançon-laaksossa ja seuraavan Couësnonlaakson puoleisia kallioita, kun sillävälän Hulot, edeten Fougères'n linnan kylkeä pitkin kiipesi ylös niitä vaarallisia polkuja, jotka johtavat Pyhän Sulpicen vuoren huipulle.

Täten nämä molemmat pikku joukot marssivat eteenpäin kahtena yhdensuuntaisena jonona. Kaikki puut ja pensaat, joita monikuviainen kuura koristi, loivat seutuun vaalean heijastuksen, josta tarkoin erosivat kahden harmaan juovan tavoin nuo kaksi liikkeellä olevaa sotilasparvea. Saavuttuaan ylös vuorelle Hulot eroitti joukostaan kaikki ne soturit, joilla oli yllä univormu, ja Corentin näki niiden taitavan päällikkönsä järjestäminä muodostuvan kierteleviksi vahdeiksi, jotka liikkuivat sopivan matkan päässä toisistaan siten, että ensimmäinen niistä oli vallan lähellä Gudiniä ja viimeinen Hulot'ta, niin ettei ainoakaan pensas ollut turvattu noiden kolmen liikkuvan rivin pistimiltä, jotka aikoivat toimeenpanna ajometsästyksen vangitakseen Garsin vuorilla tai tasangolla.

— Hän on viekas, tuo vanha kettu! — huudahti Corentin, kun hänen näkyvistään olivat kadonneet viimeiset piikkiherne-pensastoissa välkkyneet pistimenkärjet. — Nyt on Gars satimessa. Jos Marie olisi toimittanut meidän käsiimme tuon kirotun markiisin, olisi meidät molemmat, hänet ja minut, yhdistänyt kaikkein vahvin side, nimittäin konnankuje... Mutta yhtä kaikki, hän tulee sittenkin omakseni!...

Nuo luutnantti Gudinin johtamat kaksitoista nuorta Fougères'n soturia saapuivat pian sille Sulpicevuoren rinteelle, joka pienien kumpujen muotoisena laskeutuu Gibarryn laaksoon. Gudin itse

poikkesi tieltä ja hypähti nopeasti ensimmäisen tielle sattuvan kinsteri-pellon veräjän yli, kuuden soturinsa seuraamana; jäljellä olevat kuusi kulkivat hänen käskynsä mukaan oikealla olevalle pellolle, jotta tien molemmat puolet tutkittaisiin. Gudin riensi keskellä kinstereitä kasvavan omenapuun juurelle.

Näiden kuuden chouanin-vastustajan askeleiden kahistessa, joita Gudin johti tämän kinsteri-metsän läpi hyvin hiljaa, etteivät olisi liikuttaneet kuuraisia pensaita, piiloittautui seitsemän tai kahdeksan miestä, joita johti Beau-Pied, kastanjapuiden taakse, jotka kohosivat peltoa ympäröivän pensasvallin huipulla. Huolimatta maaseutua valaisevasta kirkkaasta hohteesta ja harjaantuneesta näöstään, eivät fougèresläiset ensin huomanneet oman kaupunkinsa miehiä, jotka olivat linnoittuneet puiden suojaan.

— Vaiti! siinä he ovat, — sanoi Beau-Pied, joka ensin nosti päätään. — Nuo roistot ovat ehtineet edellemme, mutta koska he ovat pyssynpiippujemme ylettyvissä, älkäämme päästäkö heitä hengissä, hiisi viekөөn! Emme muuten kelpaisi edes paavin sotamiehiksi!

Lopulta olivat kuitenkin Gudinin tarkat silmät eroittaneet hänen pieneen joukkoonsa suunnattuja pyssynpiippuja. Samassa, kuin katkeran kohtalon ivasta, kajahutti kahdeksan karkeata ääntä: "Ken siellä?" ja heti paukahti kahdeksan pyssynlaukausta. Luodit vinkuivat Gudinin miesten ympärillä. Yksi heistä haavoittui käsivarteen, ja toinen kaatui. Nuo viisi vahingoittumattomiksi jäänyttä miestä vastasivat yhteislaukauksella huutaen: "Ystäviä!" Sitten he riensivät luultuja vihollisiaan vastaan, yllättääkseen heidät, ennenkuin he ehtivät uudelleen panostaa aseensa.

— Emme osanneet selvästi ilmaista keitä olimme! — huudahti nuori aliluutnantti tuntiessaan prikaatinsa univormut ja vanhat hatut. — Olemme menetelleet kuin oikeat bretagnelaiset ainakin: olemme taistelleet, sen sijaan että olisimme antaneet toisillemme selityksiä.

Nuo kahdeksan soturia tyrmistyivät, tuntiessaan Gudinin.

— No jumalauta, herra upseeri, kuka hiidessä ei luulisi teitä rosvoiksi, kun teillä on yllä nuo vuohennahat! — huusi Beau-Pied surullisena.

— Tämä oli onneton sattuma, ja me olemme kaikki siihen syyttömät, kun te ette olleet saaneet tietoa meikäläisten liikkeellelähdestä. Mutta kuinka pitkälle olettekaan jo päässeet? — kysyi Gudin.

— Ajamme takaa kourallista chouaneja, jotka huvikseen aikovat hakata meidät raajarikoiksi. Me juoksentelemme ympäri kuin myrkyä syöneet rotat. Mutta hypättyämme näiden pensasaitojen ja veräjien yli, jotka ukkonen poroksi polttakoon, olivat kinttumme väsähtäneet ja levähdimme hiukan. Luulen, että rosvot paraikaa ovat lähellä tuota mökkiä, josta näette nousevan savua.

— Hyvä! — huusi Gudin. — Vetäytykää te, — hän sanoi kahdeksalle soturille ja Beau-Pied'lle, Pyhän Sulpicen kallioille, kulkekaa sinne vainion poikki ja tukekaa siellä päällikön sinne järjestämää vahtiketjua. Teidän ei sovi jäädä meidän pariimme, kun teillä on univormut yllä. Tahdommepa, piru viekөөn, tehdä lopun noista koirista, Gars on siellä heidän mukanaan. Toverit tulevat selittämään teille asian tarkemmin kuin minä. Poiketkaa oikealle, älkääkää tervehtikö laukauksin kuutta vuohennahkoihin puettua meikäläistä, jotka mahdollisesti tulevat vastaan. Te tunnette meidän valepukuiset chouanimme kaulahuiveista, jotka ovat sidotut ilman solmua.

Gudin jätti molemmat haavoittuneet soturinsa omenapuun juurelle ja läksi astumaan Galope-Chopinen mökkiä kohti, jonka Beau-Pied oli hänelle osoittanut ja jonka katolta nouseva savu oli hänen tienviittanaan. Näin tuo nuori upseeri sattuman kautta, joka usein esiintyi tässä sodassa, mutta joka olisi voinut käydä vielä tuhoisammaksi, oli päässyt chouanien jäljille.

Samaan aikaan Hulot'n johtama pieni joukko oli omalla tahollaan saapunut kohtaan, joka vastasi sitä paikkaa, mihin Gudin tahollaan oli edennyt. Vanha soturi, kulkien parvensa etunenässä, hiipi hiljaa pensasaitoja pitkin, osoittaen nuoren miehen intoa, ja hyppäsi jotenkin helposti veräjäpölkkyjen yli, tähystellen vaaleine silmineen kaikkia ylänköjä ja metsästäjän tavoin tarkaten pienintäkin risahdusta. Kolmannella pellolla, jolle astui, hän huomasi noin kolmikymmenvuotiaan vaimon kuokkimassa maata ja kumartuneena ahkerasti ahertamassa. Lähellä häntä noin seitsenvuotias poikanen, jolla oli veitsi kädessä, ravisti pois kuuraa muutamista piikkiherne-pensaista, jotka hän katkoi ja asetti kasoihin.

Siitä jyminästä, joka syntyi, kun Hulot raskaasti syöksyi alas toiselle puolen pölkkyveräjää, pikku poika ja hänen äitinsä nostivat päätänsä. Helposti ymmärrettävästä syystä Hulot luuli tätä vaimoa vanhaksi eukoksi. Ennen aikaansa ilmaantuneet rypyt uursivat bretagnettaren otsaa ja kaulaa. Hänen pukunsa oli hyvin eriskummainen, sen kun muodosti vanha kulunut vuohennahka, ja ellei hänellä olisi ollut yllään likaisesta ja keltaisesta liinakankaasta tehty hame, joka ilmaisi hänen sukupuoltaan, Hulot ei olisi varmasti tiennyt, oliko hänellä edessään mies vai nainen, sillä tuon vaimon pitkät ja tummat hiustöyhdyt olivat punaisen villamyssyn peittämät. Ryysyistä, jotka puutteellisesti verhosivat pikkupoikaa, pilkoitti paljas iho esiin.

— Hoi, eukko, — sanoi Hulot puoliääneen tälle naiselle, lähestyen häntä, — missä on Gars?

Samassa Hulot'n seurassa olevat kaksikymmentä soturia hypähtivät pellon aitauksen yli.

— Jos tahdotte tavata Garsin, täytyy teidän palata sinne, mistä tulitte, — vastasi vaimo, luotuaan epäluuloisen katseen tuohon sotilasjoukkoon.

— Kysynkö minä sinulta kenties tietä Fougères'n Gars-etukaupunkiin, sinä vanha harakka? — virkkoi Hulot raa'asti. — Kautta Pyhän Annan, oletko nähnyt Garsin kulkevan tästä ohi?

— En ymmärrä, mitä sanotte, — vastasi vaimo, kumartuen jatkamaan työtään.

— Kirottu naikkonen, tahdotko siis, että siniset, jotka ajavat meitä takaa, tuhoavat meidät kaikki tyyni? — huusi Hulot.

Tämän kuultuaan vaimo kohotti päätään ja loi uuden epäluuloisen katseen satureihin, vastaten:

— Kuinka siniset voivat olla kintereillänne? Näin juuri heitä seitsemän tai kahdeksan kulkevan tästä ja palaavan Fougères'en tietä pitkin tuolla notkossa.

— Onpa tuo eukko totisesti sennäköinen, kuin tahtoisi purra meitä nenällään! — Katsohan, vanha varis!

Ja sormellaan päällikkö näytti noin viidenkymmenen askeleen päässä takempaa olevaa kolmea tai neljää vahtisoturia, joiden hatut, univormut ja pyssyt olivat helposti tunnettavissa.

— Tahdotko syöstä turmioon ne soturit, jotka Marche-à-Terre on lähettänyt auttamaan Garsia, jonka fougèresläiset tahtovat vangita? — virkkoi Hulot vihaisena.

— Anteeksi, — vastasi nainen; — mutta tähän maailman aikaan ihmisiä petetään niin helposti. Mistä pitäjästä te olettekaan kotoisin? — hän kysyi.

— Saint-Géorges'sta, — huusi pari kolme fougèresläistä Ala-Bretagnen murteella, — ja olemme nälkään kuolemaisillamme.

— No hyvä, — jatkoi nainen, — näettekö savun tuolla? Se on minun taloni. Jos kuljette oikeanpuolista vuoripolkua, saavutte sinne ylätieta. Ehkäpä kohtaatte mieheni matkalla. Galope-Chopine on vahdissa, jotta voi varoittaa Garsia, sillä tietäkää, että hän tänään tulee meille, — hän lisäsi ylpeänä.

— Kiitos, vaimo hyvä, — sanoi Hulot. — Eteenpäin miehet, saakeli soikoon, — hän huusi kääntyen soturiensa puoleen. — Nyt hän on käsissämme!

Nyt joukkue seurasi juoksujalkaa päällikkönsä, joka poikkesi osoitetulle polulle. Kuullessaan tuon chouaniksi luullun soturin kaikkea muuta kuin kristillisen kirouksen, Galope-Chopinen vaimo kalpeni. Hän katseli nuorten fougèresläisten säärystimiä ja vuohennahkoja, istuutui maahan, otti lapsensa syliin ja sanoi:

— Armahtakoot meitä Pyhä Anna ja autuas Pyhä Labre! En usko, että nuo ovat meidän väkeämme. Heidän kenkensä ovat vailla nauvoja... Juokse alitietä varoittamaan isääsi, hänen henkensä on vaarassa! — hän sanoi pikkupojalle, joka katosi kuin kauris kinsteri- ja piikkiherne-pensastoon.

* * * * *

Neiti de Verneuil ei ollut kohdannut tiellään kumpaankaan puolueeseen kuuluvia satureita, ei sinisiä, eikä chouaneja, jotka ajoivat toisiaan Galope-Chopinen majan ympärillä olevissa pelto-sokkeloissa. Kun hän näki sinervän savupatsaan nousevan tuon surkean asunnon puoleksi rappeutuneesta kattotorvesta, sykki hänen sydämensä niin rajusti, että sen tykytykset tuntuivat äkkiä toisiaan seuraavina kaikuvina iskuina nousevan kurkkuun. Hän pysähtyi, nojasi kädellään puunoksaan ja katseli tuota savua, joka oli tienviittana yhtä hyvin nuoren päällikön ystäville kuin vihollisille. Hän ei vielä koskaan ollut tuntenut näin rajua mielenliikutusta.

"Oi, rakastan häntä liiaksi", — hän ajatteli kokien sielussaan epätoivonsekaista tunnetta. — "Tänään ehkä en enää voi hillitä itseäni..."

Äkkiä hän sitten riensi majalle ja astui pihaan, jonka loka kylmästä oli jähmettynyt kovaksi. Iso koira syöksyi taas haukkuen häntä kohti; mutta Galope-Chopinen lausuttua yhden ainoan sanan, se liehutti häntäänsä ja vaiken.

Astuessaan majaan neiti de Verneuil loi ympärilleen katseen, jolta ei mitään jäänyt huomaamatta. Markiisi ei ollut siellä. Marie hengitti vapaammin. Ilokseen hän huomasi, että chouani oli pannut

parastaan hiukan siistitäkseen likaista ja ainoaa asuinhuonettaan. Galope-Chopine tarttui pyssyynsä, tervehti ääneti vierastaan ja poistui mökistä koiransa seurassa. Marie seurasi häntä kynnykselle asti ja näki hänen poistuvan majan oikealla puolella alkavaa polkua pitkin, jonka sulki melkein lahonnut veräjäpölkky. Sen toisella puolen Marie saattoi nähdä useita peltoja, joiden veräjät näyttivät rivinä toisiaan seuraavilta ovilta, sillä puiden ja pensasaitojen ollessa lehdettöminä saattoi nähdä kaikki maiseman pienimmätkin epätasaisuudet.

Kun Galope-Chopinen leveälierinen hattu oli kokonaan kadonnut, neiti de Verneuil kääntyi vasemmalle katselemaan Fougères'n kirkkoa; mutta vaja peitti sen kokonaan hänen katseiltaan. Sitten hän loi katseensa Couësnonin laaksoon, joka näytti avaralta musliinipeitteeltä, jonka häikäisevä valkeus vaikutti sen, että lumipilvien peittämä harmahtava taivas näytti vielä kolkommalta. Oli sellainen päivä, jona luonto tuntuu mykältä ja jolloin jokainen melu tuntuu hälvenevän yläilmoihin. Ja vaikka siniset ja heidän chouaneiksi pukeutuneet miehensä kolmena jonona etenivät, muodostaen kolmion, jota pienensivät lähestyessään mökkiä, oli hiljaisuus niin täydellinen, että neiti de Verneuil siitä tunsii mielensä liikutetuksi, ajatellessaan lisäksi tätä tilannetta, joka hänen henkisen tuskansa ohella aiheutti ruumiillistakin pahoinvointia.

Onnettomuutta liiteli ilmassa.

Viimein hän siinä kohdassa, missä puiden muodostama tausta päätti veräjä-jonon, näki nuoren miehen, joka notkeana kuin orava hyppäili aitauksien yli, juosten eteenpäin hämmästyttävän nopeasti.

"Se on hän!" ajatteli Marie.

Gars oli yksinkertaisessa chouani-puvussa, pyssy hihnan varassa vuohennahan yllä selässä, ja elleivät hänen liikkeensä olisi olleet niin miellyttävän notkeat, olisi häntä ollut vaikea tuntea. Marie syöksyi nopeasti takaisin majaan, seuraten vaistomaista sisäistä ääntä, joka oli yhtä vähän selitettävissä kuin pelko. Mutta ennen pitkää nuori chouani-johtaja oli parin askeleen päässä hänestä kamiinin edessä, missä kirkas ja räiskyvä tuli paloi. Kumpikin oli ääneti, peläten katsoa toiseen ja liikahtaa. Sama toivo yhdisti heidän ajatuksensa, sama epäily ne erotti, se oli ahdistusta, se oli hekkumaa.

— Herra markiisi, — sanoi vihdoon neiti de Verneuil ääni liikutuksesta värähdellen, — ainoastaan huoli teidän turvallisuudestanne on saattanut minut tänne.

— Minun turvallisuuteniko? — hän kysyi katkerana.

— Niin, — hän vastasi. — Niin kauan kuin minä oleskelen Fougères'ssa, on henkenne vaarassa, ja rakastan teitä liiaksi, voidakseni siirtää lähtöäni tätä iltaa kauemmaksi; älkää siis enää hakeko minua sieltä.

— Matkustatte pois, armaani!... Siinä tapauksessa minä teitä seuraan.

— Tekö seuraisitte minua? Mitä ajattelettekaan?... Entä siniset?

— Mitä yhteistä, rakas Marie, on sinisillä ja meidän rakkaudellamme?

— Minusta tuntuu vaikealta, että te jäisitte Ranskaan, minun luokseni, ja vielä vaikeammalta, että lähtisitte pois Ranskasta minun kanssani.

— Onko mitään mahdotonta sille, joka todella rakastaa?

— Niin, luulenpa, että kaikki on mahdollista... Onhan minullakin ollut rohkeutta luopua teistä, teidän hyväksenne.

— Kuinka! te olette suostunut tulemaan kauhean olennon omaksi, jota ette rakastanut, ettekä tahdo tehdä onnelliseksi miestä, joka teitä jumaloi, jonka elämän te täyttäisitte ja joka vannoo aina kuuluvansa yksistään teille? Kuule minua, Marie, rakastatko todella minua?

— Rakastan, — hän vastasi.

— Tule siis omakseni.

— Oletteko unhoittanut, että olen taas omaksunut langenneen naisen osan, ja että juuri teidän tulee olla se mies, joka joutuu valtaani? Tahtoessani paeta, tapahtuu se senvuoksi, etten tahdo nähdä lankeavan teidän päälle yli sen ylenkatseen, joka saattaisi tulla minun osakseni. Jos minulla ei olisi tätä pelkoa, kenties...

— Mutta jos minä en pelkää mitään?

— Kuka sen minulle takaa? Olen epäluuloinen. Kuka ei olisi sitä minun asemassani?... Jos

herättämämme rakkaus ei ole kestävää laatua, tulee sen ainakin olla täydellinen ja saattaa meidät ilolla kestämaan maailman vääryyttä. Mitä te olette tehnyt minua varten?... Tahdotte omistaa minut. Luuletteko senkautta kohonneenne paljoa korkeammalle niitä, jotka ovat nähneet minut tähän saakka? Oletteko te hetken huvin tähden pannut alttiiksi chouanejanne, huolehtimatta heistä enempää kuin mitä minä olin huolissani sinisistä, jotka tuhottiin silloin, kun minä olin menettänyt kaiken? Ja mitähän, jos minä vaatisin teitä luopumaan kaikista tuumistanne, toiveistanne, kuninkaastanne, joka minusssa herättää kateutta ja joka kenties on ivaava teitä, jos hänen tähtensä joudutte perikatoon, kun minä sitävastoin voisin kuolla teidän edestänne pyhää kunnioitusta tuntien? Sanalla sanoen, jos vaatisin, että te nöyrytisitte tottelemaan ensimmäistä konsulia, voidaksenne seurata minua Pariisiin?... jos vaatisin, että matkustaisimme Amerikkaan, eläksemme siellä kaukana siitä maailmasta, joka on täynnä turhamaisuutta, jotta tietäisin, rakastatteko minua todella itseni tähden, samoin kuin minä tänä hetkenä teitä rakastan? Sanoakseni lopuksi kaiken suoraan, jos minä vaatisin, että te, sen sijaan että minä kohoisin teidän ylevyyteenne, vajoaisitte alas minun viheliäisyyteeni, niin mitä tekisitte?

— Vaikene, Marie, äläkä panettele, itseäsi lapsiparka; olenpa oivaltanut ajatuksesi! Joskin ensi haluni muuttui intohimoksi, on intohimoni nyt muuttunut rakkaudeksi. Sinä sieluni sielu, tiedän, että olet yhtä jalo kuin nimesi, yhtä suuri kuin kaunis; ja minä itse olen kyllin jalo ja tunnen itseni kyllin suureksi, hankkiakseni sinulle ihmisten silmissä kunnioitusta. Johtuneeko tämä siitä, että aavistan sinussa piilevän tavatonta ja häviämätöntä hekkumaa? Johtuuko se siitä, että luulen sinun sielussasi kohtaavani sellaisia arvokkaita ominaisuuksia, jotka saavat meidät aina rakastamaan samaa naista? En tunne tuota syytä, mutta tiedän, että rakkauteni on rajaton, ja minusta tuntuu siltä, kuin en enää voisi elää ilman sinua. Niin, inhoaisin elämäni täydellisesti, ellet sinä olisi luonani.

— Kuinka, teidän luonanne?

— Oi, Marie, et siis tahdo ymmärtää Alphonseasi?

— Oh, luuletteko minua suuresti imartelevanne tarjoamalla minulle nimenne, kätenne? — hän sanoi ilmeisen ylenkatseellisesti, mutta katsoen terävästi markiisiin, yllättääkseen hänen vähimmätkin ajatuksensa. — Ja tiedättekö, tulisitteko rakastamaan minua puolen vuoden kuluttua ja mikä sitten kohtaloni tulisi olemaan?... Ei, ei, rakastajatar on ainoa nainen, joka saattaa olla varma miehen häntä kohtaan osoittamista tunteista; sillä velvollisuus, lait, ihmiset, lasten etu, eivät niitä takaa, ja jos niiden valta on pysyväinen, nainen saa niistä sellaisen riemun ja onnen, jotka saattavat vastaanottamaan kaikkein raskaimmatkin surut. Tulla vaimoksenne ja jonakin päivänä joutua rasittavaksi taakaksenne! — Ei, ennenkuin antaudun tällaisen pelon mahdollisuuden alaiseksi, pidän tuhat kertaa parempana lyhytaikaista, mutta oikeata rakkautta, vaikkapa se päättyisikin kuolemaan tai kurjuuteen. Saattaisipa minusta tosin tulla hyveisempi äiti, uskollisempi aviovaimo kuin kuka muu tahansa; mutta jotta mies voisi ylläpitää sellaisia tunteita naisen sydämessä, ei hän saa naida häntä intohimon sokeassa puuskauksessa. Enhän muuten itsekään tiedä, miellyttäisittekö minua vielä huomenna. Ei, en tahdo olla syypää onnettomuuteenne, lähden Bretagnesta, — hän sanoi, huomattessaan epäröimistä hänen katseessaan, — palaan Pariisiin, ettekä te tule sinne jälkeeni.

— No hyvä, jos ylihuomenna aamulla näet savua tuolla Sulpice-vuoren kallioilla, olen samana iltana luonasi, rakastajana, puolisona, minä vaan tahdot. Uhmailen silloin kaikkea!

— Mutta, Alphonse, sinä siis rakastat minua syvästi, — sanoi Marie ollen onnen hurmauksissa, — kun näin aiot panna alttiiksi elämäsi, ennenkuin olet omistanut sen minulle?

Markiisi ei vastannut, vaan katsoi Mariehen, joka loi maahan katseensa; mutta hän näki lemmittynsä kasvoin kuvastuvan samanlaisen ihastuksen kuin hän itse tunsii sielussaan, ja hän levitti käsivartensa. Marie tunsii jonkunmoisen mielettömän voiman valtaavan itsensä, ja hän vaipui hiljaa markiisin povelle, päättäen antautua hänelle, hankkiakseen itselleen tämän hairahduksen kautta ylimmän onnentunteen, pannen alttiiksi koko tulevaisuutensa, joka olisi ollut taatumpi, jos hän voitokkaana olisi eronnut tästä viimeisestä koetuksesta. Mutta tuskin oli hänen päänsä kallistunut rakastajansa olalle, kun ulkoa kuului rasahdus. Hän irtaantui markiisin sylistä, aivan kuin olisi kavahtanut ylös unesta, ja syöksyi ulos majasta. Silloin hän sai hiukan kylmäverisyyttä ja saattoi punnita tilannetta.

"Hän olisi tyytynyt minuun, mutta olisi kenties jälestäpäin ylenkatsonut minua", hän ajatteli. "Mutta jos sellaista tapahtuisi, surmaisoin hänet. — Mutta eipä vielä", hän ajatteli, huomattessaan Beau-Piedin, jolle antoi merkin, minkä soturi varsin hyvin ymmärsi.

Tuo kelpo poika kääntyi äkkiä pois päin, näyttäen siltä, kuin ei olisi mitään huomannut. Viipymättä neiti de Verneuil palasi sisälle majaan, käskien nuorta päällikköä olemaan sanaakaan hiiskumatta. Tämän hän teki ymmärrettäväksi painamalla oikean käden etusormeaa huulilleen.

— He ovat täällä, — hän sanoi kauhistuneena ja ääni kumeana.

— Kutka?

— Siniset.

— Mutta enpä tahdo kuolla ilman...

— Niin, ota...

Markiisi tarttui nuoreen naiseen, joka oli kauhusta jähmettynyt ja joka ei tehnyt vastarintaa, ja painoi hänen huulilleen kauhua ja riemua uhkuvan suudelman, se kun saattoi olla yhtä hyvin viimeinen kuin ensimmäinenkin.

Sitten he yhdessä menivät majan ovelle, katsellen ulos siten, että näkivät kaiken kenenkään heitä näkemättä. Markiisi huomasi Gudinin kahdentoista miehen etunenässä vartioimassa Couësnon-laaksoon johtavaa rinnettä. Nyt hän kääntyi veräjä-jonoa kohti; paksua lahonnutta veräjöpölkkyä vartioi seitsemän sotamiestä. Hän nousi omenaviini-tynnyrille ja lävisti paanukaton, täten syntyneestä aukosta hypätäkseen ylös kummulle. Mutta äkkiä hän veti takaisin päänsä aukosta. Hulot seisoi miehineen kummun huipulla ja katkaisi häneltä Fougères'en johtavan tien. Silloin hän katsoi lemmittyensä, joka päästi epätoivon huudon. Hän oli kuullut kolmen taloa ympäröivän soturijoukon askelten töminän.

— Mene edellä ulos, — sanoi markiisi, — sinä suojelet minua.

Kuultuaan nämä hänestä ylevät sanat, Marie asettui ylen onnellisena oviaukon eteen, sillävälän kuin markiisi panosti pyssyään. Mittailtuaan katseillaan etäisyyttä majan kynnykseltä veräjöpölkkyyn, Gars hyökkäsi seitsemän sinisen eteen, ampui heihin ja raivasi itselleen näin tien heidän pienen rintamansa läpi. Nuo kolme joukkoa hyökkäsivät silloin veräjöpölkyn luo, jonka yli chouani-johtaja oli hypännyt, ja näkivät hänen uskomattoman nopeasti juoksevan pellon poikki.

— Ampukaa, ampukaa, hiidessä! Oletteko te muka ranskalaisia! Ampukaa, konnat! — huusi Hulot jylisevällä äänellä.

Sinä hetkenä, jona hän kummun huipulta huusi nämä komentosanat, hänen ja Gudinin sotamiehet ampuivat yhteislaukauksen, joka onneksi oli huonosti tähdätty. Markiisi oli jo saapunut ensimmäisen pellon perällä olevalle veräjälle. Mutta juuri kun hän siirtyi toiselle pellolle, oli Gudin vähällä saavuttaa hänet. Tämä nuori aliupseeri oli näet hurjana syöksynyt häntä takaa-ajamaan. Kuullessaan tämän hirvittävän vastustajansa juoksevan ainoastaan muutaman sylen päässä takanaan, Gars vielä kiihdytti vauhtiaan. Gudin ja markiisi saapuivat melkein samaan aikaan veräjälle. Mutta Montauran viskasi pyssynsä niin taitavasti Gudinin päätä kohti, että siihen syntyi vamma, ja takaa-ajajan vauhti hidastui.

On mahdotonta kuvata Marien tuskaa ja sitä mielenkiintoa, jolla Hulot ja hänen joukkonsa seurasivat tätä kohtausta. Kaikki matkivat vaistomaisesti molempien juoksijain liikkeitä. Gars ja Gudin saapuivat samana hetkenä pienen kuuraisen metsän rinteeseen. Mutta siinä aliupseeri äkkiä peräytyi ja väistyi omenapuun taakse. Parikymmentä chouania, jotka eivät olleet ampuneet, he kun pelkäsivät osaavansa johtajaansa, tuli näkyviin ja lennätti omenapuuhun luotisateen.

Koko Hulot'n pieni joukko riensi juoksujalassa pelastamaan Gudinia, joka, ollen vailla aseita, palasi, pujahtaen omenapuun juurelta toiselle, valiten aina pakenemiseen sen hetken, jona chouanit panostivat pyssynsä. Pian oli hänen vaaransa ohi. Chouaneiksi pukeutuneet yhdessä sinisten kanssa, Hulot etunenässä, saapuivat jo nuoren upseerin avuksi siihen paikkaan, missä markiisi oli heittänyt pyssynsä. Samassa Gudin huomasi vastustajansa, joka vallan uupuneena istui erään puun juurella pienessä metsikössä. Hän jätti nyt toverinsa vaihtamaan laukauksia pellon sivuaitauksen turvissa olevien chouanien kanssa ja kääntyi uudelleen markiisia kohti villipedon nopeudella.

Huomattuaan nämä liikkeet kuninkaan jääkärit päästivät hirvittäviä huutoja varoittaakseen johtajaansa. Sitten he koettivat pitää puoliaan sinisille, ammuttuaan heitä vastaan laukauksia taidokkaasti kuin salametsästäjät ainakin. Mutta siniset kiipesivät rohkeasti pensasaidan yli, jota chouanit käyttivät vallinaan, ja toimeenpanivat sen takana verisen koston. Chouanit vetäytyivät silloin sille tielle, joka kulki taistelutanterena käytetyn pellon sivua pitkin, ja ottivat sen jälkeen haltuunsa sen kummun, jonka Hulot varomattomasti kyllä oli hylännyt. Ennenkuin siniset olivat ehtineet tointua, olivat chouanit jo piiloittautuneet noiden kallioiden komeroihin ja halkeamiin, joiden turvissa ollen vaaratta saattoivat ampua Hulot'n miehiä, jos nämä yrittäisivät ahdistaa heitä siellä.

Sillä aikaa kuin Hulot muutamien soturien seurassa hitaasti kulki metsikköön etsimään Gudiiniä, fougèresläiset jäivät taistelupaikalle riisumaan vaatteet ja aseet kaatuneilta ja antamaan vielä henkitoreissaan oleville kuoliniskun. Tässä hirvittävässä sodassa ei kumpikaan puolue ottanut vankeja. Kun markiisi oli pelastunut, oivalsivat sekä chouanit että siniset molemminpuolisten asemien vahvuuden ja taistelun tehottomuuden, niin että kumpikin ajatteli ainoastaan paluumatkaa.

— Jos vielä menetän tuonkin nuoren miehen, — huudahti Hulot luoden tarkkaavan katseen metsään,
— en enää valitse itselleni ystävää!

— Kas, kas, — sanoi eräs nuorista fougèresläisistä, joka ryösti kuolleilta heidän vaatteitaan ja tavaroitaan, — tuossa lintu, jolla on keltaiset höyhenet.

Ja hän näytti tovereilleen kukkaroa, joka oli täynnä kultarahoja, ja jonka oli löytänyt mustiin puetun lihavan vainajan taskusta.

— Mutta mitä hänellä on tuossa? — sanoi toinen, vetäessään esiin rukouskirjan saman vainajan päällystakin taskusta. — Se on pyhä mies, pappi! — hän huudahti, viskaten rukouskirjan maahan.

— Tuo hylky saattaa meidät vararikkoon! — sanoi kolmas, joka ei löytänyt muuta kuin kaksi kuuden frangin arvoista écu'ta sen chouanin taskusta, jota tarkasteli.

— Niinpä kyllä, mutta hänellä on mainiot kengät,

— sanoi eräs soturi, joka aikoi ruveta riisumaan niitä, anastaakseen ne.

— Sinä saat ne, jos ne lankeavat sinun arvallesi, — huomautti hänelle eräs fougèresläisistä, temmaten ne vainajan jalasta ja heittäen ne koottujen esineiden kasaan.

Neljäs soturi kokosi rahat, jakaakseen tämän saaliin, kaikkien soturien tultua koolle. Palatessaan nuoren upseerin kanssa, jonka viime yritys saavuttaa Gars oli ollut yhtä vaarallinen kuin turha, Hulot tapasi parikymmentä sotamiestä ja kolmekymmentä chouaneiksi pukeutunutta fougèresläistä yhdentoista kaatuneen vihollisen ääressä, joiden ruumiit oli heitetty pensasaidan juurelle kaivettuun kuoppaan.

— Soturit, — huudahti Hulot ankarana, — kiellän teitä jakamasta noita ryysyjä. Riviin, ja niin joutuin kuin kypälänne suinkin kerkiävät!

— Herra päällikkö, — sanoi eräs sotamies, näyttäen Hulot'lle kenkiään, joiden kärjistä hänen paljaat varpaansa pistivät esiin, — rahasta en välitä, mutta nuo kengät, — näin hän lisäsi, osoittaen kiväärinperälläan raudoitettuja kenkiä, — nuo kengät sopisivat minulle kuin hansikas käteen.

— Huolitko jalkaasi englantilaisia kenkiä! — huomautti Hulot.

— Kuinka? — sanoi kunnioittaen eräs fougèresläinen, — sodan alusta asti olemme aina jakaneet saaliin.

— En kielläkään teitä fougèresläisiä noudattamasta tapojanne, — virkkoi Hulot äreästi, keskeyttäen fougèresläisen puheen.

— Kas, Gudin, tuossa kukkaro, jossa on sievonen määrä kultakolikolta. Sinä olet nähnyt paljon vaivaa, päällikkösi ei suinkaan estä sinua ottamasta niitä, — sanoi upseerille eräs hänen vanhoista tovereistaan.

Hulot katsoi Gudiniä syrjästä ja näki hänen kalpenevan.

— Se on setäni kukkaro! — huudahti nuori mies. Vaikka hän olikin kovin väsynyt ponnistuksistaan, hän astui muutaman askeleen lähemmäksi ruumiskasaa, ja ensimmäinen ruumis, jonka eroitti, oli juuri hänen setänsä. Mutta tuskin oli hän nähnyt hänen sinijuovaiset punoittavat kasvonsa, jäykät kädet ja luodin synnyttämän haavan, kun päästi kumean huudon ja virkkoi:

— Lähtekäämme täältä, herra päällikkö! Sinisten joukko lähti liikkeelle. Hulot tuki käsivarrellaan nuorta ystäväänsä.

— Hitto viekoon! Älä huoli mokomasta, — sanoi hänelle vanha soturi.

— Mutta hän on kuollut! — vastasi Gudin. — Kuollut! Hän oli ainoa sukulaiseni, ja huolimatta kirouksistaan hän minua rakasti. Jos kuningas olisi palannut, olisivat kaikki vaatineet päätäni, mutta hän olisi piiloittanut minut pappiskaapunsa alle.

— Onpa hän tyhmä, tuo poika! — sanoivat kansalliskaartilaiset, jotka olivat jääneet saalista jakamaan. — Tuo pappi oli rikas, ja kun hän näin äkkiä kuoli, ei hän ehtinyt kirjoittaa jälkisäädöstään, jossa olisi tehnyt veljenpoikansa perinnöttömäksi.

Kun saaliinjako oli loppuun suoritettu, chouaneiksi pukeutuneet saavuttivat pienen sinisten pataljoonan ja marssivat matkan päässä sen takana.

* * * * *

Hirvittävä levottomuus hiipi yön tullen Galope-Chopinen mökkiin, jossa elämä siihen asti oli ollut niin viattoman huoletonta.

Barbette ja hänen pikku poikansa, kumpikin kantaen selässään taakkaa, — poika raskasta piikkihernekimppua ja äiti heiniä karjaa varten, — palasivat kotia siihen aikaan, jolloin perhe tavallisesti söi illallista. Astuessaan sisään majaan, äiti ja poika turhaan hakivat Galope-Chopinea; eikä tuo kurja tupa koskaan ollut näyttänyt heistä niin isolta, se kun nyt oli niin tyhjä. Pesä, josta tuli oli sammunut, pimeys, hiljaisuus, kaikki ennusti heille onnettomuutta.

Kun oli tullut aivan pimeä, Barbette sytytti kirkkaan takkavalkean ja kaksi *oribus'ia*. Tämä oli niiden pihkakynttilöiden nimi, joita käytettiin rannikolta Loiren yläjuoksulle saakka, ja joita vieläkin käytetään tällä puolen Amboisea, Vendômen tasangoilla. Barbette toimitti nämä askareet hitaasti kuin se henkilö ainakin, joka on syvän tunteen valtaama. Hän kuunteli pienintäkin risahdusta. Mutta usein tuulen ulvonta häntä petti, hän riensi kurjan mökkinsä ovelle ja palasi sieltä surullisena. Hän pesi puhtaaksi kaksi haarikkaa, täytti omenaviinillä ja asetti isolle pöydälle. Moneen kertaan hän katsoi poikaansa, joka valvoi tatarikakkujen paahtumista, mutta ei voinut sanoa hänelle sanaakaan. Hetkiseksi pikku pojan katseet pysähtyivät kahteen naulaan, joiden varassa hänen isänsä lakki tavallisesti riippui, ja Barbette vapisi nähdessään, samoinkuin poikanen, tuon paikan yhä tyhjäksi.

Hiljaisuutta ei häirinnyt muu kuin lehmien ammunta ja omenaviini-pisararat, jotka aina yhtä pitkien hetkien kuluttua tippuivat tynnyrin tapista. Nais-parka huokasi syvään valmistaessaan kolmessa ruskeassa polttosavipadassa eräänlaista keittoa maidosta, pieniksi palasiksi leikellystä leivästä ja paistetuista kastanjoista.

— Ne tappelivat Béraudièren pellolla, — huomautti poikanen.

— Menettä sinne katsomaan, — sanoi äiti.

Poika juoksi sinne, näki kuutamossa ruumiskasan, mutta ei siinä huomannut isäänsä ja palasi kotia vallan iloisena viheltäen: hän oli löytänyt muutaman viiden frangin rahan, jotka voittajat olivat tallanneet lokaan ja unhoittaneet siihen. Äiti istui jakkaralla kiukaan ääressä kehräten hamppua. Poika pudisti kielteisesti päätään Barbettelle, joka ei rojhennut odottaa mitään hauskaa. Kun Pyhän Léonardin tornikello oli lyönyt kymmenen, pikku poika pani maata, soperreltuaan rukouksen pyhälle Annalle.

Päivän koittaessa Barbette, joka ei ollut silmäänsä ummistanut, päästi ilohuudon, kuullessaan kaukaa isojen rautanaulapohjaisten kenkien kopinan, jonka hyvin tunsu, ja ennen pitkää Galope-Chopinen nyreät kasvot tulivat näkyviin.

— Kiitos Pyhän Labren, jolle olen luvannut kauniin vahakynttilän, Gars on pelastunut. Älä unhoita, että nyt olemme pyhimykselle velkaa kolme kynttilää.

Sitten Galope-Chopine tarttui haarikkaan ja joi sen hengittämättä yhtenä siemauksena. Kun vaimonsa oli tarjonnut hänelle keiton, oli auttanut pyssyn hänen olaltaan ja kun hän oli istunut rahille, hän sanoi, siirtyen lähemmäksi tulta:

— Kuinka siniset ja chouaneiksi puetut tiesivät tulla tänne? Tapeltiinhan Florignyssa. Kuka paholainen onkaan voinut sanoa heille, että Gars oli meillä? Sillä ainoastaan hän, hänen kaunis naisensa ja me sen tiedämme.

Vaimo kävi kuolonkalpeaksi.

— Chouaneiksi puetut vakuuttivat minulle, että olivat Saint-Georges'n garseja, — hän vastasi väristen, — ja minä sanoin heille, missä Gars oli.

Nyt vaaleni Galope-Chopine vuorostaan ja jätti liemikuppinsa pöydän laidalle.

— Lähetin poikamme varoittamaan sinua, — jatkoi Barbette kauhistuneena, — mutta hän ei sinua tavannut.

Chouani nousi ja löi vaimoan niin rajusti, että hän puolipyörtyneenä kaatui vuoteelle.

— Kirottu nainen, olet syössyt minut kuoleman kitaan! — hän sanoi.

Mutta pelästyneenä hän otti vaimonsa syliinsä.

— Barbette! — hän huusi, — Barbette!... Pyhä Neitsyt, löinpä liian lujaan!

— Luuletko, — kysyi Barbette avaten silmänsä, — että Marche-à-Terre saa sen tietää?

— Gars sanoi, — vastasi chouani, — ottavansa selvän siitä, mistä petos johtui.

— Sanoiko hän sen Marche-à-Terrelle?

— Pille-Miche ja Marche-à-Terre olivat Florignyssa. Barbette hengitti vapaammin.

— Jos he koskevat ainoankaan hiuskarvaan päässäsi, — hän sanoi, — niin täytänpä heidän lasinsa etikalla.

— Oh, eipä minun enää ole nälkä! — huudahti Galope-Chopine surullisena.

Hänen vaimonsa lykkäsi hänen eteensä toisen täyden haarikan, mutta hän ei sitä katsonutkaan.

Kaksi suurta kyyneltä vieräsi silloin Barbetten poskille, kastellen hänen kuihtuneiden kasvojensa ryppyjä.

— Kuulehan, eukko, huomisaamuna täytyy koota risukasa Sulpice-vuorelle vastapäätä Pyhän Léonardin kirkkoa ja sytyttää se palamaan. Tämä on merkki Garsin ja Saint-Georges'in vanhan papin välillä, joka tulee toimittamaan hänelle jumalanpalvelusta.

— Meneekö Gars siis Fougères'en?

— Menee, kauniin neitinsä luo. Täytyypä minun tänään sentähden juosta senkin seitsemässä paikassa! Luulen, että hän nai tuon neidin ja ryöstää hänet, sillä hän on käsenyt minun vuokrata hevosia ja pitää ne valmiina Saint-Malon tiellä.

Tämän sanottuaan Galope-Chopine, joka oli väsyksissä, pani maata muutamiksi tunniksi. Noustuaan hän taas läksi liikkeelle. Seuraavana aamuna hän palasi kotia, huolellisesti toimitettuaan ne asiat, jotka Gars oli hänelle uskonut. Kuultuaan, ettei Marche-à-Terreä ja Pille-Micheä ollut näkynyt, hän rauhoitti vaimoaan, joka melkein levollisena läksi Pyhän Sulpicen vuorille, minne edellisenä iltana oli koonnut Pyhän Léonardin kirkkoa vastapäätä olevalle kalliolle muutamia kuuran peittämiä risukimppuja. Hän talutti kädestä poikastaan, joka vanhassa puukengässä kuljetti hehkuvia hiiliä. Tuskin olivat Galope-Chopinen poika ja vaimo kadonneet vajan katon taakse, kun hän kuuli kahden miehen hyppäävän lähimmän veräjäpölkyn yli, ja vähän ajan kuluttua hän näki kahden jyrkävuohtoisen himmeän haamun sukeltavan esiin jotenkin sakeasta sumusta.

— Se on Pille-Miche ja Marche-à-Terre! — hän sanoi itsekseen ja luhistui kauhusta kokoon.

Molempien chouanien synkät kasvot näyttäytyivät pienellä pihalla, ja ne muistuttivat melkoisesti leveälieristen hattujensa varjostamina niitä ihmispäitä, joita eräänlaiset taiteilijat ovat piirtäneet maisemakuviinsa.

— Päivää, Galope-Chopine, — sanoi Marche-à-Terre totisena.

— Päivää, herra Marche-à-Terre, — vastasi nöyrästi Barbetten mies. — Tahdotteko käydä mökkiin ja tyhjentää muutaman haarikan? Minulla on tässä kylmiä tattarikakkuja ja vastakirnuttua voita.

— Eipähän tuo taitaisi pahaa tehdä, serkku, — sanoi Pille-Miche.

Molemmat chouanit astuivat tupaan. Tämä alkua ei ollenkaan ollut omiaan saattamaan Galope-Chopinea levottomaksi. Hän meni joutuin ison tynnyrin luo ja täytti omenaviinillä kolme haarikkaa. Sillä aikaa Marche-à-Terre ja Pille-Miche istuen kiiltäviksi kuluneilla penkeillä molemmin puolin pitkää pöytää leikkasivat tattarikakuista viipaleita, joille levittivät rasvaista kellervää voita, mihin veitsen painosta muodostui pieniä maitokuplia. Galope-Chopine asetti kolme kuohuvalla omenaviinillä täytettyä haarikkaa pöydälle vieraittensa eteen, ja nuo kolme chouania alkoivat syödä. Mutta ajoittain isäntä loi katseen Marche-à-Terreen, ylen auliina sammuttamaan hänen janoaan.

— Anna minulle nuuskarasiasi, — sanoi Marche-à-Terre Pille-Michelle.

Ja ravistettuaan siitä moneen kertaan nuuskaa pivoonsa, bretagnelainen veti sitä sieramiinsa juhlallisesti kuin mies ainakin, joka ryhtyy johonkin tärkeään ja vakavaan tehtävään.

— Onpa täällä kylmä, — sanoi Pille-Miche, nousten sulkemaan oven yläluukkuja.

Sumun himmentämä päivänvalo tunki tupaan ainoastaan pienestä ikkunasta ja valaisi vaan heikosti pöytää ja molempia penkkejä. Mutta takkavalkia levitti siihen punervaa hohdetta.

Galope-Chopine täytti haarikat toistamiseen ja asetti ne vieraittensa eteen; mutta he eivät enää tahtoneet juoda, heittivät pois leveälieriset hattunsa ja kävivät äkkiä juhlallisen näköisiksi. Heidän

eleensä ja katse, jonka he samalla loivat toisiinsa, sai Galope-Chopinen kauhusta värisemään, ja hän luuli näkevänsä verta heidän punaisten villamyssyjensä alla.

— Tuoppa tänne iso teurastusveitsesi, — sanoi Marche-à-Terre.

— Mutta, herra Marche-à-Terre, mitä te sillä teette?

— Älä puhu joutavia, serkku, tiedäthän sen hyvin, — sanoi Pille-Miche, sulkien nuuskarasiansa, jonka Marche-à-Terre oli antanut hänelle takaisin, — olet tuomittu.

Molemmat chouanit nousivat yhtäikaa tarttuen karbiini-pyssyihinsä.

— Herra Marche-à-Terre, enhän minä ole sanonut mitään Garsista...

— Sanon sinulle: nouda teurastusveitsesi, — vastasi chouani.

Onneton Galope-Chopine läksi liikkeelle ja kolhaisi ohimennessään poikansa jykevää vuodetta, ja kolme viiden frangin rahaa vierähti siinä lattialle; Pille-Miche otti ne ylös.

— Kas, kas! siniset ovat antaneet sinulle vallan uusia hopeakolikoita! — huudahti Marche-à-Terre.

— Niin totta kuin tuossa näette edessänne Pyhän Labren, en ole sanonut mitään, — vakuutti Galope-Chopine. Barbette luuli chouaneiksi pukeutuneita fougèresläisiä Pyhän Georges'n garseiksi, siinä kaikki.

— Miksi puhut asioista vaimollesi? — kysyi raa'asti Marche-à-Terre.

— Muuten, serkku, emme kysy sinulta syitä, vaan teurastusveistäsi. Olet tuomittu.

Saatuaan merkin toveriltaan Pille-Miche yhdessä hänen kanssaan kävi käsiksi uhriin. Huomatessaan itsensä molempien chouanien kouristamaksi, Galope-Chopine lamautui täydelleen, vaipui polvilleen ja kohotti epätoivoisena kätensä pyöveleitään kohti.

— Hyvät ystäväni, rakas serkku, mihin joutuukaan pieni poikani?

— Minä pidän hänestä huolen, — sanoi Marche-à-Terre.

— Rakkaat toverini, — jatkoi Galope-Chopine, joka oli käynyt kalpeaksi, — enhän minä ole valmis kuolemaan. Tahdotteko, että lähden täältä ilman rippiä ja synninpäästöä? Teillä on oikeus riistää minulta henki, mutta ei syöstä minua iankaikkiseen kadotukseen.

— Se on totta, — sanoi Marche-à-Terre, katsoen Pille-Micheen.

Molemmat chouanit joutuivat hetkeksi hyvin hämilleen, eivätkä voineet ratkaista tätä pulmallista omantunnon asiaa. Galope-Chopine kuunteli vähintäkin tuulen synnyttämää melua, kuin olisi hänellä vielä ollut hiukan toivoa. Omenaviini-pisara, joka säännöllisesti muutaman hetken kuluttua tippui tynnyristä, kiinnitti hänen huomionsa, ja vaistomaisesti hän loi tynnyriin katseen, syvästi huoaten.

Äkkiä Pille-Miche tarttui poloista käsivarteen, veti hänet nurkkaan ja sanoi:

— Tunnusta minulle kaikki syntisi, minä toistan ne oikean Kirkon papille, ja hän on myöntävä synninpäästön. Ja jos täytyy suorittaa joku katumuksenteko, niin teen minä sen sinun asemestasi.

Galope-Chopine aikaansai vähäisen lykkäyksen perinpohjaisella ripittäymistavallaan; mutta huolimatta hänen syntiensä monilukuisuudesta ja monimutkaisuudesta, hän viimein saapui rukousnauhansa päähän.

— Oi! — hän lausui päättäessään, — kaikesta huolimatta, serkkuni, koska puhun sinulle kuin rippisille ainakin, vakuutan sinulle Jumalan pyhän nimen kautta, etten saata soimata itseäni muusta kuin että silloin tällöin olen liiaksi ajatellut omaa etuani, ja kautta Pyhän Labren, joka riippuu tuolla kiukaan yläpuolella, vannon, etten ole mitään sanonut Garsista. Ei, hyvät ystävät, minä en ole mikään petturi.

— Hyvä, hyvä, serkku, nouse ylös; tästä kaikesta saat aikansa sopia hyvän Jumalan kanssa.

— Mutta antakaa minun ainakin sanoa hyvästi Barbe...

— Riittää, — sanoi Marche-à-Terre; — jos tahdot, ettei sinua kohdella ankarammin, kuin mikä on välttämätöntä, niin käyttäydy kuin aimo bretagnelainen ja päätä päiväsi kuin mies ainakin.

Molemmat chouanit, tarttuen uudelleen Galope-Chopineen, panivat hänet pitkäkseen penkille, missä

hän ei enää näyttänyt muita vastustuksen merkkejä kuin suonenedontapaisia liikkeitä, joilla eläin vaistomaisesti puolustautuu teurastettaessa. Lopulta hän päästi muutamia kumeita korina-ääniä, jotka lakkasivat heti kuin raskas teurastuspiilu oli iskenyt. Hänen päänsä erkani ruumiista yhdestä ainoasta iskusta. Marche-à-Terre tarttui vainajan päähän hiustupsusta, poistui mökistä, ja löysi etsittyään hetken aikaa oven yläpuolella olevasta vuolemattomasta hirrestä ison naulan, jonka ympärille hän kietoi kouraansa kokoamansa hiustöyhdon, jättäen sen varaan riippumaan verisen pään, jonka silmiä ei edes sulkenut.

Molemmat chouanit pesivät, pitämättä kiirettä, kätensä isossa vesimaljassa, painoivat hatut päähänsä, ottivat karbiini-pyssynsä ja hyppäsivät veräjapölkyn yli viheltäen laulua *Kapteenista*. Pille-Miche kaiutti sitten käheällä äänellään pellon perällä näitä tuon yksinkertaisen kansanlaulun säkeistöjä, jotka sattumalta muistuiivat hänen mieleensä, ja joiden sävelmän tuuli kuljetti edelleen:

Ensi kaupunkiin kun tuli, lempijänsä sydän sulii, silkkihin hän hänet puki;

toiseen kaupunkiin kun tuli,
lempijänsä sydän sulii,
kultahan hänet puki;

tyttö armas, kaunokainen, poikain syömet voitti vaimen koko rykmentissä siinä.

Tämä nuotti hälveni mikäli molemmat chouanit poistuivat. Mutta tällä seudulla vallitsi niin syvä hiljaisuus, että useat sävelet saapuivat Barbetten korvaan, hänen palatessaan mökilleen pikku poikansa kanssa, jota talutti kädestä. Maalaisvaimo ei koskaan välinpitämättömänä kuuntele tätä laulua, joka on niin yleisesti tunnettu ja suosittu Länsi-Ranskassa. Vallan vaistomaisesti alkoikin Barbette laulaa tuon kansanlaulun ensi säkeistöjä:

Lähtekäämme, kaunokainen, sotaan, oma armahainen, pakosalle mailta näiltä.

Suur' ol' kapteenilla mure.
"Sitä ällös pahoin sure;
tytärtäni et voi saada.

Vaikka kosit häntä maalla,
merellä myös raivokkaalla,
hänt' et saa sä petoksetta."

Tyttärensä luokseen haastoi,
isä, vaatteet hältä raastoi,
syöksi sitten meren syliin.

Kapteeni ol' järkevempi,
pelastamaan ketterämpi,
tytön laivaan nosti nopsa.

"Lähtekäämme, kaunokainen,
sotaan, oma armahainen,
pakosalle mailta näiltä."

Ensi kaupunkiin kun tuli, j.n.e.

Sinä hetkenä, jona Barbette alkoi laulaa sitä säkeistöä, jolla Pille-Miche oli laulunsa alottanut, hän oli saapunut pihalle. Hänen kielensä jäähmettyi, hän jäi kuin kivettyneenä seisomaan. Sitten raju, mutta kumea huuto pääsi ilmoille hänen ammottavasta suustaan.

— Mikä sinun on, äiti rakas? — kysyi lapsi.

— Mene yksin, — huusi Barbette käheästi, vetäen pois kätensä ja työntäen tavattoman rajusti luotaan poikasensa. — Sinulla ei enää ole isää eikä äitiä!

Lapsi hieroi itkien olkaansa ja näki äkkiä naulaan ripustetun pään. Hän vaikenä, mutta hänen kasvoissaan oli tuollainen vääntynyt ilme, joka syntyy kyyneliä vuodatettaessa. Hän avasi silmät suuriksi, katsoi pitkään isänsä päätä, kasvoissa typerä ilme, joka ei kuvastanut mitään mielenliikutusta. Lopulta hänen tylsät kasvonsa ilmaisivat hillitöntä uteliaisuutta.

Äkkiä Barbette jälleen tarttui lapsen käteen, puristi sitä rajusti ja veti hänet nopeasti sisälle tupaan. Kun Pille-Miche ja Marche-à-Terre penkillä löivät Galope-Chopinelta pään poikki, oli toinen hänen jalkineistaan pudonnut hänen kaulansa kohdalle lattialle ja oli täyttynyt verellä. Tämä oli ensimmäinen seikka, jonka hänen leskensä huomasi.

— Vedä puukenkäsi jalasta, — sanoi äiti pojalleen, — ja pistä jalkasi tuohon verellä täytettyyn kenkään. Kas noin. Muista aina, — hän huudahti kolkolla äänellä, — isäsi jalkinetta, äläkä koskaan vedä jalkaasi kenkää, muistamatta tätä, joka oli täynnä chouanien vuodattamaa verta, ja tapa chouaneja!

Hän ravisti samalla päätään niin hurjasti, että hänen mustat hiuksensa valuivat kaulaan, luoden hänen kasvoihinsa synkän sävyn.

— Haastan Pyhän Labren todistajaksi siitä, että omistan sinut sinisten asialle, — hän jatkoi. — Sinun tulee ruveta sotilaaksi, kostaaksesi isäsi. Tapa, tapa chouanit, ja tee kuin minä. He ovat ottaneet minun mieheni pään, minä annan sinisille Garsin pään.

Yhdellä loikkauksella hän hypähti vuoteelle, otti piilopaikasta esille pienen rahakukkaron, tarttui jälleen ihmettelevän poikansa käteen, veti hänet mukaansa, edes antamatta hänelle aikaa vetää puukenkäänsä jalkaan, ja molemmat alkoivat nopeasti astua Fougères'ta kohti, kummankaan kääntymättä taaksepäin katsomaan hylkäämäänsä mökkiä. Heidän saavuttuaan Pyhän Sulpicen vuoren huipulle, Barbette kohenteli risukasaan sytytettyä tulta, ja pikku poika latoi yhdessä äidin kanssa siihen kuuran peittämiä vihreitä kinsterioksia, tehdäkseen savun sakeammaksi. — Tuo tulee kestäämään kauemmin kuin isäsi, kuin minä ja kuin Gars! — sanoi Barbette hurjan näköisenä osoittaen tulta pojalleen.

* * * * *

Sinä hetkenä, jona Galope-Chopinen leski ja hänen poikansa, jonka toinen jalka oli verellä tahrattu, synkkää kostonhimoa kuvastavin katsein ja uteliaina tarkastivat tupruilevaa savua, neiti de Verneuill tähysteli tätä kalliota ja koetti, vaikka turhaan, siinä eroittaa markiisin ilmoittamaa merkkituloita. Vähitellen sakenemistaan saennut sumu verhosi koko seudun harsoon, jonka harmaat poimut peittivät kaupungin lähimmätkin maisemat.

Hiljaisen ahdistuksen valtaamana parisitar vuoroin katseli kallioita, linnaa, rakennuksia, jotka tässä sumumeressä näyttivät tummemmilta utujuovilta. Hänen ikkunansa edessä kasvavat puut erosivat tuosta sinervästä taustasta kuin nuo tähtikorallit, jotka tyynellä ilmalla hohtavat esiin merestä. Aurinko heijasti taivaalle tummenneen hopean värin ja valoi himmeätä punaa puiden alastomille oksille, joissa vielä jokunen lakastunut lehti värjötti. Mutta liian suloiset tunteet täyttivät Marien sielun, jotta tämä näky olisi herättänyt hänessä pahoja aavistuksia, jotka olisivat olleet ristiriitaiset hänen jo edeltäpäin kokemalleen uhkuvalle onnentunteelle.

Kahtena viime päivänä olivat hänen mielipiteensä melkoisesti muuttuneet. Hänen intohimonsa rajuus ja hurjat purkaukset olivat vähitellen tasaantuneet sen lämmön vaikutuksesta, jonka todellinen rakkaus synnyttää. Se varmuus, että häntä rakastettiin, jota hän oli etsinyt niin monen vaaran keskeltä, oli hänessä herättänyt toivon palata sellaisiin yhteiskuntaoloihin, jotka antavat onnelle sen oikeutetun leiman, ja jotka hän oli hylännyt ainoastaan epätoivon pakoittamana. Hetkellinen rakkaus oli nyt hänen mielestään heikkoutta. Lisäksi hän äkkiä huomasi voivansa uudelleen kohota siitä yhteiskunnan syvänteestä, johon onnettomuus oli hänet upottanut, sellaiseen korkeaan asemaan, johon isänsä oli hänet vähäksi aikaa nostanut. Hänen turhamaisuutensa, joka oli tympeytynyt vuoroin toivehikkaan ja hylätyn rakkauden aiheuttamasta julmasta epävarmuuden tilasta, virkosi jälleen ja loi hänen silmiensä eteen ylhäisen aseman tuottamat edut.

Eikö se ollutkin elämistä juuri hänelle ominaisessa ilmapiirissä, jos hän, oikeastaan synnyltään markiisitar, joutui markiisi Montauranin vaimoksi? Tutustuttuaan seikkailunomaisen elämän levottoman vaihteleviin puoliin hän saattoi paremmin kuin kukaan muu nainen panna arvoa niihin yleisiin tunteisiin, jotka ovat perheen perustuksena. Lisäksi avioliitto, äitiys ja sen aiheuttamat huolet eivät nyt hänestä näyttäneet taakalta, vaan pikemmin levolta. Nyt hän oli ruvennut rakastamaan tuota hyveellistä ja rauhallista elämää, jota kuluneena myrskyisenä aikana oli alkanut aavistaa, samoin kuin hyveeseen kyllästynyt nainen saattaa luoda himoitsevan katseen luvatonta intohimoa kohti. Hyve oli hänestä uusi, vielä koettelematon viehätys.

"Kenties", ajatteli hän, poistuttuaan ikkunan luota, näkemättä merkkituloita Pyhän Sulpicen kalliolla, "olen ollut ylen kiemaileva markiisin edessä? Mutta olenhan siten myös saanut tietää, kuinka suuresti hän minua rakastaa!..."

— Francine, — hän virkkoi, — se ei enää ole mikään unelma, tänä iltana tulee minusta markiisitar de Montauran! Mitä olenkaan tehnyt, ansaitakseni näin täydellistä onnea! Oh, rakastan, ja rakkaus yksin voi palkita rakkautta. Mutta Jumala epäilemättä tahtoo minua siitä palkita, että olen säilyttänyt sydämeni huolimatta niin suuresta kestätyistä kurjuudesta, ja hän tahtoo täten saada minut unhoittamaan kärsimykseni: sillä sinä sen tiedät, lemmikkini, että olen paljon kärsinyt!

— Tänäkö iltana markiisitar de Montauran, te, Marie? Oi, ennenkuin se on tapahtunut, luulen minä

puolestani uneksivani. Kuka siis on hänelle sanonut kaikki teidän avunne?

— Mutta, lapsi kulta, hänellä ei ole ainoastaan kauniit silmät, hänellä on myös sielu. Jospa sinä olisit nähnyt hänet vaarassa, niinkuin minä hänet näin! Oh, hän varmaankin osaa rakastaa, hän on niin rohkea!

— Jos häntä niin suuresti rakastatte, kuinka sallitte hänen tulla Fougères'en?

— Eihän meillä ollut aikaa sanoa toisillemme sanaakaan, kun meidät yllätettiin! Mutta onhan se muuten rakkauden todiste, ja niitä ei koskaan ole tarpeeksi... Mutta nyt, tällä välin, sinun tulee järjestää hiukseni.

Mutta moneen kertaan Marie hermostunein liikkein sekoitti pois kampauksen, kun hänen kiemailuhalustaan johtuneeseen huolellisuuteensa sekaantui myrskyäviä ajatuksia. Kähertäessään jonkun kutrin yksityisiä hiuksia, tai silittäessään palmikoitaan, hänessä heräsi vielä mielessä kytevä epäluulo siitä, eikö markiisi sentään häntä pettänyt, mutta samalla hän ajatteli, että sellainen konnamainen petos olisi tutkimaton, kun markiisi tulemalla häntä tapaamaan Fougères'en huiman rohkeana panisi itsensä alttiiksi välittömälle kostolle. Peilistä Marie veitikkamaisesti tutki kasvoissaan sivulta luodun katseen hymyn, otsarypyn, vihan, rakkauden tai ylenkatseen ilmeen vaikutusta, täten tavoitellen naisviekkautta tutkiakseen markiisin sydäntä sen salaisinta tykintää myöten.

— Olet oikeassa, Francine, — hän sanoi; — tahtoisinpa, samoin kuin sinä, että tämä avioliitto jo olisi solmittu. Tämä päivä on viimeinen utuisen sekavista päivistäni, se kätkee kuoloni tai meidän onnemme... Tuo sumu on ihan tuskaannuttava, — hän lisäsi, uudelleen katsahtaen yhä vielä usvien peittämiin Pyhän Sulpicen huippuihin.

Itse hän alkoi poimuihin järjestää silkki- ja musliiniverhoja, jotka koristivat ikkunaa, ja hän teki sen tahallisesti niin, että huoneeseen lankesi sisälle hekkumallinen puolihämärä.

— Francine, — hän sanoi, — korjaa pois nuo joutavat lelut, jotka ajelevat pelkkänä romuna kamiinin laidalla, ja jätä siihen ainoastaan kello ja molemmat posliinimaljat, joihin itse aion järjestää Corentinin minulle tuomat talvikukat... Vie pois tästä huoneesta kaikki tuolit, tänne ei saa jäädä muuta kuin leposohva ja nojatuoli. Tehtyäsi tämän tulee sinun pölyttää matto, jotta sen värit näkyisivät selvemmin. Sitten asetat kynttilöitä seinien kynttiläjalkoihin ja kamiinille.

Marie katseli kauan tarkkaavasti vanhaa kudottua tapettia, joka oli pingoitettu tämän huoneen seinälle. Synnynnäisen maun ohjaamana hän osasi järjestää huoneen esineet niin, että ne olivat sopusoinnussa tuon vanhanaikaisen tapetin loistavien värien kanssa tai muodostivat niille luontevan vastakohdan. Samaa näkökohtaa hän noudatti järjestäessään kukkia, jotka asetti huonetta koristaviin kiemuranmuotoisiin maljakkoihin. Leposohva siirrettiin lähelle kamiinia. Molemmiin puolin vuodetta, joka oli vastapäätä kamiinia olevalla seinämällä, hän asetti kahdelle pienelle kullatulle pöydälle isoja posliinimaljakoita täynnä lehtiä ja kukkia, jotka levittivät mitä ihanimpia tuoksuja.

Hän vavahti moneen kertaan järjestäessään vihreästä kiinalaisesta silkistä tehdyn vuodekatoksen poimuja ja tutkiessaan siitä riippumaan panemiensa kukkakoristeisten vuodeuudinten laskoksia. Tällaisissa valmistuksissa piilee aina kuvaamaton salainen onni ja ne aiheuttavat niin viehkeän hermostumisen, että nainen usein keskellä näitä hekkumallisia hommia unhoittaa kaikki epäilynsä, samoin kuin neiti de Verneuil silloin unhoitti oman epäilynsä. Eiköhän sisälly jonkunlainen uskonnollinen tunne siihen monipuoliseen vaivannäköön ja huoleen, johon antaudutaan rakastetun olennon vuoksi, joka ei ole läsnä niitä näkemässä, korvaamassa, mutta joka myöhemmin on palkitseva ne tuolla arvoa antavalla hymyllä, jonka nuo viehättävät ja aina oikein ymmärretyt valmistukset saavat osakseen. Naiset antautuvat sellaisina hetkinä ikäänkuin edeltäkäsinnä lemmentautinnon valtoihin, eikä ainoakaan malta olla, yhtä vähän kuin neiti de Verneuil, ajattelematta: "Tänä iltana tulen olemaan ylen onnellinen!"

Viattominkin heistä kätkee silloin tämän suloisen toivon silkin tai musliinin pienimpäänkin poimuun, ja näin hänen vähitellen ympärilleen levittämänsä sopusointuisuus luo kaikkeen henkäyksen, joka uhkuu rakkautta. Keskellä tätä hekkumallista riemunodotusta kaikki oliot hänen mielessään muuttuvat eläviksi olennoiksi ja hänen onnensa todistajiksi; hän saattaa ne jo edeltäkäsinnä osallisiksi tulevasta onnestaan. Joka liikkeellä, joka ajatuksella hän rohkenee etukäteen riistää jotain tulevaisuudelta. Pian hän ei enää malta odottaa, ei toivoa, hän syyttää hiljaisuutta, ja vähinkin rasahdus on hänen mielestään enne. Lopulta epäily kouristaa hänen sydäntään, hän hehkuu, on levoton, ja häntä raatelee ajatus, joka kirvelee melkein kuin ruumiillinen tuska; se on vuoroin voitonriemua ja kidutusta, jota hän ei kestäisi, ellei toivoisi tulevaa mielihyvää.

Jo kaksikymmentä kertaa neiti de Verneuil oli nostanut ikkunaverhoja, toivoen näkevänsä

savupatsaan nousevan kallioiden huipulta. Mutta sumu näytti hetki hetkeltä käyvän yhä sakeammaksi ja harmaammaksi, mitä hän mielikuvituksessaan lopulta piti pahana enteenä. Viimein hän kärsimättömänä päästi verhon vaipumaan, päättäen olla sitä enää nostamatta. Nyrpeänä hän katseli tätä huonetta, johon oli luonut sielun ja erikoissävyn, ajatteli, oliko kaikki tämä turhaa, ja näin johtuivat hänen mieleensä muut valmistukset.

Hän veti Francinen mukaansa lähellä olevaan pukuhuoneeseen, johon päivänvalo tunki ympyräikkunasta. Tämä ikkuna oli sen pimeän nurkkauksen puolella, missä kaupungin vallitukset yhtyivät kävelypuiston kallioihin.

— Lemmikkini, — hän siellä sanoi Francinelle, — siivoa ja järjestä täällä, jotta kaikki olisi siistiä. Salin voit, jos tahdot, jättää järjestämättä, — hän lisäsi säestäen näitä sanoja hymyilyllä, jonka naiset säästävät uskotuilleen, ja johon piilevää hienon hienoa kiihoittavuutta miehet eivät koskaan voi täysin tajuta.

— Oi, kuinka te olette kaunis! — huudahti pieni bretagnetar.

— Oh, olemme kaikki mielettömiä, onhan rakastajamme kuitenkin aina kaunein koristuksemme.

Francine jätti hänet siihen pehmeän velttona lepäämään sohvalle ja vetäytyi hitaasti pois. Hän tiesi, että emäntänsä ei koskaan toimittaisi Montaurania hänen vihollistensa käsiin, ei silloinkaan, jos ei markiisi häntä rakastaisi.

* * * * *

— Oletko varma siitä, mitä minulle kerroit, eukko? — kysyi Hulot Barbettelta, Galope-Chopinen leskeltä, joka saapuessaan Fougères'en oli päällikön tuntenut.

— Onhan teillä silmät päässä. Katsokaa siis Pyhän Sulpicen kallioita, herra, tuolla vastapäätä Pyhän Léonardin kirkkoa.

Corentin kiinnitti katseensa Barbetten osoittamaan huippuun; ja kun sumu nyt alkoi haihtua, hän saattoi sangen selvästi nähdä sen vaaleanharmaan savupatsaan, josta Galope-Chopinen leski oli puhunut.

— Mutta milloin hän oikein tulee, eukko hyvä? Tänä iltana, vai vasta yöllä?

— Herra hyvä, — vastasi Barbette, — sitä en tiedä.

— Miksi petät puoluettesi? — kysyi Hulot äkkiä, vietyään maalaisnaisen muutaman askeleen päähän Corentinista.

— Voi, herra kenraali, katsokaahan poikani jalkaa. Hän on kastellut sen mieheni veressä, jonka chouanit ovat teurastaneet, jos suvaitsette minun näin puhua, niin, teurastaneet rangaistakseen häntä niistä parista sanasta, jotka te houkuttelitte suustani toissapäivänä raataessani vainiolla. Ottakaa poikani, koska olette riistänyt häneltä isän ja äidin, mutta tehkää hänestä kelpo sininen, jotta hän voisi tappaa oikein monta chouania! Tässä on kaksisataa écu'ta, säästäkää ne hänelle. Jos hän niitä käyttää säästäväisesti, pääsee hän niillä pitkälle, koska hänen isänsä on kokonaista kaksitoista vuotta säästänyt ne kokoon.

Hulot katseli ihmetellen tätä kalpeaa ja ennen aikojaan vanhentunutta talonpoikaisnaista, jonka silmissä ei välkkynyt kyyneltä.

— Entä sinä itse, miten tulet itse toimeen? Onhan parempi, että itse säilytät näitä rahoja.

— Minä! — hän vastasi, surullisena pudistaen päätään. — Vaikka piiloittaisitte minut Mélusine-tornin syvimpään kellariin, — ja hän osoitti kädellään yhtä linnan torneista — niin tietäisivät chouanit kuitenkin tulla sinne minut tappamaan.

Hän syleili lastaan osoittaen synkkää surua, katsoi siihen, vuodatti pari kyyneltä, katsoi häneen vielä kerran ja katosi.

— Päällikkö, — sanoi Corentin, — tämä on sellaisia tilaisuuksia, joissa kahden miehen harkinta tuottaa enemmän hyötyä kuin yhden ainoan. Me tiedämme kaiken, emmekä tiedä mitään. Jos heti antaisimme sotilasten piirittää neiti de Verneuilin asunnon, yllyttäisimme hänet meitä vastaan. Me emme kykene, sinä, minä, chouaneiksi pukeutuneet soturisi ja kaksi pataljoonaasi, taistelemaan tuota naista vastaan, jos hän ponnistaa kaikki voimansa pelastaakseen markiisinsa. Tämä herrasmies on hovilainen, ja siis viekas; hän on nuori ja rohkea. Emme ikinä voi saada häntä käsiimme hänen saapuessaan Fougères'en. Ehkä hän muuten jo onkin täällä. Kotitarkastusten toimeenpano on

mieletöntä. Se ei hyödytä ollenkaan, herättää huomiota ja saattaa asukkaat levottomiksi.

— Lähdenpä tästä, — sanoi Hulot kärsimättömänä, — antamaan Pyhän Léonardin vahtisoturille käskyn ulottuttamaan kävelynsä kolme askelta kauemmaksi. Siten hän tulee vastapäätä neiti de Verneuilin taloa. Sitäpaitsi sovin merkistä joka vahdin kanssa, jään itse päävahdistoon, ja heti kun minulle on ilmoitettu nuoren miehen tulo, otan mukaani korpraalin ja neljä sotamiestä...

Corentin keskeytti kiihtyneen soturin puheen:

— Entä jos tuo nuori mies ei olekaan markiisi, entä jos markiisi ei tulekaan kaupunkiin portista, jos hän jo onkin neiti de Verneuilin luona?... jos...

Corentin loi päällikköön suurta ylemmyyttä uhkuvan katseen, jossa oli jotain niin loukkaavaa, että vanha soturi huudahti:

— Perhana sentään! mene hiiteen, kirottu mies. Mitä tämä kaikki minua liikuttaa? Jos tuo koppakuoriainen kopsahtaa johonkin vahdistooni, niin tottakai minun täytyy se ampua; jos saan tietää, että se on jossakin talossa, niin totta kai annan piirittää talon, vangita koppakuoriaisen ja ampua sen! Mutta piru vieköön, enpä aio vaivata päätäni ryvettäkseni univormuani...

— Päällikkö, kolmen ministerin käskykirje vaatii sinua tottelemaan neiti de Verneuilä.

— Kansalainen, tulkoon neiti de Verneuil itse puhumaan minulle asiasta, niin sitten näen, mitä on tehtävä...

— No hyvä, kansalainen, — huomautti Corentin ylpeänä, — hän kyllä tulee ennen pitkää. Hän tulee itse sanomaan sinulle tunnin ja hetken, milloin markiisi on saapuva. Kenties hän ei ole levollinen ennenkuin on nähnyt sinun järjestävän vahtisoturit ja piirityttävän taloa!

"Itse paholainen on pukeutunut ihmishahmoon!" ajatteli vanha puoliprikaatin päällikkö tuskastuneena nähdessään Corentinin pitkin askelin nousevan Kuningattaren portaiden astuimia, jonka läheisyydessä tämä kohtaus oli tapahtunut ja sitten palaavan Pyhän Léonardin portille. "Tuo mies tulee jättämään käsiini kansalaisen Montauranin jalat ja kädet sidottuina", ajatteli Hulot, "ja minun osakseni tulee tuo ikävä tehtävä toimia sota-oikeuden puheenjohtajana". — Mutta yhtä kaikki, — hän virkahti itsekseen, kohauttaen olkapäitään, — onhan Gars tasavallan vihollinen, onhan hän surmannut ystävä-parkani Gérardin ja onhan sitten ainakin yksi aatelin poissa... Joutukoon siis minun puolestani hiiteen!

Hän pyörähti rivakasti koroillaan ja läksi marseljeesia viheltäen tarkastamaan kaikkia kaupungin vahdistoja.

Neiti de Verneuil oli vaipunut tuollaiseen mietiskelyyn, jonka salaisuus pysyy kätkeytyneenä syvälle ikäänkuin sielun kuilun pohjaan, mutta jonka tuhannet ristiriitaiset tunteet usein ovat todistaneet uhreilleen, että voi kokea myrskyisää ja intohimoista elämää neljän seinän sisällä, edes nousematta leposohvalta. Saavuttuaan lähelle sen näytelmän ratkaisua, jota oli tullut etsimään, tuo nainen palautti mieleensä vuoroin sen rakkauden ja vihan kohtaukset, jotka niin voimakkaasti olivat vilkastuttaneet hänen elämäänsä näinä kymmenenä päivänä, mitkä olivat kuluneet hänen ensimmäisestä kohtauksestaan markiisin kanssa.

Äkkiä hän kuuli viereisestä huoneesta miehen askeleita ja säpsähti. Ovi aukeni, hän kääntyi heti sinne päin ja huomasi Corentinin.

— Pikku veitikka, — sanoi salapoliisin asiamies, — yhä vieläkö teitä huvittaa vetää minua nenästä. Oi Marie, Marie, pelaatte hyvin vaarallista peliä, kun ette päästä minua osalliseksi tuumistanne ettekä kysy neuvojeni. Se, että markiisi on välttänyt kohtalonsa...

— Ei ole ollut teidän synne, eikö niin? — täydensi neiti de Verneuil katkeran ivallisesti. — Hyvä herra, — hän jatkoi vakavana, — millä oikeudella te vielä olette tullut minun luokseni?

— Teidän luoksenne! — hän virkkoi katkerana.

— Muistutatte minulle, — hän vastasi ylpeänä, — etten täällä ole kotonani. Te olette ehkä tahallisesti valinnut juuri tämän talon, siinä pannaksenne toimeen murhanne. Jätän sentähden tämän talon; lähden erämaahan, jotta minun ei tarvitsisi enää nähdä...

— Sanokaa pois: urkkijoita, — huomautti Corentin. — Mutta tämä talo ei ole teidän eikä minun, se on valtion. Ja mitä tulee pois lähtöönne, niin sen jätätte kauniisti sikseen, — hän lisäsi luoden häneen pirullisen katseen.

Neiti de Verneuil kavahti närkästyneenä ylös ja lähestyi häntä; mutta äkkiä hän pysähtyi,

huomatessaan Corentinin nostavan ikkunaverhoa ja hymyillen kehoittavan häntä tulemaan luokseen.

— Näettekö tuon savupatsaan? — hän kysyi äänessä järkähtämätön tyyneys, jonka hän osasi säilyttää kalpeilla kasvoillaan, niin syvät mielenliikutukset kuin liikkuvatkin hänen sielussaan.

— Mitä yhteyttä on minun lähtöni ja noiden rikkaruohojen välillä, jotka on sytytetty palamaan? - hän kysyi.

— Miksi on äänenne niin värähtelevä? — kysyi Corentin. — Lapsi-parka, — hän lisäsi lempeästi, — tiedän kaiken! Markiisi tulee tänään Fougères'en, ettekö ole järjestänyt niin hekkumallisesti tätä makuuhuonettanne kukkasineen ja kynttilöineen siinä tarkoituksessa, että kavaltaisitte hänet meille...

Neiti de Verneuil kalpeni, lukiessaan markiisin kuolemantuomion kirjoitettuna tuon ihmishahmoisen tiikerin silmistä, ja hän tunsi rakastajaansa kohtaan rakkautta, joka vivahti hulluuden houreisiin. Jokainen hiuskarva hänen päässään kirveli juurestaan; hän ei voinut kestää tätä kauheaa tuskaa, vaan heittäytyi alas leposohvalle.

Corentin jäi hetkeksi seisomaan hänen eteensä, käsivarret ristissä rinnalla, puoleksi nauttien tuosta kidutuksesta, joka tuotti hänelle kosta kaikkista niistä ivasanoista ja siitä ylenkatseesta, joilla tuo nainen oli häntä kiusannut, puoleksi pahoillaan, nähdessään sen olennon kärsivän, jonka asettama ies häntä joka tapauksessa miellytti, niin raskas kuin se olikin.

— Tuo nainen rakastaa häntä, — hän mutisi hampaiden välistä.

— Rakastaa! — huudahti Marie. — Oi, mitä merkitseekään tuo sana!... Corentin, hän on elämäni, sieluni, hengitykseni...

Hän heittäytyi tuon miehen jalkojen juureen, jonka levollisuus häntä kauhistutti.

— Te, jonka sielu on pelkkää lokaa, — hän sanoi hänelle, — tahdon pikemmin alentua, pelastaakseni hänen henkensä, kuin että se häneltä riistetään. Tahdon pelastaa hänet, vaikka uhraisin viimeisen veripisaran hänen tähtensä... Puhu, mitä vaadit.

Corentin vavahti.

— Tulin kuulemaan käskyjänne, Marie, — hän sanoi äänessä mitä lempein väre ja mitä kohteliaimmin auttaen häntä nousemaan. — Niin, Marie, loukkauksenne ei estä minua tekemästä kaikkea teidän hyväksenne, kunhan vaan ette minua enää petä. Tiedätte, Marie, ettei kukaan minua koskaan petä, siitä kärsimättä rangaistusta.

— Oi, jos tahdotte, Corentin, että teitä rakastaisin, niin auttakaa minua pelastamaan hänet.

— No hyvä, mihin aikaan tulee markiisi? — hän kysyi, koettaen tehdä tämän kysymyksen levollisesti.

— Oi, sitä en ollenkaan tiedä... Molemmat katsoivat toisiinsa vaieten. "Olen hukassa!" ajatteli neiti de Verneuil. "Hän pettää minua", ajatteli Corentin. — Marie, — hän virkkoi, — minulla on kaksi periaatetta: toinen niistä on se, etten koskaan usko sanaakaan siitä, mitä naiset sanovat; se on ainoa keino välttää joutumasta heidän petkuttamukseen; toinen on se, että punnitsen, eikö heillä ole jotain etua menetellä toisin kuin mitä ovat sanoneet ja valita vallan päinvastainen toimintatapa kuin se, jonka salaisuuden ovat meille uskoneet. Luulen, että nyt ymmärrämme toisemme?

— Erinomaisesti, — vastasi neiti de Verneuil. — Te tahdotte todisteita vilpittömyydestäni, mutta minä säästän ne siihen hetkeen, jona te olette antanut minulle todisteita omasta vilpittömyydestänne.

— Hyvästi, neiti, — sanoi Corentin kuivasti.

— Kas niin, — virkkoi parisitar hymyillen, — istukaa tuohon älkääkään noin jörötelkö, muuten voin pelastaa markiisin ilman teitäkin. Puhuakseni ensin kolmestasadasta tuhannesta frangista, jotka alati näette edessänne, saatan laskea ne teille tuohon kamiinin reunalle kultarahoina sinä hetkenä, jona markiisi on turvassa.

Corentin nousi, peräytyi pari askelta ja katsoi neiti de Verneuiliin.

— Te olette sangen lyhyessä ajassa tullut rikkaaksi, — hän sanoi äänenpainolla, joka huonosti salasi katkeruutta.

— Montauran voi, — sanoi Marie säälillä hymyillen, — tarjota teille paljon enemmän lunnainaan. Todistakaa siis minulle, että kykenette suojelemaan häntä kaikesta vaarasta, ja...

— Ettekö voi, — huudahti Corentin äkkiä, — saada häntä pakenemaan samana hetkenä kuin hän

saapuu, kun Hulot ei tiedä milloin se tapahtuu, ja...

Hän keskeytti puheensa, ikäänkuin olisi paheksunut, että sanoi näin paljon.

— Mutta tekö todella pyydätte minua neuvomaan juonta? — hän jatkoi, hymyillen mitä luonnollisimmin. — Kuulkaahan, Marie, nyt luotan täydellisesti rehellisyyteenne. Luvatkaa antavanne minulle korvausta kaikesta, minkä menetän teitä palvellessani, niin minä nukutan niin hyvin tuon hölmömäisen päällikön, että markiisi tulee olemaan yhtä vapaa Fougères'ssa kuin Saint-Jamesissa.

— Sen lupaan teille, — vastasi nuori nainen hänelle juhlallisesti.

— Tuo lupaus ei riitä. Vannokaa se minulle kautta äitinne.

Neiti de Verneuil säpsähti; ja nostaen vapisevaa kättä hän teki tuon miehen vaatiman valan, jonka käyttäminen äkkiä oli muuttunut.

— Voitte luottaa minuun, — sanoi Corentin. — Älkää minua pettäkö, ja te tulette siunaamaan minua tänä iltana.

— Uskon teitä, Corentin, — huudahti neiti de Verneuil vallan heltyneenä.

Marie nyökäytti hänelle päätään ja hymyili ystävällisesti ja ihmetellen, huomatessaan hänen kasvoissaan surumielisen hellän ilmeen.

"Mikä hurmaava olento!" intoili Corentin poistuessaan. "Enkö siis koskaan saa häntä valtaani, tehdäkseni hänestä varallisuuteni ja intohimoisen nautintoni välikappaleen? Langeta polvilleen minun jalkaini juureen, hän!... Totisesti, markiisin täytyy kuolla... Ja jos en voi saavuttaa tuota naista muuten kuin vetämällä hänet alas lokaan... No niin", hän ajatteli, saavuttuaan torille, jonne aivan huomaamattaan oli suunnannut askeleensa, "hän ei kenties enää epäile minua. Satatuhatta écu'ta pöytään!... Hän luulee minua ahneeksi. Joko se on juoni, tai on hän jo markiisin vaimo."

Vaipuneena näihin ajatuksiin ei Corentin rohjennut tehdä mitään päätöstä.

Sumu, jonka aurinko oli hajoittanut keskipäivällä, palasi taas yhtä vahvana kuin aamulla; Corentin ei enää nähnyt puita muutaman askeleen päässä.

"Uusi onnettomuus", hän ajatteli, palatessaan asuntoonsa. "On mahdotonta nähdä kuuden askeleen päässä olevia esineitä. Sää suojelee rakastaviamme. Eipä ole leikintekoa vartioida tällaisen sumun suojelemaa taloa!" — Ken siellä? — hän huudahti, tarttuen erään tuntemattoman käsivarteen, joka näytti kiivenneen kävelypaikalle kaikkein vaarallisinten kallioiden yli.

— Se olen minä, — vastasi viaton lapsenääni.

— Kas, sehän on pieni poika, jonka jalka on verellä tahrattu. Etkö tahdo kostaa isäsi puolesta? — kysyi Corentin.

— Tahdon, — vastasi lapsi.

— Hyvä. Tunnetko Garsin?

— Tunnen!

— Sen parempi. No hyvä, älä poistu luotani ja tee täsmällisesti kaikki, minkä käsken. Siten päätät äitisi kostontyön ja ansaitset paljon rahaa. Tahdotko mielelläsi paljon rahaa?

— Tahdon.

— Jos tahdot saada paljon rahaa ja tappaa Garsin, tulen minä huolehtimaan sinusta.

"Kas noin, Marie", virkahti Corentin hetken kuluttua itsekseen, "sinä itse toimitat markiisin meidän käsiimme! Tuo naikkonen on liian kiivas aavistaakseen kepposta, jonka aion hänelle tehdä — eihän intohimo koskaan punnitse. Hän ei tunne markiisin käsialaa; nyt on sovelias hetki virittää ansa, johon hän luonteensa mukaisesti sokeasti syöksyy. Mutta jotta juoneni varmasti onnistuisi, tarvitsen Hulot'n apua. Siis joutuin hänen luokseen."

Samana hetkenä neiti de Verneuil ja Francine neuvottelivat, millä keinoin pelastaa markiisi Corentinin epäilyttävästä jalomielisyydestä ja Hulot'n pistimistä.

— Minä lähden häntä varoittamaan, — huudahti pieni bretagnetar.

— Oletko mieletön! Ethän tiedä, missä hän on. Minunkin, vaikka minua johtaa sydämen vaistomainen

aavistus, täytyisi etsiä kauan, häntä kuitenkin löytämättä.

Sommiteltuaan sitten koko joukon mielettömiä tuumia, jotka niin helposti syntyvät takkavalkean ääressä, huudahti neiti de Verneuil:

— Kun hänet näen, hänen vaaransa tulee herättämään minussa jonkun hyvän tuuman!

Ja hän päätti, kaikkien hehkuvien henkilöiden tavoin, ryhtyä ratkaisevaan toimenpiteeseen vasta viimeisellä hetkellä, luottaen onnentähteensä tai tuohon vaistomaiseen taitavuuteen, joka ani harvoin pettää naisia. Hänen sydämensä oli tuskin koskaan sykkinyt niin rajusti. Milloin hän oli kuin tylsämielinen, silmät tuijottavina, milloin hän taas pienimmästäkin melusta värähti, kuten nuo juuriltaan melkein katkotut puut, joita puunhakkaajat rajusti kiskovat edestakaisin nuorasta, jouduttaakseen niiden kaatumista.

Äkkiä kajahti etäisyydessä noin kahdentoista pyssyn ampuma yhteislaukaus.

Neiti de Verneuil kalpeni, tarttui Francinen käteen ja sanoi:

— Minä kuolen... he ovat surmanneet hänet!

Sotilaan raskaat askeleet kuuluivat viereisestä huoneesta. Francine nousi säikähtyneenä ja toi seuraavassa tuokiossa sisälle erään korpraalin. Tervehdittyään sotilaallisesti neiti de Verneuilä tuo tasavaltalainen ojensi neiti de Verneuilille kaksi kirjettä, joiden paperi oli jotenkin likainen. Kun ei soturi saanut mitään vastausta parisittarelta, hän sanoi hänelle poistuessaan:

— Pällikkö lähetti nämä.

Ollen synkkien aavistusten raatelema, neiti de Verneuil luki seuraavan kirjeen, jonka luultavasti Hulot oli kiireessä kirjoittanut:

"Neitiseni, soturini ovat saaneet käsiinsä erään Garsin sanansaattajan, joka juuri on ammuttu. Häneltä ottamieni kirjeiden joukossa on yksi, jonka lähetän teille ja josta teillä voi olla hyötyä, j.n.e."

— Kiitos taivaan, he eivät ole ampuneet häntä! — hän huudahti, viskatun kirjeen tuleen.

Hän hengitti vapaammin ja luki ahmien hänelle lähetetyn kirjeen, joka oli markiisin kirjoittama ja näytti olevan omistettu rouva du Gualle:

"Ei, enkelini, tänä iltana en lähde Vivetièreen. Tänä iltana te häviätte kreivin kanssa lyömänne vedon, ja minä saan voiton tasavallasta tuon viehättävän tytön persoonassa, joka totisesti ansaitsee yhden lemmen yön, sen kai myöntänette. Se on ainoa varsinainen etu, jonka saavutan tästä sotaretkestä, sillä Vendée alistuu. Ranskassa ei enää ole mitään tehtävää, ja epäilemättä matkustamme me kaksi takaisin Englantiin. Mutta huomiseen vakavat asiat."

Tämä kirje putosi hänen käsistään, hän sulki silmänsä, jäi mykäksi ja kumartui taaksepäin, päänojaten patjaan. Kauan vaiti oltuaan hän katsahti kamiinikelloon, joka silloin oli neljä.

— Ja herra odottaa itseään! — hän sanoi julman ivallisena.

— Oh, jospa jokin seikka estäisi hänet tulemasta! — huudahti Francine.

— Jos hän ei tule, — sanoi Marie kumealla äänellä, — niin lähden minä häntä vastaan! Mutta ei, nyt hän ei enää viivy kauan... Francine, olenko oikein kaunis?

— Te olette hyvin kalpea.

— Katso, — jatkoi neiti de Verneuil, — tämä tuoksujen täyttämä huone, nämä kukat, nämä kynttilät, tämä huumaava ilma — saattaakohan kaikki tämä tuottaa taivaan esimaun sille miehelle, jolle tänä yönä aion tarjota lemmen riemun?

— Mitä onkaan tapahtunut, neiti rakas?

— Olen petetty, harhaan viety, jaloin poljettu, muserretty, ja tahdon surmata, repiä kappaleiksi tuon miehen!... Niin, niin, ilmenihän aina hänen käyttämisessään halveksimista, jota hän huonosti osasi peittää, ja jota minä en tahtonut huomata! Oh, tämä tuottaa minulle surman! — Mutta olenpa mieletön! — hän virkkoi nauraen; — hän tulee, ja minulla on yö opettaakseni hänelle, että mies, joka kerran on minut omistanut, ei enää voi minua jättää, olin sitten naimisissa tai en. Olen mittaava hänelle koston solvauksen mukaan, ja hän tulee kuolemaan epätoivoissaan. Luulin hänellä olevan jonkun verran mielenylevyyttä, mutta hän on epäilemättä palvelijan poika! Kieltämättä hän on hyvin taitavasti minut

pettänyt, sillä en voinut aavistaa, että mies, joka tosin oli saattanut armotta jättää minut Pille-Michen käsiin, sentään saattoi alentua mitä halpamaisimpaan koirankujeeseen. Onhan niin helppo pettää rakastunutta naista, ettei ole sen halpamaisempaa tekoa. Hän surmatkoon minut, hyvä; mutta valehdella, hän, jota olin pitänyt niin suurena! Se mies on laahattava mestauslavalle. Oh, tahtoisinpa nähdä pyövelin piilun katkaisevan hänen päänsä. Mutta olenkohan niin julma? Hän on kulkeva kuolemaan hyväilyjen ja suudelmien peittämänä, jotka tulevat korvaamaan kaksikymmentä vuotta hänen elämästään...

— Marie, — sanoi Francine, lempeänä kuin enkeli, — olkaa, kuten niin monet muut naiset, rakastajanne uhri, mutta älkää tulko hänen rakastajattarekseen, älkääkä hänen pyövelikseen. Säilyttäkää hänen kuvaansa sydämenne pohjassa, saattamatta sitä itsellenne kidutukseksi. Ellei olisi mitään iloa toivottomassa rakkaudessa, niin mitä meistä nais-paroista tulisikaan? Se Jumala, Marie, jota te ette koskaan ajattele, palkitsee meitä siitä, että olemme noudattaneet kutsumustamme maan päällä: rakastaa ja kärsiä!

— Pikku lemmikkini, — vastasi neiti de Verneuil, hyväillen Francinen kättä, — sinun äänesi on hyvin lempeä ja kiehtova. Kuinka vakuuttavalta kuulostaakaan totuus sinun huulillasi. Tahtoisin kernaasti totella sinua...

— Te annatte hänelle anteeksi, te ette häntä petä?

— Vaiti, älä enää puhu minulle tuosta miehestä. Verrattuna häneen on Corentin jalo olento... Ymmärrätkö?

Marie nousi, ja hänen kasvoihinsa laskeutuneeseen hirvittävään levollisuuteen verhoutui sekä hänen sisäinen ristiriitansa että sammuttamaton kostonhimo. Hänen hidas ja itsetietoisien arvokas astuntansa ilmaisi jotakin peruuttamatonta päätöstä. Ajatustensa raatelemana, niellen kokemansa solvauksen ja ollen liian ylpeä ilmaistakseen ristiriitaista suruansa, hän meni Pyhän Léonardin vahdistoon kysymään, missä Hulot asui.

Tuskin hän oli poistunut asunnostaan, kun Corentin astui siihen sisälle.

— Oi, herra Corentin, — huudahti Francine, — jos teillä on myötätuntoa tuon nuoren miehen kohtaloon, niin pelastakaa hänet! Neiti aikoo ilmiantaa hänet. Tuo kurja kirje on pilannut kaiken.

Corentin otti välinpitämättömästi kirjeen käteensä ja kysyi:

— Ja minne neiti läksi?

— En tiedä.

— Riennän pelastamaan hänet, — sanoi Corentin, — hänen omasta epätoivostaan.

Hän katosi, vieden mukaansa kirjeen, kulki kiireesti läpi huoneiden ja sanoi pikku pojalle, joka leikitteli oven edessä:

— Minne päin se nainen meni, joka vastikään tuli ulos tästä ovesta?

Galope-Chopinen poika kulki yhdessä Corentinin kanssa muutaman askeleen, näyttäen hänelle viettävää tietä, joka johti Pyhän Léonardin portille.

— Tuonne, — hän sanoi epäröimättä, noudattaen sen kostontunteen kehoitusta, jonka äitinsä hänessä oli herättänyt.

Tänä hetkenä neljä valepukuista henkilöä astui neiti de Verneuilin asuntoon, pienen pojan ja Corentinin huomaamatta.

— Palaa entiseen paikkaasi, — virkkoi urkkija, — ole leikittelevinäsi ikkunaluukkujen hakasilla, mutta pidä tarkoin silmällä kaikkea, katso joka taholle, katoillekin.

Corentin riensi pikku pojan osoittamaan suuntaan, luuli tuntevansa neiti de Verneuilin keskellä sumua ja saapui todella hänen luokseen sinä hetkenä, jona hän astui Pyhän Léonardin vahdistoon.

— Minne menette? — hän sanoi, tarjoten hänelle käsivartensa. — Olette kalpea, mitä onkaan tapahtunut? Onko nyt soveliasta lähteä ulos noin vallan yksin? Tässä käsivarteni, olkaa hyvä.

— Missä päällikkö Hulot on? — kysyi häneltä Marie.

Tuskin oli neiti de Verneuil saanut sanotuksi nämä sanat, kun kuuli kiertovahdin askelten kopinan Pyhän Léonardin portin ulkopuolelta, ja pian hän keskellä töminää eroitti Hulot'n karkean äänen.

— Tuhat tulimaista! — huusi Hulot, — enpä koskaan ole vakoiluretkellä nähnyt näin huonosti kuin nyt. Tuo markiisi näyttää voivan komentaa säätä mielensä mukaan.

— Miksi valitatte? — virkkoi neiti de Verneuil, tarttuen voimakkaasti hänen käsivarteensa, — tämä sumu voi peittää yhtä hyvin koston kuin petoksenkin... Herra päällikkö, — hän lisäsi kuiskaten, — tänään täytyy teidän minun kanssani ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin, ettei Gars tällä kertaa pääse pakoon.

— Onko hän teidän asunnossanne? — kysyi Hulot, jonka äänen värähtely ilmaisi hänen hämmästyksensä.

— Ei, — hän vastasi, — mutta antakaa minulle luotettava mies, ja lähetän hänet sitten ilmoittamaan teille, kun markiisi on tullut.

— Mitä aiotte tehdä? — kysyi Corentin hätäisesti Marielta. — Jos luonanne on sotilas, se häntä pelottaisi, mutta lapsi ei herättäisi epäluuloa, ja sellaisen toimitan luoksenne.

— Herra päällikkö, — jatkoi neiti de Verneuil, — tämä sumu, jota sadattelette, tekee teille mahdolliseksi nyt heti piirityttää taloni. Asettakaa sotilaita kaikkialle. Asettakaa vahti Léonardin kirkkoon, jotta hän voi pitää silmällä puistikkoa, jonne päin salini ikkunat ovat. Asettakaa vartijasotureita kävelypaikalle, sillä vaikka huoneeni ikkuna on kaksikymmentä jalkaa korkealla maasta, epätoivo usein antaa voimia mitä vaarallisimpiin hyppäyksiin. Kuulkaahan: luultavasti annan tämän herrasmiehen astua ulos asuntoni alaovesta. Antakaa siis ainoastaan rohkean miehen toimeksi väijyä häntä; sillä, — näin hän jatkoi huoaten, — ei voi kieltää, että hän on urhoollinen, ja hän tulee puolustautumaan.

— Gudin! — huusi päällikkö.

Heti tuo nuori fougèresläinen riensi esiin siitä pienestä joukkueesta, joka Hulot'n mukana oli palannut kaupunkiin ja joka oli jäänyt seisomaan riveihin vähän matkan päähän.

— Kuuleppa, poikaseni, — kuiskasi hänelle vanha soturi, — tuo pahuksen tyttö toimittaa käsiimme Garsin, en tiedä mistä syystä, mutta se on yhdentekevää eikä liikuta meitä. Ota mukaasi kymmenen miestä ja teidän on asettuminen niin, että vartioitte sitä umpikujaa, jonka pohjukassa on tämän neidin talo; mutta asetu niin, ettei nähdä sinua, eikä miehiäsi.

— Hyvä, herra päällikkö, tunnen hyvin paikkakunnan.

— No niin, lapsukaiseni, — jatkoi Hulot, — lähetän Beau-Piedin ilmoittamaan sinulle, milloin voitte hakata päälle. Koeta itse saada käsiisi markiisi, ja jos voit tappaa hänet, niin ettei minun lainmukaisesti tarvitse häntä ammuttaa, niin tulee sinusta parin viikon päästä luutnantti, taikka nimeni ei ole Hulot. — Katsokaapas, neiti, tässä näette pojan, joka ei arkaile, — hän sanoi Marielle, osoittaen Gudiniä. — Hän on oleva oiva vahti talonne edustalla, ja jos markiisi tulee sieltä ulos tai pyrkii sinne sisälle, niin ei hän pääse hänen kouristaan.

Gudin lähti kymmenen sotamiehen seurassa matkaan.

— Tiedätteköhän oikein, mitä teette? — kuiskasi Corentin neiti de Verneuilille.

Marie ei vastannut. Hän näki jotenkin tyytyväisenä niiden sotamiesten poistuvan, joiden oli määrä aliluutnanttinsa komentamina asettua vartijoiksi kävelypaikalle, sekä niiden, jotka Hulot'n käskystä asettuivat Pyhän Léonardin kirkon pimeiden sivumuurien varjoon.

— On taloja, joiden seinät ovat ihan kiinni minun talossani, piirityttäkää nekin. Älkäämme laiminlyökö vähintäkään varokeinoa, jotta meidän ei myöhemmin tarvitse katua.

"Onpa hän vallan raivoissaan", ajatteli Hulot.

— Enkö ole profeetta? — kuiskasi Corentin Hulot'n korvaan. — Sanansaattajaksi annan hänelle tuon pienen pojan, jonka jalka on verellä tahrattu, niin että...

Hän keskeytti puheensa. Neiti de Verneuil oli ripein askelin rientänyt asuntoonsa, minne Corentin seurasi häntä, viheltäen kuin onnellinen mies ainakin; saavutettuaan hänet, hän jo seisoi oven kynnyksellä, missä Corentin tapasi Galope-Chopinen pojan.

— Neiti, — sanoi Corentin, — ottakaa luoksenne tämä pikku poika, ette voi saada sen viattomampaa ja utterampaa sanansaattajaa kuin hän.

Sitte hän lisäsi pojalle:

— Kun olet nähnyt Garsin, tule luokseni vahtitupaan, niin annan sinulle niin paljon rahaa, että voit syödä sokerileivoksia koko elinikäsi.

Lausuessaan nämä sanat, jotka hän ikäänkuin hengitti pienen pojan korvaan, tuns Corentin hänen kovasti puristavan hänen kättään, ja näki hänen sitten seuraavan neiti de Verneuilä.

— Ja nyt, ystävänä, sopikaa niin kuin parhaaksi näette! — huudahti Corentin, kun ovi heidän jälkeensä oli sulkeutunut.

Ja hän mutisi:

— Jos aiot nauttia lemmen hekkumaa, pikku markiisini, niin tulee se tapahtumaan ruumisliinoillasi.

Mutta Corentin, joka ei malttanut päästää näkyvistään tätä onnetonta taloa, meni kävelypaikalle, missä tapasi päällikön antamassa määräyksii.

* * * * *

Ennen pitkää tuli yö. Kaksi tuntia kului, eivätkä eri matkojen päähän asetetut vahdit olleet huomanneet mitään, josta olisi voinut päättää markiisin pujahtaneen sen kolmikertaisen vartijaketjun läpi, missä joka soturi tarkkaavaisena piilopaikastaan vartioi niitä kolmea puolta, joilta saattoi päästä "Papukaija"-torniin.

Parikymmentä kertaa Corentin oli mennyt kävelypuistosta vahtituvalle, yhtä monta kertaa hän oli odotuksissaan pettynyt, eikä hänen nuori viestintuojansa ollut saapunut. Ajatuksiinsa vaipuneena urkkija kulki hitaasti edestakaisin kävelypaikalla, ollen kolmen sielussansa yhteentörmäävän intohimon kiduttamana, nimittäin rakkauden, ahneuden ja kunnianhimon. Kello löi kahdeksan joka tornissa. Kuu nousi hyvin myöhään. Sumu ja yö verhosivat hirvittävään pimeyteen ne paikat, joissa tämän miehen suunnittelema näytelmä oli saava ratkaisunsa.

Salapoliisin asiamies osasi hillitä intohimonsa, hän puristi käsivarret ristiin rinnalle, eikä kääntänyt katseitaan siitä ikkunasta, joka valo-aaveen tavoin kohosi ylhäällä tornissa. Kun hän kävellessään joutui laakson puolisien äkkijyrkkien kallioiden reunalle, hän tähysteli vaistomaisesti niitä himmeitä valoia, jotka keskellä sumua tuikkivat siellä täällä kaupungin tai esikaupunkien taloista, vallien ylä- ja alapuolella. Syvää hiljaisuutta häiritsivät ainoastaan Nançon-virran kohina, tornikellon surulliset ja säännölliset lyönnit, vahtisotilaiden raskaat askeleet tai aseiden kalske, silloin kun vaihdettiin vahteja. Kaikki oli käynyt juhlalliseksi, sekä ihmiset että luonto.

— On pimeä kuin suden kidassa, — sanoi Pille-Miche.

— Eteenpäin vaan, — sanoi Marche-à-Terre, — äläkä puhu enempää kuin kuollut koira.

— Tuskin rohkenen hengittää, — huomautti chouani.

— Jos se, joka juuri pani kiven vierimään, tahtoo että valitsen hänen sydämensä tikanini tupeksi, tarvitsee hänen vaan tehdä tämä temppu uudelleen, — sanoi Marche-à-Terre niin hiljaisella äänellä, että se sekaantui Nançon-virran veden kohinaan.

— Minähän se olin, — sanoi Pille-Miche.

— No niin, sinä siunattu saituri, — virkkoi chouanijoukon johtaja, — ryömi vatsallasi kuin ankerias, muuten saamme täällä heittää henkemme pikemmin kuin tarpeellista on.

— Kuulehan, Marche-à-Terre, — sanoi parantumaton Pille-Miche, joka käsien avulla laahautui eteenpäin vatsallaan loikoen ja saapui toverinsa tasalle, jonka korvaan hän puhui niin hiljaa, etteivät jälessä tulevat chouanit siitä kuulleet tavuakaan, — kuulehan, Marche-à-Terre, jos saa luottaa ylhäisen naishenkilömme sanoihin, on tuolla ylhäällä aimo saalis korjattavissa. Jäämmekö sen kahteen pekkaan tasan?

— Kuuleppas, Pille-Miche! — sanoi Marche-à-Terre, heittäytyen vatsalleen ja jääden siihen asentoon. Koko joukko teki saman liikkeen, sillä äkkijyrkänten tuottamista vaikeuksista chouanit olivat vallan uupunet.

— Kyllä sinut hyvin tunnen, — virkkoi Marche-à-Terre, — sinä olet tuollainen pohjaton ahmatti, joka tosin on yhtä valmis antamaan iskuja kuin niitä saamaan. Mutta emme ole tulleet tänne riisumaan kuolleilta jalkineita, tänään olemme piruja piruja vastaan, ja hukassa on se, jolla on liian lyhyet kynnet. Ylhäinen rouva on lähettänyt meidät tänne pelastamaan Garsia. Hän on tuolla, nostahan koirankuonoasi ja katso tuota tornin yläpuolella olevaa ikkunaa.

Samassa löi kello kaksitoista. Kuu nousi ja loi sumun valkean savun näköiseksi. Pille-Miche puristi voimakkaasti Marche-à-Terre käsivartta ja osoitti hänelle vaieten kymmenen jalkaa heidän yläpuolellaan välkkyviä rautapistimiä.

— Siniset ovat jo saapuneet, — sanoi Pille-Miche. — Väkirynnäköllä emme saa aikaan mitään.

— Kärsivällisyyttä! — virkkoi Marche-à-Terre, — jos en tänä aamuna näitä paikkoja tutkiessani erehtynyt, on Papukaija-tornin juurella vallien ja kävelypaikan välissä sola, johon aina kaadetaan lantaa, ja sille voi laskeutua alas kuin vuoteelle.

— Jos Pyhä Labre, — sanoi Pille-Miche, — tahtois muuttaa hyväksi omenaviiniksi kaiken sen veren, joka tulee virtaamaan, niin fougèresläiset huomenna saisivat aimo varaston.

Marche-à-Terre peitti leveällä kourallaan ystävänsä suun; sitten hän kumealla äänellä antoi määräyksen, joka rivistä riviin toistettiin viimeisiin chouaneihin asti, jotka riippuivat kallion rinteellä pitäen kiinni kanervista.

Corentinilla oli siksi tarkka ja tottunut korva, että kuuli kahinaa muutamista chouanien polkemista pensaista tai kallion jyrkännettä alas vierivien kivien rapinaa, hän kun lisäksi seisoj vallon puistikon laidalla. Marche-a-Terrellä tuntui olevan kyky nähdä pimeässä ja hänen yhäti jännityksessä olevat aistinsa näyttivät käyneen tarkoiksi kuin villi-ihmisillä, ja niinmuodoin hän oli nähnyt edessään haamoittavan Corentinin. Ehkäpä hän hyvin opetetun koiran tavoin oli vainunnut hänen läsnäoloaan. Vaikka poliisiurkkija oli tarkannut pienimpiäkin ääniä keskellä hiljaisuutta ja tähystellyt vuolukivien muodostamaa luonnollista muuria, ei hän kuitenkaan huomannut mitään. Jos hän himmeässä sumuvalaistuksessa näkikin muutaman chouanin, hän luuli heitä kivimöhkäleiksi, niin liikkumattomina nuo ihmisruumiit osasivat pysyä.

Tämä chouaneja uhkaava vaara katosi pian. Corentinin huomion veti puoleensa hyvin selvä melu, joka kuului kävelypaikan vastakkaiselta laidalta, siitä kohdasta, missä suojamuuri päättyi ja missä kalliojyrkäne alkoi. Vuolukiveen hakattu polku, joka oli Kuningattaren portaiden yhteydessä, päättyi juuri tuohon yhtymäkohtaan. Samassa kun Corentin saapui siihen, hän näki edessään hahmon, joka oli siihen ilmaantunut kuin noiduttuna, ja kun hän ojensi kätensä tarttuakseen tähän aavemaiseen olentoon, jolta ei odottanut mitään hyviä aikeita, hän kohtasi naisen pyöreitä ja pehmeitä ruumiinmuotoja.

— Menkää hiiteen, rouvaseni, — hän mutisi. — Jos ette olisi kohdannut minua, olisitte voinut saada luodin päähänne... Mutta mistä tulettekaan ja minne menette näin myöhään? Oletteko mykkä? — Nainenhan se kuitenkin on, hän mutisi itsekseen.

Kun vaikeneminen olisi herättänyt epäluuloa, tuntematon nainen vastasi kauhusta vapisevalla äänellä:

— Oh, hyvä herra, palaan iltakutsuista.

"Sehän on niin sanottu markiisin äiti", ajatteli Corentin. "Mitähän sekin aikoo tehdä?" — No niin, menkää tuonne päin, eukko hyvä, — hän sanoi ääneen, ikäänkuin ei olisi häntä tuntenut. — Siis vasemmalle, ellette tahdo tulla luotien lävistämäksi!

Corentin jäi liikkumattomaksi paikalleen. Mutta huomattessaan, että rouva du Gua suuntasi askeleensa Papukaija-tornia kohti, hän seurasi häntä kaukaa pirullisen varovasti.

Tämän onnettoman kohtauksen aikana olivat chouanit hyvin taitavasti ryhmittyneet lantatunkiolle, johon Marche-à-Terre oli heidät opastanut.

"Tuossa on ylhäinen rouvamme!" ajatteli Marche-à-Terre, kohoten karhun tavoin seisomaan tornin seinämällä. — Olemme tässä, — hän kuiskasi rouva du Gualle.

— Hyvä, — vastasi tämä. — Jos voit löytää tikapuut siitä talosta, jonka puutarha alkaa kuusi jalkaa alapuolella lantaa, niin Gars on pian pelastettu. Näetkö tuon pyöreän ikkunan tuolla ylhäällä? Se on makuuhuoneen viereiseen pukuhuoneeseen kuuluva ja sinne täytyy koettaa päästä. Tämä tornin puoli, missä nyt olette, on ainoa, jota ei ole piiritetty. Hevoset odottavat, ja jos olet miehittänyt Nançon-virran ylimenopaikan, niin saatamme neljännestunnissa viedä hänet turvaan, huolimatta hänen mielettömästä seikkailustaan. Mutta jos tuo lutka tahtoo häntä seurata, niin pistäkää hänet kuoliaaksi tikarilla.

Huomattuaan noiden muutamien epäselvien haamujen, joita ensin oli luullut kiviksi, taitavasti liikkuvan, Corentin suoraa päätä meni Pyhän Léonardin vahdistoon, missä näki päällikön vaatteet yllä nukkuvan leirivuoteella.

— Jättäkää hänet rauhaan! — sanoi Beau-Pied äreästi Corentinille, — vastikään hän paneutui

pitkäkseen.

— Chouanit ovat täällä! — huusi Corentin Hulot'n korvaan.

— Mahdotonta, mutta sen parempi, jos ovat! — virkkoi päällikkö vielä puoleksi unenkohmelossa; — saammehan sitten ainakin tapella!

Kun Hulot saapui kävelypaikalle, näytti Corentin hänelle chouanien omituista asemaa tornin varjossa.

— Joko he ovat pettäneet tai tukehuttaneet ne vahtisotilaat, jotka asetin Kuningattaren portaiden ja linnan välille, — huudahti päällikkö. — Oh, mikä kirottu sumu. Mutta kärsivällisyyttä, lähetämpä kallion juurelle viisikymmentä miestä luutnantin johtamina. Täällä ylhäällä ei saa karata heidän kimppuunsa, sillä nuo elukat ovat niin karaistuja, että voisivat vieriä äkkijyrkänteen juurelle kuin kivet, taittamatta jäseniään.

Linnantornin haljenneelle kajahtava kello löi kaksi, kun päällikkö palasi kävelypaikalle, ryhdyttyään mitä ankarimpiin toimenpiteisiin Marche-à-Terren johtamien chouanien vangitsemiseksi. Kun nyt kaikki vahdistot oli lisätty kaksinkertaisiksi, oli neiti de Verneuilin talosta tullut pienen armeijan keskipiste. Päällikkö huomasi Corentinin mitä tarkkaavaisimmin tähystelevän Papukajaja-tornia hallitsevaa ikkunaa.

— Kansalainen, — sanoi hänelle Hulot, — luulen, että markiisi vetää meitä nenästä, sillä toistaiseksi ei mikään ole liikahtanut.

— Hän on tuolla ylhäällä! — huudahti Corentin, osoittaen ikkunaa. — Näin ikkunaverhoilla miehen varjon... En ymmärrä, minne pikku poika on joutunut, he ovat joko tappaneet tai lahjoneet hänet. Kas tuossa, päällikkö, onhan se mies! Siis eteenpäin!

— En aio mennä ottamaan häntä kiinni vuoteesta, piru vieköön! Totta kai hän tulee ulos, jos on mennyt sisälle, — huomautti Hulot, jolla oli omat syynsä vielä hiukan odottaa.

— Herra päällikkö, lain nimessä käsken teidän viipymättä hyökätä tuota taloa vastaan.

— Mikä sinä olet miehiäsi pakoittaaksesi minut hyökkäämään!

Välittämättä päällikön vihasta, Corentin sanoi hänelle kylmästi:

— Sinun on pakko totella minua! Tässä sotaministerin asianmukaisesti allekirjoittama paperi, joka velvoittaa sinut siihen, — hän virkkoi, vetäen esiin paperin taskustaan. — Luuletko meitä kyllin yksinkertaisiksi, antaaksemme tuon naikkosen menetellä mielensä mukaan? Meidän on määränä tukahuttaa kansalaissota, ja tuloksen suuruus puolustaa vähäarvoisia keinoja.

— Rohkenen lähettää sinut hii... ymmärrätkö? Riittää jo, käännös vasempaan, eteenpäin mars ja jätä minut rauhaan, ja tavallista pikemmin.

— Mutta lueppa, — sanoi Corentin.

— Älä ikävystytä minua mokomine valtuuksinesi, — huusi Hulot, narkästyneenä siitä, että olento, jota hän piti niin halveksittavana, antoi hänelle käskyjä.

Samassa Galope-Chopinen poika puikahti heidän luokseen kuin maan alta tullut rotta.

— Gars on matkalla! — hän huusi.

— Minne?

— Pyhän Léonardin katua alaspäin.

— Beau-Pied, — virkkoi Hulot puoliääneen korpraalille, joka seisoj lähellä, — juokse ilmoittamaan luutnantille, että hänen tulee marssia lähemmäksi taloa ja ylläpitää kelpo tulta, ymmärrätkö! Osastottain vasemmalle, ja eteenpäin tornia vastaan, mars, — huusi päällikkö.

Täydelleen ymmärtääksemme näiden tapahtumien loppuratkaisun, on tarpeellista seurata neiti de Verneuilin mukana hänen asuntoonsa.

* * * * *

Kun intohimot lähestyvät lopullista purkaustaan, ne saattavat ihmisen huumaustilaan, joka on paljon voimakkaampi viinin ja ooppiumin synnyttämää kiihoitusta. Se selkeys, jonka ajatus silloin saavuttaa, liaksi kiihoittuneiden aistien herkkyyks, aiheuttavat silloin mitä kummallisimpia ja odottamattomimpia vaikutuksia. Ollen yhden ainoan ajatuksen valloissa, eräät henkilöt havaitsevat selvästi mitä huomaamattomimmatkin seikat, kun sitävastoin kouraantuntuvat esineet vallan häipyvät heidän

havaintopiiristään.

Neiti de Verneuil oli joutunut senlaatuiseen huumaustilaan, joka saattaa todellisen elämän unissakävijöiden tilan kaltaisiksi, hän kun luettuaan markiisin kirjeen ponnisti kaikki voimansa estääkseen häntä välttämästä koston täyttymistä, samoin kuin aikaisemmin oli valmistanut kaiken ensimmäistä lemmenjuhlaansa varten. Mutta huomattessaan talonsa, omasta määräyksestään, kolminkertaisen pistinketjun ympäröimäksi, äkillinen valo välkähti hänen sielussaan. Hän rupesi arvostelemaan omaa menettelyään, ja ajatteli nyt kauhistuen, että oli tehnyt rikoksen.

Äkillisen ahdistuksen valtaamana hän hyökkäsi huoneensa kynnykselle ja jäi siihen hetkeksi liikkumattomana seisomaan, koettaen punnita tilannetta, kuitenkin pääsemättä selvään tulokseen. Hänelle oli niin täydelleen epäselvää mitä oli tehnyt, että rupesi miettimään, miksi oli asuntonsa eteisessä, pitäen kädestä tuntematonta lasta.

Hänen silmiensä edessä tanssi tuhansia kipinöitä kuin tulikielekkeet ilmassa. Hän alkoi astua, ravistaakseen jäsenistään painostavan jäykkyyden; mutta samoin kuin unta näkeväälle ihmiselle, jokainen esine esiintyi hänelle todellisuudesta poikkeavassa muodossa. Hän puristi pikku pojan kättä tavattoman rajusti ja veti häntä jälkeensä, kuin olisi hän mielettömän tavoin kiiruhtanut jonnekin. Hän ei nähnyt mitään siitä, mitä oli salissa, kulkiessaan sen läpi, ja kuitenkin häntä tervehti kolme miestä, jotka väistyivät syrjään, päästääkseen hänet kulkemaan.

— Tuossa hän on, — sanoi yksi heistä.

— Hän on hyvin kaunis! — huudahti pappi.

— Niin, todella, — sanoi edellinen; — mutta kuinka hän on kalpea ja kiihoittunut!...

— Ja hajamielinen! — lisäsi kolmas, — hän ei meitä ollenkaan huomannut.

Huoneensa ovella neiti de Verneuil näki Francinen lempeät ja iloiset kasvot. Hän kuiskasi emäntänsä korvaan:

— Hän on tuolla sisällä, Marie...

Neiti de Verneuil pääsi nämä sanat kuullessaan taas tajuihinsa, harkintakyky palasi, hän katsoi lapseen, jota piti kiinni kädestä, tunsin sen ja sanoi Francinelle:

— Sulje lukitun oven taa tämä poika, ja jos tahdot, että jään eloon, niin varo tarkoin päästämästä häntä pakenemaan.

Hitaasti lausuessaan nämä sanat, hän oli luonut katseensa huoneensa oveen, ja siihen ne pysähtyivät niin hirvittävän jäykkänä, että olisi luullut hänen näkevän uhrinsa paksujen ovilautojen läpi. Sitten hän hiljaa avasi oven ja sulki sen jälleen kääntymättä, sillä hän näki markiisin seisovan kamiinin edessä. Olematta erityisen upea, oli aatelismiehen puku kuitenkin juhlallinen ja hieno, mikä lisäsi sitä kauneutta, jota kaikki naiset huomaavat rakastetuissaan. Hänet nähdessään neiti de Verneuil saavutti jälleen koko mielenmalttinsa. Hänen kokoon puristautuneet puoleksi avoimet huulensa päästivät näkyviin heinienvalkeat hampaat ja kuvastivat pakollista hymyä, jonka sävy oli pikemmin hirvittävä kuin intohimoinen. Hän lähestyi nuorta miestä hitaasti ja sanoi väkinäisen iloisesti, osoittaen kamiini-kelloa:

— Rakkautta ansaitseva mies ansaitsee niinikään, että häntä odotetaan.

Mutta rajujen tunteittensa lamauttamana hän vaipui kamiinin vieressä olevalle sohvalle.

— Rakas Marie, te olette lumoava, ollessanne vihainen! — sanoi markiisi istuutuen hänen viereensä, tarttuen hänen käteensä, johon hän suostui, ja rukoillen katsetta, jonka hän kielsi. — Toivon, — hän jatkoi ääni mairittelevana, — että Marie hetken kuluttua on oleva pahoillaan siitä, että käänsi pois kasvonsa onnellisesta aviopuolisostaan.

Kuullessaan nämä sanat neiti de Verneuil kääntyi äkkiä ja katsoi häntä silmiin.

— Mitä merkitsee tuo hirvittävä katse? — hän kysyi nauraen. —
Mutta kätesi polttaa!... Rakkaani, mikä sinun on?

— Rakkaani! — hän toisti kumeasti ja ääni värähdellen.

— Niin, — sanoi markiisi, laskeutuen polvilleen hänen eteensä ja tarttuen hänen molempiin käsiinsä, jotka peitti suudelmilla, — niin, rakkaani, olen sinun koko elämäniäni.

Marie työnsi hänet rajusti luotansa ja nousi. Hänen kasvonsa vääntyivät ja hän nauroi kamalasti kuin mieletön, sanoen:

— Etpä itse usko sanaakaan siitä, mitä puhut, sinä katalin kaikista konnista!

Hän sieppasi äkkiä tikarin, joka oli kukkamaljakon vieressä, ja pani sen sähkömään vallon lähellä nuoren miehen povea, tämän ollessa ylen hämmästynyt.

— Joutavia! — hän sanoi, heittäen pois tämän aseeseen — en pidä sinua edes sen arvoisena, että sinut tappaisin! Sinun veresi on liian halpaa, jotta edes sotamiehet sitä vuodattaisivat, sinä olet ainoastaan pyövelin piilun arvoinen.

Nämä sanat hän lausui vaivoin ja hiljaa, ja hän polki jalkaa kuin hemmoiteltu lapsi kärsimättömyydessään. Markiisi lähestyi häntä, koettaen syleillä häntä.

— Älä koske minuun! — huudahti Marie, peräytyen kauhun valtaamana.

— Hän on järjiltään, — sanoi markiisi ihan ääneen epätoivoissaan.

— Niin, järjiltään, — toisti Marie, — mutta en kuitenkaan tarpeeksi, ollakseni sinun leikkikalusi... Mitä en voisikaan antaa anteeksi intohimolle, mutta tahtoa omistaa minut ilman rakkautta ja kirjoittaa se tuolle nai...

— Kelle minä olen kirjoittanut? — hän kysyi osoittaen ihmetystä, joka ilmeisesti ei ollut teeskennelty.

— Tuolle siveälle naiselle, joka tahtoi minut tappaa.

Nyt markiisi kalpeni, tarttui tuolin selkänojaan, puristaen sitä niin rajusti, että se oli mennä palasiksi, ja huudahti:

— Jos rouva du Gua on tehnyt itsensä syyppääksi johonkin katalaan tekoon...

Neiti de Verneuil haki tuota kirjettä, mutta ei sitä löytänyt; hän kutsui saapuville Francinen, ja tämä tuli:

— Missä on kirje?

— Herra Corentin otti sen.

— Corentin! No nyt ymmärrän kaiken; hän on kirjoittanut tuon kirjeen ja on minut pettänyt tapansa mukaan pirullisesti.

Päästettyään korvia vihlovan huudon, hän vaipui sohvalle, ja kyyneleet tulvivat hänen silmistään. Epäily samoin kuin varmuuskin oli kauhea. Markiisi riensi lemmittynsä jalkojen juureen, painoi häntä sydämelleen ja toisti hänelle moneen kertaan nämä sanat, ainoat mitkä sai sanotuksi:

— Miksi itket, enkelini? Missä piileekään onnettomuus? Solvauksesi uhkuivat rakkautta. Älä siis itke, minä rakastan sinua! Rakastan sinua ainaisesti!

Äkkiä hän tunsi, miten Marie puristi häntä luonnottoman voimakkaasti, ja kuuli hänen kesken nyyhkytyksiänsä sanovansa:

— Vieläkö minua rakastat?

— Voitko sitä epäillä? — hän vastasi melkein alakuloisena.

Marie vapautui äkkiä hänen käsivarsistaan ja poistui pelästyneenä ja hämmentyneenä matkan päähän hänestä.

— Epäilenkö sitä!... — hän huudahti.

Hän näki markiisin hymyilevän niin lempeän ivallisesti, että sanat kuolivat hänen huulillaan. Hän antoi markiisin tarttua käteensä ja viedä itsensä ovelle. Viereisen salin perällä näki Marie alttarin, joka hänen poissaollessaan oli kiireessä pystytetty. Sytytetyt vahakynttilät loivat kattoon yhtä lempeän valon kuin toivo. Hän tunsi nuo kaksi miestä, jotka olivat häntä tervehtineet, kreivi de Bouvaniksi ja parooni du Guenic'iksi, jotka molemmat Montauran oli valinnut todistajiksi.

— Kieltäydytkö yhä edelleen? — kysyi markiisi häneltä hiljaa.

Tämän nähdessään Marie peräytyi palaten huoneeseensa, lankesi polvilleen, nosti kätensä markiisia kohti ja huudahti:

— Oi, anteeksi! anteeksi! anteeksi!

Hänen äänensä sammui, hänen päänsä kumartui taaksepäin, hänen silmänsä ummistuivat, ja hän jäi rentona markiisiin ja Francinen käsivarsien varaan, aivan kuin olisi ollut kuolemaisillaan. Jälleen avatessaan silmänsä, hän kohtasi nuoren päällikön katseen, joka uhkui rakkautta ja hyvyyttä.

— Marie, rohkeutta! tämä myrsky on viimeinen, — hän sanoi.

— Viimeinen! — toisti Marie.

Francine ja markiisi katsoivat toisiinsa hämmästyneinä, mutta Marie viittasi heitä vaikenemaan.

— Kutsukaa tänne pappi, — hän sanoi, — ja jättäkää minut yksin hänen kanssaan.

He poistuivat.

— Arvoisa isä, — sanoi Marie papille, joka viipymättä ilmaantui hänen eteensä, — lapsuudessani valkeahapsinen vanhus, kuten te, sanoi minulle usein, että jos oikein vahvasti uskoo, saa Jumalalta kaiken; onko se totta?

— Se on totta, — vastasi pappi. — Kaikki on mahdollista sille, joka on kaiken luonut.

Neiti de Verneuil syöksyi uskomattoman ihastuneena polvilleen:

— Oi, Jumalani! — hän sanoi haltioituneena, — uskoni Sinuun on yhtä vahva kuin rakkauteni häneen! Valista minun mieltäni! Tee tässä ihme, tai ota henkeni!

— Teidän rukouksenne tulee kuulluksi, — sanoi pappi.

Nyt näyttäisi neiti de Verneuil kaikkien katseille, nojaten tämän valkeahapsisen papin käsivarteen. Syvä ja salainen mielenliikutus johti hänet nyt rakastajan syliin loistavamman kauniina kuin koskaan ennen, sillä senkaltainen kirkkaus, jolla maalaajat valaisevat marttyyreja, loi hänen kasvoihinsa valtaavan sävyn. Hän ojensi kätensä markiisille, ja molemmat menivät alttarin eteen, missä polvistuivat. Tuo avioliitto, joka vihittiin parin askeleen päässä häävuoteesta, tuo kiireisesti pystytetty alttari, tuo risti, nuo maljakot, tuo papin salaa tuoma kalkki, tuo pyhä savu, jota suitsutettiin seinäreunusten alla, joihin siihen asti ainoastaan keittiön savu oli kohonnut, pappi, jolla kaapunsa yllä oli pelkkä stola, nuo kirkko-kynttilät salissa — kaikki tämä tarjosi liikuttavan ja harvinaisen näyn, joka täydentää kuvan noista surullisista ajoista, joina kansalaisten eripuraisuus oli kumonnut kaikkein pyhimät asetukset.

Silloin oli uskonnollisilla menoilla mysterioiden viehäytys. Lapsille annettiin hätäkaste samoissa huoneissa, missä synnyttäjät vielä vaikeroitsivat. Kuten muinoin, Herra kulki yksinkertaisena ja köyhänä, lohduttamaan kuolevia. Nuoret naiset nautitsivat ensi kertaa ehtoollisleipää samassa huoneessa, missä edellisenä päivänä olivat leikitelleet. Markiisin ja neiti de Verneuilin yhteenvihkiminen oli tapahtuva, kuten monet aviot siihen aikaan, lainvastaisen toimituksen muodossa. Mutta myöhemmin kaikki nämä avioliitot, joista pappi oli vihkinyt useimmat tammien juurella, tunnollisesti tunnustettiin päteviksi.

Tämä pappi, joka viime hetkeen noudatti vanhoja perittyjä tapoja, oli yksi niitä miehiä, jotka keskellä myrskyn kiivaintakin puuskausta pysyvät uskollisina vakaumuksilleen. Hänen äänensä, joka ei ollut tehnyt tasavallan vaatimaa valaa, julisti keskellä myrskyä ainoastaan rauhan sanoja. Hän ei abotti Gudinin tavoin ollut lietsunut kapinantulta. Mutta monen muun esimerkkiä seuraten hän oli valinnut tuon vaarallisen tehtävän täyttää papilliset velvollisuudet niille sieluille, jotka olivat pysyneet uskollisina katolisina. Voidakseen onnistua tämän vaarallisen kutsumuksensa täyttämässä, hän oli turvautunut kaikkiin niihin hurskaihin varokeinoihin, jotka vaino teki välttämättömiksi, ja markiisi oli löytänyt hänet ainoastaan tuollaisesta luolasta, joita vielä meidän päivinämmekin sanotaan "papinloukoiksi".

Kun näki nuo kalpeat ja kärsivät kasvot, heräsi halu rukoilla ja osoittaa kunnioitusta, ja tämä riitti luomaan tähän maalliseen saliin pyhän paikan leiman. Onnettomuutta ja iloa tuottava toimitus oli lähellä. Ennen ryhtymistään pyhään menoon, pappi keskellä syvää hiljaisuutta kysyi, mitkä olivat kihlautuneiden nimet.

— Marie-Nathalie, Notre-Dame de Sééz'in luostarin abbedissana kuolleen Blanche de Casteranin ja Verneuilin herttuan Victor-Amédéen tytär.

— Missä syntynyt?

— La Chasteriessa, lähellä Alençonia.

— Enpä totisesti uskonut, — sanoi parooni hiljaa kreiville, — että Montauran olisi ollut kyllin ajattelematon naimaan hänet!... Herttuan ulkopuolella aviota syntynyt tytär, hyi sentään!

— Kuninkaan äpärarytär kävisi vielä laatuun, — vastasi kreivi de Bouvan hymyillen; — mutta minä puolestani en häntä parjaa. Tämä toinen nainen minua miellyttää, ja tuolle "Charretten Tammalle" aion nyt julistaa sodan. Hän ei ainakaan kuhertele, se nainen!

Markiisin nimet olivat jo edeltäpäin kirjoitetut naimasopimukseen; molemmat rakastavat allekirjoittivat sen, ja heidän jälkeensä todistajat. Juhlameno alkoi. Ainoastaan Marie kuuli tänä hetkenä aseiden kalsketta ja niiden sotilasten raskaiden ja säännöllisten askelten kopinan, jotka arvatenkin tulivat päästämään kirkkoon sijoitettuja sinisiä. Hän vavahti ja nosti katseensa alttarin ristiä kohti.

— Hän on pyhimyksen näköinen, — kuiskasi Francine.

— Annettakoon minulle toveriksi tuollainen pyhimys, niin tulen olemaan hiton jumalinen, — sanoi kreivi puoliääneen.

Kun pappi asetti neiti de Verneuilille tavanmukaisen kysymyksen, hän vastasi "tahdon", huoaten syvään. Hän kumartui miehensä korvan juureen ja sanoi:

— Ennen pitkää tulet tietämään, miksi olen rikkonut valani, jolla sitouduin kieltäytymään rupeamasta vaimoksesi.

Kun läsnäolijat vihkiäisten jälkeen siirtyivät siihen huoneeseen, missä päivällispöytä oli katettu, ja sinä hetkenä, jona vieraat istuutuivat pöydän ääreen, hyökkäsi palvelija, Jérémie, sisään kovin pelästyneenä. Onneton nuori aviovaimo nousi äkkiä, riensi hänen luokseen Francinen seuraamana, ja tuoden esiin verukkeen, jonka naiset niin helposti keksivät, hän pyysi markiisia hetken kuluessa yksin täyttämään isäntäväen velvollisuuksia. Sitten hän viittasi palvelijan poistumaan huoneesta, ennenkuin hän oli ehtinyt varomattomuudessaan sanoa sellaista, josta olisi voinut olla onnettomat seuraukset.

— Oi, Francine, tuntea olevansa kuolemaisillaan, voimatta sanoa: Minä menehdyn!... — sanoi neiti de Verneuil poistuttuaan päivällishuoneesta.

Tämän poissaolon saattoi selittää äskeisen juhlamenon perustuksella. Aterian loputtua ja markiisin levottomuuden noustua huippuunsa, Marie palasi yllään mitä loistavin morsiuspuku. Hänen kasvonsa olivat iloiset ja levolliset, kun sitävastoin hänen jälessään sisään astuneen Francinen kasvoissa kuvastui kauttaaltaan niin kamala kauhistus, että pöytävieraat luulivat näkevänsä edessään tuollaisen omituisen kuvan, johon Salvator Rosan oikullinen sivellin olisi kuvannut Elämän ja Kuoleman käsi kädessä.

— Hyvät herrat, — hän sanoi papille, paroonille, kreiville, — pyydän teitä jäämään vieraikseni yöksi, sillä olisi liian vaarallista teille nyt lähteä pois Fougères'sta. Tämä kelpo nuori nainen on saanut minulta määräykset, ja hän opastaa teidät kaikki huoneisiinne. Ei mitään vastaansanomista, — hän virkkoi papille, joka aikoi puhua. — Toivon, että ette vastusta naista hänen häpäpäivänään.

Tuntia myöhemmin Marie oli yksin lemmittynsä kanssa siinä hekkumaa uhkuvassa huoneessa, jonka hän niin aistikkaasti oli järjestänyt. He joutuivat lopulta siihen vuoteeseen, joka haudan tavoin murtaa niin monet toiveet, jossa herääminen kauniiseen elämään on niin epävarma, jossa rakkaus syntyy ja kuolee, riippuen niiden luonteiden laadusta, jotka ainoastaan siinä koettelevat toisiaan.

Marie katsoi kamiinin reunalla olevaa kelloa ja ajatteli: "Kuusi tuntia jällellä elämästä!"

— Olenko todella voinut nukkua?... hän huudahti aamuyöstä, kavahtaen hereille kuten vaistomaisesti tekee se, joka illalla on pannut maata päättäen seuraavana aamuna herätä määrähetkenä. — Olen todella nukkunut, — hän virkkoi, huomattaessaan kynttilöiden valossa, että kellon viisarit pian osoittivat toista tuntia.

Hän kääntyi, katsellen nukkuvaa markiisia, jonka pää lasten tavoin lepäsi kädellä, ja jonka toinen käsi puristi vaimonsa kättä. Hän hymyili puoleksi, ikäänkuin olisi nukahtanut keskellä suudelmaa.

"Oh", ajatteli neiti de Verneuil, "hän nukkuu makeasti kuin lapsi! Mutta kuinka hän saattoikaan epäillä minua, minua, joka saan kiittää häntä verrattomasta onnesta!"

Hän sysäsi häntä hiljaa, markiisi heräsi, ja puolinen hymy levisi nyt täydesti yli kasvojen. Hän suuteli kättä, josta piti kiinni, ja katsoi onnettomaan naiseen niin säteilevästi, että tämä, joka ei voinut kestää noiden katseiden hekkumallista hohdetta, hitaasti sulki leveät luomensa, ikäänkuin välttääkseen vaarallisen näyn. Mutta tällä tavoin peittämällä tuliset silmänsä hän päinvastoin suuresti kiihoitti halua, vaikka näytti sitä vastustavan, ja hänen miehensä olisi voinut syyttää häntä ylenmääräisestä kiemailusta, ellei tuon nais-paran olisi ollut pakko salata suurta levottomuuttaan. He nostivat molemmin päänsä patjalta ja loivat toinen toiseensa kiittollisen katseen, muistelllessaan nauttimaansa onnea. Mutta äkkiä tarkastettuaan vaimonsa viehättäviä kasvoja, markiisi luuli alakuloisuudeksi Marien otsalla lepäävää varjoa ja sanoi hänelle lempeästi:

— Miksi tuo surullinen varjo, rakkaani?

— Alphonse-parkani, mihin luuletkaan minun saattaneen sinut?... — hän kysyi vavisten.

— Onneen...

— Kuolemaan!

Ja väristen kauhusta hän hypähti pois vuoteesta. Ihmetellen seurasi häntä markiisi, ja hänen vaimonsa vei hänet ikkunan ääreen. Hourivaan vivahtavalla liikkeellä Marie nosti ikkunaverhoja ja osoitti hänelle kädellään torilla olevia sotilaita. Kuu, joka oli haihduttanut sumun, valaisi kaamealla hohteellaan sotamiesten univormut ja pyssyt, kylmäverisen Corentinin, joka kulki edestakaisin kuin shakaali, joka odottaa saalistaan, sekä päällikön, joka käsivarret ristissä rinnalla, liikkumattomana, nenä pystyssä, huulet törössä, odotti nyrpeänä.

— Mitä me heistä, Marie, tulehan tänne...

— Miksi naurat, Alphonse? Minä se toimitin heidät siihen!

— Näetkö unta?

— En.

He katsoivat toisiinsa hetkisen, markiisi arvasi kaiken ja sanoi, sulkien hänet syliinsä:

— Yhtä kaikki! Rakastan sinua ainiaan!

— Eikö siis kaikki ole hukassa! — huudahti Marie. — Alphonse, — hän virkkoi, hetken vaiettuaan, — onko vielä toivoa?

Samassa he kuuluivat selvästi pöllön kumean vihellyksen, ja Francine hyökkäsi sisään pukuhuoneesta.

— Pierre on täällä! — hän sanoi, ollen melkein järjiltään ilosta.

Markiisitar ja Francine pukivat Montauranin ylle chouani-puvun, tehden sen niin hämmästyttävän nopeasti kuin ainoastaan naiset kykenevät tekemään. Nähdessään miehensä lataavan aseita, jotka Francine oli tuonut, markiisitar hiipi huoneesta, annettuaan selittävän merkin uskolliselle bretagnettarelleen. Francine vei silloin markiisin vieressä olevaan pukuhuoneeseen. Nähdessään joukon vahvasti yhteen sidottuja huiveja, saattoi nuori päällikkö todeta, kuinka taitavasti bretagnetar oli osannut toimia sotamiesten eksyttämiseksi.

— En ikinä mahdu ulos tuosta, — sanoi markiisi, tutkiessaan ahdasta ympyrä-ikkunaa.

Siinä silmänräpäyksessä leveät tummat kasvot täyttivät kokonaan tuon ympyrän aukon, ja käheä ääni, jonka Francine hyvin tunsi, sanoi hiljaa:

— Joutukaa kenraali! Siniset lähtevät liikkeelle!

— Oh, vielä suudelma, — sanoi värähtelevä ääni. Markiisi, jonka jalat ylettyivät vapauttaviin tikapuihin, mutta jonka ruumis vielä osaksi ponnisteli vapautuakseen ympyrän ikkunareistä, tunsi epätoivoisen syleilyn puristuksen. Hän päästi huudon, huomattessaan samalla, että vaimonsa oli pukeutunut hänen vaatteisiinsa. Hän tahtoi pidättää häntä, mutta Marie tempautui äkkiä irti hänen käsivarsistaan, ja hänen oli pakko ruveta laskeutumaan alas tikapuille. Hänelle jäi käteen vaateilkku, ja kuun valossa, joka äkkiä välkähti esiin, hän huomasi, että tuo tilkku oli pala niistä liiveistä, jotka hänellä oli ollut yllä edellisenä iltana.

— Seis. Ampukaa!

Nämä sanat, jotka Hulot lausui keskellä kammottavaa hiljaisuutta, murtivat sen taian, joka näytti pitävän valloissaan ihmisiä ja seutua. Laakson pohjukasta tornin juurelle rapiseva luotisade seurasi kävelypaikalle sijoitettujen sinisten yhteislaukausta. Tasavaltalaisten tuli ei ollenkaan taonnut, se riehui lakkaamatta, armotta. Sen uhrit eivät päästäneet ainoatakaan ääntä. Joka pamauksen välillä hiljaisuus oli kauhistuttava.

Mutta Corentin oli kuullut ylhäältä tikapuilta putoavan ylälmoissa häälyneen henkilön, johon oli kiinnittänyt päällikön huomion, ja hän rupesi epäilemään jotain ansaa.

— Eipä yksikään noista elukoista älähdä, — hän sanoi Hulot'lle; — molemmat rakastavat ovat kyllä valmiit huvittelemaan meitä täällä jollakin viekkaalla juonella, samalla pujahtaen pakoon toista tietä...

Kärsimättömänä haluten saada valoa tähän salaperäiseen seikkaan, urkkija lähetti Galope-Chopinen

pojan noutamaan soihtuja. Hulot oli niin hyvin käsittänyt Corentinin olettamuksen, että tuo vanha soturi, kuunnellessaan nyt Pyhän Léonardin vahdiston kohdalla riehuvan vakavan kahakan touhua, huudahti:

— Se on totta, heitä ei voi olla kaksi. Ja hän riensi vahtituvalle.

— Hänen päätänsä on pesty lyijyllä, herra päällikkö, — sanoi hänelle Beau-Pied, joka tuli Hulot'n luo; — mutta sitä ennen hän tappoi Gudinin ja haavoitti kahta miestä. Tuo hurja mies oli jo murtautunut kolmen meikäläisen rivin läpi ja olisi päässyt livahtamaan ulos kaupungista, ellei Pyhän Léonardin vahtisoturi olisi lävistänyt häntä pistimellään.

Kuultuaan tämän päällikkö syöksyi vahtitupaan ja näki leirivuoteella verisen ruumiin, joka juuri oli siihen laskettu. Hän lähestyi poloista, jota luuli markiisiksi, nosti lakkia, joka peitti kasvoja ja vaipui alas tuolille:

— Sitä aavistin, — hän huudahti, äkkiä lyöden käsivarret ristiin.

— Tuo tyttö oli liian kauan pitänyt häntä luonaan.

Kaikki soturit seisoivat liikkumatta paikoillaan. Päällikkö oli poistaessaan lakin nähnyt niiden alta valuvan esiin pitkät mustat naisen hiukset.

Äkkiä keskeytti hiljaisuuden aseellisen joukon saapuminen Corentin astui sisälle vahtitupaan, kulkien neljän sotamiehen edellä, jotka parin tavoin asetetuilla pyssyillään kantoivat Montaurania, jolta useat luodit olivat murskanneet lantion ja käsivarret. Markiisi laskettiin vuoteelle vaimonsa viereen, jonka tunki ja jonka käteen sai tarttuneeksi suonenedontapaisella liikkeellä.

Kuoleva nainen sai vaivoin päänsä käännetyksi, tunki puolisonsa, värähteli kauhistuttavasti ja mutisi melkein sammuneella äänellä nämä sanat:

— Huomeneton päivä!... Jumala on liian hyvin kuullut rukoukseni!

— Päällikkö, — sanoi markiisi, ponnistaen kaikki voimansa, ja hellittämättä Marien kättä, — vetoan rehellisyyteenne, pyytäen teitä ilmoittamaan kuolemani nuorelle veljelleni, joka on Lontoossa. Kirjoittakaa hänelle, että jos hän tahtoo noudattaa kuolinhetkellä lausumaani kehoitusta, hän ei kannata aseita Ranskaa vastaan, kuitenkaan koskaan hylkäämättä kuninkaan palvelusta.

— Tämä on tapahtuva, — sanoi Hulot, puristaen kuolevan kättä.

— Viekää heidät lähellä olevaan sairaalaan, — sanoi Corentin.

Hulot tarttui urkkijan käsivarteen niin rajusti, että hänen ihoonsa painuivat hänen kynsiensä jäljet, ja sanoi hänelle:

— Koska tehtäväsi täällä nyt on suoritettu, niin pötki joutuin tiehesi. Ja katso tarkoin päällikkö Hulot'n kasvoja, jotta voit välttää joutumasta niiden näkyviin, jollet tahdo, että hän käyttää vatsaasi miekkansa huotrana.

Ja vanha soturi veti jo esiin miekkaansa.

— Siinä yksi niitä rehellisiä miehiä, joita ei onni koskaan tule potkaisemaan korkealle, — mutisi Corentin, poistuttuaan kauas vahtituvasta.

Markiisi jaksoi vielä päännyökkäyksellä kiittää vastustajaansa, osoittaen hänelle sellaista kunnioitusta, jota soturit tuntevat rehellistä vihollista kohtaan.

* * * * *

Vuonna 1827 eräs vanha mies vaimonsa seurassa myyskenteli raavaita Fougères'n torilla, eikä kukaan sanonut hänelle mitään, vaikka hän oli tappanut enemmän kuin sata miestä. Ei edes muistutettu hänen liikanimeään "Marche-a-Terreä". Eräs henkilö, jolta on saatu arvokkaita kaikkia tämän kertomuksen henkilöitä valaisevia tietoja, näki hänen taluttavan lehmää ja astuvan sennäköisenä, että ohikulkijat aivan vaistomaisesti virkahtivat: — Kas tuossa oikein kelpo mies!

Mitä tulee chouaniin liikanimeltä Pille-Miche, niin hänen loppunsa on jo kerrottu toisessa teoksessa. Kenties Marche-à-Terre yritti, joskin turhaan, pelastaa toveriansa mestauslavalta ja oli ehkä Alençonin torilla sen kauhean mellakan aikana, joka oli kuuluisan Rifoël—Bryond—La Chanterie-oikeudenkäynnin huomattavia tapahtumia.

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by

U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR

NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it

takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.